

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM BİLİM DALI

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDA DETERMİNİZM VE
GERÇEKLIĞİN İNŞASI

NURİ PAŞA ÖZER

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN:
DOÇ.DR. MEHMET FİDAN

KONYA-2016

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Doktora Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı	Nuri Paşa Özer
Numarası	124121001009
Ana Bilim / Bilim Dalı	Halkla İlişkiler ve Tanıtım/ Halkla İlişkiler ve Tanıtım
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
Tez Danışmanı	Doç.Dr. Mehmet Fidan

Tezin Adı *LİTE İletişim Araçlarında Detirminizm ve Gerçekliğin İnşası*

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *LİTE İletişim Araçlarında Detirminizm* başlıklı bu çalışma *16.03.2018* tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı Danışman ve Üyeler

Prof. Dr. A. Yalın Kaygı	Üye
Doç. Dr. Mahmut Evrim Göksüner	Üye
Yrd. Doç. Dr. Uğur Çağlak	Üye
Yrd. Doç. Dr. Yasin Bulduklu	Üye
Doç. Dr. Mehmet Fidan	Danışman

İmza

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı Nuri Paşa Özer

Numarası 124121001009

Ana Bilim / Bilim Dalı Halkla İlişkiler ve Tanıtım/ Halkla İlişkiler ve Tanıtım

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tezin Adı *Kitle İletişim Araçlarında Determinizm ve Gerçekliğin
İncası*

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Nuri Paşa ÖZER
Öğrencinin imzası
(İmza)
Nuri Paşa ÖZER

İçindekiler

Önsöz/Teşekkür	v
Özet	vi
Summary.....	vii
Kısaltmalar	viii
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İDEOLOJİ

1.1. Genel Olarak İdeoloji	8
1.1.1. Kavram Olarak İdeoloji.....	8
1.1.2. İdeolojilerin Farklılaşması.....	14
1.1.3. İdeoloji ve Bilgi	16
1.1.4. İdeoloji ve Kültür	22
1.1.5. İdeoloji ve Gerçeklik	27
1.1.6. İdeolojik Bilinç.....	33
1.1.6.1. İdeolojik Bilinçaltı.....	35
1.1.6.2. Yanlış Bilinç.....	38
1.1.7. İdeoloji ve Devlet	44
1.1.8. İdeoloji ve Teknoloji.....	47
1.1.9. Teknolojik Bir Araç Olarak İdeoloji	53
1.2. İdeolojiye Eleştirel Yaklaşımlar	57
1.2.1. Marksist İdeoloji ve İletişim	57
1.2.2. Marksist Anlayışta Gerçekliğin İnşası.....	60
1.2.3. Frankfurt Okulu ve Eleştirel Yaklaşımlar	63
1.2.4. İngiliz Kültürel Çalışmaları.....	67

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYA, SÖYLEM VE İKTİDAR

2.1. Medya.....	71
2.1.1. Medya ve İdeoloji	71

2.1.2.	Medya ve Hegemonya	77
2.1.3.	Medya ve Kültür Endüstrisi	79
2.1.4.	Medya ve Kamusal Alan	85
2.1.5.	Medyada Gerçekliğin İnşası	90
2.2.	Söylem	96
2.2.1.	Söylem Aracı Olarak Dil.....	96
2.2.2.	K.İ.A. ve Söylem	104
2.2.3.	Simüle Edilen Gerçeklik ve Söylem	105
2.2.4.	Gerçekliğin İnşasında Araç ve Söylem	108
2.3.	İktidar	112
2.3.1.	Söylem ve İktidar.....	113
2.3.2.	İdeoloji ve İktidar	115
2.3.3.	İdeolojik Aygıtlar ve İktidar.....	122
2.3.4.	Hegemonya ve İktidar	131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDA GERÇEKLİĞİN SÖYLEM ARACILĞIYLA İNŞASI

3.1.	Metodoloji.....	142
3.1.1.	Araştırma Konusu ve Problemi	142
3.1.2.	Araştırmanın Amacı.....	143
3.1.3.	Araştırmanın Önemi	144
3.1.4.	Yöntem.....	144
3.1.4.1.	Araştırma Yöntemi	144
3.1.4.2.	Evren ve Örneklem	160
3.1.4.3.	Veri Toplama Araçları	160
3.1.4.4.	Araştırma Sınırlılıkları.....	161
3.2.	Bulgular	161
3.2.1.	Gerçekliğin Yapısal İnşasına İlişkin Bulgular	161
3.2.1.1.	Tematik Analiz	162
3.2.1.1.1.	Üst Başlıklar	162
3.2.1.1.2.	Haber Girişleri.....	171

3.2.1.1.3. Alt Başlıklar	185
3.2.1.1.4. Görsel Öğeler	198
3.2.1.2. Şematik Yapı.....	205
3.2.2. Gerçekliğin Anlamsal İnşasına İlişkin Bulgular.....	216
3.2.2.1. Meşrulaştırma	216
3.2.2.1.1. Ussallaştırma	216
3.2.2.1.2. Evrenselleştirme	233
3.2.2.1.3. Öyküleme.....	237
3.2.2.2. Taslama	239
3.2.2.2.1. Yerinden Etme	239
3.2.2.2.2. Hüsnütibirleştirme.....	243
3.2.2.2.3. Mecaz	247
3.2.2.3. Birleştirme	252
3.2.2.3.1. Standarizasyon.....	252
3.2.2.3.2. Bütünün Simgeleştirilmesi	254
3.2.2.4. Parçalama	255
3.2.2.4.1. Farklılaştırma	255
3.2.2.4.2. Ötekinin Sansürlenmesi	258
3.2.2.5. Şeyleştirme	264
3.2.2.5.1. Doğallaştırma	264
3.2.2.5.2. Edebileştirme	266
3.2.2.5.3. Adlandırma-Edilgenleştirme	266
Sonuç ve Öneriler.....	270
Kaynakça	276

Önsöz/Teşekkür

İnsanın yaşam dünyasını kurgulayan ve çevreleyen genel ideolojiler, toplum hayatının etrafında örülmüş ağlardır. Bu ağlar o kadar kapsayıcı ve gerçekçidir ki insanoğlu kurgulanan bu gerçekliği genel, geçer ve asla değişmez normlar olarak kabullenir. Aydınlanma ve Moderniteyle birlikte öncelikle insanın içinde yaşadığı doğa kendisine yabancılaştırılmıştır, sonrada insanın kendi. Metanın üretimi ve özne üzerindeki hâkimiyeti o kadar güçlü bir konuma gelmiştir ki, özne kendi ürettiği metanın kölesi haline gelmiştir. Şeyleşen nesnelere, şeyleşen özneler ve şeyleşen kavramlar dünyası ortaya çıkmıştır. Kavramlar dünyası bireyin kendi dışındaki nesnelere, toplumu, ötekileri algılamasında birincil öneme sahiptir. Edebi olarak var olduğu düşünülen kavramlar, bir insan icadından başka bir şey değildir. İcat edilen gerçeklik bir süre sonra insanı yutar ve dönüştürür. Bu girdabın içerisine doğan ve kaçış noktalarını bulamayan özne, yaşamı boyunca hem bu girdap içerisinde dönmeye devam eder hem de kendi döndükçe girdaba bir ivme kazandırmaya.

Çalışmada gerçekliğin ideoloji aracılığıyla nasıl inşa edildiği ve bu inşa sürecinde kitle iletişim araçlarının nasıl bir rol oynadığı açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında Eleştirel Söylem Analizi kullanılmıştır. Yöntem olarak Van Dijk'in haber metinlerine yapısal yaklaşımı ile Thompson'un ideolojik kipleri bir arada kullanılmıştır. Haber metinleri hem yapısal hem de anlamsal olarak analiz edilmiş, elde edilen bulgular ışığında haber metinlerinin gerçekliği nasıl yeniden inşa ettiği gözler önüne serilmek istenmiştir.

Çalışmamda emeği geçen danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Fidan'a gösterdiği ilgi ve sabırdan dolayı teşekkür ediyorum. Bu araştırma sırasında olaylara farklı açılardan bakmamı sağlayarak, ufkumu genişleten ve araştırmanın her safhasında fikirleri ile yardımcı olan Prof. Dr. Ahmet Yalçın Kaya'ya ve çalışmamın olumlu bir şekilde sonuçlanmasına katkıda bulunan Doç. Dr. M. Evrim Gülsünler'e minnetlerimi sunuyorum. Son olarak çalışmamın, şekillenmesinde ve yaptığım hataların düzeltilmesinde büyük katkıları olan değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Yasin Bulduklu, Yrd. Doç. Dr. Enes Bal ve Yrd. Doç. Dr. Uğur Çağlak hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Özet

Çalışmanın ilk bölümünde ideoloji kavramından bahsedilmiştir ve ideolojinin bilgi, kültür, gerçeklik, bilinç, devlet, teknoloji ile olan ilişkisi açıklanmıştır. Birinci bölümün son kısmında ise ideolojiye eleştirel bir bakış açısıyla bakan görüşler sunulmuştur. Marksizm'in ideolojiye ve buna bağlı olarak iletişime bakış açısı aktarılmıştır, ardından Frankfurt Okulu ile İngiliz Kültürel Çalışmalarından bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü üç ana başlıktan oluşmaktadır. İkinci bölümün ilk ana başlığı medyadır, medyanın ideoloji, hegemonya, kültür ve gerçeklik ile olan ilişkisi irdelenmiştir. İkinci ana başlık ise söylemdir, söylemin dil ile kitle iletişim araçları ile ve gerçekliğin inşası ile olan bağı tartışılmıştır. Üçüncü ve son ana başlık iktidardır, iktidarın ne olduğu tanımlanmış ve iktidarın söylem, ideoloji, kitle iletişim araçları ve son olarak da hegemonya ile ilişkisi aktarılmıştır.

Uygulama boyutu, çalışmanın son bölümünü oluşturmaktadır. Çalışmanın metodolojisine ilişkin bilgilere yer verilen bu bölümde elektronik medyada da yayın yapan ulusal basın evreninden seçilen; dünya görüşleri bağlamında örneklem olarak belirlenmiş dört gazetenin (Cumhuriyet, Yeni Şafak, Milliyet ve Sözcü) 2016 Asgari Ücret Zammı Görüşmelerini sunuş biçimleri araştırılmıştır. Eleştirel Söylem Analizi yöntemiyle yapılan bu çalışma, sonuçların aktarımı, yorumlanması ve sonraki araştırmalara öneriler ile sonlanmaktadır.

Summary

The concept is mentioned in the first part of the study ideology and the ideology of knowledge, culture, reality, consciousness, the state is described its relationship with technology. In the last part of the first section views overlooking the critically ideology it was presented. Marxist ideology and consequent communication point of view has been transferred, followed by Frankfurt School were mentioned in British Cultural Studies.

The second part of the study consists of three main parts. the first major title of the second part is the media and ideology, hegemony, its relationship with culture and reality are discussed. The second major title'm told, with mass media discourse with the language and the bond that was discussed with the construction of reality. The third and final headings power, how power is defined as the power and discourse, ideology, relations with the mass media and, finally, hegemony has been transferred.

Practice size, is the last part of the study. Given in this section include information on the operation of the methodology selected from the national media universe, which also broadcasts in electronic media; The sample of the four papers in the context of world views (Cumhuriyet, Yeni Şafak, Milliyet and Sözcü) 2016 Minimum Wage Hike Talks presentation format has been investigated. Critical Discourse Analysis made by this method work, transfer of results, concludes with recommendations for the interpretation and subsequent research.

Kısaltmalar

AGİ: Asgari Geçim İndirimi.

AKP: Ak Parti

BAĞ-KUR: Sosyal Sigorta Kurumu

BES: Bireysel Emeklilik Sistemi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

EPDK: Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu

GSS: Genel Sağlık Sigortası

HDP: Halkların Demokratik Partisi

Hak-İş: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu

KDV: Katma Değer Vergisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TİSK: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

Giriş

Modern dünyada hızlı değişim ve dönüşümün esas unsuru, bilgi ve bilginin yayılma şekilleridir. Dünya tarihi boyunca bilgiye sahip olan kişiler, gruplar, toplumlar, diğerlerine karşı avantajlı olmuşlardır. Bilginin var olmasının yanı sıra bu bilginin elde edilme koşulları ve kullanım şekilleri de oldukça önemlidir. Felsefede bilgi ile ilgili en önemli tartışma bilginin kaynağı hakkındadır. Bazı düşünürler bilgiye akıl yoluyla ulaşılacağını ileri sürerlerken; diğerleri deney yoluyla ulaşılacağını savunmuşlardır. Bu tartışma, Aydınlanma Çağıyla birlikte pozitivist yönteme doğru kaymıştır. Bilginin epistemolojisinde indirgemeci ve materyalist bakış açılarının hâkim olduğu pozitivist gelenek, modern çağın da başat unsuru olmuştur. Modern çağ, yeni kültürel araçları ve toplumsal dönüşümleri bu bakış açısından yaratmıştır.

Değişik kültür ve toplumlar, birbirleri ile kaynaşmaya, yeni değerler, inanışlar ve araçlar ortaya çıkarmaya devam ettiği sürece dünyanın ve bilginin doğası yeni boyutlar kazanmaktadır. İnsanoğlu, ilk çağlarda bilgiyi zaman ve mekân kısıtında elde etmiş ve farkında olmadan kullanmıştır. Aslında bir alışkanlık ya da deneyimin dışavurumu olan bilgi, değişen iletişim araçları nispetinde sürekli içerik ve biçim değiştirmiştir. Geçmişte hem kısıtlı hem de kaybolmaya eğilimli olan bilginin aktarımı, sözlü unsurlara dayalıydı ve toplumsal olarak deneyimli kabul edilen kişilerdi. Bunun sonucunda aktarılan bilgiler yanı sıra belirli inanışlar, kültürler, mitler de aktarılmaktaydı ve toplumsal inanışların devamı bu çerçevede sağlanmaktaydı.

Kavimler kaynaştıkça, insanlar çoğaldıkça bilgi üretimi ve bilginin yayılması konusunda bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Dünya üzerindeki birçok savaş, çatışma, anlaşmazlık bilgiye, kültüre erişme çabasının yanı sıra; kültürün ve gücün tahakkümü amacını da taşımaktadır. Bilginin doğayı anlamak ve ona hükmetmekte önemli olduğunu kavrayan insanlık bu yolla kendine benzer kitlelerin oluşturulması için de bilgiyi kullanmıştır. Teknolojik gelişmelerin de temelini oluşturan bilgi, ilerleyen dönemlerde toplumsal dönüşümlerin çekirdeğini oluşturmuştur. Çağlar içinde

değişen toplumlar giderek yığınlar haline gelmiştir. Yığın ya da kitle, beraberinde farklı sorunlara da yol açmıştır. Toplumsal ve toplumlararası çatışma ve güç mücadeleleri beraberinde kitlenin beklenti ve eylemlerini değiştirmiştir. Artık yeni toplum yapısı, kitleye ve onun rızasına dayalı eylemlerin hayata geçirilmesini gerektirmiştir. Bunun sonucunda da kitleleri ikna edecek ve onların “rızasını üretecek” yeni araçlara gereksinimi ortaya çıkarmıştır.

Ortaçağın sona ermesi ve Aydınlanma Çağı'nın başlamasıyla birlikte toplumlarda evrim geçirmeye başlamıştır. Söz konusu toplumlarda yegâne hazine bilgi haline gelmiştir. Bilgi aracılığıyla üretim yapılabilen, toplumlar refaha kavuşabilen, diğerlerine karşı üstünlük kazanabilen ve hâkimiyet kurabilmektedir. Bilginin toplumsal dönüşümündeki gücünü fark eden öncü toplumlar ve ayrıcalıklı sınıflar, bilginin üretimine ve onun kullanımına bu sayede eskisinden daha çok önem verir hale gelmiştir. Bilginin öneminin artması ve hızlı bir şekilde üretilip yayılması sonucunda, geleneksel toplumsal yapılar dönüşmeye ve değişmeye başlamıştır. Bilginin üretimi ve yayılması, toplumsal değişimin ve dönüşümün öncüsü olmaya başlamıştır. Bilgiye erişenler sadece kendi toplumlarını değil, diğer toplumları da dönüştürmeye başlamışlardır. Bilginin giderek değişen yapısı, toplumların tabakalaşmasında ve sınıfların sınırlarının çizilmesinde de belirleyici olmuştur.

İnsanlık tarihinin mitlere, deneyimlere ve tabiata dayalı yaşam tarzı, giderek metanın öne çıktığı, kapitalin kutsandığı ve bu değerlere sahip olanların hâkim güç olduğu bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşüm sermayenin esas unsur olması sonucunu ortaya çıkarmıştır. *“Sermayeleşme halk sınıfının ellerine hammadde, makine, alet edevat biçiminde yatırıma dönüştürülmüş bir zenginlik verdi andan itibaren bu zenginliğin kesin olarak korumak gerekti. Çünkü sanayi toplumu zenginliğin doğrudan doğruya ona sahip olanların değil, onu işleterek kâr elde etmeyi sağlayanların elinde olmasını gerektirir”* (Foucault, 2003: 25). Burjuvazi, hem üretim araçlarına hem de bunların yönetiminde yer almaktadır. Özel mülkiyetin devasa boyutlara ulaşmasıyla birlikte ve birçok farklı sektörde yatırımların bulunmasıyla burjuvazi yönetimden kısmen elini çekmiştir, bunun yerine uzman

beyaz yakalılar çalıştırılmaya başlanmıştır. Üretilen değerli bilgiye hükmetme yolunu tercih eden egemen sınıflar, bu bilgilerin ürettiği materyalleri ve kullanım özelliklerini toplumun geri kalanına devretmiştir. Giderek bilginin meta haline dönüştüğü bu dönem, aynı zamanda insanların birbirlerini yönetmek için bilgiyi de kullandıkları bir çağa karşılık gelmektedir. Özellikle aklın ve akla dayalı bilginin egemenlik amacıyla kullanıldığı bir döneme gidiş göze çarpmaktadır.

Bilginin toplum egemenleri tarafından diğerlerine aktarılması, modern çağın habercisidir. Ancak kitlelere bilgiyi aktarma ve bu yolla kitleleri dönüştürme ana sorunsal olarak ortaya çıkmaktadır. Bilginin aktarılması ve yayılmasında artık yeni yöntemlere ihtiyaç toplumlar tarafından da hissedilmeye başlanmıştır. Bu noktada en eski bilgi aktarım aracının eğitim olduğu görülmektedir. Eğitim salt bilgi vermekten bağımsız olarak öne çıkan bir aygıt olarak kullanılmaya da başlanmıştır ve en masum kullanımın hâkim görüşün yayılımı olduğu görülmektedir. Eğitim, belirli süzgeçlerden geçirilmiş bilgiyi toplumun çoğunluğunu oluşturan halk kitlesine ulaştırmayı amaçlamaktadır. İktidarın oluşmasının ve sürdürülmesinin araçlarından biri haline gelen bilgiyi yönetme ve denetleme yönetsel çabaların ve egemenlik girişimlerinin ana teması haline gelmiştir.

Bilgiye hükmeden iktidarlar, sınıflar aynı zamanda ideolojilere ve ideolojilerin ürettiği gerçekliklere de hükmeder hale gelmiş; bilgi ile ideoloji iç içe geçmiştir. Mannheim (2002), bu gelişmeleri açıklarken bilgi sosyolojisinden yola çıkmakta ve ideolojinin oluşmasında bilginin etkisine vurgu yapmaktadır. Ona göre ideoloji de bir bilim projesidir. Bir düşünceler sistemi olarak Fransız filozof Destutt de Tracy tarafından ortaya atılan ideoloji kavramının giderek ideoloji bilimi doğasını terk eden ve Thompson (2013) deyimiyle iktidara hizmet eden “bir proje” olduğu ileri sürülmektedir. Bir bilim projesi olarak ideoloji, giderek olumsuz çağrışımlarla eşdeğer anılmaya başlanmıştır.

Farklı çıkar grupları, iktidarlar, egemen sınıflar, kendileri için avantaj sağlayacak ve toplumsal olarak onları daha üste konumlandırarak ya da pozisyonlarını muhafaza edecek bilgileri ve ideolojileri üretmekte ve savunmaktadır. Bundan dolayı farklı savunular, ideolojilerin ve gerçeklik algılarının çeşitlenmesine

yol açmaktadır. Her bir farklı ideoloji, iktidar olma yarışımını kendi bakış açısından kitlelere aktarmaya ve taraftar bulmaya çalışmaktadır. Bu iktidar mücadelesinde olanlar, topluma erişen her bir aracı amaçları doğrultusunda kontrol etme çabası içindedirler. İktidar mücadelesinde öne çıkan egemen sınıf, kendi ideolojisini aktarabilmesinin sonucu olarak kitleleri yönlendirme ve yönetme yetisine sahip olmaktadır. Ne zamanki egemen sınıf toplumsal rolünü kaybedip yerine başka bir sınıf ideolojik aygıtlara sahip olursa; bu vakit bir paradigma dönüşümü yaşanmaktadır. Eskisinin yerine geçen yeni ideoloji ve paradigma o bölgede ve belirli bir süre zarfında egemenliğini sürdürmektedir. Bunun en güzel örneği 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi'dir. Devrim sonucunda egemen olan bir sınıfın ve ideolojinin ortadan kaldırılmasından sonra farklı bir sınıf iktidar olarak toplumsal dönüşümü yönlendirmiştir.

İdeoloji, iktidar ve hegemonya, bilgiye hakim olmakla ve onu yönetmekle ilişkilidir. İdeoloji bilgiye sahip olmakla üretilir ve ideoloji de kendini en iyi şekilde kültürde, geleneklerde ve mitlerde gizler. İdeolojiler, bireyleri tek tek öznel olarak çağırmakta; egemen sınıfın birer nesnesi olarak onları metalaştırmaktadır. Egemenliğin ve iktidarın yeni aygıtı olarak da devlet, özne-nesne konumunu bireylere dayatmaktadır. Bu yolla yapısal açıdan da egemen hale gelen sınıf, çeşitli aygıtlarla (eğitim, devlet, medya, ordu vb.) özne konumundaki bireyleri dönüştürmeye başlar (Althusser, 2014: 78). Bu döngü bu şekilde devam eder; ideoloji artık iktidarı ele geçirenler tarafından kurgulanmış yapıdadır ve bütün sistemi ele geçirdikten sonra mutlak egemenlik amacına odaklanmıştır.

İdeolojinin kitlelere aktarımı ve iktidarın kurulmasında geçmişten gelerek değişen aygıtlar, teknolojinin gelişmesi ile paralel olarak değişikliklere uğramıştır. Tekniğin ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte aktarılan bilgilerin boyutu, içeriği ve biçimi değişmiştir. Başlangıçta söze dayanan, ilerleyen zamanlarda taşa yazılan, sesli sunulan ve görselliğin eşliğinde gelişen teknoloji, bugün elektronik yapıya dönüşmüş ve sürekli paylaşılan, yayılan ve genişleyen hale gelmiştir. Bu dönüşüm giderek aracın önemine olan ilgiyi artırmış; McLuhan "araç mesajdır" deyişi daha iyi anlaşılır hale gelmiştir. Geline nokta bilginin içeriğine ilgi göstermekten ziyade

bilgiyi aktaran aracın kendisi anlamların yaratımında ve kavram haritasının oluşmasında ilk elden etkili olmaya başlamıştır. Artan içerik miktarı ve değişen bilgi kapsamı, bireylerin biçime yönelmelerine; çok sayıda duyuya hitap eden teknolojiyi tercih etmelerine neden olmaktadır. Böylelikle artık ideolojik hâkimiyeti hedefleyenler teknolojinin gelişimine ve dönüşümüne duyarsız kalmama yönünde motive olmuşlardır. Buna göre bugünün ideolojilerinin yayılmasındaki başat unsur teknoloji haline gelmiştir. Ancak teknoloji ideolojiyi dönüştürmekteyken tek taraflı bir etkilenmeden söz etmek gerçekçi olmayacaktır. Geçmişte yine kültür ve doğa arasında olduğu ileri sürülen diyalektik sürecin bugün ideoloji ve teknoloji arasında olduğu söylenebilir. Bir diğer deyişle artık ideoloji teknoloji ile aktarılırken; teknoloji de ideolojiyi dönüştürmektedir. Dönüşen ve etkileşen bu iki olgu aynı zamanda kitlelerin de yeniden üretiminin belirleyicisi olmaktadır. Ancak diğer taraftan her gelişen teknolojinin ve dönüşen ideoloji aygıtlarının özneye katkısı tartışmalıdır. Giderek artan araçsallaşma diğer taraftan meta fetişizmini ve öznenin giderek yabancılaşmasına da yol açmaktadır. Araca aşırı düzeyde belirleyicilik niteliğinin atfedilmesi, bireyin hem kendine hem de dünyaya yabancılaşması sonucunu doğurmaktadır. Birey kendine yabancılaşan dünyada kendi özbenliğine de yabancılaşır, işte bu nokta aynı zamanda Marx'ın “yanlış bilinç” kavramını akla getirir. Bireyin yanlış bilinci, bir parçası olduğu doğayı kendisinden farklı ve uzak bir olgu olarak kabullenmesini ortaya çıkarır. İşte bu nokta, bireyin hem tarihsel kendiliğinden hem de şimdiki özne – nesne değerlendirmesinden kopuşu anlamına gelmektedir.

Toplumsal yaşamda kümülatif olarak elde edilen bilgiler, ideolojiler, yaşam tarzları, gerçeğin peşindeki insanların belirli kalıplar ve çerçeveler içerisinde dönüp duruşundan başka bir şey değildir. Aracın biçimlendirdiği çerçevede kalıpları ve pencereleri yarattığını sanan özne, yabancılaştığının farkında değildir. Öznenin kendi rızasıyla ürettiğinin boyunduruğu altına girmesi ve kölesi olması zaten araçsal akıl eleştirisini çağırıştırılmaktadır. En genel haliyle araçsal akıl eleştirisi, aracın kendini yaratan akla tahakkümü, öznenin bireyselliğinin de bağımlı hale gelmesi yönündedir. Aracı belirleyici konuma yükselten bu determinist mantık, kendi (fiziksel ya da anlamsal) yapısından dolayı bilginin de biçimine etkide bulunur. Giderek imgelemin

öncül olmaya başladığı bilim epistemolojisi bu noktada ideolojinin ve iktidar bağlantısının iletişim araçları bağlamında sorgulanmasını ortaya çıkarmıştır. Zira yeni paradigmada bilgi belirli kalıplara sokulur, gerçeklik yamultulur, kültür yeniden dönüştürülerek iletişim araçlarıyla özne bilincinde olduğunu düşünen kitlelere aktarılır. Araç, özne konumunu işgal eden ile nesne arasında bağı kuran ve her ikisini de yeniden üreten bir aygıttır. Eleştirel medya savunusu bağlamında yıllardır süregelen bakışın yakın çağdaki en büyük temsilcileri Hegel ve Marx'tır. Bu epistemolojinin sorguladığı nokta gerçekliğin özne tarafından mı, yoksa nesne tarafından mı belirlendiği konusundadır.

İdeoloji, iktidar ve gerçekliğin iletişim araçları üzerinden yeniden inşasını sorgulamayı amaçlayan bu çalışmanın çıkış noktası, McLuhan tarafından ortaya atılan “araçsal determinizm” ve Frankfurt Okulu'nun savunusu olan “araçsal akıl” paradigmalarıdır. Ayrıca çalışmanın çerçevesi, Foucault tarafından savunulan “egemen söylemin iktidarlar tarafından şekillendiği” savından hareketle oluşturulmuştur. Bu kapsamda araştırmanın ilk bölümü bölümde ideoloji kavramı öncelikle kavramsal boyutta ele alınmıştır. İdeolojik farklılaşma ve ortaya çıkışı, ideoloji ile bilgi arasındaki bağ ayrıntılı olarak açıklanmıştır. İdeoloji ve ideoloji ile bilgi arasındaki bağ, Mannheim'in bakış açısından irdelenmiş; ideolojinin kültür ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. İdeoloji ile gerçekliğin nasıl bir bağlantısı olduğu, ideolojinin gerçekliği nasıl etkilediği ve yönlendirildiği tartışılmıştır. İdeoloji ve bilinç arasındaki bağıntı, bilinçaltına sesleniş biçimi ve özne bilinci üzerindeki etkisi eleştirel bir bakışla anlatılmıştır. Egemen güçlerin ideoloji ve ideolojik aygıtları kullanım biçimleri, ideoloji ve devlet arasındaki ilişki de bu bölümde ele alınmıştır. Aracın ideoloji ile ilişkisi ve egemenlik çabası içinde olanların araca sahip olma güdülerine ilişkin bakış açıları önceki çalışmalar bağlamında açıklanmıştır. İdeoloji konusuna Karl Marx ve Friedrich Engels'in olumsuz yaklaşımları, Frankfurt Okulunun eleştirel bakışı ve İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın ideolojiyi alımlamaları bölümün sonunda aktarılmıştır.

Çalışmanın araştırmasına ışık tutması beklenen teorik kısmın ikinci aşaması, medya, söylem ve iktidar konularına ayrılmıştır. Medya ile ideoloji arasındaki bağ

anlatılmış; ardından Gramsci'nin bakış açısından medya ve hegemonya kavramaları açıklanmıştır. Medya ve kültür endüstrisinin nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu ve birbirlerini hangi yönlerden etkilediği bu kapsamda aktarılmıştır. Habermas'ın kamusal alan ve medya savunusu; çalışmanın medya ile kamusal alan ilişkisinin yol göstericisi olmuştur. Yine medyanın işlevleri arasında gösterilen gerçekliğin inşası ayrı olarak ele alınmıştır. Bu bölümde söylem ve eleştirel ideoloji aktarım biçimi olarak irdelenmiştir. Gerçekliğin söylem aracılığıyla hiper boyuta aktarıldığını savunan Baudrillard'ın bakışı, söylemsel boyutta sorunsallaştırılmış; bu bakışın iktidar ile ilintisi genel çerçeve olarak alınmıştır. Söylem ve iktidar ilişkisini ortaya koyma amacına gitmek için çalışmanın kuramsal çerçevesinin son aşımı, iktidar konusuna ayrılmıştır. Bu meyanda çalışmanın söylem ve iktidara bakışı; Foucault'un "iktidar, söylem aracılığıyla üretilir" görüşüne dayanmaktadır. Yine eleştirel olarak iktidara yaklaşan ve ideolojiyi egemen sınıfın dayatması olarak gören; bu haliyle Foucault'un yaklaşımında da belirleyici olan ve iktidarın egemenliğine hizmet eden Althusser'in "ideolojik aygıtlar" kavramsallaştırmasından da söz edilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın sorunsalı bağlamında tanımlanan bu ideolojik aygıtlardan sadece kitle iletişim araçları ayrıntılandırılmıştır.

Uygulama boyutu, çalışmanın son bölümünü oluşturmaktadır. Çalışmanın metodolojisine ilişkin bilgilere yer verilen bu bölümde elektronik medyada da yayın yapan ulusal basın evreninden seçilen; dünya görüşleri bağlamında örneklem olarak belirlenmiş dört gazetenin (Cumhuriyet, Yeni Şafak, Milliyet ve Sözcü) 2016 Asgari Ücret Zammı Görüşmelerini sunuş biçimleri araştırılmıştır. Eleştirel Söylem Analizi yöntemiyle yapılan bu çalışma, sonuçların aktarımı, yorumlanması ve sonraki araştırmalara öneriler ile sonlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İDEOLOJİ

1.1.Genel Olarak İdeoloji

1.1.1. Kavram Olarak İdeoloji

İdeoloji, iletişim içinde ifade edilen bir fikirler sistemi; bilinç grupları ya da bireyler tarafından taşınan ve aktarılan kanılar, duygular, tutumların tümünü oluşturmaktadır. İdeoloji, 18. Yüzyıl Fransız materyalizminin bir yansımasıdır. İlk başta “düşünceler bilimi” anlamında kullanılan ideoloji kavramı, “düşüncelerin analizi” yani “düşüncelerin nereden geldiğinin araştırılması” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde ideoloji kavramı, “düşünceler sistemi” anlamına gelmektedir. Özellikle bugün ideoloji olumsuz çağrışımlar yaratacak biçimde kullanılmaktadır. Üstyapıdakilerin amaçlı olarak ürettikleri düşünceler ideoloji olarak nitelenmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda kelimenin başlangıçtaki anlamı farklılaşmış ve bu kullanım yaygınlaşmıştır (Gramsci, 2014: 87).

Tarihsel süreçte ideolojilere iki türden yaklaşım söz konusudur. Bunlardan ilki; zorunlu ideolojilerdir ve psikolojik açıdan düşünceleri ele alır. Zorunlu ideolojiler, kitleleri toplu halde harekete geçirecek, kolektif bir zihinle davranacak, savaşacak, ölecek, öldürecek düşünsel bir dünya sağlar. Keyfi ideolojiler ise bireysel hareketlerden, polemiklerden ve bunun gibi unsurlardan oluşur. Keyfi ideolojiler, hakikate karşı çıkan ve onu pekiştiren bir rol oynarlar (Gramsci, 2014: 87-89). İdeoloji, toplumsal anlamların belirlenmesi alanında verilen mücadeleye denk düşmektedir. Bu mücadeledeki temel amaç, egemen ideolojinin bakış açısına göre bütün imgeleri, simgeleri, sembolleri kısaca kişisel yaşam dünyasını oluşturan bütün değerleri belirli kalıplar içerisine koymaktır (Üşür, 1997: 110).

İdeoloji, toplumsal önyargılar da dâhil olmak üzere bilgi, kanaatler, tutumlar ve toplumsal tasarımlar gibi toplumsal bilişlerin oluşumunu, dönüşümünü ve uygulamasını denetleyen karmaşık bir bilişsel çerçevedir. *“Bu ideolojik çerçevenin kendisi, toplumsal pratiklerde egemen sınıfın kapsamlı çıkarına işleyen algıları, yorumu ve edimi kolaylaştıracak şekilde seçilen, birleştirilen ve uygulanan toplumsal*

olarak anlamlı normlar, değerler, amaçlar ve ilkelerden oluşur. Bu şekilde bir ideoloji sonuçta toplumsal pratiklerin eş belirleyeni olarak toplumsal tutumlar arasında bir tutumun oluşmasını sağlar. İdeoloji, toplumsal bilişler, bireysel inançlar ya da kanaatler sistemi değil, özünde toplumsal oluşumların ya da kurumların üyelerine ait bir özellik olduğunun vurgulanmasını ifade eder. İdeolojilerin hepsi, bilimsel olanlar da dâhil, toplumsal gerçekliğin çıkar bağımlı bir yapıda inşasını cisimleştirir” (Van Dijk, 1994: 279).

İdeoloji, tarihin çelişkilerle yüklü gidişatında, sınıflı bir toplum düşüncesinin temelidir ve bu düşünce ideoloji aracılığıyla kurulur ve tahakküm aracı olarak topluma dayatılır. İdeolojik olgular basit kuruntular değildir, bunlar daha ziyade gerçekliğin deforme olmuş bilincidir ve böylelikle gerçekten deforme edici bir eylemi harekete geçiren araçlara dönüşürler (Debord, 2014: 154). İdeoloji, bir grubun veya zümrenin güç isteğini ve bu doğrultuda gerçekleştirdiği ve tasarladığı yol haritalarını ifade eder. İdeolojiler bu istençlerini gerçekleştirirken farklı formatlara bürünmekte ve bazen gerçekliği manipüle etmektedirler. İdeolojiler, toplum için ya da toplumda belirli sınıflar için mücadeleler ve aksiyonlar içermektedir. İdeolojiler eğer etkiliyse destekleyicileri ve uygulayıcıları için bir anlam ifade etmesi gerekmektedir. İdeolojinin kendilerini adayınlar için yaşamsal bir anlamı ve eylemlere yönelik mantıklı ve ikna edici yanları olmalıdır. İdeolojilerin kendini adayınları yönlendirdiği belli ve planlı birer stratejisi olmalıdır ki diğer ideolojilerden daha yaygın, haklı ve güçlü olduğunu ispat edebilsin. Bu ispatları sunarken de savunucuları doğal olarak kendi çıkarlarını savunmaktadırlar ve bu gayet mantıklıdır. Çıkarlar da usçuluk çerçevesine oturtulmakta ve haklılığı ateşli bir şekilde savunulmaktadır (McCarthy, 2002: 63-64). Bundan dolayı ideoloji dil üzerinde yapılan politik bir mücadelenin silahı haline gelmiştir (Thompson, 2013: 41). İdeoloji inanılan eklemlenmiş bir öğreti, bir sözel ifadeler setinden ibaret değildir; daha ziyade, ideoloji insanların hayat tarzına dâhil edilir ve onların eyleme ve ilişkilendirme tarzı tarafından emilir (Bauman, 2011: 20).

İdeolojiye bakış genellikle eleştireldir. Bu anlamda en büyük katkıyı Marksizm’in yaptığı söylenebilir. Marksist ideoloji, sınıfsal çatışmaların

diyalektiğini esas alır. İnsanlığın tarihsel gelişimini sınıf çatışmalarına bağlayan Marksist ideoloji aynı zamanda söz konusu çatışmaların içinde, güncel çatışmaların hangi devrimci/diyalektik çatışmaya gebe olduğunu ortaya çıkarmaya çalışır. Böylece Marksistler dünyayı açıklamaya ve yorumlamaya çalışır, fakat Marksizm sadece dünyayı yorumlamakla kalmaz ayrıca dünyayı dönüştürüp değiştirmek de ister. Bu değişim ve dönüşümü yapacak yegâne güç ise işçi sınıfı yani proletaryadır (Sunat, 1999: 237). İdeoloji, düşüncenin ve tüm değerlerin, yönelimlerin, teknolojik olarak desteklenmiş ve kişiler arası iletişim aracılığıyla ifade edilen düşüncelerin belirli formatlara gelmesi durumudur. İdeoloji, bireylere bilinçli grupların aktardığı inançların, duygu ve tutumların bir toplamıdır. Bu inanç, duygu ve tutumlar ayrıca hegemonya, baskı kurma ve egemen ideolojiyi aktarma amacını da içerisinde barındırmaktadır. İdeoloji, iktidar ve egemenlik bilinci oluşturma ve sürdürme faaliyetlerini de kapsar. Bireyin ya da toplumsal sınıfların düşüncelerinin bütünü ideoloji olarak nitelendirilebilir.

İdeoloji, değerler, kavramlar, düşünceler ve sembol sistemlerinin gerçek düzeni meşrulaştırmak ve çarpıklıkları meşrulaştırmak için çalışan bir aygittir (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 237). Mannheim'a göre (2002) ideoloji, politik çatışmadan kaynaklanan bir keşfi, yani hâkim grupların, düşünceleri ile çıkarları birbirleriyle bağlanarak, iktidar bilinçlerini zayıflatacak belli gerçekleri, doğal olarak daha fazla zayıflatan gerçekliğin üretilmesi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca ideolojinin gerçekleşmemiş hali olan ütopya da; politik mücadeleler sonucu ortaya çıkan, ezilen, ötekileştiren belirli grupların, sınıfların entelektüel olarak toplumun mevcut durumunun iyileştirilmesi ve dönüştürülmesiyle amacıyla giriştikleri ve mevcut ideolojinin olumsuz yönlerini eleştirmeye yönelik olan etkinlikler olarak tanımlamaktadır. Mannheim'e göre bu sınıflar ve gruplar toplumun mevcut durumuyla çok fazla ilgilenmezler, daha çok var olan değişim ile ilgilenerek bunu yönlendirmeye ve dönüştürmeye çalışırlar. Bundan dolayı bu düşünceler koşulların somut bir yansımasından ziyade sadece yol gösterici bir rehber niteliğindedirler (Mannheim, 2002: 64). İdeoloji ile ütopyanın konusunda birbirlerinden ayrıldıkları çarpılmaktadır. İdeoloji gerçekleştirilmiş değerler dizisine atıfta bulunurken ütopya

tam tersi gerçekleşmeyene atıfta bulunmaktadır. Ütopyalar dönemine göre aşkın değerlerdir; bu değerler kabul görür ve onaylanırsa birer ideolojiye dönüşür.

Diğer taraftan ideoloji ile felsefe ilintilidir ve birbirlerinin içerisine geçmişlerdir; ideolojiler bir süre sonra gerçek felsefelere dönüşürler, çünkü ideolojiler, geniş halk kitlelerine ulaşabilecek somutlaşmış yapılar haline gelirler ve halka indirgenmiş bir felsefeye dönüşürler. Bir başka bakış açısıyla da, ideolojiler bütün felsefe kavramlarının halk nezdinde algılanışıdır. Bütün kavramlar felsefede soyut iken ideoloji ile birlikte somutluk kazanmakta ve kitlelere yayılabilmektedir (Gramsci, 2014: 67).

İdeolojiler tarihsel ya da ampirik olarak doğrulanabilirler, gerçeklerle inşa edilmiş olabilirler ya da tam tersi olabilir. Örgütlülük durumları oldukça sıkı ya da gevşek olabilir. Bazı ideolojiler epeyce karışık ve birçok farklı ideoloji ve sistemle uyumlu olabilirler. Bazı ideolojik öğretiler geçicidir ve yaşandığı dönemdeki olay ve olgulara göre doğar, şekillenir ve yok olurlar. Bunun yanı sıra bazı ideolojiler de çok daha fazla kalıcıdır, binlerce yıl sürebilir, farklı formatlara bürünür, değişip, yenilenirler. Bazı ideolojiler çok kolay taraftar bulur ve hızlı bir şekilde yayılırken bazıları güçlü bir dirençle karşılaşılır. İdeoloji daha çok sosyal iktidarlar ve sosyo-ekonomik kanallarla ortaya çıkar. Bundan dolayıdır ki sistemdeki politik ve ekonomik iktidarlar tarafından savunulur. Bu iktidarlar kendi çıkarları için kamusal bilgiyi şekillendirir ve manipüle ederler, maddi ve kültürel çıkarları için kullanırlar. Kendi fikir ve ideolojilerini kamusal bilgi olarak sunan hegemonik güçler, bu yolla sözde toplumsal çıkarlar ile kendi çıkarlarını uyumlu hale getirirler (Lull, 2001: 19-20). Erdoğan (2008: 81), egemen güçler konusunu tarihe de atfederek açıklamaktadır. Ona göre tarih güçlülerin egemenlik öyküleridir ve onlar için yazılır. Egemen sahtenin ve caniliğin kendini doğru, gerçek ve haklı olarak sunuşudur. Kitle iletişim araçlarını egemen anlatısı, güçlülerin varoluş ve ilişkilerinde kendini meşrulaştırması ve pazarlamasının bir yoludur.

İdeolojiler kişiden kişiye sistemden sisteme farklı şekillerde yorumlanmıştır. Burada önemli olan kişinin veya grubun ideoloji kavramına bakış açısıdır. İdeolojiyi yorumlarken kullanılan bazı söylemler şu şekildedir:

- Siyasal bir inanç sistemi.
- Eylem yönelimli siyasi fikirler kümesi.
- Yönetici sınıfın fikirleri.
- Belli bir sosyal sınıf veya sosyal grubun dünya görüşü.
- Sınıfsal veya sosyal çıkarları dışı vuran siyasi fikirler.
- Sömürülenler veya baskı altındakiler arasında yanlış bilinci yayan fikirler.
- Bireyi sosyal bir bağlamda konumlandıran ve müşterek aidiyet hissi yaratan fikirler.
- Bir siyasi sistemi veya rejimi meşrulaştırmak üzere, resmi olarak ayrıcalıklar verilmiş fikirler kümesi.
- Hakikat tekeli iddiasındaki her şeyi kapsayan siyasi öğretisi.
- Soyut ve oldukça sistematik nitelikteki siyasi idealler kümesi (Heywood, 2014: 23).

Özellikle son iki yüzyıldır siyasi ideolojiler, dünya tarihinin önemli bir parçası olmuşlardır. İdeoloji, modern dünyanın şekillendiği ekonomik, sosyal ve siyasal ayaklanmalardan ortaya çıkmış ve sosyal değişim ile siyasi gelişim süreci içinde hep var olmuştur. Siyasi ideoloji, ilk başlarda sanayileşmiş Batı toplumlarında ortaya çıkmıştır, fakat daha sonra bütün dünyaya yayılmaya başlamıştır. İdeolojinin varlığıyla ilgili bakış açıları farklılık arz etmektedir; kimine göre ideoloji gerçeği, ilerlemeyi ve adaletin kaynağını temsil ediyorken kimine göre de hoşgörüsüzlüğü, baskıyı, tahrif edilmiş ve sömürülmüş dünyayı temsil etmektedir. İdeoloji ile ilgili olumsuz bakış açısı Marx ile gelişmiştir. Marx ideoloji ile bilim arasındaki ayrımı yapar ve bilimin insan bilgisini ilerletme ve doğruya yönlendirme görevi olduğunu dile getirir. Nesnel bilim sayesinde insanoğlu mantıksız ideolojilere köle olmaktan kurtulabilir ve doğru yolu bulabilir. Fakat bilim, ideolojinin antitezi konumunda değildir; tam tersine bilim de kendi çapında bir ideoloji olarak görülebilir (Heywood, 2014: 23).

Halkın bir ideolojiyi benimsemesi ya da onu kabullenmemesi, düşünüş biçimlerinin ve ideolojik öğretilerin akla uygunluğu ve tarihselliğine yönelik bir kavrayıştır. Keyfi ve dayatma ile kurulmak istenen ideolojiler, tarih sahnesindeki

yarışmadan er geç silinmekte ve yok olmaktadır. Hatta bazen halka bile inmeden bu ideolojik dūřune yapıları yok olmakta ve başarıya ulaşamamaktadır. Buna karşın bir dönem karmaşık ve organik durumun isteklerine uygun dūřen fikir yapıları, az çok değişik ve acayip grnūřler altında birtakım ara aşamalardan geçseler de eninde sonunda kendilerini kabul ettirir ve yayılır (Gramsci, 2014: 45). İdeolojiler sınıfsal çatışmalar ve çıkarlar sonucunda da ortaya çıkarlar. Egemen olmak isteyen bir sınıf kendi ideolojisini ve görüş açısını toplumun geri kalanına yaymaya ve kabul ettirmeye çalışır; bunun için de komplike bir dūřune örgüsüne ihtiyaç vardır. İdeolojiler oluşturulurken oldukça geniş bir gerçeklik olgusu ile ilintili olarak Őekillenirler.

Gouldner (akt. Poloma, 1993: 349), ideolojiye farklı bir tanım getirmiştir; “ideoloji, akılcı olarak tanımlanan laikleşmiş bir dūřune sistemidir. Bir akıl çağında, ideolojiler dinin etkisinin azalmasıyla nüfuz kazanmışlardır. İdeoloji, yalnızca akılcı bir biçimde savunulabilen anlamına gelen bir inanç sistemi değil, aynı zamanda pratiğe geçirmektedir. Onun gelişimi, kitle iletişim ve kitle yazını aracılığıyla gerçekleşmiştir. Semboller ve modern dünyanın iletişim teknolojisini kullanarak ideoloji paketlenip halka dağıtılabilir.”

Öte yandan ideoloji kelimesini insanlar ya da gruplar kullanmaktan pek haz almazlar çünkü ideoloji sözcüğü olumsuz bir çağrışıma sahiptir. Napolyon siyasal gerçekliğin ideolojiye tercih edileceğini söylemiştir ve ideolojinin olumsuz çağrışımına yeni bir yüklemede bulunmuştur. Marx ise ideoloji sözcüğünü hem taraflı hem de kendi kendine hizmet eden bir dünya görüşü ve bir sınıfın görüşü olarak kullanmıştır. Marx olumsuz anlamdaki ideolojinin yerini bilime bırakmaya mahkûm olduğunu söylemekteydi. Marx’dan sonra gelen dūřnrler Marx’ın dūřncelerini de ideoloji sınıfına sokmuşlardır. Dolaysıyla ideoloji kavramı iki yüzyıl boyunca reddedilmesi ya da ortadan kaldırılması gereken olumsuz bir olgu olarak algılanmıştır (Wallerstein, 1998: 76). İdeoloji kelimesi birçok dūřnr tarafından olumsuz olarak betimlenmiştir ve toplumun aleyhine bir oluşum olarak nitelenmiştir. Her ne kadar ideolojiye olumsuz bir imaj yüklense de, birçok kiři ve grup ideolojilerden faydalanmakta ve onları çıkarları için yeniden üretmektedir.

İdeoloji yarı gerçek düşüncelerdir, bazen kendimize aittir bazen de başkalarına. Yaşanan tecrübe ile bağlarını koparan bir düşünce sistemi olarak da nitelendiği olmuştur. Tam aksine gerçekle bağları kurulmaya çalışılan düşünceler olarak da nitelendirilmiştir. Bir başka yargıya göre ise ideoloji gelişmiş toplumun mitidir. Mit, toplumların gerçeğe hâkim olmak için kurguladıkları bir düzendir. Bundan dolayı da ideoloji de bir toplum haritasıdır. İdeoloji, toplumsal farklara dayanması nedeniyle içkin ama yaşayabilmesi için aşkın dayanaklara sahip, bir yönüyle bilgi, diğer yönüyle de inanç içeren karmaşık bir yapıdır. Bu yapı toplumun içerisinde yer alır ve toplumun içerisinden doğmuştur. Bu yönüyle topluma aittir, aynı zamanda üst bir ülküyü dile getirmektedir, bundan dolayı da aşkındır. Bu çerçevede ideoloji, insan eylemlerinin amacını ve bu amaçlara nasıl varılacağını tanımlayan ve sosyal-fiziki realitenin niteliğini belirleyen bir sistemdir. Dolayısıyla ideoloji sosyal kimlikleri oluşturmakta ve bunları birer düstur haline getirmektedir (Aydın, 2010: 158-159). Birey dış çevreden aldığı ya da ona dayatılan bilgiler ışığında kimliğini inşa eder. Güvenlik hissi ve anlam hissi gibi temel kimlik ihtiyaçları, kimliklerin anlamlı ve tatminkâr bir şekilde egemen ideoloji tarafından inşa edilmesi sonucu oluşur (Lodziak, 2003: 44).

1.1.2. İdeolojilerin Farklılaşması

İdeolojilerin işleyişi doğası gereği görünmezdir. İdeolojik işleyişlerin incelenebilmeleri için görülebilir hale getirilmeleri gerekir. Gerçekliğin ideolojik olarak türetilmiş birçok farklı versiyonu vardır (Fejes, 1994: 255). Birçok ideoloji bize karşı onlar çerçevesinde inşa edilmektedir (Van Dijk, 2015: 19). İdeolojiler kendilerini görünmez kılarlar ve aralarındaki fark eğer zıt olarak inşa edilmişse birbirlerini yok etmeye ve silmeye çalışırlar. Bunun tam tersi olarak aynı ideolojik bakış açısını taşıyorlarsa da birlikte, aralarındaki uyumsuzlukları görmezden gelirler ve gizlerler. Örneğin liberalizm ile faşizm birçok konuda uyuşurlar sadece egemen ideolojinin hangi kurumda hayat bulacakları konusunda birbirleriyle zıt düşerler. Liberal sisteme göre para, sermaye ve güç egemen ideolojinin en iyi savunucusu olan serbest burjuvalarda olması gerekirken, faşizmde bu güç merkezi bir devlet yoluyla inşa edilir.

Dünya üzerinde birçok farklı görüş ve ideoloji mevcuttur. Her ideoloji kendi gerçekliğini yaratır ve onun değişmez bir hakikat olduğunu savunur. İdeolojiler yarattıkları yaşam dünyasında, tüm normları, olguları, değerleri, toplumsal yapıları, kısacası bütün inanışları ve kuralları yeniden inşa ederler ve değiştirirler. İdeolojilerin farklılaşmasındaki bir başka unsur ise farklı toplumlarda egemen olan sınıfların kendi çıkarlarını en iyi şekilde korumak ve sürdürmek için düşünce dünyalarını şekillendirmesidir. Egemen olan sınıf kendi ideolojisini aşılıyarak, toplumsal değerleri ve yapıları bu doğrultuda yönlendirir. Farklı toplumlarda, farklı yapılarda olan üretim araçları ideolojinin başat belirleyicileridir bu belirleyiciler ideolojilerin farklılaşmasına da neden olmaktadır.

Kongar (1999: 344) ideolojilerin farklılaşmasının üç nedenini sıralamaktadır, öncelikle toplumsallaşma süreci gelmektedir. Olaylar ve olgular toplum içerisindeki bireylere yorumlanarak ve önceki değerlerin ışığından süzülerek gelir. Bunun sonucunda önceden oluşturulmuş kalıplar yeni bireylere aşılanır. Aynı olayları farklı yorumlarla öğrenen ve gören insanlar, farklı ideolojiler geliştirir. Daha sonra, insan yaşam dünyasıyla ve içinde bulunduğu toplumsal değerler hakkında ayrıntılı bilgilere sahip değildir. İnsanların edindiği bilgiler göreceli ve kısıtlıdır. Farklı bilgileri öğrenme ve yorumlama sonucu farklı ideolojiler ortaya çıkar. Son olarak, aynı yaşam dünyasında ve toplumda olan insanlar bilgileri farklı şekilde yorumlar ve hayatlarına uygular. Bunun sonucunda insanlar arasında bir çekişme ve çatışma ortamı ortaya çıkar. Birinin kazancı diğerinin kaybı durumuna gelir. Günümüz dünyası insanlara yarışmacı ve rekabetçi bir ortam sunar, bunun sonucunda insanlar farklı yöntemler ve yollar izleme ihtiyacı hisseder. Kimi ideolojiler daha başarılı kimisi başarısız olarak nitelenir.

İnsanlar toplumsallaşırken önceden kodlanmış değerleri alırlar ve değişmez hakikatler olarak kabul ederler. Her ideoloji kendi gerçekliğini topluma yaymak ve kabul ettirmek ister. İnsanların edindiği bilgiler ve bu bilgilerin kaynağı sınırlıdır ve belirli sınıflar ve ideolojiler tarafından kontrol edilir. Özellikle sermayeye ve kitle iletişim araçlarına sahip sınıflar kendi ideolojilerine uygun bilgileri yayar ve diğer aykırı bilgileri denetler ve kısıtlar. Bunun sonucunda insanoğlunun dünya hakkında

edindiği bilgi, egemen olan sınıfın değerlerinden başka bir Şey değildir. Ayrıca ideolojiler, egemen sınıfa daha iyi hizmet etmesi için insanları, bir çatışmanın ve rekabetin içine çekmeye çalışırlar. Bu çatışma ve rekabet ortamı söz konusu egemen sınıfın dışında başka hiç kimsenin işine yaramamaktadır. Daha çok çalışan, çabalayan ve üreten sınıflar kendilerinden ziyade egemen ideolojiyi üreten ve yönlendiren sınıflara hizmet etmiş olurlar.

İdeolojiler katı ve değişmez bir yapıda değildir; egemen sınıfın çıkarları değişmesi durumunda çok hızlı ve esnek bir Şekilde yeni duruma ayak uydurabilirler. Aynı zamanda toplumdaki bütün kurumlar, normlar, değerler hatta olgular da hızlı bir Şekilde değişebilir. Beyaz olan bir durum anında siyaha, siyah olan bir durum ise anında beyaza dönüşebilir. Bu da ideolojilerin inşa edildiğinin ve farklılaşmalarının en büyük kanıtıdır.

İdeolojiler birbirlerinden farklı olmasıyla birlikte, ideolojiyi incelemek ve onu anlamak içinde farklı disiplinlere başvurmak gerekmektedir (Heywood, 2014: 22). Her ideolojinin kendine has özellikleri vardır ve kendilerini bu Şekilde topluma sunarlar. İdeolojiler kimi zaman özgürlükçü, kimi zaman baskıcı görülür.

1.1.3. İdeoloji ve Bilgi

Bilimin de bir ideoloji olduğunun kabul görülmesi özellikle, sanayinin ve teknolojinin üretimi ve kullanımında toplum içinde çıkarları olanlara hizmet etmesiyle savunulmuştur. Bu çıkar gurupları, oluşturdukları hegemonik sistem ile bilimi kendi tekellerine alarak, kendi amaçları için kullanmıştır. Bilim sosyal değişim sürecine katkıda bulunmuş ve sanayi toplumunun başat ideolojisi haline gelmiştir. Bu açıdan ideoloji, bir sosyal grup veya bütün bir topluluğun ortak bir kimlik veya kolektif hedefler oluşturarak, kendi bilincini elde etme aracıdır. Bundan dolayı ideolojiyi tam olarak bir özgürlük ya da kölelik aygıtı olarak göremeyiz. Çünkü insanlar, ideolojinin tüm gerçeklerini kendi çıkarları için inşa ederler. İdeolojinin karakteri, ortaya çıktığı tarihsel güçler ile Şekillenir ve hizmet ettiği sosyal ve siyasi ihtiyaçlara göre moda haline gelir. Bundan dolayı ideoloji insanoğlunun vazgeçilmez ve ortadan kaldırılamaz bir parçasıdır. Her ne kadar düşünürler ya da ideologlar,

ideolojinin sona erdiğini iddia etseler de, bu yapıdaki bir sistem hiçbir zaman tamamıyla yok olamaz (Heywood, 2014: 303). Bilgi, beceri ve özelliklerin kullanımı egemen ideolojilerin ve iktidarların elindedir. Bu ideolojiler bilginin ayrıcalıklarını kullanarak kendi iktidarlarını devam ettirmektedir (Foucault, 2000: 62).

Mannheim'in bakış açısıyla pozitivizm şu anda egemen olan bir ideoloji konumundadır ve kendi öğretilerini halka empoze etmeye çalışmaktadır. Egemen bilimsel paradigmalardan dönüşmesine değişmesini sağlayacak özgürleştirici bakış açısı da ütöpiktir ve özgür ve bağımsız bir bilime evirildiği sürece gerçekliğe dönüşecektir. Bilim, hegemonyanın kısıtlayıcı ve yönlendirici bakış açısından kurtulduğu ve dönüştüğü vakit bir ütopya konumunda olan özgürleştirici bakış açısına kavuşmuş olacaktır (Köker, 2013: 84). Bilgi ve bilim dünyası rasyonelleştikçe iktisadi ve sosyal sistemde rasyonelleşir. Bunun sonucunda dünyadaki bütün düzenler ideolojinin ve bunun ürettiği bilimin birer parçası olmaya başlarlar. Dünya daha fazla bilginin, aklın ve ideolojinin hizmetine girdikçe aynı doğrultuda, bireyin de hareket kabiliyeti kısıtlanır ve sonunda demir bir kafesin içerisine sıkışır ve hareket edemez (Schroeder, 1996: 166). Rasyonelleşme arttıkça, toplumun belirli kalıplar içerisine girme oranı da artar. İlk başlarda evrenin kapsamlı ve anlamlı bir yorumunu yapmaya çalışan aydın gruplar, din adamları, bilgeler, filozoflar, hukukçular ve deneysel sanatçılar, dünyayı rasyonel bir kalıp içine sokmaya çalışmışlardır. Ardından asıl büyük rasyonelleşme çağı olan bilim çağı ortaya çıkmıştır ve bu çağda insanoğlu hiç olmadığı kadar rasyonelliğin esiri olmuştur (Weber, 2008: 98). Eleştirel kuram bağlamında aklın araçsallaştırılması, totaliter yapıların desteklenmesi anlamına gelmektedir (McCarthy, 2006: 63). İnsanoğlu, her geçen gün daha fazla aklın araçsallaşması sonucu daha fazla verili kalıplar içine hapsolmaktadır ve bu kalıpları doğal gerçekler olarak kabullenmektedir.

İnsan, kendi aklının ürettiği varsayımların kölesi olmaya oldukça isteklidir ve bu hususta karşı konulmaz bir eğilim içerisindedir. Bu eğilim sonucunda kişinin duyguları, kavrayışları belirli kalıplar içerisine sokulmaktadır (Innis, 2006: 24).

İnsanın akli bilimin kölesi olduğu gibi onun bozulmuş bir formu olan siyasi düşünce de kölesi olmaktadır.

Siyasal ve bilimsel gelişmeler arasında bir koşutluk mevcuttur. Ayrıca bu iki alanın birbiriyle olan bağı sonucu yeni bir alan ortaya çıkmıştır. Politik devrimlerin amacı, siyasi kurumları, yine bu kurumların yasaklamış olduğu yollardan değiştirmektir. Hem siyasi hem de bilimsel devrimlerin başarıya kavuşması, bir düzine kurumdan ve görüş açısından vazgeçilmesine neden olur. Bunun sonucunda toplumun ya da bilimsel topluluğun ayrıklıkları dışladığı ve ortak bir ölküye ulaşmayı arzuladığı bir sistem ve düzen ortaya çıkar. Bu dönemde bilimsel alandaki paradigmalardan zayıfladığı gibi devrimler sonucu ideolojik sistemler ve bunun savunucusu sınıflar da zayıflamaya başlar. Siyasi ve bilimsel bunalım devam ettikçe, etrafında bulunan bireyler sisteme daha çok yabancılaşmaya ve sistemi dışlamaya başlarlar. Var olan ve kabul edilen ideolojiler artık eskimiş ve yok olmaya yüz tutmuştur. Bunun sonucunda var olan söz konusu ideolojiler yavaş yavaş kan kaybetmeye başlar. Bu kopuşlar ve yabancılaşmalar artıkça toplumun yeni bir düzen arayışı da artar. Bunun sonucunda topluluklar yeni bir sistem etrafında toplanmaya başlarlar. Bu noktadan sonra toplum rakip parti ve ideolojilere ayrılırlar. Biri eski düzeni savunurken diğeri yeni sistemi kurumsallaştırmaya çalışmaktadır. Bu kutuplaşmalar kati bir şekilde ayrıldıktan sonra siyasi çözümlerin yolu kapanmış olur. İdeolojik devrimlerin hangi kurumsal eksen üzerinden tam olarak nasıl şekilleneceği konusunda kesin bir sonuca ulaşılmadığından, bir çatışma ve bunalım ortamı oluşur. İdeolojik devrimi gerçekleştirecek topluluklar son kertede yoğun bir şekilde toplumu etkilemeye çalışmakta hatta bunun için güç kullanmaktadır. Rakip siyasi ideolojiler arasında yapılan seçim gibi, rakip bilimsel paradigmalardan da seçim yapılmaktadır. Bundan dolayı, ideolojik ya da bilimsel alanda varılacak nihai hedef yalnızca egemen ideolojinin görüşlerini ve paradigmasını taşımaz. Çünkü bu değerler zaten var olan bir paradigma üzerinden yapılmaktadır. İdeolojiler ve paradigmalardan, halefleri konumundaki düşünce yapılarını etkiler ve yeniden üretir. Her ideolojik ve bilimsel grup, kendi düşüncelerini savunmak için yine var olan ya da kendilerinin yeniden türettikleri düşünce kalıplarını kullanırlar (Kuhn, 2014: 182-183).

İdeolojik grupların ve görüş açılarının farkına varan Mannheim (2002: 36) tarafsız bir düşünce topluluğunun var olabileceğini iddia etmiştir. Bunun da ancak köksüz, sınıfsız, aidiyetsiz, çıkarsız bir topluluk aracılığıyla gerçekleşebileceğini söylemektedir. Mannheim bu topluluğun ismini de “serbestçe süzülen entelijensiya” olarak nitelendirmiştir. Bu şekilde inşa edilen bir topluluk sayesinde “nesnel” bilgiye ulaşılabileceği ve elde edilen bu bilginin tarafsız olacağı iddia edilmiştir. Ayrıca söz konusu topluluk, toplumsal barışı tesis edecek bir yapıdadır. Herhangi sınıfsal çıkarlara bağlı olmayan saf bilgiyi ancak ideolojik çıkarlardan arınmış ve toplumun her tabakasına eşit bir şekilde ulaşabilecek bir sınıf gerçekleştirebilir. Böylece sınıf mücadelelerine gerek kalmaz ve toplumsal barış tesis edilmiş olur. Entelijensiyanın yapacağı en başarılı iş, herkesçe kabul edilen bir ideolojinin inşasıdır. Ancak Mannheim, “Kendini çelişkili dünyanın ideolojik bağlamlarından ve sınıf mücadelelerinden arındırma yoluyla “nesnel” bilgiye ulaşabilen bir tabaka mümkün müdür?” sorusunu bu noktada ele almaktadır. Mannheim’in yaşadığı dönemde bunun mümkün olmadığı görülmektedir. Zira bu dönem II. Dünya Savaşı’nın yaklaştığı ve Avrupa’nın faşizm ve diktatörlüklerle mücadele ettiği bir dönemdir.

Özgür olan entelijensiya, hem bilinçli bir sentez arayıcısıdır, hem de onu arayacak şekilde varoluşsal olarak belirlenmiş durumdadır. Entelijensiya, kendi toplumsal konumu ile bu konuma içkin misyonunun farkına vardığında asli görevini yerine getirmeye başlayacaktır (Hekman, 1999: 89). Entelijensiyanın çıkarlardan ve taraflardan bağımsız olarak bilgiyi ortaya çıkarması, ütopya olarak görülmektedir. Günümüzde özellikle eleştirel yaklaşımların, bilimin ideolojiye hizmet ettiğine yönelik eleştirileri bu ütopyanın yansımasıdır. Özellikle ekonomi – politik yaklaşım, bu açıdan bilimi ve medyayı sert biçimde eleştirmektedir. İdeoloji, ekonomik-politik içerisinde eleştirel olarak sadece eleştirel kuramcılar tarafından değil gazeteciler, editörler, yorumcular da ideolojiyi aynı şekilde konumlandırırlar. Örneğin “Kapitalist ideoloji” ya da “Sosyalist ideoloji” denildiğinde iki sistemin de ekonomik-politik ve kültürel değerlerine gönderme yapılmış demektir. Sadece kapitalizm ya da sosyalizm kelimeleri de aslında ideolojiye yapılan birer göndermedir.

Kapitalizm, saf ideolojik bir yapıdadır. 20. Yüzyılda gerçekleşen siyasi hareketler, ideolojik çerçeve gerçekleşmiştir ve bu kavramın içerisine işlemiştir. Bununla birlikte belirtilen ideolojilerin bilimsel içerikleri mevcuttur. Bu da ideoloji ile uyumsuz çünkü ideoloji ile bilim iki zıt kavramdır. Marx'ın da dediğı gibi bilim, ideolojiyi ortadan kaldıracaktır (Barry, 1997: 7). Weber (1985: 147) kapitalizmin Protestan ahlâkı ve bilgisi sayesinde geliştiğini iddia etmektedir. İnsanoğlu üretmek ve çalışarak tanrıya olan borcunu öder ve onu onurlandırır. Birincil hedef çalışmak ve üretmektir ancak bu gerçekleştirilirse, birey asli amacına ulaşabilir. Üretimin de bir ibadet olduğunu belirten yazar, ürettikçe kişinin tanrıya yakınlaşabileceğini belirtmektedir.

İdeoloji hem uygulayıcıları hem de hedef kitle açısından bir nevi perdeleme görevi görmektedir. Çıkarlar, amaçlar ve hedefler ideoloji aracılığıyla kimi zaman gerçeklik, onur, vatanseverlik, adalet gibi kavramların kisvesi altına gizlenmektedir. Tabi birçok farklı ideoloji mevcuttur fakat bunların hemen hemen hepsi aynı stratejileri kullanır. Asıl amaç gücü ele geçirmek ve yönetimi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmektir. Gücü ele geçirirken rakipler vardır ve her ideoloji bunları birer düşman, şeytan olarak nitelendirmektedir. Onlara göre aslında iktidarı ele geçirmenin bir diğerk amacı da onlar gibi iktidarı ele geçirmeye çalışan diğerklerinin bunu yapmasına engel olmaktır.

Weber (akt. Schroeder, 1996: 179-181), modern dünyada bilimin kültürel değışmeye egemen olduğunu düşünmektedir. Bilimsel bilgi, gün geçtikçe toplumun inanışlarını, kültürünü ve hayata bakış açılarını daha fazla şekillendirmekte ve anlamlandırmaktadır. Bilimsel bilgi bir soyut, gayri şahsi ve yasa benzeri doğal dünya anlayışının gelişimiyle ortaya çıkar ve toplumsal düzeni şekillendirir. Bilim, yapısından dolayı hayatın genel akışından ayrıdır ve belirli bir sınıf tarafından üretilerek yayılır. Bunun sonucunda da bilimin kendi ideolojisi ve bakış açısı oluşur. Günümüzde bilim, dünyayla ilgili tek mantıklı ve akla yakın açıklamayı ve temsili sunabileceğini iddia etmektedir.

Weber'e göre sonsuz olaylar zincirine indirgenmiş bir dünya ile karşı karşıya kalan modern ruh, dünyanın anlamının artık onun sonuçlarının bir çözümlenmesinden

öğrenilmeyeceğini kabul etmelidir. Bilim ve ahlak, bilim ve din egemen ideolojinin çıkarları doğrultusunda evrilmesi sonucu, modern bireyin omuzlarına bu ideolojik değişimleri idrak etme yükünü yüklemektedir. Bu safhada üretilen bilgiyi anlamama ve anlam yitimi, yabancılaşma demektir. Kendine ve yaşadığı topluma yabancılaşma, egemen ideolojinin ele geçirdiği her alanda, toplumsal rasyonelleşme ve uzmanların rasyonelleştirilmesi sonucu, toplumun yetkilerinin ve isteklerinin kısıtlandığı ve itaatin öğretildiği bir toplum biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Bu demir kafes içinde hapsedilen özgürlük kanıksanmış ve özerklik sona ermiştir. Nihayetinde özgürlük yitimi kendine yabancılaşma anlamına gelmektedir (Benhabib, 2006: 84). Rasyonelleşme ile bireyin toplumsal özgürlükler azalmaktadır, bunun sonucunda da bilgi ve anlam yitimi ortaya çıkmaktadır. Rasyonelliğin kafesine sıkışan modern toplumun bireylerin yaşam dünyaları ideolojiler ve ideolojik aygıtlar tarafından sürekli bir şekilde yıkılıp yeniden inşa edilmektedir. Hegemonyanın sürdürülmesindeki en önemli araç belki de bilgidir. Kapitalist düzende bilginin kullanımı ve hiyerarşisi farklılık göstermektedir. Burada teknik bilgi ve siyasal bilgi ilk sıradadır ve her ikisi de mistik, simgesel ve kavramsal biçimleri vurgular. Bunların ardından ise bilimsel bilgi gelir. Bu bilgi genellikle teknikleştirilmiş ve siyasallaşmıştır. Ayrıca bu bilgi türü özel sermayeler ya da kamusal olarak örgütlenmiş teşkilatlar tarafından üretilmekte ve kontrol edilmektedir. Üçüncü sırada dış dünyanın algısal bilgisi gelmektedir. Bu tür bilgi ise çeşitli görünümlerde, örneğin uçak, otomobil, gemi, tren gibi araçlarla seyahat edildiğinde aynı görünümeler oluşmamaktadır. Bireylerin, grupların, toplumların bilgisi de üzerinde durulması gereken bilgi boyutudur. Gelişen sendikacılık ve işletme biçimleri sayesinde bu bilgi daha sezgisel bir boyut kazanmıştır. Günümüzde felsefi bilgi bu bilgi hiyerarşisi içerisinde daha alt sıralardadır. Sürekli gelişen teknolojik bağımlılık ve siyasallaşma felsefi bilginin önemini azaltmıştır. Yine sağduyu bilgisine verilen önem de sanayi toplumuna geçişle birlikte en azalmıştır. Bilgi sisteminde simgeleri ve ifadeleri, yayma ve iletiler aktarma araçlarının gelişmesi ve çok güçlü bir konuma gelmesi, sistemin teknisyen özelliklerini güçlendirmekte ve teknolojik bürokratik grupların bütün alanlardaki etkinliğini artırmaktadır (Gurvitch, 1999: 263). Bilginin gittikçe daha fazla teknik hale gelmesi ve araçsallaşması, teknik bilginin diğer dönemlere göre daha çok önem kazanmasında yol açmıştır. Teknolojinin teknik bilgiyi

hayatımızın bir parçası haline getirmesi sonucu, teknolojik determinizm insanın doğasını ve yaşam biçimini şekillendirmektedir. Ayrıca toplumdaki tüm bireyler tek tipleşme tehlikesi altındadır, ideolojinin dayattığı teknoloji sonucu kitle üretimiyle her şey benzer ve farksız olmaya başlamıştır.

1.1.4. İdeoloji ve Kültür

Kültür, İngilizcedeki ilk kullanımında, hayvanların ve ekinlerin yetiştirilmesi ve dinsel tapınma anlamlarına gelmekteydi. On altıncı yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar terim, geniş bir şekilde öğrenmeyle bireysel insan aklının ve kişisel görgünün geliştirilmesi olarak tanımlandı. Toprak ve ziraat kabiliyetlerinin gelişmesiyle, kültürlenme sözcükleri at başı gitmiştir. Daha sonra kültür kelimesi uygarlık kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır ve bu aşamadan sonra kültür kelimesi bütün toplumun gelişmesi ve ilerlemesi anlamında kullanılmıştır (Smith, 2007: 13). Böylece kültür kelimesi bir toplumun entelektüel, sanatsal ve teknik gelişimini ifade etmeye başlamıştır. Bu alanlardaki gelişmişlik düzeyi, kültürel alanda gelişmişlik olarak tanımlana gelmiştir. Günümüzde kültür, bir toplumun yaşam biçimini ve yaşam dünyasını tanımlamaktadır. Toplum bu yaşam dünyasında faaliyete geçirdiği tüm eylemlerle kendi kültürel mirasını oluşturur. Marksizm'e göre burjuvazi kendi kültürünü ve kültür endüstrisini üretir. Kültür endüstrisi aracılığıyla, kültürel öğeler değiştirilir, yıkılır ve yeniden inşa edilir. Kültür ebedi ve kesin değildir, üretim şartlarına ve kapitalist sistemin işleyişine göre çok hızlı bir şekilde değişmektedir. Günümüzde kültür ve kültürel öğeler hiç olmadıkları kadar hızlı değişmekte ve dönüşmektedir.

Sınıflara bölünmüş ve ayrılmış toplumda kültür, bilginin ve yaşanmış olanın temsilinin genel alanıdır; kültür entelektüel emeğin bölünmesi ve bölünmenin entelektüel emeği şeklinde ayrı olarak genelleştirme gücüdür. Kültür, bağımsızlığını kazanarak, aynı zamanda bağımsızlığını emperyalist güçlere yani egemen ideolojiye karşı kaybetmiştir. Kültürün göreceli özerkliğini ve bu özerklikle ilgili ideolojik yanılsamaları yaratan tarihtir, söz konusu tarih kendin kültür tarihi olarak takdim eder. Kültür, kaybedilmiş birliğin arandığı yerdir (Debord, 2014: 137).

Kültür kavramı belirli bir düzen sonucunda ortaya çıkmıştır. Diğer bütün düzen sistemlerinde olduğu gibi kültüründe nihai olarak sistem haline getirilmesi tasarlanmıştır. “Bu, içindeki her bir ögenin icra edeceği bir işlevinin olduğu, hiçbir şeyin şansa bırakılmadığı, hiçbir ögenin yalnız olmadığı, tersine bir çarkın dişleri gibi birbirlerine bağımlı olarak çalıştığı; ögeler arasındaki bir çatışmanın, yalnızca tasarımı ya da inşadan kaynaklanan bir hata ya da ihmal ve kusurdan kaynaklanabileceği bir sistemdi. Aynı şekilde bu sistemde yalnızca, düzenin tasarlanmış modeli doğrultusunda işleyecek davranışlara yer vardır” (Bauman, 2013: 193). Kültür insan tarafından üretilmiş ve değişmez, kati bir gerçeklik olarak tekrar kendine sunulmuştur. Kültür yaşam dünyamızda, tarih boyunca süre gelen bir sistem doğrultusunda inşa edilmiş ve tasarlanmıştır, dönemin yapısına göre kültürel kodları belirlenmiş ve bunlar birer gerçeğe dönüşmüştür.

Kültür aslında var olmayan, insana yaraşır bir toplum yanılması yaratır. Tüm insani çalışmaların üzerinde yükseldiği maddi koşulları gizler. Ekonomik düzendeki eşitsizlikleri ve haksızlıkları yok sayar. Kültürde var olan rahatlatıcı ve uyuşturucu özellik ekonomik sistemdeki dengesizliğe bir set çeker (Sholle, 1994: 223). Marksist görüşe göre kültür, egemen ideolojinin çıkarlarının gölgeleyen bir araç konumundadır.

Marksist bakış açısı kültürü temelde ideolojik bir olgu olarak görmüş ve tanımlamışlardır. Kültür genelde önemsiz ve altta yatan bir ekonomik temele bağlı bir ürün olarak değerlendirilmiştir. İdeolojik kültür aracılığıyla toplumsal hayat düzenlenir ve kapitalist ekonomik düzen sürdürülür. İdeolojik kültür proleteryanın kendi öz yönetimini ele geçirmemesi için planlı olarak tasarlanmış bir manipülasyon aracıdır (Smith, 2007: 59). Marksist bakış açısı, kültürü, hegemonyanın ürettiği ve toplumu yönetmek için kullandığı bir araç olarak görür. İdeolojide kültürün sembolleşmiş şeklidir ve özel bir yapıya sahiptir (Mardin, 2012: 120).

Hegemonya kendi ideolojisini inşa etmek için kültür endüstrisini de etkin şekilde kullanmaktadır ve kültür endüstrisi ile yaydığı düşünceleri toplumun bütün kesimlerine ulaştırmaktadır. Kültür endüstrisinin insanlık üzerindeki yıkılmaz hegemonyasından çok güçlü ve tartışılmazdır. Hegemonya özellikle kültür endüstrisi

ile insanı bir nesne konumuna getirir, ardından insan gerçekleşen olaylar karşısında savunmasız ve güçsüz bir konuma gelir. Kültür endüstrisinin insanlara tek bir bakış açısını empoze eder, bu bakış açısının tek tip insanın yaratır. Kültür üretiminin kapitalizmin bir parçasıdır, kültür endüstrisi toplumu uyuttur ve gerçekleri gizler.

İnsanlar hayatın acımasız gerçekleriyle karşılaşmamak için kültür endüstrisi tarafından yaratılan ve bireyin gerçeklikten uzaklaşmasına neden olan metalara inanmaktadır. İnsanlar bu kaçışın sonucunda hayali bir teselli sağlayan ve hegemonya tarafından sistemli bir şekilde yaratılan gerçeklere inanmak istemektedirler. Özellikle kitle iletişim araçları tarafından oluşturulan simülasyonlar insanoğluna gerçek olmayan imajlar aktarır. Bu imajlar bir süre sonra o kadar gerçekçi olurlar ki aslı olanın yerini alırlar. Bu sayede yaratılan gerçeklik nesneleşmeye başlar ve toplumun gerçekliğinin yerini alır.

Aydınlığın/ışığın kaynağı deney; faili, akıldır. Karanlığın kaynağı kültür; faili otoritedir. Geriye kalan bütün etmenler bunlara göre şekillenir ve yönlendirilir. Doğruluk, geçerlilik, rasyonellik/akıllılık ve objektivite/nesnellik, aydınlığın çok sayıda beyaz giydirilmiş çocuklarından bir kaçıdır. Hata ve irrasyonel/akılsızlık, gelenek, adet, dogma ve diğer birçoğu ise siyah elbiseliler olarak nitelendirilebilir (Barnes, 2008: 38). Kültürel etmenler olumsuz olarak nitelendirilirken, deney ve akıl yoluyla şekillendirilen olgular ise olumlu olarak nitelendirilmiştir. Var olan otorite ve sistem, akıl ve deneye beyaz giysiler giydirerek onları sorgulamasız ve şüphesiz yöntemler olarak nitelendirmiştir. Fakat bu yöntemleri de otoritenin kendisi inşa etmektedir. Aslında siyah elbiseler giyinen olgular beyazları da şekillendirmektedir, bu ya görmezden gelinmekte ya da üstü örtülmeye çalışılmaktadır. Otorite ve kültür bilimi ve bilime ait bilinçaltını şekillendirmek, kendi çıkarı doğrultusunda yönlendirmektedir.

Kültürel alandaki nesnelere bireylere farklı şekillerde verilir, oysa doğa bilimlerinde nesnelere tam tersi olarak kavranır. Kültür araştırmalarında ve kültürel kodların çözümlenmesinde, gözlemci gözlemediği şeye yönelik yeni bir tutum takındığı vakit bu sadece teorik bir değişikliğe neden olmaz, total fenomenolojik öznenin nesnesine ilişkin tutumunun da değişmesine neden olur (Hekman, 1999: 96).

Bunun sonucunda kültürel alanda her türlü manipülasyon ve ideolojik çarpıtmalar çok daha etkin bir şekilde gerçekleştirilebilir. Sadece kültürel alanın kendisinde değil ayrıca bu alanı araştıran bilim dünyasında da çok açık bir şekilde rölativizme düşülebilir.

Kültürel alanda bir bütünlük yoktur her şey benzeşiktir, “kültür alanında bile artık hiçbir sabit, garantili kategori kalmamıştır, günün hayhuyu da binlerce talebiyle zihinsel yoğunlaşmaya müdahale etmektedir, bu yüzden bugün biraz olsun kayda değer bir şeyler ortaya koyabilmek için harcanması gereken çaba neredeyse hiç kimsenin altından kalkamayacağı kadar ağırlaşmıştır.” Her şeyin içi içe geçmesinden ve birbirine benzemesinden yakınan Adorno, bir ayrıma gitmenin neredeyse imkânsız olduğuna vurgu yapmaktadır. Yazar ayrıca bu tek tipleşmenin ve sıradanlaşmanın sorumlusunun “para için yazanlar” olduğunu söylemektedir. “Sadece yazıyla para kazanmaya inananlar, geçmişte tantanalı sözlerle reddettikleri ucuz şeylerden zerre kadar farklı olmayan bayağılıklar üretmeye koyulurlar” (Adorno, 2012b: 31).

“Kültür endüstrisi, müşterilerinin kasten ve tepeden bütünleştirilmesidir. Binlerce yıl boyunca birbirinden ayrılmış yüksek ve düşük kültür alanlarının da birleşmeye zorlar- her ikisinin zararına olacak şekilde. Yüksek kültürün, etkileri üzerinde spekülasyon yapılarak, ciddiyet ortadan kaldırılır; düşük kültürün, toplumsal denetim bütünsel olmadığı sürece barındırdığı haşarı isyankarlık ise uygarlaştırıcı dizginleme yoluyla yok edilir.” (Adorno, 2012a: 110) Yüksek ve düşük kültür törpülenerek bir kalıba sokulur çünkü kapitalizmin kitle üretimi için bu şarttır. Bu yolla, hem daha zahmetsiz hem de daha ucuz metalar üretilebilir ve satılabilir. Kültür endüstrisi bir ‘mıknatıs’ gibidir, etrafındaki cisimleri çeker-iter veya yönünü değiştirir. Bu şekilde kendi istediği şekilde yönlendirir. Ona inanan ve biat edenleri daha fazla kendine çeker ve bütünleştirir, aykırı olanları ise daha uzaklara iter ve toplumdan dışlanmasını sağlayarak ötekileştirmeyi gerçekleştirir.

Modern toplumlarda dinin görevini, devlet üstlenmiştir ve bu görevini kitle iletişim araçlarıyla en iyi şekilde ifade etmektedir. Önderler, “halkın sevilen babası”, devlet, ırk, sosyalist vatan gibi mitler inşa edilmiştir ve insanların bunlara tapmaları

beklenmektedir, istenmektedir. Böyle bir durumda birey kendini yalnız ve zavallı hisseder, artık bireyin kendi yaşamı hegemonya karşısında oldukça değersizdir, bunun sonucunda insan çok kolay bir şekilde egemen ideolojinin savunduğu değerler için ölebilir, öldürebilir. İnşa edilmiş gerçeklikler aracılığıyla toplum seçkin sınıfların ideallerini kendi idealleri gibi benimsemekte hatta tapmaktadır. Üretilen değerler ve semboller aracılığıyla, söz konusu sınıflar soydaşlarının hayatlarını denetim altında tutmaya yarayacak güce ve yetkiye kavuşmaktadır (Fromm, 2012a: 45). Egemen ideolojinin oluşturduğu sembollerin ve inanışların en kolay gizleneceği alanda tabii ki de kültür alanıdır. Kültür içerisine yerleştirilmiş olan, egemen söylemler, görünmez kılınmıştır ve toplumsal yapı içerisine sindirilmiştir. Toplumun bütün inanışlarında; bireyde, ailede, grupta, toplumda bu egemen söyleme rastlanır. Fakat bu söylemler açıkça fark edilecek düzeyde değildir çünkü toplumun kültürünün bir parçası olmuşlardır ve açığa çıkarılmaları imkânsızdır.

Frankfurt Okulu üyeleri “itaatkar tip”in nasıl ortaya çıktığı sorusunu sormuşlardır ve ailenin etkisinin azalmasının ve çocukluktaki dışsal araçların öneminin gittikçe artmasının özellikle önemli olduğu sonucuna varmışlardır. Kapitalist toplumun doğuşuyla birlikte örgütlü sanayi sistemine geçilmiştir ve aile yapısında parçalanmalar meydana gelmiştir. Gittikçe baba imgesinin kaybolması sonucu bunun yerini koruyucu ve kapsayıcı bir güç olan devlet almaya başlamıştır. Ebeveyn otoritesinin içselleştirilmesi özerk kişiliğin temelidir. Horkheimer bu konuyla ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir; “Günümüzde çocuk çok daha doğrudan toplum dışına atılmış durumda; çocukluk kısaldı. Bunun sonucu insanoğlunun daha farklı bir biçim almasıdır. İçsellik yok oldukça, kişisel kararlar alma, kültürel gelişim ve imgelemin özgürce kullanılmasından alınan zevkler de onunla birlikte gitti.” Toplumsallaşmanın dışsal araçlarıyla, özellikle de, artık içsellik sağlamayan çocukluk, gittikçe daha fazla medyanın esiri konumuna geldi ve çocuğun yaşam dünyasında kitle iletişim araçları hiçbir zaman olmadığı kadar etkin bir konuma geldi (Lodziak, 2003: 78).

Siyasal ve yönetsel tahakküm, fabrika, okul, bürokrasi, ve kültür endüstrisi gibi kurumlarla topluma dayatılır ve bu kurumlar daima etkili ve sonuç verici

örgütsel teknikler vasıtasıyla toplumsal yaşamın bütün alanları hükmeder. Bu, sadece dışsal doğanın tahakkümünü sağlamak amacıyla bilim ve doğanın kullanılması ile değil aynı zamanda insanlar arası ilişkilerin denetimi ve içsel doğanın yönlendirmesi için uygulamaya dökülmesiyle mümkün hale gelir (Benhabib, 2006: 87). Egemen ideoloji sadece bilimi ve doğayı yönlendirmekle kalmaz ayrıca toplumsal yapıyı da şekillendirir. Egemen ideoloji kendi bünyesinde oluşturduğu ve toplumsal yapının içirişine yerleştirdiği, ideolojik yapılar ve aygıtlar sayesinde toplumu manipüle eder ve yönlendirir. Egemen söylemin ve ideolojinin vücut bulduğu aygıtlar devletin ideolojik aygıtlarıdır ve bunların doğruluğu ve haklılığı tartışılmaz.

1.1.5. İdeoloji ve Gerçeklik

Mannheim'e göre ideoloji, egemen bir grubun düşüncesinin, kendi tahakkümünü kurma iddiasını temelden sarsabilecek olguların var olduğunu kavramasını engelleyecek kadar çıkarlara bağlı kılan bir süreçtir. İdeoloji "belirli durumlarda belirli grupların kolektif bilincinin, gerek kendilerinin gerekse başkalarının toplumun gerçek durumunu görmelerini engellediği ve buna bağlı olarak bu duruma kalıcılık kazandırdığı" düşüncesi hâkimdi (Swingewood, 1998: 331). İdeoloji gerçeklerin görünmesini engelleyecek yegâne araç konumundadır, ayrıca bu egemen ideoloji içerisinde ki yönetici sınıfındaki bireylerde bir süre sonra ideolojinin kör edici etkisi altına girmekte ve yansımayla gerçeği ayırt edemez konuma gelebilmektedir.

Mannheim ideolojileri belli bir sosyal düzeni savunmaya hizmet eden düşünce sistemleri ve bu düzendeki egemen sınıfların çıkarlarını ifade eden kavramlar ve temsiller olarak görmüştür. Mannheim'e göre kısmi ve bütüncül ideolojiler mevcuttur, özel ideolojiler belli başlı birey, grup veya partilerin fikir ve inançlarıdır. Bütüncül ideolojiler ise bir sosyal sınıfın ya da toplumun, tarihsel bir dönemin bütün dünya görüşlerini kapsar. Bu görüşler bir nevi o dönemin bütün yaşam alanıdır (Heywood, 2014: 26). Althusser'de (2014: 82) bütüncül ideolojiler konusunda Mannheim'e katılmaktadır "İdeolojinin dışı yoktur, ama bir yandan da ideoloji dışında bir şey yoktur."

Kısmi ideolojiler daha sınırlıdır ve çabuk değişebilir fakat bütüncül ideolojiler o dönemdeki bütün yaşam dünyasını temsil eder. Kısmi ideoloji sadece görüşlerin bir kısmını temsil eder, bundan dolayı insanlar ideoloji içerisindeki yanılsamaları ve manipülasyonları fark edebilirler. Kısmi ideolojide var olan düşünce inkâr edilebilir ve yalanlanabilir, aynı şekilde rakip düşüncede çürütülebilir ve yalanlanabilir. Kısmi ideolojiler değişken olabilmektedir ve birey kısmi ideolojiler arasındaki farkları kolay bir şekilde ayırt edebilmektedir. Bunun aksine bütünlükçü ideoloji ise sadece bir bireyi ya da grubu temsil etmez o dönemdeki bütün düşünce kalıplarını içerir ve kavramsal çerçevenin kendisi konumundadır. Bundan dolayı yanlış olan bilinç bir birey tarafından tespit edilip düzeltilemediği gibi karşıt gruplar ve topluluklar tarafından da fark edilemez. Tüm toplumu kapsayan bu bütüncül ideoloji, “yanlış bilinç”i üretmektedir ve fark edilmesi imkânsızdır. Bütünlükçü ideoloji bütün yaşam dünyasını kapsar ve birçok değer yargılarını bünyesinde barındırır. Gruplar ve kısmi ideolojiler, hasımları durumundaki ideolojileri eksik ve yetersiz olarak nitelendirirler ve aralarında daima çatışma vardır. Kısmi ideolojilerden dönülebilir bu ideolojiler değiştirilebilir, düzeltilebilir fakat bütünlükçü ideolojiler kalıcıdır ve değişmez, bunlar yanlış bilinci oluştururlar (Mannheim, 2002: 21-22; Thompson, 2013: 64).

Birey bütün anlamları sadece kendi hakiki rölativeleri içinde kavramakla kalmaz, aynı zamanda bu perspektif sayesinde farklı anlamlar arasındaki bağı da kurabilir. Bu tarzdan bir sentezin var olabilmesi Mannheim için önemlidir; çünkü bu imkân sayesinde birey farklı bakış açılarının rölativizmini aşabilir ve çıkarımlara varabilir (Hekman, 1999: 54). Kapsayıcı bir ideoloji ışığında değerlendirince, bireyin rölativizm girdabında kaybolabileceğini görebiliriz. Üretilen bütün bilgiler egemen ideoloji aracılığıyla ve onların istekleri ile üretiliyorsa bireye sadece verilen tercihlerden birini seçmek düşer.

Marx’ın ideoloji kuramı gerçeğin bilinmeyeceğini yadsır bunun yerine gerçeğin anlaşılabilirliğini ve yorumlanabilirliğini öngörür. Sahte bilincin doğru bilince, saptırılmamış ve manipülasyona uğramamış bir bilgiyi işaret ettiği düşüncesi de Marksist ideolojinin içerisinde yer almaktadır. Marksist ideoloji, ideoloji kavramının ardında, doğruyu bozulmalardan, yalanlardan ve yanılsamalardan

bağımsız, saf ve şeffaf bir bilgi türü var olduğunu iddia eder. Fakat kapitalist ideoloji bunun tam tersidir, burada ideoloji kurulu düzenin hizmetindedir, sınıfları ve kurumları aynı konumda tutmaktadır, aynı işlevleri yerine getirerek egemen koşullarla uyum içerisindedir. Egemen ideoloji bu amaçlarını gerçekleştirmesi için toplumdaki bütün bireylerin bu ideolojinin dayatmalarına inanması gerekmektedir. Toplumdaki yönetici ve sömürücü konumdaki sınıfların bu ideolojilere canı gönülden inanması ve desteklemesi gayet normaldir; bunun tam tersi olarak yönetilen ve sömürülen büyük halk kitlelerinin bu ideolojilere taparca inanması ve desteklemesi oldukça ilginçtir. Büyük halk kitlelerinin egemen ideolojiye inanması için, ideolojinin gizemleştirici ve manipüle edici özellikleri devreye girmektedir; çünkü egemen ideolojiler yönetici sınıfları ve ne yaptıklarını gizemleştirdiği ve manipüle ettiği gibi, aynı şekilde sömürülenlere de bu işlemleri uygulamaktadır.

“Bir ideolojinin sınıfsal işlevinden söz ettiğimizde, yöneten ideolojinin, aslında yönetici sınıfın ideolojisi olduğu anlaşılmalıdır; bu ideoloji, yönetici sınıfa, yalnızca sömürdüğü sınıfı yönetme işini de değil, aynı zamanda kendisini yönetici sınıf olarak yapılandırma işinde de hizmet eder. Bunu yaparken, yönetici sınıfın, kendisi ile dünya arasında yaşanan ilişkiyi gerçek ve haklı olarak kabul etmesini sağlar” (Althusser akt. McCarthy, 2002: 77-78). Söz konusu sınıfların belirli bir form kazanmaları için öncelikle sınıf bilinçlerinin, sınıf ideolojilerine dönüşmesi gerekir ancak bu şekilde kendilerini dış dünyaya sunabilirler. Egemen sınıflarda kendi görüşlerini ve bakış açılarını birer ideolojiye dönüştürerek yaymakta ve haklı göstermeye çalışmaktadır.

Kısmi ideolojilerde karşı tarafın düşünceleri inkâr edilebilir ve inanmama seçeneği her zaman mevcuttur. Bu tarz düşünceler karşı tarafın gerçekleri bilinçli olarak örtbas edilmesi olarak görülür. Kısmi ideolojilerde var olan manipülasyonlar ve örtbaslar çok daha kolay fark edilebilir. Hatta karşı tarafın yalanlarını ortaya çıkarmak için ideoloji kelimesi kullanılır. Karşı kutuplar bir diğerinin düşüncelerini ideolojik/yalan şeklinde nitelendirir. Bütünlükçü ideolojide ise bir çağın, dönemin bütün gerçeklikleri, değerleri, olguları kast edilmektedir ve bu değerler sistemi bireyin tüm yaşam dünyasını oluşturur. Bütünlükçü ideolojilerde başat olan unsur

öznedir, bu özne bilinci inşa eder ve dünya imajlarını tekrardan üreterek bir sistemler ağı oluşturur. Her iki ideoloji arasında bazen kesin ayrımlar olmaya bilir, kısmi ideoloji konumunda ki değerler sistemi yoğun bir şekilde kabul görüp rakiplerini bertaraf ettiği takdirde bütünlükçü ideoloji konumuna geçebilir.

Fikir ve ideolojiler, siyasal hayatı çeşitli yollarla etkiler ve yönlendirir. Fikir ve ideolojiler insanlara dünyayı anlama ve yorumlama bakımından bakış açısı kazandırır. İnsanlar dünyayı olduğu gibi görmekten ziyade olmasını istedikleri gibi görürler. İnsanlar dış dünyayı yerleşik inanç, fikir ve varsayımlar içerisinde görür ve algırlar. İnsanlar, bilinçli olarak ya da bilinçsiz bir şekilde davranışlarını etkileyen ve tutumlarını belirleyen siyasal inançları ve ideolojileri benimser ve uygularlar. Siyasal fikir ve ideolojiler birer yol gösterici konumundadır ve siyasal katılım ile faaliyetleri destekleyecek niteliktedirler (Heywood, 2014: 20). Ayrıca siyasal ideolojiler aynı fikri benimseyen topluluklar arasında bir bütünlük sağlamaktadır. Bunun sonucunda siyasal ideolojiler daha kolektif bir yapı kazanmak ve daha geniş kitlelere ulaşabilmektedir. İdeolojiler insanoğlunun bütün duygusal durumlarının bir tezahürüdür. İdeolojiler aracılığıyla sınıflar, sistemler, gruplar, siyasi erkler, çıkar grupları inançlarını bakış açılarını ifade etmekte ve anlamlandırmaktadır.

Marx'a göre ideolojinin dayanak noktası, aslında ekonomik altyapıdır; başka bir deyişle ideolojinin, kendi zenginliğini üretmek için kullandığı araçlar ile bu üretim araçlarına kimin sahip olduğudur (Sim ve Van Loon, 2012: 21). İnsanlar, kendi geçim araçlarını üretirken, dolaylı olarak kendi maddi yaşamlarını da üretirler. İnsanların kendi geçim araçlarını üretilen tarzları, her şeyden önce doğada hazır buldukları ile yeniden üretmeleri gereken geçim araçlarının doğasına bağlıdır. Bu üretim tarzı, basitçe bireylerin fizik varlıklarının yeniden üretimi olarak ele alınmalıdır. Marksist kurama göre, ideolojiler, doğru, gerçekçi ve nesnel bilginin ve bilincin karşısında yer alan, bozulmuş, güzelleştirilmiş, manipüle edilmiş ve çarpıtılmış kavramlardır. Bu kurama göre gücü, egemenliği, statüyü, kendine göre şekillendirilmiş bir ideolojik görüşe sahip, ekonomik bir sınıfın elinde tuttuğu yönündedir. Bu ideolojinin kendi oluşturduğu bir gerçeklik vardır ve bu gerçeklik, toplum içinde oluşan ekonomik, statüsel ve siyasal çarpıklıkları usallaştırma

yönündedir. Egemen söylemin ideolojisi benliğe, kavrayışlara, ötekine, dünyaya ait doğru ya da gerçek durumlara karşı kendi söylemlerini oluşturmaktadır (McCarthy, 2002: 57; Marx ve Engels, 1992: 37).

Günümüzde hakikatle yalan birbiri içine geçmiş durumdadır. Özellikle kitle iletişim araçları aracılığıyla kapitalizmin yaydığı kültürel imgelerdeki sapmalarda doğru ile yanlış tespit etmek çok zordur. Adorno, (2012b) yalan ile hakikatin birbirinden ayırılmasının güçlüğünden söz eder. Ona göre:

“Hakikatin yalan, yalanın da hakikat gibi görüldüğü bir dönemeçteyiz şimdi. Her açıklama, her haber, her düşünce daha önce kültür endüstrisinin merkezlerinde biçimlendirilmiş olarak geliyor bize. Böyle bir ön-biçimlendirmenin tanıdık izini taşımayan şeylerse inandırıcılıktan yoksun bulunuyor, çünkü kamuoyu kurumları ortaya sürdükleri her şeyi bin türlü olgusal kanıtla ve topyekûn iktidarın el koyabildiği her çeşit makullük aylasıyla donatabiliyorlar. Bu türden basınçlara direnen doğrular, imkânsız görünmenin yanında, kültür endüstrisinin son derece yoğunlaşmış yayım aygıtıyla yarışamayacak kadar da güçsüz kalıyor. Almanya'nın sunduğu uç örnek, genel mekanizmayı da aydınlatır. Nasyonal sosyalistler uyguladıkları sistematik işkenceyle Almanya içindeki ve dışındaki halklara dehşet salmışlardı; ama hunharlıklarının inanılmaz boyutlara varması onları teşhir olmaktan da kurtarıyordu. Eylemlerinin akla sığmazlığı, herkesin o pek kıymetli barışı korumak adına zaten inanmak istemediği ama aynı zamanda teslim de olduğu şeye inanılmamasını kolaylaştırıyordu. Titrek ve dokunaklı sesler işitiliyordu: ‘zaten her şey çok abartılmıyor mu’? Savaşın patlak vermesinden sonra bile toplama kamplarıyla ilgili ayrıntılar İngiliz basınında rağbet görmemişti” (Adorno, 2012b: 113).

İdeoloji, gerçeklik ve nesnellikle uyuşan bir kavram değildir, bundan dolayı bazı bilim adamları ideolojinin sonunun geldiğini iddia etmişlerdir. İdeolojinin sonunun gelmesi demek nesnel bilim ve teknolojinin ortaya çıkması demektir. İdeolojinin sonunun gelmesi medyadaki tarafgirliğin de sonunun gelmesi demektir ve medya bu şekilde daha objektif ve gerçekçi olacağı iddia edilmektedir (Erdoğan ve

Alemdar, 2005: 134). Fakat dünyada eşitsizlik, tarafsızlık, haksızlıklar olduğu sürece ideolojinin sonunun geldiği bir hikâyenin ötesine geçemez. İdeolojiler toplumları yönlendirmek ve manipüle etmek için biricik silahtır ve hiçbir iktidar sahibi bu silahtan vaz geçmek istemez.

İdeoloji gerçekliği inşa ederek onu kendi çıkarları doğrultusunda kullanır. İktidar, yönetim, egemenlik vb. soyut içi doldurulamayan gerçeklikler simüle edilmekte ve her seferinde yeniden inşa edilmektedir. İdeoloji, göstergelerin gerçekliğin üstüne yıktıkları bir suçluluk duygusundan başka bir şey değildir. Üretilen ve simüle edilen gerçeklikler asıl gerçekliğe kısa devre yaptırarak ve onu tamamen ortadan kaldıran yanılsamalardan başka bir şey değildir. Her şey göstergeler aracılığıyla yeniden inşa edilmektedir, bu inşa aşamasında ideolojiler, ideolojik aygıtları kullanırlar. İdeolojik aygıtlar hakikati bir simülasyon olarak sunan sahte görüngülerden başka bir şey değildir (Boudrillard, 2011: 51).

Doğanın gelişimi yanı sıra toplumda değişir ve dönüşür, bu dönüşümdeki temel ve görünen unsur, şüphesiz ki ideolojidir. İdeoloji, toplumu şekillendiren ve yönlendiren bir yapıya sahiptir (Kızılcılık, 1994: 284). Egemen ideoloji salt gerçekliği manipüle ederek, toplum içinde oluşan dengesizlikleri absorbe etmekte ve yok saymaktadır. Tabi bu işlevi gerçekleştirirken kendi egemen ideolojisinin en etkin ve hızlı bir şekilde kitle iletişim araçları aracılığıyla yaymaktadır. Medya aracılığıyla aktarılan mesajlar o kadar güçlüdür ki oluşturulan kurgusal gerçeklik, salt gerçekliğin yerini almaktadır.

“İnsan, biyolojik olarak, ötekilerle birlikte bir dünya inşa etmeye ve orada ikamet etmeye yazgılıdır. Bu dünya, onun açısından hâkim ve kesin gerçeklik haline gelir. Bu dünyaya doğa tarafından sınırlar konur ama bir kez inşa edilmeye görsün, bu dünya doğa üzerinden geri etkide bulunur. Doğa ile bu sosyal olarak inşa edilmiş dünya arasındaki diyalektikte, insan organizmasının bizzat kendisi de dönüşüme uğrar. İnsan, aynı diyalektik içinde gerçekliği üretir ve bu münasebetle kendini de üretmiş olur” (Berger ve Luckmann, 2006: 264).

1.1.6. İdeolojik Bilinç

İdeoloji ve onun tasarım evresi olan ütopya, bilincin yanı sıra bilinç dışı unsurlara seslenir. İnsanoğlu, kendi yaşamında gizli bir şekilde var olan bilinç dışı unsurları keşfederek ancak özgürlüğüne kavuşabilir. Bu da ancak söz konusu değerlerin araştırılarak, soruşturulmasıyla elde edilebilir. Bu türden bir araştırma ve incelemenin kriteri, nesnelere olduğu kadar kendimizi de bilginin kıstaslarına göre sorgulamamızdır. Böylece kendini tanıyan özne, hem kendi bilincini hem de bilinç dışı olguları anlamlandırma ve yorumlamaya başlar. Ancak bu evreden sonra rolümüzün, motiflerimizin ve dünyayı algılama biçimlerimizin birbiriyle iç içe girdikleri içsel bağlamları fark etmeye başlarız. Bu bilince ulaştıktan sonra toplumsal bilincin ürettiği dünya görüşlerinden de kurtulmaya başlarız. İnsan kendi bilincinin ve bilinç dışının farkına vardıldıktan sonra özgürlüğüne kavuşmaya başlar. Eskiden kendine hükmeden bilinç dışı olguları fark eden birey artık bu öğeleri görmezden gelir ve anlamsız olarak yorumlar, bu safhadan sonra insanoğlu bilinçsel özgürlüğüne kavuşmuş demektir (Mannheim, 2002: 71). Bu bakış açısı şunu göstermektedir; ideoloji ve onun öncülü olan ütopya, genellikle gerçek dışı kurgulardan ibarettir.

Bilinç, toplumsal bir üründür ve insanlarla birlikte sürekli var olur. Öncelikle bilinç, insanın kendi çevresiyle ilgilidir; yakın duyumsal çevreyle bilinçlenen insan bu çevreyi duyumsar ve bilincini buna göre şekillendirir. Bilinç aynı zamanda insanların karşısına ilk olarak doğa ile çıkar. Doğanın bilinci insanın zihninin ve düşünme yapısını şekillendirir, maddi nesnelere insan zihnine yansımaları, insanı ilk başlarda korkutmuştur ve onu doğayla savaşa sürüklemiştir. Buna göre bilincin başlangıcı salt doğaya bağlıdır ve hayvansaldır daha sonra çevresindeki insanlarla ilişki kurma sonucu yeniden şekillenmiştir. Bunun sonucunda toplum ile birlikte yaşayan insan bilinci oluşmuştur. İlk başta hayvansal olan bu bilinç nüfusun artması ve iş bölümlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte toplumsal bir bilince evrilmiştir (Marx ve Engels, 1992: 52). Bilinç, toplumsal bir ürün olduğu için aynı toplumun üyeleri çoğunlukla aynı bilinçsel yapıyı taşırlar. Toplum içerisinde farklı unvanlarda ve mevkilerde olan kişilerin bilinç dünyaları hemen hemen aynıdır. Meşhur bir

matematikçi ile kundura ustası arasında entelektüel olarak büyük bir uçurum bulunabilir fakat her ikisi de ortak bilinç evrenini paylaşırlar (Le Bon, 2013: 19).

İnsan üretilmiş, toplumsal bir bilince sahiptir. Bilinç, en başından toplumsal bir üründür ve insan var olmaya devam ettikçe de devam edecektir. İnsan ilk başta kendi yakın çevresi hakkında bilinçlenir. Bu bilinç, aynı zamanda dış dünyanın da bilincidir, insanın bilinci toplumsal gelişmeler, üretim, gereksinimler doğrultusunda oluşur ve gelişir. Maddi ve düşünsel işbölümleri artıkça, insanoğlu bu kavramları anlamaya ve bilinçlenmeye başlar. Bu noktadan sonra bilinç serbest kalır ve saf kuram, teoloji, felsefe ahlak ve benzerlerinin şekillenmesinde rol oynar. Kısaca yaşam bilinç tarafından belirlenmez tam aksine bilinç yaşam tarafından belirlenir. Bilinçten sosyal yaşam çıkarılamaz bu anlamsız bir ideolojiye saplanmak demektir. Marksist anlayışın çıkış noktası yaşayan bireylerin kendileridir ve bilinç sadece bireylere aittir (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 242).

Toplumun en güçlü kurumlarına kadar uzanan ideoloji aktarımı yoluyla etki altına alınan bilinç, düşünceyi süzebilmekte ve insan etkinliği üzerinde etkili olabilmektedir (Lull, 2001: 38). Kitlelerin bilinçaltına ulaşırsa, çok kolay ve hızlı bir şekilde harekete geçirilebilirler ve belirli ideolojilere ve inançlara kolayca kanarlar. Kitle halinde hareket eden ideolojinin şuurlu bir bilinci yoktur, ideolojik yönlendirilmelere ve manipülasyonlara açıktırlar (Le Bon, 2013: 26). Bu ideolojilerin aktarımıyla kişinin bilinçaltı etkilenir, bilinçaltına seslenen bu mesajlar elbet bir gün kişinin bu konuyla ilgili düşünce ve fikirlerini yönlendirecektir.

Kendini sarmalayan bu olgu ve değerler yumağından kurtulan insanoğlu, bu değerlerin anlamsızlığını anlamaktadır. Bu dönemden sonra eskiye ait olan yaşam dünyaları değiştirilmekte, yok sayılmakta ya da tamamen ortadan kaldırılarak düşman olarak addedilmektedir. Eski değerler sistemi yok olunca insanoğlu bunun yerine yeni değerler oluşturmak zorundadır, çünkü doğanın tabiatı boşluk kabul etmediği gibi insanın tabiatı da boşluğu kabul etmez. Yeni sisteme göre bir bakış açısı inşa edilmeye başlanır ve bu sistem o dönemde yaşayan bireyin, grubun, toplumun yeni değerleri haline gelir. Bir süre sonra söz konusu değerler ve olgular tamimiyle benimsenerek bir öncekilerin yerini almaya başlar ve yeni yaşam dünyası

kurulmuş olur. Bir sonraki evrede tekrar var olan yaşam dünyasına karşı bir başkaldırı başlar ve bu değerler sistemi de yıkılarak bir yenisi inşa edilir. Eski değerler toplumdaki ve tarih anlayışından dışlanarak yok sayılır. Hiç var olmamışlar gibi davranılır, yeni sistem toplumu da tarihi de kendine göre inşa eder.

Bilinç aracılığıyla oluşturulan ideoloji bir süre sonra kitle bilincine hükmetmeye başlar. Bütün değerler, normlar, mitler bilinç tarafından anlamlandırılır ve değerlendirilir. Yaşam dünyasındaki bütün değerler, bilince yerleşir ve bilinç bunu yorumlar, burada bir bilince “koyma (Setzung)” işlemi gerçekleşir (Benjamin, 2012: 71). Bilinç kendi dışsallaştırıp, nesneleştirdiği normları tekrar içselleştirir yani yerine koyar. Bunun sonucunda insan kendi yaşam dünyasını oluşturur ve dönüştürür.

Düşüncelerin üretimi ve bilinç doğrudan doğruya maddesel eylemlere ve madde ile kurulan iletişime bağlıdır. Yaşamın anlam bütünlüğünü bu unsur oluşturur. Kavrama ve düşünme, insanın ussal bağıntılar kurma yeteneği ile oluşmaktadır ve bu insanların maddeci davranışlarının da etkisiyle şekillenmektedir (Önür, 2002: 34). Maddesel dünya, insanın bilişsel dünyasına etkide bulunmakta ve onu şekillendirmektedir. Madde üzerindeki gerçekliği ve maddeye bakış açısını şekillendiren egemen ideoloji aynı zamanda dolaylı olarak insan bilincini de şekillendirmektedir. Bütün maddi araçlara sahip olmaya çalışan egemen ideoloji bu araçları ele geçirmek ve kullanmak için elinden geleni yapmaktadır, burada egemen ideolojiye en iyi şekilde hizmet eden maddesel araçta, kitlesel iletişim araçlarıdır. Bu araçlar hem maddesel dünyayı şekillendirir hem de bilişsel dünyayı.

1.1.6.1.İdeolojik Bilinçaltı

Toplumun en uç noktalarına kadar nüfuz eden ideolojik aktarım, insanların bilinç ve bilinçaltına ulaşmaktadır. Medya kullanıcıları, kitle iletişim araçları tarafından aktarılan düşüncelere açıkça karşı olsalar ve bunu reddetseler bile bunu ancak aktarılan ideolojik düşünceler iyi bir şekilde analiz edildikten ve üzerinde durulduktan sonra yapabilirler. Bilinç durağan değildir bundan dolayı kitle iletişim araçlarıyla ve diğer bilgi kaynaklarıyla şekillenebilir. Bilinç, aynı yönde kalıplaşmış

ve medya tarafından dağıtılan, şekillendirilen, oluşturulan ideolojik temalardan kaçamaz.

Birçok medya mesajı açık olmaktan ziyade kapalıdır, yorumlamak çok zordur. Dolaylı ve örtük farkında olmanın ideolojik etkisinin uç bir örneği bilinçaltı iknadır. İnsanın bilinçaltı, farklı metotlarla manipüle edilebilir ve istenilen doğrultuda şekillendirilebilir. Bilinçaltı ikna teknikleri, günümüzde daha etkin şekilde uygulanmaya çalışılmaktadır ve bu çabalar kamuoyu tarafından da izlenmektedir (Lull, 2001: 40). İktidarlar birçok farklı yöntemle kitlelerin bilinçaltına seslenmektedir. İstenilen doğrultuda oluşturulan mesajlar, bir çeşit ekme ve ikna yöntemine dönüşmektedir. İnsanlar aktarılan mesajlara ne kadar muhalif olurlarsa olsunlar yine de bu mesajların çekim kuvvetine kapılmadan edememektedirler. Bunun nedeni kitle iletişim araçlarının bu mesajları sıradanlaştırması ve asıl olması gerekenin bu olduğunu halka empoze etmesidir. Her şey o kadar sıradanlaşmıştır ki özne ile nesne arasındaki ayrımlar bile neredeyse yok olmuştur.

Mesajlar sadece üst bilince yönelik değildir ayrıca bilinçaltına yönelikte mesajlar kodlanıp, iletilebilmektedir. Bilinçaltı mesajlar reklam metinlerine ve diğer medya içeriğine sinmiş durumdadır. Reklamlarda bir ürünün çekiciliğini ve albenisini artırmak için hedef tüketici kitlenin bilinçaltına seslenilir. Bilinçaltına yönelik mesajlar bazı denetlemelere tabi tutulsa da tespit edilmesi ve çözümlenmesi oldukça zordur. Aynı zamanda bilinçaltı mesajlarını görmek, tanıma ve çözümlemek oldukça zordur. Bilinçaltı mesajı görünmeyen örtük bir etkiye dayanır, bundan dolayı kitle medyasının en profesyonel ve etkili mesajlarını da içerir (Lull, 2001: 41). Reklam ve medya ajansları piyasa kültürünü üreterek kapitalist sistemin işleyişine yardımcı olurlar. Bu aynı zamanda gelişmiş kapitalist ülkelere, küresel piyasa şirketleri aracılığı ile zenginliklerin transferine yönelik bilinç endüstrisinin de üretimidir (Bilgili, 2009: 169). Kitle iletişim araçları, egemen ideoloji tarafından istenen bilinci üretmekte ve dağıtmaktadır. Her türlü kitlesel iletişim eyleminde bu yukarıdan inme ideolojinin izlerine rastlamak mümkündür.

Otoriter ideolojik zihniyetler değişik durumlara karşı kodlaştırılmamış tepkiler sağlayan, rasyonel olmaktan çok duygusal nitelik taşıyan, düşünce ve duygu

tarzlarını ifade eder. Alman sosyolog Theodor Geiger zihniyet ile ideoloji arasında bir ayrıma gitmiştir ve ikisi arasında ki farkları şu şekilde sıralamıştır: Dünyayı oluşturan tüm değerler sistemi nihai olarak tarihsel ve değişken bir kulisten ibarettir. İnsan kimi zaman bu kulisin arkasında ya da içerisinde yer alır. Tüm olaylar ve tutumlar bir görecelik çerçevesinde şekillenir. Oluşturulan değerler sisteminin göreceliğini fark edebilen birey, topluluk ya da sistem bu sistemin anlamsızlığını ve değiştirilebileceğini de fark eder. Yaşam dünyası örülürken, dünyada ki değerler sistemi bir tablo gibi oluşturulur ve dondurulur. Bu sistem o dönem için yıkılmaz bir unsur niteliğindedir, o çağın vazgeçilmez gerçekleridir (Mannheim, 2002: 110).

Yabancılaşmış bir toplumda duyular körleşmiştir: İnsan şeyleri ancak var olan toplum tarafından verildikleri biçim ve işlevleriyle, yapıldıkları ve kullanıldıkları şekilleriyle, dönüşüm olasılıklarını da sadece var olan toplumun tarifi ve sınırları içinde algılar. Bu sınırlar ve hegemonya tarafından belirlenmiş kurallar sadece toplumun istenilen doğrultuda hareket etmeleri için tasarlanmıştır. Aslında insanoğlu yaratılmış gerçeklik içinde yaşamaktadır. Bu tabular yıkılmadığı ve devrimlerle yeni ufuklar açılmadığı sürece, hiçbir inanç, hiçbir kuram, hiçbir akıl yürütme bu zindanı yıkamayacaktır.

İnşa edilen bu gerçeklik, aslında bir simülasyondur ve asıl gerçeği hegemonyanın lehine gizler. Bunun sonucunda da var olan dünyadan farklı ama bu dünyadan türetilmiş bir nesne dünyasının kuruluşudur, ancak bu dönüşüm, nesnelere (insanı ve şeyleri) tahrif etmez daha çok onların tarafında konuşur, yerleşik gerçeklikte ezilmiş, bastırılmış olana ve susturulana söz, ton ve imge verir (Marcus, 1998: 67). Yaşam dünyası ve anlamlar insan bilincinde inşa edilir. Bilinç, bireyselleşme, bedenün özgürlüğü toplum ve şahsi kimliğin tarihi sosyal inşası, türümüzün üzerinde düşünme gibi üzerine düşünülmeyen bir kavramdır. Bilincin kendisi içinde idrak edilen hiçbir şey yoktur, daima bir şeyin bilinci vardır. O yalnızca dikkatini nesneye bir amaca doğru yönelttiği kadar var olur (Berger ve Luckmann, 2015: 20).

“Zihniyet sübjektiftir, ideoloji ise objektiftir. Zihniyet, düşünsel bir durum almadır; ideoloji, düşünsel içeriktir. Zihniyet ruhsal ön yönelimlerdir;

ideoloji, derin düşünme ve kendini yorumlamaktır; zihniyet önce, ideoloji daha sonra oluşur; zihniyet şekilsiz ve değişkendir, ideoloji katı bir şekle bürünmüştür. İdeoloji, kültür sosyolojisinin bir kavramıdır; zihniyet, sosyal karakter incelemelerinin bir kavramıdır. İdeolojilerde güçlü bir ütopyacı unsur vardır; zihniyetler bugüne veya geçmişe daha yakındır. Değişmez unsurlara dayanan, güçlü bir duygusal unsur ve kapalı bir tanıma yapısı gösteren, davranışları belirleyici gücü hayli büyük olan, kitlelerin mobilizasyonu ve manipülasyonu bakımından önem taşıyan ideolojik inanç sistemlerdir” (Linz, 2012: 166).

1.1.6.2.Yanlış Bilinç

İdeolojiler yanlış bilinçleri üretir. Değerler sistemi gibi yanlış bilinçte bir önceki kuşaktan bir diğerine aktarılır ve doğal gerçeklikmiş gibi kabul görmesi istenir. Daha önce bilinç yanlışlığını ortaya çıkaran değerler din bazlı iken günümüzde bu sistem değişmiştir ve bunun yerini bilim almıştır. İdeolojiyi de kapsayan bu değerler dizesi her zaman bir topluluğun, sınıfın ya da zümrenin tekelinde kalamazdı ve sürekli değişime uğramak zorundaydı. Yanlış bilinç yaşam dünyasının tamamını kapsayabilir, böyle bir durumda bunun fark edilmesi çok daha zordur. Örneğin ortaçağ kiliselerinin değerler sistemi tüm Hristiyanları kapsamaktaydı ve bu bilincin eleştirilmesi yok sayılması imkânsızdı. Bunun yapanlar cezalandırılmakta aforoz edilmekteydi.

Marx’ın ideoloji kavramı, birçok farklı unsuru içerisinde barındırır. Marx ideolojiyi yanıltma ve gizemleştirme olarak yansıtmıştır daha sonra Engels’in katkısıyla ideoloji “yanlış bilinç” olarak tanımlanmıştır. Marx ideolojiyi eleştirel bir açıdan ele almış ve değerlendirmiştir. İdeoloji ile bilim, yanlışlık ile hakikat arasındaki karşıtlığı dile getiren Marx, ideolojiyi yanlışlık ve çarpıtmalarla bir tutmuştur. Bir nevi toplumsal manipülasyonun ve yönlendirmenin aracı olan ideolojiyi karamsar bir şekilde aktaran Marx, aynı zamanda bu görüşü egemen sınıfın bir aracı olarak nitelemektedir (Heywood, 2014: 24). Gerçeklik bozulmuş ve çarpıtılmıştır, işte bu çarpıtılmış gerçeklik yanlış bilinci oluşturur. Yanlış bilinçlenmiş birey, kendi kötü kaderlerine karşın mutlu olmalarını onlara öğütler

(Smith, 2007: 20). Aslında yapılan şey, insanın kendi ezilmişliği karşısında, hegemonyaya karşı başkaldırmaması gerektiğini salık vermektir. İnsan, yaşamında çektiği ıstıraplara, uğradığı haksızlıklara karşı, ideolojinin ona sunduğu sahte yalanlara inanma ihtiyacı duyar, işte bu noktadan sonra insan kendine yabancılaşır ve yabancı, insan özüne uymayan yanlış bir bilinç ortaya çıkar.

Ayrıca Marx kamuoyunu yanlış bilinç olarak atfeder, kamuoyu, kendi gerçek karakterini bir nevi burjuva sınıfının bir maskeleyesi olduğunu kendinden bile saklar. Burjuvazi kendini kamuoyu kisvesi altında perdeleyerek kendi çıkarlarını, kamuoyunun çıkarlarıymış gibi lanse edebilmektedir. Kapitalist sistem kendi haline bırakıldığında doğal düzen olarak kendini tekrardan üretemez ve işleyişini devam ettiremez. Kapitalist sınıf, üretilen mallar üzerinde oluşan artı değeri de perdeleyebilmektedirler ve toplumun geri kalan kısmında bu konuyla ilgili yanlış bir bilinç oluşturabilmektedirler. Sermayenin oluşum sürecinde piyasalar tekeli ve manipülatif bir şekilde şekillenirler ve bu noktadan sonra bağımsız bir fiyat belirleme işlemi de geçersiz kılınır. Yanlış bilincin tam olarak oturtulduğu bir düzende kapitalist sınıf kendi kurallarını oluşturur ve dayatır bunun sonucunda yeni iktidar ilişkileri oluşur. Bu yeni denklemde en önemli unsurlardan biri de mülk sahipleri ile çalışanlar arasındaki ücret ilişkisidir ve bu ilişki kapitalist sistemin istekleri ve çıkarları doğrultusundadır (Habermas, 2012: 227). Yanlış bilinç üzerine inşa edilen kamuoyu, bu yolla halkın amaçlarına hizmet etmekten çok uzaktır. Tam tersi kapitalist sistem kamuoyu aklını oluşturmada yönlendirmekte ve manipüle etmektedir. Özellikle kitle iletişim araçları aracılığıyla inşa edilen kamuoyu yanlış bilinci, halkı manipüle etmekte ve halkın asıl gerçekliği görmesini engellemektedir.

İnsan, ideoloji içerisinde kendi ürettiği düşüncelere yabancılaşmaya başlamıştır. İnsanlar, kendi üretim araçlarına ve üretim sistemlerine yabancılaşmışlardır, dolayısıyla yanlış bilince kapılmışlardır. İş bölümünün çoğalması ve toplumsal tabakaların oluşması sonucu insanoğlu tükettiği şeye de yabancılaşmaya başlamıştır çünkü tüketilen meta ile sadece tüketim safhasında ilintili olan insan bunun sonucunda yanlış bilince kapılmıştır. İnsan dünyasına anlam veren şeyleri anlamlandıramamaktadır, kim ve ne diye sorduğu sorularda cevaplar

bulunmamaktadır, çünkü bu soruların cevapları ellerinde değildir ve yanlış bilinçlenmişlerdir (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 360). Yönetilenler kendi sınıfsal çıkarlarına ters düşecek şekilde davranışlarda bulunmaları ve kendi toplumsal konumlarına yönelik edindikleri algıya, yanlış bilinç denebilir. Bu noktada en önemli unsur ideolojidir, ideoloji kurduğu yanlış kurgusal gerçeklik ile bireylerin yaşam dünyasını doğru olarak algılayamamalarını sağlamaktadır. İdeoloji, gerçeklik hakkında yanlışın ötesinde, gerçekliğin ta kendisine dönüşmektedir (Üşür, 1997: 14).

Marksizm'e göre ideoloji toplumdan ayrı olarak bağımsız bir varlık kazanmamıştır. Bunun yanı sıra ideoloji, özerk bir tarihi olmadığı halde, göreceli olarak özerkliğe sahiptir. İdeoloji, gerçek dünyanın tersine çevrilmiş halidir, yansımasıdır, dolayısıyla yanlış olmasına rağmen tamamıyla yadsınacak konumda değildir. Bununla birlikte, ideoloji, ekonomik ve sınıfsal çıkarlara doğrudan bağlı olan bir epifenomendir; ideolojilerin işlevi çelişkileri gizleyen, toplumsal ilişkileri mistik bir konuma getiren ve görünümün dünyasını fetişleştiren bir konumdur. İdeolojik bilgi, bilimsel bilgiden ayrı olarak, insan ilişkilerinin yabancılaşmış doğasıyla başlar ve yabancılaşmanın toplumsal- tarihsel temeli ile toplumsal ilişkileri, etkileri kavrayacak ve yorumlayacak güçte değildir. Marx'ın ideoloji teorisi, yabancılaşma ile bütünleşmiş konumdur. İdeoloji ile toplum tam olarak, tarihsel ve sosyolojik açıdan incelenemez ve yorumlanamaz. Marksizm'in ekonomi politiği kapitalizmin hem ideolojik analizini hem de bilimsel analizini birleştirmiştir. Ekonomik olguların ve süreçlerin nesnel doğasını vurgulayan, deneye dayalı bir metodoloji üretmiştir (Swingewood, 1998: 104). İdeoloji, gerçek olmayan bir simülasyon oluşturur, bu çoğunlukla egemen söyleme hizmet etmektedir, fakat kendi içerisinde de bir gerçekliği taşımakta ve temsil etmektedir. "İdeoloji saf yansımadır, saf düşür, yani hiçliktir" (Althusser, 2014: 102). Asıl gerçekten tamamen farklı ve yeniden üretilen gerçeklik ile yaşam dünyası şekillendirilmektedir.

İdeoloji aracılığıyla çarpıtılan ve gizemleştirilen gerçekler, sömürülen sınıfın gerçekliği görmesini ve harekete geçmesini engellemektedir. Egemen ideolojiler, kurulu düzeni korumak ve sürdürmekle yükümlüdür. Bunu gerçekleştirirken de her

türlü aracı kullanmakta kimi zaman baskı yoluyla kimi zamanda ikna yoluyla kendi gerçeklerini kabul ettirmektedir. Yönetici sınıflar, egemen ideolojinin arkasına sığınarak kendi isteklerini ve çıkarlarını, halkınki ile özdeşleştirmektedir. Geniş halk kitleleri, yönetimde söz sahibiymiş gibi bir algı çarpıtılması gerçekleştirilmektedir. Yönetimde var olduğuna inandırılan kitleler, egemen ideolojiyi daha ateşli bir şekilde savunmakta ve hizmet etmektedir. Ayrıca egemen ideoloji, hâkim sınıfların gerçekleştirdiği eylemleri haklı çıkarmakta ve oluşturulan sömürü düzenini gerçek ve kabul edilebilir kılmaktadır. Var olan eşitsizlikler doğallaşmakta hatta yasallaşmaktadır, ayrıca iktidardaki sınıflar, oluşan bu gelir ve hak dengesizliğinin sorumlusunun kesinlikle kendilerinde olmadığını iddia etmektedirler.

Mannheim ideoloji ve yanlış bilinç kavramlarını Marx'dan farklı şekilde kullanmıştır. İdeoloji kavramı belirli bir kişiye, sınıfa, gruba, sisteme ait değildir. Toplumunu oluşturan bütün bireylere, kurumlara ve sistemlere ait olan ideoloji olgusu, tüm toplumu sarmalamaktadır. Ayrıca Marx'ın aksine Mannheim'de ideoloji kavramı olumsuz, çağrışımlarından kurtulmuştur. Buna müteakip yanlış bilinç kavramı da değişmiş ve şekillenmiştir, bilinç ve ideoloji, yeni kurulan sisteme ayak uydurmayınca ve uyum sağlamayınca yanlış bilince dönüşür. Mannheim yanlış bilincin ancak eski sisteme bağlı kalmakla oluşacağını iddia etmektedir ve yenilenen gerçeklik, hakikat sistemle birlikte o sistemde yer alan bireylerin, kurumlarında değişmesi gerektiğini dile getirmektedir. Bu noktaya Marcuse karşı çıkmaktadır ve bilincin, onu doğuran grubun verili toplumsal gerçekliğine tekabül ettiğinde doğru, o gerçeklikle uyumsuz olduğunda yanlış diye adlandırmanın doğru olmadığını dile getirmiştir (Jay, 2006: 121).

Mannheim (2002: 119-120) yanlış bilinci şu şekilde tanımlamıştır:
“Etik olanda cereyan eden bir bilinç ancak; mevcut varoluşsal aşamadaki yönünü tüm içtenlikle istese de, bilerek eylemde bulunmayacağı normlar doğrultusunda tayin ederse; yani bireyin başarısızlığı bireysel bir suç olarak kavranmaktan ziyade, yanlış eylem yanlış düzenlenmiş ahlaki bir aksiyomatik dizgeyle tamamlandığı ve eylem zorla yaptırıldığı takdirde yanlış bir bilinçtir. Ruhsal yorumda cereyan eden bir bilinç; alışagelmis anlam

vermeler (yaşam ve deneyim biçimleri, dünya ve insanlığa ilişkin tutum) sonucunda yeni tipte ruhsal tepki verilmemesini ve genelde yeni insan olmanın üstü örtülerek engellendiği takdirde yanlış bilinçtir. Teorik bir bilinç; dünyevi yaşamsal yönelimin mevcut varoluşsal aşamasında tutarlı yolun bulunmayacağı kategorilere uyduğunda ve onlarla düşünüldüğünde yanlış bilinçtir. Demek ki bu ideolojik işlevin tuzağında işleyen pratik ve eylemler, mevcut içsel ve dışsal varoluşu aydınlığa kavuşturmaktan ziyade gerçek anlamın üstünü örten unsurlar, yani öncelikli olarak köhneleşmiş normlar, yozlaşmış düşünce biçimleri ve dünyayı yorumlama biçimleridir... Kendimizi anlama çabası düzeyinde cereyan eden bir yanlış bilinç için; insanoğlunun tarihsel olarak daha şimdiden mümkün olan kendisi ya da dünya ile olan gerçek bir ilişkinin üstünü örtmesine ya da onların ya şeyeleştirilmelerinden ya da idealize edilmelerinden ve hatta romantize edilmelerinden dolayı insan olmanın esaslı gerçeklerinin ve deneyimlerinin sahte kılınmasına yol açar. İnsanoğlunun kendinden ve dünyadan kaçma ile ilgili tüm tekniklerle yanlış buluşma biçimlerine çanak tutmasına ilişkin örnekler verilebilir. Bu yüzden, arayış halindeki rahatsızlığın üstünü, artık yaşanılmaz mutlaklıklarla örtmek, örneğin mitler istemiş olmak, kendince yüceliklere hayran kalmak. İdealist olmamak ve filen adım adım kendi kendinden daha şimdiden kolaylıkla anlaşılabilir bir bilinç dışılıkla sakınmak yanlıştır.”

Şeyleşme, idealize etme, romantizm yoluyla mevcut olan ya da saptırılmış olan doğallaştırılır. Şeyleşme, idealize etme, romantizm ile nesnelere bilinçli yorumunun ve algılanmasının yönü değiştirilebilir. Şeyleşme ve ideolojinin dayattığı diğer eylemler bir tahakkümdür, kurumlar dünyası doğallık kazanır ve dünyanın insan ürünü olduğu görülmez. Jameson'un belirttiği gibi şeyleşmede dünya tamamen, rasyonel varlıklar arasındaki ilişkilerin hepten sona erdiği ve geriye kalanın yalnızca şeyler arasındaki ilişkiler olduğu bir alana dönüşür. Şeyleşme pratikleri medya pratiklerindeki dışarıda bırakma, dışlama mantığıyla uyur. Eleştirel çalışmalara göre hegemonya ortak bir kültürel modelden ve medya örgütlerindeki iktidar örüntüsünden kaynaklanarak başat sistemin yeniden

üretilmesine yol açar. Medya örgütlerinde karar alma işlevini görenler, kendi iktidar konumlarını korumaya çalışmalarından ötürü, doğal olarak bir tutuculuk barındırır. Bunlar kültürel çizginin sunduğunu genelde kabul ederek en güvenli yolu izler (Sholle, 1994: 236).

Horkheimer, Mannheim'in İdeoloji ve Ütopya'sını eleştirmiştir ve noksan noktaların var olduğunu vurgulamıştır. Düşüncenin tarihsel olarak şekillenmesi ve tarihselliğe bağlı kalmış olması, onun gerçekle bağdaştığı anlamına gelmez. İdeolojinin tarihselliğe bağlı olarak şekillendiği ve var olan gerçeklik dünyasına ait unsurların, var olan kapsayıcı ideolojide doğruluğa kavuştuğu fikri savunulamaz (McCarthy, 2006: 59). Bilgi sosyolojisi ve onunla ilgili ideoloji, doğru ve yanlış bilincin meselelerine Frankfurt Okulu düşünürleri büyük önem vermişlerdir. Bu konuda da Karl Mannheim ile karşı karşıya gelmişlerdir, Frankfurt Okulu düşünürleri Mannheim'in aksine sorunun kültür ile değil toplum ile ilgili olduğunu öne sürmüşlerdir. Mannheim kültür ve toplum arasındaki bağlantıya vurguda bulunmuştur (Jay, 2006: 113). Ayrıca Mannheim, Marksizm'in de diğer ideolojiler gibi bir ideoloji olduğunu öne sürmüş ve Marksizm'in de diğer kuramlara değer biçmeye ve yanlış bilinç olarak kusurlu bulmaya yarayacak gerçeklik ölçütü olmadığını öne sürmüştür (Jay, 2006: 117). Görüldüğü gibi Marksist düşünürler ile Mannheim arasında özellikle yanlış bilinç ve ideoloji konularında ayrılıklar mevcuttur. Mannheim tekil ideoloji ile genel ideoloji arasında ayrıma gitmiştir ve düşünce dünyamızdaki sadece bir görüşü temsil eden ideolojileri tekil ideolojiler olarak nitelemiş, bütün yaşam dünyamızı idame eden gerçekliği de bütüncül ideoloji olarak nitelemiştir. Bunun sonucunda da toplum içindeki hiçbir bireyin genel ideolojiden ayrı bir şekilde yaşayamayacağını iddia etmiştir. Böylelikle ideoloji, sadece siyaset biliminin bir konusu olmaktan çıkmış, epistemolojinin ve bilgi sosyolojisinin de bir konusu haline gelmiştir.

Dönemin ve orada yaşayan halkın en akıllı ve iyi çalışan bireyleri devletin hizmetinde çalışmaktadır. Burada çalışmanın en önemli koşullarından biri saklanamayacak kadar açık olan kötülöklere ve olumsuzluklara göz yummaktır. Sistemin görüşleri devlet içerisindeki kişinin hoşuna gitmiyorsa, gidecek olan o

kişidir. Var olan olumsuzluklara ve çarpıtmalara göz yummayan veya göremezden gelmeyen kişi tabi ki de işinden olur. Her yaşam yolunda, ekonomik örgütler giderek büyüyüp katılaştıkça, düşünce bağımsızlığı da başarısızlıkla cezalandırılır. Bunun sonucunda kişiler gittikçe her şeye razı gösteren bireylere dönüşür ve bırakın başkalarının düşünme hakkını düşünecek halde olmayı, kendilerinin bile düşünme hakkı olmadığına inanmaya başlar (Russell, 1996: 26).

1.1.7. İdeoloji ve Devlet

Devlet, egemen bir sınıfın bireylerinin onun aracılığıyla kendi ortak çıkarlarını üstün kıldıkları bir biçim olduğundan, bütün kamusal kurumlar devlet aracılığıyla geçer ve siyasal bir biçim alırlar (Marx ve Engels, 1992: 107). Halk içerisinde çıkan ve halktan destek alan devlet aygıtları ve çalışanları, bir süre sonra asıl amaçlarını unutarak egemen olan ideolojinin hizmetine girerler. Devletin içerisindeki bireylerde bir ideolojinin hizmetine girmek zorunda hissederler ya da dışardan gelen bir dayatmayla, zorunda kalırlar.

Devlet aslında “devlet aygıtı” denen şeydir. Devlet aygıtı; “hukuki pratiğin gerekleri uyarınca zorunluluğunu ve varlığını hepimizin kabul ettiği (dar anlamıyla) uzmanlaşmış aygıt, yani polis, mahkemeler, hapisaneler; bir de polis ve uzmanlaşmış yardımcı birlikleri olaylarla başa çıkamadıklarında, son kertede ek baskı gücü olarak doğrudan doğruya müdahale eden ordu ve bu bütünün üzerinde devlet başkanı, hükümet ve idare gelmektedir.” Devlet, burjuvazi ve müttefiklerinin proletaryaya karşı verilen savaşta, burjuvazinin hizmetinde olan baskıcı ve müdahaleci bir gücü temsil etmektedir. Söz konusu tanım devletin işlevini açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Althusser, 2014: 44). Tabi kılma mekanizmaları, sömürü ve tabi tahakküm mekanizmalarıyla ilişkilidir. Bunu gerçekleştiren siyasi yapıda devlettir. Devlet çoğu zaman bireyleri görmezden gelir ve iktidarın çıkarlarını gözetilen bir aygıt olarak çalışır (Foucault, 2000: 64).

Halk toplumsal dönüşümün başladığı ve krallara, merkezi hükümetlere, yöneten zümrelere karşı çıkmaya başladığı dönemlerde öncelikle yönetimle kamusal alan çerçevesinde çatışmaya girmiştir. Özel hayatı ve bireyselliği burjuvazinin

desteğiyle kazanan toplum devlet karşısında bir kazanım elde etmiştir. Ayrıca bu çatışma devlet ile halk arasında sürekli bir münasebeti doğurmuştur, devlet, akıl yürüten bir kesimin eleştirilerine ve saldırılarına açık bir konuma gelmiştir. Devlet bu meydan okumaya karşılık verebilmek için kamusal topluluğu oluşturan ve birçok ideolojinin yeşerdiği alanlar olan ortak akli ele geçirme yoluna gitmiştir. Devlet toplumu yine kendi silahıyla vurma yoluna gitmiştir, kamusal alanı ele geçirme ve egemen ideolojiyi hâkim kılmanın yolu, bu alanı oluşturan etkin silahı ele geçirmektir, bu silahta tabi ki de medyadır (Habermas, 2012: 88).

Devlet hiyerarşisi, çok uluslu şirketlerin hiyerarşisi ve ordunun hiyerarşisi, toplumu belirli bir ideoloji çerçevesinde yönlendirmekte ve şekillendirmektedir. Bu güçlü kurumları elinde bulunduran kişiler ve sahip oldukları ideolojiler toplumun geri kalanına hükmeder. Söz konusu yapılardan en güçlüsü ve yönetim erkine en fazla sahip olan kurum devlettir. Devleti ele geçiren ve kendi çıkarları için kullanan ideolojiler, diğer sistemleri de yönlendirebilir. Devletin ekonomik, siyasal ve askeri karar alma mekanizmaları üzerinde etkisi vardır. Bu etki hâkim olan ideoloji bağlamındadır ve bu şekilde söz konusu kurumları yönlendirir. Diğer kurumlar ya yok sayılmıştır ya da hizaya getirilmiştir. Toplum için önemli olan kurumlar bile egemen ideoloji tarafından yok sayılmış ve harekette bulunma ve eyleme geçme yetkileri ellerinden alınmıştır. Sistem, aile, din, okul, kitle iletişim araçları gibi kurumları yönetmekte ve yönlendirmektedir. Bu kurumlarda başat roldeki unsur devletin egemen ideolojisidir ve bu ideoloji bu kurumlar aracılığıyla geri kalan topluluklara aktarılır ve benimsetilir. İdeolojik olarak manipüle edilmiş ve örgütlenmiş kurumların asli vazifesi sistemin ilerleyişi için gerekli insan gücünü sağlamaktır. Egemen ideolojinin tezgâhından geçen birey, bu ideolojinin değerlerini, normlarını, inanışlarını kısaca tüm bakış açısını kazanmaktadır ve bu sisteme hizmet edecek şekilde beyinleri yıkanmaktadır. Bu kurumlar egemen ideolojinin gerekliliği ve haklılığı konusunda toplumu ikna etme çabasıdadır (Mills, 1974: 11-12).

Devlet ya da egemen sistem içerisinde ideolojiler, zengin ve bütüncül bir yapı taşırlar, kapalı, değişmez ve eyleme dönük olmaları bakımından farklı biçimler alabilirler. Farklı devlet sistemlerinin anlaşılabilmesi için, ideolojilerin düşünce ve

anlam sistemleri olarak incelenmesi ve düşünceler içerisindeki mantıksal ve duygusal öğelerin teker teker ayrıştırılarak analiz edilmesi gerekmektedir. Böyle bir inceleme, düşünce ve kültür tarihi, bilgi sosyolojisi ve sosyal psikoloji gibi, değişik açılardan yapılabilir. Bir yönetici ve egemen sistem yöneticisinin sadece belirli bir ideolojiye bağlı kalmaları diğer bakış açıları ve ideolojileri görmelerini engeller (Luiz, 2012: 49).

İdeolojik sistem fanatiklerine sadece belirli bir bakış açısını kazandırır ve bu yönde onları yönlendirir. İdeolojinin asli görevi de budur zaten, sadece ideolojinin sunduğu bakış açısına hizmet etme ve bu doğrultuda eyleme geçmedir. Devletler kendi ürettikleri ve savundukları ideolojileri toplumun tüm bireylerinde ve katmanlarında görmek isterler bu doğrultuda kimi zaman rıza üretimiyle bireyleri yönlendirirler, kimi zaman da zor kullanarak totaliter ve baskıcı sistemlerle. Her iki durumda da sistem, bireyin kendi istediği doğrultuda hareket etmesini sağlamayı amaçlamaktadır. İdeolojik devlet sistemlerinde çok farklı uygulamalar ve inanışlar vardır, bunların hiç birine tamamen doğru ya da yanlış diyemeyiz çünkü sistemler ve bireyler tarafından üretilen bu uygulamalar ve inanışlar aslında görecelidir. Bunun sonucunda ideolojilerin birbirlerini kötü, berbat ya da uzlaşılabilir olarak nitelendirmeleri havada kalan tabirlerdir.

Kapitalist sistemin savunduğu ideoloji, aslında Faşizmin ideolojisinden çok da farklı değildir. Kapitalizm bütün tarihsel devrimler içinde en radikal olanın tehdidine karşı yeniden örgütlenmektedir. Marcuse göre gayri milli hasıla ile artan kölelik eşitlemesi, kapitalist ilerleme yasasıdır. Sömürü, meta dünyasının ve hizmetlerinin sabit gelişimini örnek göstererek kendini meşrulaştırır; kurbanlar “iyi hayat” a giden yoldaki kazalardır. Kapitalizmin artan zenginliği onun yıkımına neden olacaktır, fakat burada sorgulanması gereken tüketim toplumunun kapitalizmin son durağı, mezar kazıcısı olup olmadığıdır. Marcuse tüketim toplumunu sorgulamaya devam eder ve tüketim toplumunu tekelci devlet kapitalizminin en gelişmiş düzeyinde kendini yeniden ürettiğini söyler. Buna örnek olarak ABD’deki kapitalizmin yüksek düzeyi daha yüksek düzeyde bir faşizme neden olabilir. Bu ülke, Hitler Almanya’sıyla karşılaştırılmayacak kadar büyük totaliter bir örgüt için gerekli

bütün ekonomik ve teknik kaynaklara sahiptir. “*Liberal demokrasi, mülk sahibi sınıfların korkmadıkları, faşizm de korktukları zamanki çehreleridir.*” Marcuse solun başarısızlığının nedenlerini sorgulamaktadır ve en önemli soruyu sormaktadır; “Neden işçiler değil de öğrenciler devrimler ve yenilikler için savaşmaktadır?” Amerika’nın Vietnam savaşına karşı muhalif tepkiler işçiler yerine üniversite öğrencileri ve gettolardan gelmekteydi. Burada solun başarısızlığı önemli bir etkendi; sol her zaman bölünmüş bir durumdaydı; bu doğaldır, çünkü özel mülkiyetin ve kurumların korunması yolundaki temel çıkarları statüko savunucularını kolayca birleştirirken, statükoyu ortadan kaldırmayı amaçlayanları birleştirecek böyle elle tutulur ortak bir hedef yoktur. Sol’daki çok çeşitli alternatif ve hedeflerin, strateji ve taktiklerin oluşturduğu açık bir ufuk altında çalışırlar (Marcuse, 1998: 28-29). Ayrıca Marcuse, öznelliğin hâkim biçimlerini baskıcı ve kısıtlayıcı olarak görüp özneliği yeniden inşa etmemiz ve günümüzün ileri endüstri toplumlarının öznelleştirilmesi ve “yeni bir duyarlılık” sisteminin geliştirilmesi gerektiğini dile getirmektedir (Kellner, 2014: 88).

Günümüzde kapitalist üretim tarzı ile geleneksel devlet sınırları çatışma içerisindedir ve sürekli olarak birbirlerini dönüştürme çabası göstermektedirler. Devletin ulus devlet biçimindeki anlamı değişmektedir. Kurucu çerçeve yerine daha çok genel sürecin bir temsili haline gelmektedir. Devlet kavramı belirli bir toprağa bağlı olmaktan çıkmakta; kurumsal birliğini yitirmekte ve ulus ötesi toplumsal ve siyasal süreçte, siyasal dayanak ve bağlantı noktalarının bir toplamı biçimini almaktadır. İlk dönem eleştirel teori, dünya pazarı ve ulus devletle ilgili görüşlerde Marx’ı takip etmiştir. Horkheimer ve Adorno, kültürün değere dönüşmesi ve sanayileştirilmesiyle birlikte kapitalizmdeki değişme ve aynı şekilde sosyal karakterdeki farklılaşmaya, sermaye ile ulus devlet ilişkisine dikkat çekmişlerdir (Demirovic, 2014: 37).

1.1.8. İdeoloji ve Teknoloji

İlk çağlarda insanoğlu doğada bulduğu materyalleri kullanarak aletler kullandı ve bunlarla hayatını devam ettirmeye çalıştı. Daha sonra tarım toplumunda doğadaki maddeleri daha yoğun biçimde kullanan aletler ve teknolojiler kullanılmaya

başlandı ve böylece daha fazla üretim elde edilmeye başlandı. Sanayi toplumu ile birlikte doğadaki maddeler teknolojinin yardımıyla yeni maddelere ve ürünlere dönüştürüldü. En son olarak bilgi çağına geçen insan uygarlığı, bilgiyi en etkin araç olarak kullanmaya başladı. Bu çağda bilim ve teknoloji bilginin etrafında şekillenmeye başladı. Üretilen teknolojik ürünlerde başat unsur bilgi konumuna geldi. Meta olarak üretilen üründen ziyade o ürünü ortaya koyan bilgi birikimi önem kazanmaya başladı. Bilgi çağındaki teknolojiler, üretimde verimlilik ve tüketimde daha fazla etkinlik sağlamaya başladı. Sürekli teknolojik gelişme, sürekli yaratıcı düşünce ve sürekli yeniliği tetikler ve dönüştürür (Erkan, 2004: 108). Teknoloji tarih boyunca insanoğlunun yaşayış tarzını değiştirmiş ve yönlendirmiştir. Her yeni teknolojik araç, insanın yaşam dünyasını şekillendirmiştir ve insanın kendisini ve yaşadığı evreni farklı şekillerde kavramasını sağlamıştır.

Teknolojinin temelinde bilgi vardır, bilgi olmadan teknik bilgi üretilmez ve yayılamaz. Teknoloji hem değişimi hem de bilginin çok daha hızlı yayılmasını kolaylaştırır. Teknolojinin gelişmesi sonucu tabular yıkılır, zararlı ve yanlış düşünceler bertaraf edilir, insanlar daha rasyonel düşünmeye başlar. Teknoloji, kültürel yayılmayı, kültürleşmeyi sosyal işbölümü ve bütünleşmeyi, sosyal etkileşimi artırır. Toplumlardaki teknolojinin ve iletişimin artmasına paralel olarak, kültürel değerlerde daha hızlı paylaşılır (Yaka, 2011: 116). Geliştirilen tüm teknolojiler, kendilerinden önce geliştirilmiş teknolojilerle ilişkilidir. Her teknolojinin geliştirilme amacı, kullanılma biçimleri, diğer teknolojileri etkileri ideolojinin teknoloji üzerinde ve teknolojinin de ideoloji üzerindeki etkisini anlamak açısından önemlidir (Ataman, 2015: 235). Bilginin elektronik üretimi artık anında gerçekleşmektedir ve fişi takmaktan fazlası gerekmemektedir. Bilgi, teknoloji ile çok hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Eski yapısal değerlere sahip toplumlar bu hızlı değişim karşısında direnememektedir ve teknolojiye boyun eğmektedir (Bauman, 2011: 52). Teknoloji, yaşama özgü, ölüm, üretim, hastalık vesaire gibi süreçlerde etkin olarak rol alır ve evrensel bir kitle oluşturur (Foucault, 2002: 248).

Bilgisayar ve bilgi işlem teknolojilerinin gelişmesi sonucunda, iletişim içeriğinin erişimine yönelik çeşitlendirme ve hız kazandıran dijital iletişim

döneminde bir önceki dönemlerin toplum örgütleri ve yaşam biçimleri yeniden bir dönüşüme uğramıştır. Bu teknolojilerin gelişmesiyle birlikte birey kendine daha fazla hareket alanı kazanmıştır. Kapitalist Pazar Modelini büyüten ulus-devlet dönüşüm geçirmeye başlamıştır ve bunun sonucunda kar amaçlı olarak işleyen kapitalist şirketlerde dönüşerek, dijital tekniklerin sunulduğu yeni iletişim araçları ortaya çıkmıştır. Bu dönem, devletlerinin kurumsal yapısı, toplum örgütleri, inanç, gelenek ve değerleri dönüşmeye başlamış, büyük oranda yenileri geliştirilmeksizin, bireyin öne çıktığı ve toplumsal örgütlerin egemenlik alanlarının daraldığı bir tarihsel sürecin içine girilmiştir. Bu dönüşüm sürecinde toplumsal bilinci oluşturan ve yönlendiren medya kuruluşları da değişmeye, dönüşmeye başlamıştır. Medya, bireyin düşünsel ve davranışsal yaşamı üzerinde daha etkin bir konuma gelmiştir. Bireyler, teknolojinin de yardımıyla yeni tüketici sınıflar olarak kodlanmıştır ve ekonomik düzende onlara tüketme rolü biçilmiştir. Devlet ve ekonomi yapıcısı kurumlar, oluşturdukları yeni ekonomik düzen içinde, bireyi serbest pazarın öznesi olarak biçimlendirmiş ve onu egemen iletişim araçları ve yaratımına destek verdiği piyasa düzeninin oyuncularının ellerine teslim etmiştir, bırakmıştır (Bilgili, 2009: 157).

Telgrafla birlikte teknoloji toplumun yapısını değiştirmeye başladı, ardından telefon, televizyon, bilgisayar geldi ve bunlarda kendilerine has yapılarıyla belirli bir ideolojiyi oluşturdular ve desteklediler. Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesiyle, birçok bilgi inanılmaz hızlı bir şekilde yayılmaya başladı. Tabi buna paralel olarak belirli fikirler ve ideolojilerde aynı hızla yayılmaya başladı. Bilginin yayılmasında bir denge söz konusu değildir, gelişmiş ülkelerden, gelişmekte olan ülkelere ya da gelişmemiş ülkeler doğru gerçekleşir. Egemen ideolojiler bu yolla düşüncelerini, dünyanın geri kalanına daha hızlı bir şekilde empoze edebilmektedir (Geray, 2003: 120-122). Tarih boyunca bir ülkede, bölgede milyonlarca insana aynı mesajı iletecek bir durum görülmemiştir, günümüzde bu mümkündür (Mardin, 2012: 120). Bilgi akışlarındaki dengesizlik dünya genelinde egemen olan ideolojilerin çok daha hızlı bir şekilde yayılmasına neden olmuştur. Hegemonya istediği görüşleri, tüketici davranışlarını, toplumsal yapıları, teknolojinin desteğiyle daha yoğun ve güçlü bir şekilde yayabilmiştir.

Otomobilin ortaya çıkması, kişinin mesafeleri çok daha çabuk kat etmesini ve daha fazla yük taşımasını sağlamıştır. Bu teknolojik gelişim sonucu, yaya ve atlı bir yaşam geleneğinden kaynaklanan sosyal örgütlenmenin bütün biçimlerini ortadan kaldırmıştır. Gelişen yeni teknolojiler sonucunda insanoğlunun zaman ve mekânla ilgili kavrayışları da değişmeye başlamıştır. Köylülük ve komşuluk çökmüştür, kentin içinde insan boyutunda bir yaşama alanı bir süre sonra merkeze uzak banliyölere taşınmaya başlamıştır (McLuhan ve Povers, 2001: 37). Teknoloji bu yolla insanı ve insanın yaşam biçimini dönüştürmüştür ayrıca kendisini üreten ideolojiyi de dönüştürmüştür. Teknolojiyle birlikte şehir yapılarının değişmesi, dönüşmesi, toplumsal düzenin değişmesine neden olmuştur.

“Teknik akıl kavramı, muhtemelen ideolojiktir. Sadece teknolojinin uygulanması değil, teknolojinin ta kendisi (doğa ve insan üzerinde) egemenlik, metotlu, bilimsel, hesaplanmış, hesaplayıcı denetim kurmaktır. Özel egemenlik kurma amaçları ile ilgili çıkarlar teknolojiye sonradan ve dışarıdan yüklenmiş değildir; bunlar teknik aygıtın kuruluşuna dâhildirler. Teknoloji her zaman tarihsel toplumsal bir proje olmuştur: Teknoloji içinde toplumun ve toplumun egemen çıkarlarının insanlara ve şeylere nasıl davranacağı tasarılanmıştır. Bu tür bir egemenlik amacı tekin akıl için özeldi ve böyle olduğu ölçüde de ona aittir” (Marcuse akt. Köker, 2013: 83).

Teknoloji var olan ideolojinin ve buna paralel olan değişimin bir parçasıdır. Teknik yenilikler, ekonomik, toplumsal, kültürel değişikliklerle iç içe ortaya çıkar ve toplumsal yapı ile kurumsal yapıların değişmesine neden olur. Teknoloji geliştikçe ve farklı dallara ayrıldıkça teknolojinin etkisi de artar ve toplumun işleyişini değiştirir. Egemen ideolojinin desteklediği teknoloji ekonomik, kurumsal ve toplumsal işleyişlere getirdiği değişimler, yapısal değişimlerin hazırlayıcısı olur (Önür, 2002: 105). İdeolojinin ürettiği bilgi, teknolojik gelişmeleri tetiklemektedir ve bu teknolojik gelişmelerde bir süre sonra dönüşerek toplumsal yapıyı ve egemen ideolojiyi bir nebze dönüştürebilmektedir.

Her ideoloji kendi teknolojisini üretir ve ihraç etmeye çabalar. Üretilen teknoloji bir nevi var olan ideolojinin yansıması şeklindedir. Toplumların

düşünceleri, hayalleri, arzuları, ideolojide hayat bulur. Bunun sonucunda oluşan ve sürdürülen ideoloji, kendine has bir teknolojiyi de üretir ve kullanıma sunar. İdeoloji teknolojiyi şekillendirir, daha sonra teknolojide ideolojiyi şekillendirir, her ikisi de toplumsal yapıyı ve toplumun yaşayış biçimlerini şekillendirir.

Gelişen ve değişen teknoloji sonucunda bazı sınıflar, farklı ve üstün teknolojilere sahip olmuşlardır ve bu teknolojileri kullanarak toplumda üstün bir konuma gelmişlerdir. Ayrıca bu teknolojiler sayesinde belirli sınıflar yönetici, belirli sınıflarda yönetilen konumuna gelmiştir. Araç ve gereçlere sahip olan toplumda bir adım önde olmuşlardır ve bunun sonucunda üretimle ve yönetimle haşır, neşir olmuşlardır. Teknolojiye sahip sınıflar geri kalan grupları yönetebilme yeteneğine erişmiştir. Ayrıca kendi ideolojilerini başkalarına daha kolay kabul ettirebilme gücüne kavuşmuşlardır. Bu kabuller kimi zaman rıza ile olurken kimi zaman teknolojinin kullanımıyla zorla yapılmıştır. Bunun sonucunda teknoloji ve üretim araçları toplumsal sınıfların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Teknolojinin düzeyi sınıflar arasındaki ilişkileri belirler ve ideolojileri etkiler. Tarım teknolojisine sahip toplumların ideolojileri farklı iken sanayi toplumlarının ideolojileri farklıdır. Teknoloji ile ideolojinin ilişkisi etki-tepki, etkileşim niteliği kazanmaktadır. Yani ideoloji teknolojiyi etkilediği gibi, teknolojide ideolojiyi etkilemektedir. Benzer teknolojileri kullanan toplumların benzer, toplumsal yapıları mevcuttur.

Teknolojinin uygulanması için gerekli olan ön koşullar ideoloji aracılığıyla yaratılır ve toplumun çeşitli katmanlarına kabul ettirilir. Her teknoloji belirli toplumsal ve ekonomik birikimler sonucunda ortaya çıkar. Oluşturulan teknolojilerle bu teknolojilere uygun birey davranışlarını da oluşturmak gerekir. İdeoloji bu görevi üstlenerek toplumsal yaşamı teknolojinin kullanımına göre şekillendirir ve uygun bir formata sokar. Oluşturulan teknolojiler, belirli bir ideolojinin ürünüdür ve dünya görüşüdür, aynı zamanda üretilen bu teknolojiler ideolojileri de yeniden üretir. Toplumsal yapı bir bütündür ve farklı yapıdadır, bu yapılar birbirlerini etkiler ve dönüştürür. Teknolojinin dönüştürdüğü bir kurum bir süre sonra etkileşim halinde olduğu bir başka kurumu etkiler ve dönüştürür. Eğer teknoloji, egemen olan ideoloji ile uyumlu halde değilse söz konusu teknolojiyi kabullenmez ve topluma

yerleşmemesi için elinden geleni yapar. Bunun sonucunda söz konusu teknolojiye ve değişime muhalif bir kesim ve sınıf ortaya çıkar (Kongar, 1999: 345-346). Söz konusu duruma en güzel örnek Osmanlıda Matbaa teknolojisine karşı çıkan hattatlardır. Hattatlar teknolojik gelişmeyi kabullenmemişlerdir ve Osmanlı toplumunda yaygınlaşmasına var güçleriyle karşı çıkmışlardır. Çünkü yeni gelen teknoloji onların üretim araçlarıyla ve geçim kaynaklarıyla uyuşmamaktadır ve bu mesleğin sonunu getirecek bir niteliktedir. Mevcut olan ideolojiyle uyuşmayan teknoloji dışlanmış ve bir süre kabul edilmemiştir, yok sayılmaya çalışılmıştır fakat daha sonra teknolojinin çevre toplumlarda yaygın bir şekilde kullanılması ve bir zaruret konumuna gelmesi sonucu teknoloji galip gelmiştir ve hattatlık tarihin tozlu sayfalarında yerini almıştır.

İletişim yapılarının, teknolojilerinin ve ürünlerinin tüm dünyada yayılması ve etkin bir konuma gelmesi sonucu, dünya önce global bir köye ardından da global bir kente dönüşmüştür. Teknoloji, her geçen güç alanını ve etkinliğini artırmaktadır ve dünyanın birçok bölgesine ulaşarak oralardaki inanışları, düşünceleri, ideolojileri sarsmakta, değiştirmektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 138). İnsanoğlunun icat ettiği, bulduğu, keşfettiği her şey bir nevi onun yansıması şeklindedir ve onun bir uzantısıdır. Diller, ürünler, sosyal ilişkiler, kanunlar, sınırlar, kısaca toplumun bütününe saran bütün üretilmiş olgular insanın izini taşır.

Bütün teknoloji ve bunun ürettiği araçlar, bir yeniden yapımdır; insanın kendi fiziksel sınırlarını aşan biyolojik yeteneklerin bir modelidir. Tekerlek, ayağın bir uzantısıdır; kitap, gözün bir uzantısıdır; elbise, derinin bir uzantısıdır; elektrik devresi, merkezi sinir sisteminin bir uzantısıdır. Her araç, bizi hipnotize edecek bir güçle girdap oluşturan kuvvetinin zirve noktasına taşınmıştır. Araçlar, bütün halde hareket ettiklerinde, ruhsal anlamda tümüyle yeni ve eskisinden tamamen farklı, evrenler yaratacak ölçüde dünyayı dönüştürüp, değiştirebilir (McLuhan ve Povers, 2001: 145). İnsanoğlu teknolojiyi kendi fiziksel yapısıyla başaramayacağı işleri başarmak için de kullanmaktadır, bu durum hem insanın yaşadığı çevreyi hem de insanı etkilemektedir. Günümüzde kitle iletişim araçları da insanın bir uzantısı

konumundadır, gören ve okuyan gözler, duyan kulaklar yeni teknolojilere adapte olabilmektedir.

1.1.9. Teknolojik Bir Araç Olarak İdeoloji

Erişmek istenilen amaç ile kullanılan araçlar doğrudan bağlantılıdır. Elde edilen sonuçları, kullanılan araç şekillendirir ve yönlendirir. Yani elde ettiğimiz bilginin türünü, kullanım amacını ve şeklini, belirlerken aracın etkisi söz konusudur (Randall ve Buchler, 2014: 208). İdeoloji de istenilen sonuçları elde etmek için kullanılan bir araç konumundadır, bu araç hegemonya aracılığıyla şekillenir ve yönlendirilir, bunun sonucunda elde edilen, bilgiler, inanışlar, kavramlar kısaca gerçekliğin kendisi ideolojik araçlar aracılığıyla şekillenmiş olur.

Egemen sistemlerde ideolojiler bir meşruluk kaynağı olmalarının yanı sıra egemen sistemi idame eden sınıfın, grubun, topluluğun görev bilincini ve uygulamalarını yönlendiren ve şekillendiren bir yapıdadır. Kimi zaman ideoloji, üreticilerini ve uygulayıcılarını araç olarak kullanır, kimi zaman da ideolojinin üreticileri ve uygulayıcıları ideolojiyi bir araç olarak kullanır. Burada ortak bir çıkar söz konusudur; ideoloji üreticileri bazı kavramları şekillendirir, ilahlaştırır, dokunulmaz kılar ardından bu kavramları kullanarak toplumları şekillendirmeye çalışır. Dünya tarihinde bunun birçok örneği mevcuttur, yönetici sınıflar bu eylemlerinin hayata geçirirken, ideolojiyi en kullanışlı araç olarak görür ve kullanırlar. Her dönem ideolojik olguların istenilen doğrultuda kullanılması, yayılması ve istenilen amaçlara alet edilmesi için ideolojiler yeniden üretilir ve şekillendirilir.

İdeolojinin egemen sistemi desteklemesi ve devamını sağlaması çeşitli şekillerde olmaktadır. İdeolojinin ilk işlevi maskeleyme ve yerinden etmedir. Toplumdaki egemen kültür ve kültür araçları, sınıfa dayalı sömürgeci sistemi perdeler ve devamı için çabalar. Bir diğer etkisi parçalama ve ayırmadır. Sistemin egemenliği “güçlerin ayrılığı” kisvesi altında bölüştürülür. İşçi sınıfının hegemonyaya karşı olan direnişi bu yolla parçalanmaya çalışılır. Çalışan işçiler sınıflara ayrılır, kalifiyeli işçi, kalifiyesiz işçi, endüstri işçisi, tarım işçisi gibi. Ortak

var olan değerlere bireysel olarak nitelik atfedilir ve bu yolla zihinsel birlik parçalanmaya çalışılır. Üreticilerin gereksinimleri, tüketicilerin istekleri olarak nitelendirilir. İnsanlar karşıt ve birbirlerine düşman kamplar şeklinde nitelendirilirler. En son olarak da hayali bir birlik ve bütünlük empoze edilerek, gerçek yerine hayali ilişkiler koyulur. Hegemonyanın çıkarı için sınıf ilişkileri yeniden şekillendirilir ve toplumsal gruplar oluşturulur. Bu yolla ekonomik çelişkiler perdelenir ve toplum hayali birlikteliklere inanır. Hegemonya, rıza ve bağımlılık üreterek, her daim kendini güvenceye alır (Poulantzas akt. Erdoğan ve Alemdar, 2005: 362-363).

İdeolojiler, gücünü realitelerden almaktadır, o dönemdeki inşa edilmiş ve inşa edilmekte olan gerçeklikler ideolojiye güç katmaktadır. İdeologlar bu sayede çıkarlarına hizmet eden ve kendilerinin oluşturduğu ya da bir parçası olduğu ideolojileri halka daha kolay benimsetip kabul ettirebilmektedir. Bu sayede ideolojiler bir çimento görevi görmekte ve geniş halk kitlelerini bir araya getirip aynı ülküde harekete geçirebilmektedir (Arık, 1969: 26)

İdeolojiler, bireylerin toplum içinde yer alabilmelerini ve tutarlı bir kimliğe kavuşabilmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Bunun için gerçek bir yapıda olmalı ve etkili motivasyon tekniklerini kullanabilmelidir. İdeolojiler asla masum birer araç değildir, tam tersi egemen sınıfın çıkarlarını hizmet eden araçlardır ve bu araçlar emellerini gerçekleştirebilmek için birçok yönteme başvurmaktadır. Geniş halk kitlelerinin yaşam ve hayal dünyasına seslenen ideolojiler, kendi gerçeklerini halkın ideallerine, amaçlarına, hayallerine ve isteklerine dönüştürmektedir. Aslında insanlar bir nevi, ideoloji tarafından yaratılmış dünya gerçekleri içinde yaşarlar. Yaşanılan dünya ideolojinin bir yansıması konumundadır.

Günümüzde egemen ideolojinin araçları, iletişim teknolojileri ve bunların kurumsal yerleşimlerini, sanat merkezlerini, bilimsel örgütleri ve laboratuvarları, okulları, hükümeti, bilgi ve iletişim bürolarını, mahkemeleri ve halk kültürüne yönelik bütün etmenleri içermektedir. Bu karmaşık ağ, egemen söylemi ve kodlarını çok güçlü bir şekilde aktarmaktadır. Bu safhadan sonra birçok alana dağılan ve yayılan ideolojik araçlar, bir süre sonra sadece egemen söylemin kontrolünde olmaktan da çıkmıştır (McCarthy, 2002: 85). Birçok alana nüfuz eden bu ideolojik

aygıtlar, bir süre sonra kendi determinist yapılarını, söylemlere, ikonlara, göstergelere yansıtmaktadır. Bunun sonucunda her zaman salt olarak egemen ideolojinin söylemleri, araçlar aracılığıyla tam olarak yayılmamaktadır.

Egemen ideoloji idealleştirme ve aracılaştırma yöntemleriyle ideal imajları yaratır. Yaratılan bu egemen ideoloji sistemleri kitlelerin egemen ideolojiyi kabulünü teşvik eder ve onları yönlendirir. Yaratılan imajlar kitle iletişim araçları aracılığıyla şekilli formatlarda harmanlanır ve sunuma hazır hale getirilir. İktidarın söylemleri, iktidar elitleri tarafından oluşturulan kodlar aracılığıyla kitle iletişim araçlarıyla yayılır. Aktarılan bu kodlar meşru bir zemine oturtulur ve gerçekliğin ta kendisi olur. Kitle iletişim araçları ile egemen söylem sürekli kendini yeniler ve güçlendirir. İktidar söylemiyle inşa edilen gerçeklik, toplumdaki bireylerin her türlü davranışına nüfus eder. Toplumdaki hiyerarşik yapıyı ve rolleri belirleyen egemen söylem bir nevi kimin nerede nasıl duracağını söylemektedir.

Baskın ideolojiler, toplumun siyasal ve ekonomik olarak güçlü olan kesimlerini söylemlerini ve davranışlarını toplumun genel değerlerini dikkate almadan aktarırlar. Baskın söylemlerin gizli yollarla iletildiği kapitalist toplumlarda bu algılar reklamlar ve sponsorluk çalışmalarısıyla sağlanır. Baskın ideolojinin yayılmasında sadece devlet erki görev almaz, bunun yanı sıra kapitalist sermaye sınıfları da özellikle medya yoluyla bu algıyı yaymada merkezi otoriteye yardımcı olurlar. Medya, egemen söylemin oluşturduğu kodları toplumsal etkileşim içerisinde seçilen değerlerle, fikirlerle, sloganlarla ve bu süreç içerisinde popülerleştirilen değerlerle halka empoze etmektedir. Bu değerler, bir süre sonra dış dünyadaki gerçekliğin yerini almaya başlarlar. Toplum, kitle iletişim araçları aracılığıyla aktarılan bu gerçeklikleri salt gerçekliklere yeğlemeye başlar. Halk, empoze edilen bu mesajları her kullandığında bu medyanın güvenilirliğine bir artı değer daha eklenmektedir.

İdeolojiyi oluşturan ve etkin kılan yine insan faktörüdür. Şayet ideolojiler bulunmasaydı her kurulu rejim ve toplumsal yönetim sistemleri bazı bedeller ödemek zorunda kalırdı. İdeolojinin var olmaması, kitlelerin psikolojik ve duygusal yönden rejimle aynı fikirde ve uygulama pratiklerinde birlikte olmasını kısıtlardı. İşlenmiş ve

aşıl原因mış bir ideolojinin, bir nihai anlam duygusunun ve uzun vadeli hedeflerin olmaması; uygulamalara, fikirlere ve sonuçlara önem veren kitleleri rahatsız eder ve bu sistemden kopmalarına neden olur. Özellikle bilgi üreten ve bunun yayan kesimlerin mevcut ideolojiden soğumaları ve geri çekilmeleri söz konusu ideolojileri zayıflatır, hatta yok olmasına yol açar. Bu kesimlere mülk ve çıkar sahipleri, yönetici kısım ile ilintili elit kesim, aydınlar, öğrenciler, eğitimciler, gençler ve dini topluluklar sayılabilir (Linz, 2012: 169).

İdeoloji, kendisinin oluşturduğu ve şekil verdiği özneleri toplar ya da bireyleri egemen güçleri sayesinde (devletin baskı aygıtları, devletin ideolojik aygıtları dâhil) dönüştürür ve bunu da çağırma (bireyleri sınıflandırır, isimlendirir, kendi söylemine göre şekillendirir, yönetim araçlarını buna göre tasarlar ve dayatır) denilen yöntemle gerçekleştirir. Çağırma işlemi için basit bir örnek verecek olursak, polisin “hey, sen, oradaki! Söylemi ya da kişinin herhangi bir ideolojik güç karşısında “efendim” söylemi (Althusser, 2014: 81).

Özellikle egemen sistem tarafından savunulan ideolojiler, kitle iletişim araçları tarafından daha fazla yüceltilir, meşrulaştırılır, olumlu yönleri ayrıntılı olarak ele alınır ve büyük kitleleri ikna edici ve yönlendirici bir şekilde sunulur. Egemen ideolojinin fikirleri kitle iletişim araçları tarafından her geçen gün daha fazla aktarılır ve savunulur. Belli sembollerle, kişilerle ve akımlarla bu ideolojiler cilalanıp, parlatılır. Televizyon, kültürel kodları popülerleştirerek, oyunlaştırarak çok kolay bir şekilde geniş halk kitlelerine yayabilir. Televizyonda, eğlence programları, haberler, reklamlar hatta çocuk programlarıyla bu kodlar aktarılır. Televizyon çoğunluğun değil güçlü olanın sesini yansıtır ekranlara, toplumun siyasal, ekonomik, kültürel değerleri televizyonlar da yeniden inşa edilir. Bu yönüyle televizyon, egemen ideolojinin en güçlü silahı konumundadır. Fakat sadece televizyon ile egemen söylem yayılmaz ayrıca bütün kitlesel medyalar, vitrinler, pullar, otomobil sistemleri, tişörtler, müzeler, lokanta menüleri bu egemen ideolojiyi aktaran birer araç konumundadır (Lull, 2001: 22). Televizyon sosyal düzenin devamına katkısı vardır ve böyle bir fonksiyon üstlenmiştir. Televizyon söz konusu fonksiyonunu yerine getirmediği takdirde aslı işlevini yerine getirmemiş olur ve hem üreticisine hem de

kullanıcısına zarar verir. Günümüzdeki toplumda televizyonun önemli fonksiyonlarından biri de toplumu oyalamaktır. Böylece geniş halk kitleleri toplumdaki ekonomik dalgalanmalar ve krizler karşısında pasif ve duyarsız kalır. Aynı zamanda televizyon genel olarak bireylerin pasifliğine yol açar (Brown akt. Kizilçelik, 1994: 173).

“Televizyon, kurulu düzenin bir aracıdır ve böyle bir hizmet temelde bir şeyleri değiştirmekten çok onları pekiştirmek ve sürdürmek yönünde hizmet ederken bu arada geleneksel kavrayışları, inanışları ve davranışları tehdit eder ya da zayıflatır. Onun temel kültürel işlevi, mevcut toplumsal kalıpları yaymak ve dengede tutmaktır” (Gerbner akt. Lull, 2001: 25). En güçlü düzen kurucu ve koruyucu söylemler televizyon aracılığıyla hedef kitlelere ulaştırılır. Aktarılan bu mesajlar temel söylemleri destekler ve savunur. Sistemin kendisiyle uyumayan mesajlarda dışlanır ve ötekileştirilir. Sistemle ters düşen, toplumsal kanılar ve inanışlar bir şekilde basitleştirilir ve gülünç bir konuma getirilir.

1.2.İdeolojiye Eleştirel Yaklaşımlar

1.2.1. Marksist İdeoloji ve İletişim

Markizimin önemi, büyük ölçüde ideoloji ve politika ile iç içe geçmesinden kaynaklanır. Eleştirel olmak politik olmak demektir ve estetik düzeyin çok üzerinde bir anlama sahiptir (Sim ve Van Loon, 2012: 5). Sınıfsal çatışmaların tarihi oluşturduğunu ve bu tarihi yorumlayarak güncel olayların daha iyi ve kolay anlaşılabilirliğini savunan Marksist görüş, ayrıca bu çatışmalarda egemen olan burjuvaziye karşı da, modern toplumun doğurduğu işçi sınıfının sadece galip gelebileceğini ön görmektedir.

Marx’a göre “insanın varlığını belirleyen onun bilinci değildir; tam tersi insanın bilincini onun toplumsal varlığı belirler”. Marx, toplumsal varlık ile kendi toplumsal sentez kavramlarını bütünleştirmeye çalışmaktadır. Bu toplumsal sentezde mübadele ilişkisi sonucu ortaya çıkar; soyutlamanın ortaya çıktığı mübadele ilişkilerinde metalar ve para emeğin ürünü olmakla ölçülmez. Soyutlama emekten değil, karşılıklı toplumsal ilişkinin hususi bir biçimi olan toplumsal mübadeleden

ortaya çıkar. Bunun sonucunda da soyut insan emeğine dönüşür. Bir başka deyişle, paranın yarattığı soyutlamaya, ‘mübadele soyutlaması’ denir (Sohn-Rethel, 2011: 20). Eliyle koluyla çalışan işçi, fiziksel enerjisini satar; işadamı, doktor, memur zihin emeklerini “kişiliklerini” satar. Bu kişilerin ürün ve hizmetlerini satabilmeleri için kişilik sahibi olmaları gerekir. Emekçiler, sahip oldukları el ve zihin becerilerine göre sınıflandırılırlar ve değerlendirilirler. Tıpkı diğer metalarda olduğu gibi, insansal niteliklerinde değerleri biçilir ve bu değerden insanlar yargılanır. Bir kişinin sunduğu nitelikler işe yaramıyorsa, bunların kullanım değeri yoksa o insanın hiçbir niteliği yok demektir; tıpkı, kullanım değeri olan bir metanın satılmayıp değersiz olarak nitelenmesi gibi (Fromm, 2012b: 122).

Mattelart’a göre, ideoloji, gerçek koşulları perdelemeye ve çarpıtmaya yarayan göstergeler üretir. Egemen sınıf göstergeler üzerinde oynamalar yapabilir ve bunları değiştirebilir. Bunu en başarılı şekilde gerçekleştireceği alanda kitle iletişim araçlarıdır. Egemen kurumları yönetenlerin sahip oldukları gücü büyük ölçüde belli bir durum hakkında kendi benimsedikleri tanımı yönettikleri gruba doğrudan ya da dolaylı dayatarak korur (Sholle, 1994: 216). Gönümüzde dayatma işi zor kullanarak yapılmaktan ziyade rıza üreterek gerçekleştirilir. En güzel rıza üretimi sağlayan araçlarda medyadır. Medya aracılığıyla aktarılan mesajlar süslenip, püslenir ve asıl amacı gölgelenir.

İletişim kavramı, Marksist okulda farklı olarak yorumlanır, normal gönderen-mesaj-araç-alıcı denklemi yerine daha kapsamlı ve eleştirel bir bakış hâkimdir. Etki konusu, Marksist ve eleştirel okullarda, egemenlik ve mücadele, ideoloji, bilinç yönetimi ve sahte bilinç olarak tanımlanır. Bunun yanı sıra iletişim araçlarının bir başka görevi, ekonomik çıkarı ve düzeni gerçekleştirme ve koruma olarak tanımlanır. Mesaj konusunda ise, mesaj hazırlama, etkili mesaj, içerik analizi ve sunum sırası yerine, Marksizm de ürün olarak, kültürel incelemeler olarak metin ele alınır. Gönderen olgusu ise örgütlü yapılar ve profesyonel ilişki ve pratikler içerisinde incelenir. Gönderici-mesaj-alıcı-etki modelinin yer ve zamandan yoksunluğu yerine, iletişim, insanın kendini ve toplumunu üretmesi, şekillendirmesi olarak görülür. İletişim ile insan bir bütündür ve ayrılamaz. İletişim, insan ilişkilerinin bir

zorunluluğu, ayrıcalığı ve önceliğidir. Malların üretimi, dağıtımı, dolaşımı ve pazar ilişkileri, iletişim alanına girer. Düşüncelerin üretilmesi, dağıtımı, dolaşımı ve kabul görmesi, iletişim kavramının içerisinde yer almaktadır. Marksist iletişim bakışı, mesaja odaklanacaksa, iletişim genel iletişim sürecinden koşullarından soyutlanmadan, direkt olarak, iletinin toplumsal anlamı ve sonuçları üzerinde durularak değerlendirilir. Araştırılan ve ortaya konulmak istenen; ideolojik pratik, hegemonyacı söylem veya karşı mücadeledir. Marksist gösterge, bilim odaklı incelemeleri, iletinin içeriğindeki egemen anlamları, üretme, iletme, saklama, destekleme ve yeniden-üretme bakımından açıklamaya ve yorumlamaya çalışır. Marksist ve eleştirel yaklaşımlar bütün iletişim aşamalarını sosyal sınıf içinde konumlandırır ve sınıflar arası ilişkiler açısından tanımlar. Kitle iletişimiminin ürettiği nihai malın alıcıları, okuyucular, izleyiciler, dinleyiciler yani kısaca medya ürünlerini üretenlerin dışında kalan herkeştir. Söz konusu kişiler, üretim ve dağıtım araçlarına sahip değildir ve sadece tüketici konumundadırlar. Tüketici konumunda olan halk kitlesi, kitle iletişim araçlarının ürettiği içeriği, müdahale etme, yönlendirme, değiştirme erkine sahip değildir ve medya karşısında pasif bir yapıdadırlar. Bitmiş tamamlanmış bir ürünün tüketicileri konumundadırlar (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 232-233).

Marks'ın ideoloji görüşü sınıf temeline dayandığı için medyayı da elinde tutan güç üretim ilişkilerinin şekillenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Egemen sınıfın hâkim olduğu bu alana onların fikrinin de hâkim olması kaçınılmazdır (Yağlı, 2009: 22). Egemen sınıflar ve ideoloji, medyanın bütün tecimsel alanlarına hükmederler ve medyanın bakış açısını kendi isteklerine göre şekillendirirler. Tabii medyanın bakış açısı şekillendiğinde, toplumun da bakış açısı şekillenmektedir.

Marksist sistem, toplumu bir sınıf tahakkümü olarak görür ve aktarır. Medya, belli sınıfların tahakkümü bağlamı içinde olsa da çeşitli sınıfsal görüşlerini birbirleriyle mücadele ettikleri birer ideolojik alanın parçası olarak aktarılır. Medyanın denetimi, gittikçe daha fazla egemen ideolojinin eline geçmektedir ve bu alanda bir tekelleşme ortaya çıkmaktadır. Medya çalışanları da başat ideolojik sistem içerisinde yetişmektedir ve bu görüşler doğrultusunda kendini ifade etmektedir.

Medya kuruluşlarında egemen ideolojinin görüş açısını savunmayan ya da bu görüşe inanmayanlar hızlı bir şekilde tasfiye edilir ya da marjinalleştirilir. Medya, bir bütün olarak görüldüğünde egemen sınıfların çıkarlarıyla uygun yorumsal çerçeveleri naklettikleri kolayca görülür. Medya kullanıcıları, kimi zaman egemen söylem ile çatışmaya ve müzakereye girseler de, medya tarafından önerilen tanımları muhalif tanımlar lehine reddetmelerini mümkün kılacak alternatif anlam ve gerçeklik sistemlerine sahip değildirler (Curran, 1994: 330).

1.2.2. Marksist Anlayışta Gerçekliğin İnşası

Marx'a (1990) göre toplum denge noktasına doğru ilerleyen bir organizma konumundadır, toplumun temel birimleri, kurumlar değil aksine sınıflardır. Toplumsal değişim, sınıflar arasındaki çatışmadan doğmaktadır. Toplumsal yapıyı ekonomik altyapı, üretim güçlerinin durumu, bileşimi ve üretim araçlarının mülkiyeti belirlemektedir. Ekonomik ilişkiler, bu ilişkilerde bulunanlardan bağımsız bir şekilde oluşur ve toplumun maddi üretim olanak ve araçlarını belirler. Üretim olanak ve araçları, gelişerek daha önceki üretim olanak ve araçlarına göre kurulmuş olan üretim ilişkileri düzenini yıkmaya başlar. Bu toplumsal değişimini yolunu açmaktadır. Aradaki bu çatışma ve yıkımlar sonucunda toplum değişmeye ve farklılaşmaya başlar. Farklı üretim şekilleri, yeni sınıfları ve yeni ideolojileri ortaya çıkarır. Yeni sınıflar ve ideolojiler, toplumu yeni üretim tarzına göre şekillendirir (Marx, 1990: 16-18). Böylece Marx, toplumsal değişimi toplumun kendi içinden gelen ve üretim biçimi ve güçlerine bağlı olarak oluşan bir kaynağa, yani çatışmaya bağlamaktadır.

Marx'a (akt. Erdoğan ve Alemdar 2005: 244) göre, egemen sınıf, amaçlarına ulaşmak için kendi çıkarlarını toplumdaki herkesin çıkarları olarak göstermek zorundadır. Hegemonya, gerçekliği kendine göre değiştirir ve çıkarları doğrultusunda yeniden oluşturur. Çıkarlarını düşünceler halinde açıklarken düşüncelerini tek akılcı ve geçerli olan düşünceler olarak gösterir. Devrimi yapan her sınıfın çıkarları, herkesin çıkarları gibi görünmeye başlar. Çünkü devrilen sınıfa ve sisteme karşı herkes savaşmıştır ve galip gelmiştir. Devrimden hemen sonra iktidarı ele geçiren sınıf gerçekliği henüz kendine göre devşirmemiştir ve gerçeklik doğal ve geneldir. Devrimin ve değişimin başında diğer sınıflara üye olanlar da faydalanır. Gerçekliği

yeniden inşa eden her sınıf, bir öncesine göre egemenliğini daha geniş bir tabana yaymaya çalışır. Bunun sonucunda egemenlik altındaki sınıfların, egemen sınıfa yönelik mücadeleleri daha keskin ve acımasız olur.

Mülkiyet kurumunun keşfi sonucu toplum, mülk sahibi ve mülk sahibi olmayanlar olarak ikiye ayrılmıştır. Ekonomik açıdan önemli olan varlıklar daha fazla mülkiyet konusu olmaya başlamıştır. Mülkiyet konusu olan varlıklar hem toplumsal düzende hem de bu düzenin oluşturduğu yasal düzende farklı şekillerde yer bulmuştur. Mülk sahibine, sahip olduğu mülklerle ilgili imtiyazlar ve haklar tanınmış ve bu haklar mülk sahibi olmayanlar tarafından da kabul görmüştür. Ayrıca mülkiyet konusu olan malı, yasal sınırlar içinde kullanma, yararlanma ve onu artırma hakkı oluşturulmuştur (Erkan, 2004: 117). Tabii oluşturulan bu düşünce kalıpları ve genel kabuller, egemen ideolojinin kurmuş olduğu gerçeklik çerçevesinde hayat bulmuştur. Toplum içinde üretim araçlarına sahip ve güçlü konumda olan bireyler, toplumsal sahiplik ve inanış yapılarını da kendi çıkarlarına göre şekillendirmektedirler. Egemen ideoloji, sahip olma ve olmama kavramlarını kesin çizgilerle belirlemekte ve bunu ayakta tutup devam ettirecek yasal düzenlemeleri hayata geçirmektedir

Marx, her toplumun yapısını belirli biçimlerde birbirlerine eklemlendirmiştir ve bu yapıların düzeylerden, mercilerden oluştuğunu dile getirmektedir. Altyapı ekonomik temellidir ve toplumsal gerçeklik ile üst yapıyı şekillendirmektedir. Altyapının oluşturduğu gerçeklikler, üst yapıda yankı bulmakta ve ona yön vermektedir. Aynı şekilde üst yapıda dayatılan gerçeklik toplumun bütün katmanlarına kabul ettirilmekte ve gizlenmektedir. Üst yapı bunu yaparken iki farklı araç kullanır; bunlardan birincisi hukuki-siyasal (hukuk ve devlet) araç bir diğeri ise ideolojik araçtır (Althusser, 2014: 42). Gerçekliğin asıl oluşturulduğu ve toplumun geri kalanına empoze edildiği alan, üst yapıdadır. Egemen ideolojiyi ve bu ideolojinin ürettiği gerçekliği toplumun geri kalanına aktarmakta, ideolojik ve hukuki-siyasal faktörlerin çok etkin rolü vardır.

Karl Marx, gerçekliğin inşasında bilginin rolünden de bahsetmiştir. Bilgi sosyolojisi açısından Aydınlanma düşüncesi, hem bir açılım hem de bu gelenekten

kopuş anlamına gelmektedir. Marx'a göre ideolojinin yanlışlığını ifşa eden bir bilgi bulunmaktadır ve bu bilgiye ulaşırsa, çarpıtılmış ideolojinin de gerçeklerine ulaşılabilir. Bunun başarılabilmesi içinde, reel şartlardan soyutlanarak elde edilen kavramlar (ideolojik kavramlar) ile sosyal hayatın maddi şartlara kök salmış kavramları arasındaki ayrım saptanmalıdır (Hekman, 1999: 35-36). Marx, üretilen bilginin ideoloji aracılığıyla çarpıtıldığını ve yeni bir gerçekliğin inşa edildiğini belirtmektedir. Düşünce dünyası ile maddi dünya arasında bilgi akışındaki çarpıklıklar giderilebilirse, asıl gerçeklere de ulaşılabileceğini ileri sürmektedir.

İnşacı bilgi sosyolojisi, Marx'ın altyapı/üstyapı kavramlarından etkilenmiştir. Marx'dan sonra gelen Marksistler altyapıyı tamamen ekonomik yapıyla bütünleştirmiştir. Daha sonra üst yapının tamamen bir yansıma olduğunu iddia etmiştir. Marx'ı ilgilendiren asıl şey, insani düşüncenin insani faaliyet içinde ve bu faaliyetin yol açtığı sosyal ilişkiler içinde tesis edilmesiydi. Altyapı ve üstyapı, insani faaliyet ve bu faaliyetlerin yarattığı dünya olarak kabul edilirse tam anlamıyla kavranabilir. Marx'ın altyapı ve üstyapı fikri ile düşünce ile düşüncenin dışındaki "alta yatan" gerçeklik arasında bir ilişki olduğu, bilgi sosyolojisi tarafından geçmişten günümüze dile getirilmektedir (Berger ve Luckmann, 2008: 10).

Var olan yaşam koşulları insanın beynine düşünceler olarak yansır. İnsan, bu düşünceler ile çevresinde olup bitene karşılık verir ve anlamlandırır. Marx, maddi yaşam koşullarının üretim biçimi toplumsal, siyasal ve entelektüel yaşam süreçlerini genel olarak belirlediğini iddia eder. Üretim güçleri ile üretim ilişkileri, bazı dönemlerde çatışma içerisine girer ve bunun sonucunda sosyal gerçeklik değişir ve devrimler meydana gelir. Ekonomik alt yapının çökmesiyle birlikte üst yapıda değişmeye ve dönüşmeye başlar. "Bizim bir kişi hakkındaki düşüncemiz, o kişinin kendini nasıl düşündüğüne dayanmadığı gibi, böyle bir dönüşüm dönemini kendi bilinci ile muhakeme edemeyiz: Tersine bu bilinç maddi yaşamın çelişkileriyle, toplumsal üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasında var olan çelişkiyle açıklanabilir." Ekonomik altyapı olarak nitelendirilen üretim biçimi ve ilişkileri, doğrudan siyasal üst yapıyı şekillendirmektedir. Düşünceler, inançlar, değerler, kültür, bilgi, ideolojiler, yasalar, kurallar kısaca insan yaşamını şekillendiren bütün

kurallar ve kaideler alt yapının dönüşümüne göre şekillenir (Marx akt. Erdoğan ve Alemdar 2005: 243). Maddi üretime sahip olan sınıflar, aynı zamanda düşünce dünyasına da hâkimlerdir ve gerçekliği istedikleri şekilde yönlendirebilirler.

1.2.3. Frankfurt Okulu ve Eleştirel Yaklaşımlar

Martin Jay'in (1989: 21) dediği gibi "Frankfurt Okulu'nun tarihini yazabilmek için ayrı bir Frankfurt okulu oluşturmak gerekmektedir." Frankfurt Okulu, Marksist teorinin geçmişteki yanlışlıklarını açıklarken, bir yandan da teoriyi praxis evresine taşımaya çalışmaktadırlar. Enstitü, Frankfurt'a bir numaralı destekçisi Felix J. Weil sayesinde ekonomik yönden bağımsız bir yapıda idi. Enstitü üyelerinin de en çok istediği buydu, bu şekilde Enstitü üyeleri hiçbir otoriteye ve kıstasa bağımlı kalmak zorunda değillerdi. Enstitü ilk kurulduğunda müdür olarak Marksist olduğu bilinen Grünberg atanmıştı. Grünberg bundan dolayı Enstitü'nün ideolojik çerçevesini açılış konuşmasında şu şekilde çizmiştir. "Başka üniversitelerde, başka enstitülerde nasıl liberalizm, devlet sosyalizmi, ya da tarihsel okul kendilerine birer mekân tutmuşlarsa, bu yeni Enstitüde Marksizm'in ilklerinin esas rehber ilkeler sayılacaktır.

Batı Marksizm'inde kültür eleştirisinin en önemli ve etkin okulu Frankfurt Okulu'dur. Okul kendi yöntemini "eleştirel yöntem" olarak isimlendirmiştir. Eleştirel teori bütün diğer teorileri ve düşünce kalıplarını içermektedir. Yaklaşımın temeli Marksizm'e dayanır fakat sadece Batı'nın uygulamaları eleştirilmez ayrıca Sovyetler Birliği'nin uygulamaları da eleştirilir. Eleştirel teori çok geniş çapta uygulamaları ve araştırmaları olan felsefi ve sosyal bilimler yaklaşımlarını kullanan bir yapıdadır. Frankfurt Okulu 1920 yılında Frankfurt'a kuruldu fakat Nazilerin başa gelmesinden sonra 1923 yılında zorunlu olarak New York'a taşındı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra okul tekrar Frankfurt'a döndü ve burada ki faaliyetlerini sürdürdü (Sim ve Van Loon, 2012: 39). İşin ilginç Frankfurt Okulu adlandırılması okulun üyeleri tarafından belirlenmedi, başkaları tarafından onlara atfedildi. Grubun üyeleri çalışmalarının kendi kurumsal programları olarak gördükleri Eleştirel Kuram ile anılmasını istediler (Therborn, 2006: 19).

Adorno (2014: 19) Frankfurt Okulu'nun tanımını şu şekilde yapmaktadır: *“Frankfurt Okulu, çeşitli alanlara mensup olan, ama önemli teorik ilgileri birbiriyle uyuşan bir grup bilim insanının bir araya getirmektedir. Amacı, içinde yaşanılan toplumun başlıca hareket yasalarının kavranışının önünün açan bir toplum teorisi geliştirmektir; ama bu yolda, soyut kavrama hatırına nesnenin somutluğundan hiçbir şey feda vermeksizin. Bu teorik eğilim Hegel felsefesindeki kökenini inkâr edemez ve etmek de istemez. Gerçekten de Okul'un en önemli yanlarından biri, akademik bir sahiplenmeyle donuklaşmaması için, Hegel mirasını aslına uygun olarak edinmektir, ama öte yandan Okul kendisini Hegel'ci yöntemin özdeşlik felsefesine dair kabullerine de bağıl hissetmez. Nasıl ki günümüzde maddi taleplerden kaynaklanmayan bir düşünce meşru değilse, aksi de, düşüncenin kılavuzluk etmediği ve kendi kendisinden düşünce üretme yetisi olmayan olgular toplamının da meşruluğu yoktur. Bir zamanlar düşüncenin özgürleşimine hizmet eden olguya dair soru, giderek daha fazla bir düşünce yasağına dönüşerek ucubeleşme tehlikesi geçiriyor. Okul buna karşı direnmeye çalışıyor. Konformist olmayan düşünce hakkı ve sorumluluğunu temsil ediyor, yani her türlü emir veren düzenleyici. Günümüz gerçekliğinin dış cephesi özsel olanı öylesine perdeliyor ki sanki tüm kültür sürekli bir black-out (kesinti, karartı) olmuş gibi. Bu nedenle önemli olandan sadece eksiksiz üst katmanı tanımayıp, onun eksiksiz oluşunu altında gizli kalanlarla açıklayanlar bir şey ifade edebiliyor. Var olanı ancak olanaklı ve daha iyiyi yapmak isteyen kavrayabilir”.*

Frankfurt Okulu'nun temel düşüncesi “toplum öğretisinin günümüzde sadece bir diz disiplinin, özellikle de milli ekonomi, psikoloji, tarih ve felsefenin birbiriyle yakın ilişkilendirilmesi ile geliştirileceğiydi.” Okulun araştırmacılarının ortak yönü, kendi disiplinlerindeki çalışmalarını toplumsal gelişmenin ulaştığı düzeye ve bu toplumun teorisine odaklanarak gerçekleştirmeleridir (Benjamin, 2014: 24).

Pozitivizmin bilimsel bilgi anlayışının temeli özne-nesne ayırımına dayanmaktadır ve bilgi nesnel gerçekliğin insan zihninde yansması olarak kavranmaktadır. Bu görüş açısı, insanın her türlü etkinliğinden bağımsız bir dış dünyanın varlığını ve bu doğal veya toplumsal dış dünyanın uygun metotlarla

bilinebileceğini ve bilgi yoluyla ona egemen olunacağını da kabul etmektedir. Eleştirel teori ise bilgi ile dünya arasında böyle bir eşitliğin, denkliğin var olmadığını iddia etmektedir yani bilgiyi özne-nesne ayrımı esasında göre sınıflandırmamakta, tanımlamamaktadır (Köker, 2013: 69). Dünya insanın bilgisi dışında var olur, fakat insan bilgi aracılığıyla dış dünyayı anlamlandırır ve kurur. Salt doğadan bağımsız bir şekilde kendi oluşturduğu yaşam dünyasıyla, doğayı anlamlandırır ve şekillendiren insan böylece kendi öznel dünyasını yaratmış olur.

Okul Hegelci Marksizm ve Freud'un psikanalizini sentezleyen birçok eser ortaya koydu, ayrıca kapitalizm ile cinsel özgürlük konuları üzerinde de özellikle durdu. 1930'lu yıllardan sonra, ekonomik, teknolojik ve kültürel bakımdan gelişmiş olan Almanya'da Nazizm'in yükselmesiyle birlikte Enstitü çalışmalarını faşizmin çözümlenmesine odakladı. Enstitü faşizmin yükselişi karşısında Marx'ın göz ardı ettiği toplumsal koşulları yeniden ele alma ve açıklama ihtiyacı hissetmiştir. Düşünürler bu eksikliği gidermek için Max Weber ve Freud gibi düşünürlerden faydalandılar. Enstitü, Marx ile birlikte Kant'ın eleştirel felsefesine ve onun Alman idealizmindeki takipçilerine, esas olarak da Hegel'e yakınlaştı. Ortodoks Marksizm'ine karşı eleştirel Marksizm akımı ortaya çıktı (Bağce, 2006: 8-9). Fakat kuruluşundan itibaren Marksist kuramın baskınlığı açık bir şekilde ortadadır. Okul, Almanya'daki ilk Marksist okuldur, işçi hareketlerini ve kapitalist, sosyalist ekonomileri olduğu kadar burjuva toplumsal kurumlarını ve toplumsal kültürel yaşamını inceleyerek, Marksizm'i geliştirmeyi amaçlamıştır (Kellner, 2006: 136).

Frankfurt Okulu, medya araştırmaları alanına ideolojiyi sokmuştur ve tarihle iletişim arasında bir bağ kurmuştur (Maigret, 2014: 88). Frankfurt Okulu üyeleri kitle toplumuyla birlikte ideolojinin medya aracılığıyla toplumun bütün katmanlarına yayıldığını iddia etmektedir. Tabi ki bu iddialarını destekleyecek birçok belge ve veri bulunmaktadır. Frankfurt Okulu toplumun nasıl yönlendirildiğini ve kitle iletişim araçları aracılığıyla nasıl manipülasyona uğratıldığını açıklamak ister.

Frankfurt Okulu doğaya ait nesnelerin, insanlardan bağımsız bir varoluşları olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca bu nesnelerin varlıklarını bu şekilde devam ettirmeleri gerektiğini savunan okul üyeleri, özne konumundaki insan ile nesne

konumundaki doğanın da sürekli bir etkileşim içerisinde olduklarını unutmamak gerektiğini savunmaktadır. Marx'ın söylediği gibi “Doğa'nın insanlaştırılması ve insanın doğallaştırılması” gerekli şeylerdir, fakat bunlardan biri bir diğerine indirgenerek yok edilmemelidir. İkisi de uyumlu bir şekilde varlıklarını sürdürmelidirler (Kızılcılık, 1994: 315).

Frankfurt Okulu liberal çoğulcu ve egemen ideolojiyle aynı kefeye koymak yanlış olur. “*Frankfurt Okulu kapitalist kültürü anlamada, kapitalist kültüre karşı mücadelede uzun bir tarihe ve öneme sahiptir. Bu geçmiş değiştirilemez. Ayrıca, Frankfurt Okulunun egemenliği, Marksist siyasal ekonomik incelemeyi öne alan iletişim yaklaşımına karşıtlığıyla değil, kapitalist üretim biçiminin ürünlerinin karakterine olan değerlendirme biçimiyle ortaya çıkar*” (Erdoğan ve Alemdar 2005: 335).

Frankfurt Okulu'nun çalışmaları ve ürettiği kavramlar, ABD'de bu görüşün tanınmasını ve daha iyi bir şekilde anlamlandırılmasını sağladı. Eleştirel teorisyenlerin, ABD'de yayımlar yapmasıyla birlikte bu ülkede kıta Avrupa'sının toplumsal ideolojiye yönelik eleştirilerinin tanınması sağlandı. Theodor Adorno ve Max Horkheimer'in kültürel kötümserliği, Herbert Marcuse'un siyasal eleştirisi ve Jürgen Habermas'ın bürokrasilere ve otoriteye karşı mücadelede iletişimin rolüne ilişkin teorik soruşturmaları, Amerikalı teorisyenlere iktidar, değişim ve toplumun geleceği konularında ufuk açtı. Eleştirel Yaklaşımların düşünceleri, medya endüstrisinin ideolojik mücadeledeki tarafgirliğini ve kültür endüstrisinin oluşturulması konularında yeni bakış açıları sundu (Hardt, 1994: 26).

Adorno Amerikan kitle iletişiminin sadece deneyci bulgulara saplanmasını eleştirmiştir. “Toplum üzerinde kuramsal yansımalar deneyci bulgularla tümüyle gerçekleşmez” diyen Adorno, pozitivist-deneyci okulu eleştirmiştir. Deneyci araştırmanın ön plana çıkması ve gayet değerli kılınmasındaki başat neden, bu sistemin var olan egemen siyasal ve ekonomik sisteme çok iyi bir şekilde hizmet etmesidir. Ayrıca medya çalışmalarında ve diğer alanlardaki araştırmalarda maddi kaynağı sunan egemen güç, bir şekilde pozitivist bilimi manipüle edebilmekte ve çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedir. Adorno pozitivist yöntemi anlamsız ve

faydasız bulmaktadır ve bu sistemi şu şekilde tasvir etmektedir; “deneyciliğin katkıları sıcak taş üzerine düşen su damlalarıdır” (Adorno akt. Erdoğan ve Alemdar 2005: 332). Frankfurt Okulu, Amerika’ya göç ettikten sonra, oradaki bilim dünyasında ilgi görmek konusunda sorunlar yaşadı. Okulun eleştirel görüş açısı ile Amerika’daki saf pozitivist bilim çatışmalar yaşamıştır. Okul bu sisteme entegre olma konusunda ilk başlarda isteksiz kalmıştır fakat daha sonra bu konuda bazı adımlar atılmıştır (Claussen, 2014: 71).

Frankfurt Okulu’na göre kitle medyası sürekli bir baştan çıkarma uygulamaları bunun nedeni kitleleri rahatlatmak, sorunları hafifletmek, kitlelere düş kurdukmak ve onlara umut vermektir. Kitle iletişim araçları, karmaşık dünya düzenini tek ve basit bir düzene indirgeyerek, insanların hoşuna gidecek bir yapıya kavuştururlar. Medyanın gerçekleştirdiği bu eylemler sadece ekonomik sektörleri ve politikayı ellerinde bulunduran egemen sınıfların kapitalist sömürlerini gizlemekten başka bir işlev görmezler. Medya bir duman ekranı, sersemleştirici bir buhar oluşturur (Maigret, 2014: 88).

1.2.4. İngiliz Kültürel Çalışmaları

İngiliz kültürel çalışmalarının temel yönelim alanları şunlardır:

- Araştırma ilgileri ve kurumsal etkileri bakımından belirgin bir biçimde disiplinlerarasıdır.
- Temel ilgi, kültürün iktidar ve direnişin işlediği bir alan olarak araştırılmasına yöneliktir.
- İdeolojinin özellikle egemen ideolojinin, çözümlenmesi konusuna eğilimlidir.
- “Üst kültür” kadar popüler kültür incelemesini de onaylar.
- Solun meselelerine yönelik siyasal kararlar, araştırma başlıklarını çoğunlukla etkiler.

İngiliz kültürel çalışmaları, klasik Marksizm’in indirgemeci, determinist, doktoriner ve anti-hümanist odağına karşı çıkar. Çalışmalar, bunu gerçekleştirirken

Batı Marksizm'inden ve o dönem ki güncel hareketlerden yararlanır. Ayrıca çalışmalarda, Louis Althusser ve yapısalcılıktan gelen fikirler bir sentez haline getirilmiştir. Bunun sonucunda hem kültürün görece özerkliği ile ilgili hem de ideolojik çerçevelerin popüler bilincin şekillenmesindeki önemi ile ilgili daha net kavrayışlar ortaya çıkmıştır (Smith, 2007: 208-209; Özer, 2011a: 24). Marksist kuram içerisinde ortaya çıkan İngiliz Kültürel Çalışmaları, savaş sonrası İngiltere'nin kültür, endüstri, demokrasi ve sınıf arasındaki ilişkilerini medya, popüler kültür ve edebi metinler gibi alanlardaki çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır (Dursun, 2014: 39).

Kültürel çalışmalar, kitle kültürüyle üretilen metaların incelenmesine yönelik sistematik bir yaklaşımdır. Kültürel egemenlik biçimlerini eleştirel bir bakış açısıyla ele alan çalışmalar ayrıca medyanın kültürü kullanımını ve yönlendirmesini de incelemektedir. Kültürel çalışmalar, nitel yönteme büyük önem vererek yazınsal geleneği, etnografyayı ve gözlem sosyolojisini öne çıkarır. Kültür biçimlerinin öteki kültür biçimlerine kesin üstünlüğü tabusu silinip atılarak, toplulukların pratiklerinin zenginliğine vurguda bulunmaktadır (Maigret, 2014: 187).

Kültürel çalışmaların temel noktasında kültür, medya metinleri ve iktidarın bağlamsal olarak araştırılması ve ilişkilerin değişiminin irdelenmesi yer almakta ve iktidar ilişkilerinin yerleştirilmesi analiz edilmesi, yeni bağlamlar oluşturulması da buna dâhil edilmektedir (Alver, 2009: 31). Medyanın temsil edici etkinliği kültürel çalışmalarda, üretim, metin ve alımlama olmak üzere üç düzeyde incelenir:

- 1) Üretim temelli çalışmalar: kültürel üretimin en güçlü araçlarının denetimi ve dönüştürülmesi yönündeki hegemonya mücadelesini konu edinir ve daha çok kurumlar ve politikalar odaklıdır.
- 2) Metin temelli çalışmalar: kültürel ürünlerin biçimlerine odaklanarak dönüştürücü kültürel pratiklerin olanaklı olup olmadığıyla ilgilenir. Kültürel metinlerin analizi üzerine yoğunlaşanlar, belgesel, dizi, haber gibi çeşitli medya formlarına anlamı belirli tarzlarda düzene koyan mekanizmalar olarak yaklaşır.
- 3) Yaşanan kültür ve deneyim temelli çalışmalar: ikincil toplumsal grupların yaşam tarzların destekleyen temsil politikaları, bunların alımlanması ile

ilgilidir. Daha çok metinlerin taşıdığı anlamların okuyucuların onlara getirdikleri anlamlarla karşılaştıkları mübadele anı üzerine odaklanmaktadır (Dursun, 2014: 47).

Kültür, etkileşimde ve iletişimde bulunan bireylerin eylemleriyle sürekli olarak yaratılan, değiştirilen, yenilenen bir olgu konumundadır (Zeyrek, 2009: 35). Etkileşim ve iletişim aynı zamanda kültürel kodları kendi içerisinde taşır ve bu kodları yayar. Kültürel bilgi ortak bir bilgi niteliğindedir ve dil başta olmak üzere birçok araçla paylaşılır ve çoğaltılır. İletişim kültürün bir parçasıdır, çünkü kültür eylem, inanç ve anlayışın çerçevesini oluşturur; kültür, iletişimi (ve sözcüklerin kullanımını) anlamlı kılan çerçevedir (Kocaman, 2009: 7). İngiliz kültürel çalışmaları da iletişim ve kültür arasındaki bu güçlü bağdan yola çıkarak, araştırmalar yapmıştır ve dilin kültürü, kültüründe dili nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Stuart Hall (1994a: 59) medyanın işlevlerini kısaca üç başlık halinde toplamıştır, bunlardan ilki medyanın kültürel etkileridir. Yeni medyayla ortaya çıkan kitle kültürünün yayılmasının sonucu olarak, yüksek kültürün yerinden edilmesi, bozulması ve önemsizleştirilmesi olgusu ortaya çıkmıştır. İkinci olarak, medyanın siyasal etkileri söz konusudur. Medyanın yanlış yönlendirmeleri, propagandası ve etkisi karşısında kitlelerin korumasızlığı ve zayıflığının daha belirgin olarak ortaya çıkmasıdır. Son olarak da medyanın toplumsal etkisinden bahsedilebilir. Cemaat bağlarının ortadan kalkması, aracı yüz yüze grupların dağılması ve kitlelerin, medya yoluyla burjuvazinin ticari etkilerine açık kalması gibi olumsuz etkilere rastlanmaktadır. Örneğin Avrupa’da faşizm propagandası sonucu bütün kültürel, siyasal, toplumsal değerler, ortadan kalkmıştır.

Medya, egemen ideolojilerin söylemleri içinde dünyayı sınıflandırır ve anlamlandırır. Bu yolla gayet önemli bir ideolojik görevi üstlenir. Medya ideolojiyi hem üretir hem de iletir, aktif konumdaki medya karşısında pasif konumunda toplum ve birey vardır. Medya, belirli bakış açılarıyla gerçekliği inşa eder fakat ebetteki bu inşa edişeye karşı çıkışlar da olur. Bu karşı çıkışlarla medyanın içeriğine müdahale edilmeye çalışılır. Medya bir toplumun aynı zamanda tahakküm yapısını yeniden inşa edecek, ideolojik alanın yeniden üretiminde görev alır (Hall, 1994b: 208).

Medya ideolojinin sahnelendiği bir şov alanıdır, egemen ideolojinin bütün olumsuzlukları perdelenir ve insanlara gayet olumlu çağrışımlar aktarılır. İdeolojiler aracılığıyla özneler inşa edilir ve belirli kalıplara sokulur.

Kültürel sistem içerisinde üretilen göstergeler ve anlamlar aracılığıyla bir çeşit anlam mücadelesi gerçekleştirilir. Mücadele, belirli egemen grupların kendi kısmi çıkarlarını, rakip grupların dünya görüşleri içerisinde çerçevelemeye ve evrenselleştirmeye çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Anlam mevcut egemenlik ilişkilerinin üzerinde ve çevresinde inşa edilmektedir. Anlam inşası iktidarın derin yapısıyla ilişkilidir ve kültürel çalışmalarda bunu kanıtlamaya çalışmıştır (Mumby akt. Dursun, 2004a: 47).

Medya gerçekliği egemen ideolojinin isteği doğrultusunda yeniden kurgulamaktadır, ayrıca medya eleştirel düşünüşü engelleyen gerçeklik tanımları üretmektedir. Hall, Gramsci'den ve Althusser'den yararlanarak medyadaki ideolojik mesajların çoğunlukla gerçekliğin yanlış bir imgesini yaratarak işlediğin savunur. Aslında yaşam dünyasındaki önemli sorunlar, olağan ve sıradan bir şekilde sunularak "doğallaştırılır." Örneğin, işçiler ve yönetim arasındaki bir çatışma sadece bir sanayi tartışması olarak sunulabilir ve şeylerin doğal düzeninin bir parçası olarak görülür (Smith, 2007: 213). Neyin kayda değer bir bilgi olup olmadığını belirleyen güç ve iktidar ilişkilerini düzenleyen egemen ideoloji ve iktidar seçkinleridir (Gölcü, 2009: 210). Egemen ideolojiden soyutlanmış objektif bir bakış açısıyla çok rahat bir şekilde görülebilecek sorunlar, haksızlıklar, çarpıklıklar, egemen ideolojinin ürettiği perde ile görünmez kılınmaktadır. Ayrıca egemen ideoloji çok güçlü bir filtre sistemine sahiptir, egemen ideolojiye karşı olan bütün düşünceler, söylemler, göstergeler bu filtreden süzülür. Medya da bu filtreden nasibini almaktadır ki günümüzde büyük ve güçlü bir medya aracına sahip olmak ve onu yönetmek öncelikle egemen ideolojinin rızasına bağlıdır. Medya da söylem yolu ile iktidarlar bireylerin bilincinde inşa edilir ve yönetilir.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYA, SÖYLEM VE İKTİDAR

2.1. Medya

Medya görelî olarak büyük, türdeş olmayan ve kim olduğu belli olmayan izleyicilere yönelik mesajlar üretir. İletilir açıkça iletilir, izleyicilerin çoğunluğuna aynı anda ulaşacak şekilde ayarlanır ve geçicidir. Medya çok masraflı ve örgütsel bir etkinliktir, aynı zamanda karmaşık bir yapısı vardır (Wright akt. Severin ve Tankard, 1994: 12).

Medyanın öneminin giderek artması ve bu araçlar yoluyla kitlelerin bilinç düzeyine seslenme, gerçekliğin de bu araçlar bağlamında yeniden gözden geçirilmesini gerektirir. Bugünün toplumu, kitle iletişim araçları aracılığıyla var olan gerçekliği dolayımli olarak algılar. Algılanan bu gerçeklik, doğanın kendi bütünsel yapısından koparılmış ve kurgulanmış bir gerçekliktir. Yapay gerçeklerden oluşan bu dünyayı bireyler kendilerine çizilen çerçeveler içinden görmektedirler. İşte bu yeni çerçeveyi sınırlarını kitle iletişim araçları belirlemektedir. Çerçevenin oluşması, öznenin iradesinden bağımsız olsa da birey, kendi bakış açısından olayları değerlendirdiği inancına sahiptir.

2.1.1. Medya ve İdeoloji

Kitle iletişim araçlarının belirleyici özelliği, teknik ve teknolojik araçlar kullanarak, zaman ve uzay içinde büyük sayılarda tekrar edilebilir mesajı iletmektir (Geray, 2003: 17). Egemen ideolojinin asıl aracı medyadır. Kitlesele bir seyirciyle iletişim kurma isteği, söz konusu kitleleri ikna etmek ve onlara hizmet etmek değildir. Burada ki asıl amaç geniş halk kitlelerini manipüle etmek ve asıl gerçekliği gizlemektir. Mesajlar, insanlara aldatmaya yarayan kandırmaca bir dille iletilir. Söylem dili gayet yumuşak ve geniş halk kitlelerini sıkmayacak, bunaltamayacak bir formattadır. Medyadaki bütün söylemler, aynı mantıksal formatı taşımaktadır ve birbirlerinin kopyası durumundadır. Tekrar edilen bütün söylemler aynı mantıksal çerçevenin içerisinde yer alırlar ve kelimeler dışında anlamsal olarak hiçbir değişim

söz konusu değildir (Lodziak, 2003: 12). Kitle iletişim araçları, dünyayı bizim için inşa etme yeteneğine sahiptir ve bu yönde çalışırlar. Bunu yaparken de belli bir fikrin alacağı yönü belirlemeksizin kamuoyu için gündem hazırlarlar (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 180). Medya aracılığıyla var olan egemen gerçeklikler tekrardan inşa edilir ve güçlendirilir, modası geçmiş ve eskimeye yüz tutmuş gerçeklikler ise yenisiyle değiştirilir. Medya, ideolojinin aktarıcısı olarak egemen söylem ile geniş halk kitlelerine aktarım işlevini yerine getirmektedir. Medya, iktidar ilişkilerinde üretici ve tüketici konumundadır. Devlet ile yurttaşlar, hükümet ile seçmenler, uzmanlar ile sıradan insanlar, kültür işçileri ve kamu arasındaki bağ, egemen ideolojinin çıkarı doğrultusunda medya tarafından inşa eder (Murdock, 1994: 372). Bireyin bütün dünyasını kapsayan yaşam dünyası, medya tarafından şekillendirilir ve yönlendirilir. Egemen ideoloji ve iktidar o kadar kuşatıcı ve kapsayıcıdır ki medya da bu güçlerin egemenliği altında olduğunu bilemez, medya bu ilişkiyi olması gereken ve olan olarak algılar (Foucault, 2003: 102).

Egemen ideolojinin, sembolik biçimler ile temsili kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve hemen hemen her yere ulaşması ile daha yaygın hale geldiği söylenebilir. Kitle iletişim araçları, egemen ideolojiyi iletmekte diğer ideolojik aygıtlara göre daha işlevseldir ve birçok medya kuramcısı kitlesel medyanın egemen ideolojiyi aktif bir şekilde aktardığını belirtmektedir. Devletin kitlesel medya ve eğitimde gerek doğrudan kontrol etme, gerekse pazar güçlerinin önünü açma yoluyla gittikçe artan müdahalesi, ideolojik manipülasyona bağlılığının devam ettiğinin açık bir göstergesidir (Lodziak, 2003: 34-35). Toplumun ve toplumsalın ne olduğu egemen ideolojinin bakış açısıyla, kitle iletişim araçlarının aracılığıyla aktarılmaktadır. Bilginin yeniden üretiminde başat olan unsur, daima güçlü olanın tanımlarının, anlamlarının, kodlarının, söylemlerinin yeniden hatırlatılması ve aktarılmasıdır (Parlak, 2009: ix).

Kitle iletişim araçlarının içeriğini oluşturmada ekonomik denetim ve kapitalist sistem, egemendir. İletişim ve kültür endüstrisi tekelleşmiş bir konumdadır. Bütün kitle iletişim araçları, gazete, radyo, televizyon, internet, sinema, küresel sisteme entegre olmuş durumdadır. Kitle iletişim araçlarının içeriği ve bu araçları

kullananlar, kapitalist endüstri için metalaştırılarak pazarlanır. Medya aracılığıyla üretilen bütün materyaller kitle kültürüne göre şekillendirilir, yaratıcılık ve özgünlük yok olmuştur. Her şey standartlaştırılır ve medyada farklı düşüncelerle, farklı renklere yer verilmez. Kitle iletişimi kamusal bir özellik taşımasına rağmen, hegemonyanın kontrolünde ve denetimindedir (Yaylagül, 2009: 183). “*Kitle iletişim araçları gündem belirleyerek toplumun düşünce dünyasını etkilerler. Kitle iletişim araçları bu yolla kişiler arası iletişimin konusunu da belirler. Yani bireylerin konuşup düşünecekleri konunun da saptayıcısı medyadır. Kitle iletişim araçları iktidarın ve egemen söylemin destekçisi ve koruyucusudur. Bu yüzden iktidara bir şekilde gelmek isteyen güç odakları öncelikle medyayı ele geçirmeye çalışır çünkü günümüz dünyasında halkı en iyi kandırabilen ve masallar anlatabilen kurum kitle iletişim araçlarıdır. Güç odakları ve hegemonya kitle iletişim araçlarının bu gücünden çok iyi bir şekilde yararlanmaktadırlar. Kitle iletişim araçları kimi zaman topluma siyahı beyaz; beyazı da siyah olarak gösterebilmektedirler. Kitle iletişimin doğasında olan tek taraflılık, veri akışını tek yönde ve aktaranın isteği doğrultusunda iletmesine katkıda bulunmaktadır*” (Özer, 2011b: 13). Diğer taraftan Kitle iletişim araçları ile ilgili iyimser bakış açıları da mevcuttur. Bu bakış açısına göre kitle iletişimi, uygun bir biçimde kullanılırsa amacına hizmet eder. Topluma yararlı bir konumda olur, teknik bilgi ve deneyi yayar. Kişisel değişim, bireyselliği ve kişisel ifadeyi teşvik eder, demokratik süreci destekler, olumlu ve doğru şekilde tüketici taleplerini oluşturur, okuma, yazmaya, sağlığa vb. durumlara yardım eder (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 138).

“*İdeoloji, bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla kurdukları hayali ilişkinin bir temsilidir.*” *Gündelik dilde, dinsel ideolojiye, hukuki ideolojiye, ahlaki ideolojiye, siyasal ideolojiye vb. birçok ideolojiye rastlarız ve bu söylemler dünya görüşü olarak lanse edilir. Bu dünya görüşleri büyük ölçüde hayalidir ve gerçekliğe denk düşmemektedir. İdeolojiler, kendi yaşam dünyalarını oluşturmakta ve bu yaşam dünyası bireyin bütün hayatını oluşturmaktadır. Bundan dolayı birey tam olarak egemen ideolojiyi algılayamaz ve ona karşı çıkamaz çünkü ideoloji hayatın bütün alanlarında egemendir. İdeolojinin hayali olarak aktarılmasını yorumlamak koşuluyla, insanların gerçek varoluş koşullarını ideolojide temsil etiklerini öne*

sürebiliriz. İnsanlar var olan gerçekleri ideolojiler aracılığıyla anlamlandırır ve gerçek kılar. Peki, insanoğlu bunu neden yapar? Bunun nedeni; halkı sömürmek ve zihinleri köleleştirmek için simüle edilmiş, çarpıtılmış ve yalanlardan oluşan bir yaşam dünyası oluşturan “bir avuç hayâsız insandır” (Althusser, 2014: 70). İnsanlar, gerçek varoluş koşullarına dair temsilin hayal gücünde maruz kaldığı yabancılaşma için bir neden arar ve onu bulurlar. Buldukları bu neden onlar tarafından savunulur ve artık birey egemen ideolojinin çerçevesinde davranışlar gösterir.

“İnsanların ideolojide temsil ettikleri şey, gerçek varoluş koşulları, gerçek dünyalı değildir. Her şeyden önce orada kendileri için temsil edilen bu varoluş koşullarıyla kurdukları ilişkidir. Gerçek dünyaya ilişkin her tür ideolojinin dolayısıyla hayali temsilin merkezinde bu gerçek yatmaktadır. Gerçek dünyanın ideolojik temsinin maruz kaldığı hayali çarpıtmanın hesabını verecek “neden” işte bu ilişkide yatmaktadır... tüm ideolojilerde gözlemlenebilen (ideolojinin hakikati içinde yaşamıyorsa elbet) her türlü hayali çarpıtmanın, bu ilişkinin hayali doğası tarafından desteklendiğini söylemek gerekir... her ideolojinin, zorunlu biçimde hayali olan çarpıtılmasında temsil ettiği şey, var olan üretim ilişkileri (ve de bu ilişkilerden türeyen öteki ilişkiler) değil, her şeyden önce bireylerin üretim ilişkileri ve bunlardan türeyen ilişkilerle kurduğu (hayali) ilişkilerdir. Demek ki ideolojide temsil edilen bireylerin varoluşunu yöneten gerçek ilişkiler sistemi değil, bu bireylerin içinde yaşadıkları gerçek ilişkilerle kurdukları hayali ilişkilerdir” (Althusser, 2014: 70-71).

Halk, dış dünyanın nesnel olarak gerçek olduğuna inanır (Gramsci, 2014: 182). Günümüzde gerçekler, mitler ve değerler, eskisine göre daha hakikat dışıdır. İnsanoğlu gittikçe, oluşturulmuş, simüle edilmiş gerçeklere daha fazla inanmakta ve onları değişmez kanunlar olarak kabul etmektedir. İnsanoğlu öz bilincini bir tarafa atmıştır ve daha fazla gizemcilerin, manipülatörlerin, propagandacıların yarattığı gerçeklik içinde yaşamaya başlamaktadır. Bunun sonucunda birey gittikçe daha fazla kendi öz benliğine yabancılaşmaktadır. Kendi öz benliğine yabancılaşan birey, ideolojiyi bir gizemcilik ve manipülasyon aracı olarak kullanan sınıfların, egemen

grupların daha fazla kölesi olmaktadır. Yabancılaşma sonucu nesneleşen dünya, daha gizemli ve anlamsız bir hal almaktadır. Ürünler halinde pıhtılaşmış bir dünyada unutulmuş asıl şey, bu dünyanın insanlar tarafından yaratılmış olduğu gerçeğidir, bilinç bunu yanlış algılamakta ve yorumlamaktadır. Aklın sunduğu gerçekliğin kati ve değişmez olduğuna inanan modern insan, nesnelere de aklın soğuk ışığında donan cisimler olarak algılamaya başlamıştır. Kendi oluşturduğu ve dışsallaştırdığı nesne imgeleri şimdi ona da yabancılaşmaktadır. Hem doğal hem de doğa-üstü bir varlık, şeyler arasında bir şey olarak algılanmaktadır (Adorno, 2012b, 250). Gerçek dünya, bizim bilgimizden bağımsız bir şekilde vardır. Fakat kurgulanmış gerçekte bütün dünya belirli kıstaslar temelinde sınıflandırılır ve tanımlanır. Üretilen gerçeklik ve kavramlar insan tarafından oluşturulmuştur ve bütün bu öznel öngörüler, varsayımlar, düşünceler, gerçek dünyanın; toplumun doğasında nesnelleşmiştir ve üreticisine yabancılaşmıştır.

İnsanların dünya görüşü, gerçekliğin ortaya çıkardığı sorunlara cevap vermektedir. Söz konusu sorunlar, bugünle bağlantılı bir şekilde belirlenmiştir ve kendine özgüdür. Şimdiki zaman, anın oluşturduğu zihin, geçmişin kavramlarını ve sorunlarını idrak edemez ve çözümleyemez. Sadece öngörüler ortaya atılabilir (Gramsci, 2014: 19). Geçmişin gerçekliğine günümüzün akli ile ulaşamayacağımıza göre; bu gerçekliği ideoloji çerçevesinde yorumlamamız ve gerçekliği buna göre yeniden oluşturmamız gerekir. İşte bu noktada o dönemde egemen olan güçlerin, gerçekliği belirli ideolojilere hapsetme ve bu akış açısından yeniden yorumlamaları konusu ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal çatışmalar ve iktidar savaşları, toplumların zihinsel dünyalarını da şekillendirmekte ve kalıplara sokmaktadır. Toplumsal çatışmalar sonucu egemen olan bir toplumsal sınıf örneğinin, burjuvazi ya da bir dönem feodaller, kendi fikirlerini toplumun geri kalanına dayatmakta ve gerçekliği kendi bakış açılarına göre yönlendirmektedirler. Egemen sınıflara boyun eğen toplumun geri kalan kısmı, yöneten sınıfların görüş açılarına göre dünyayı yorumlamaktadırlar. Söz konusu sınıflar, hareketlerinde bağımsız ve özerk değillerdir. Tam tersine egemen sınıflara tabidirler, fakat bu tabi olmanın da farkında değillerdir ve kendi özgür iradeleriyle

hareket ettiklerini düşünmektedirler (Gramsci, 2014: 22). Bu yanılgı, toplumsal egemenlik ve iktidar kavramlarının ortaya çıkmasından beri devam etmektedir. Toplumlar manipüle edilerek egemen sınıfın çıkarlarını kendi çıkarları gibi kabul etmekte ve onların gerçeklerini özümsemektedir. Burada kullanılan en güçlü silah, kitleleri harekete geçiren ve çok kolay yönlendirilmelerini sağlayan ideolojik görüşlerdir. İdeolojik görüşler, yaşam dünyalarını oldukça kapsayıcı bir yapıdadır ve bundan dolayı insanlar asıl gerçeklik ile ideolojinin kurguladığı gerçeklik arasındaki farkı ayırt edememektedirler.

Toplumsal gerçekliğin üretildiği alan, bir mücadele alanıdır. Gerçeklik, egemen ideolojilerin hâkimiyeti altındaki kolektif bir alanda anlamlandırılır. Bunun sonucunda ideoloji, sadece maddi bir güç konumuna gelmekle kalmıyor ayrıca belli mücadelelerin icrasında bir rekabet alanı ve kazanılacak bir ödül konumuna geliyor. Bu ödülü kazanan sınıf, grup, topluluk toplumsal gerçekliği ve bütün yaşam dünyasını da inşa etme hakkı kazanıyor. İdeoloji, önceden verili ve değişmez gerçekliğin bir yansıması olarak algılanmaktadır. Bunun sonucunda ideolojinin ürettiği ve dayattığı bütün bilgiler, sorgulanmadan kabul edilmektedir. İdeolojinin sonuçları, herhangi basit bir belirlenimci mantıktan çıkarsama yapılarak öngörülemez. İdeolojinin sonuçları, belli bir tarihsel konjonktürdeki güçler dengesine, anlamlandırma siyasetine bağlıdır (Hall, 1994a: 75). Yaşam dünyamızdaki şeyleri ideolojinin sunduğu perspektif doğrultusunda anlamlandırırız. Anlam üretimi işi ise toplumsal pratikler sayesinde hayat bulur.

“Zihinsel olarak elde edilen gerçeklik fikrinin ve biçimlerinin ideolojik olup olmadığı onların belirli tarihsel bağlamlardaki rollerine ve işlevlerine bağlıdır. Tekil iddialar, bakış açıları ve felsefeler, eğer toplumsal çelişkileri baskın bir sınıfın veya grubun lehine saklıyor veya maskeliyorsa, ideolojik olarak değerlendirilebilirler. Örneğin, bilinç biçimleri genelleştirilebilir çıkarı temsil ettiklerini iddia edip ancak yönetici sınıfın belli ve hizipsel çıkarlarını sakladığı sürece ve toplumsal ilişkilerin belli kümelenmelerinin sonucu olmalarına karşın toplumsal çıktılarının doğal çıktılar olduğunu savunduğu sürece ve çatışma yüklü olmasına karşın

toplumsal durumu uyumlu olarak yücelttiği sürece ideolojiktir. İdeolojiler, yine de yalnızca yanılısama değildir. Onlar toplumsal ilişkilerde somutlaşır ve ifade edilirler. Toplumsal yaşamın belli bir yorumlarının tarih dışı ve asosyal karakteri kendiliğinden toplumsal ilişkilerin kişisel olmayan ve şeyleşmiş biçimlerine dönüşümünün bir yansıması olabilir. İdeolojiler, varoluş tarzların ifade edebilirler. Bu yüzden ideolojiler aynı zamanda çoğunlukla insanların, birbirleriyle ve dünyayla olan ilişkilerini deneyimledikleri simgeler, fikirler, imgeler ve kuramlar paketidir. İdeolojilerin ne ölçüde toplumsal ilişkileri gizemleştirdikleri ya da çarpıtılmış toplumsal ilişkileri yeterince yansıttıkları (ancak, böylece çarpıtılmamış toplumsal ilişkilerin olanaklılığını gizemleştirirler) özel durumlarda ve bağlamlardaki bir araştırma sorusudur” (Held, 2006: 203).

Gündelik hayat, egemen ideolojinin ışığında insanlar tarafından algılanır ve yorumlanır, bunun sayesinde tutarlı bir dünya olarak algılanır. Söz konusu gerçeklik olgusu, hiç şüphesiz ki felsefenin çözümleme alanına girmektedir. Bunun yerine gerçeklik kavramına bizim için daha açıklayıcı ve anlamlı olan sosyolojik bakış açısıyla yaklaşmak daha mantıklıdır. Gündelik hayat dünyası, hayatların sıradan bir şekilde anlamlı bir biçimde idare etmekle uğraşan sıradan toplum üyeleri tarafından sadece gerçeklik olarak kabul edilmekle kalınmaz. Kurgulanmış yaşam dünyası, aynı zamanda bireylerin düşünce ve eylemlerini doğuran bir dünyadır ve bu düşünce, eylemler sayesinde gerçek olur (Berger ve Luckmann, 2006: 32).

2.1.2. Medya ve Hegemonya

Gelişmiş kapitalist toplumlardaki, sendika hareketlerinde başı çeken ağır sanayi ve madencilik alanlarında değişimler ve düşüşler yaşandı bunun sonucunda bu sendikalar gün geçtikçe güç kaybetmeye ve egemen ideolojiye daha fazla teslim olmaya başladı. Bunun sonucunda işçi sınıfı egemen güçler karşısında daha fazla parçalanmaya ve güç kaybetmeye başladı. İşçiler daha fazla iş bölümüne ve çalışma sahasına ayrıldı buna bağlı olarak geleneksel işçi sınıfı toplulukları yok olmaya başladı. Bu topluluklar sadece sınıf savaşını sürdürmek için değil daha başka alanlardaki mücadelelerinde sürdürülmesine katkıda bulunmaktaydı. Teknolojinin

gelişmesi ve bütün sahalara hâkim olması sonucu üretimde kullanılan işçi sınıfı daha değersiz ve kullanışsız olmaya başladı. Emek ve üretim gittikçe daha fazla teknolojinin esiri olmaya başladı ve bütün kitle üretim araçları gittikçe teknolojinin bir uzantısı olma yolunda mesafe kaydetti. Teknoloji sayesinde daha az emeğe, araca, maddeye ve maliyete ihtiyaç duyulmaya başlandı. Kapitalist toplumlar içerisinde emeğe duyulan ihtiyacın azalması sonucu işsizlik oranları artmaya başladı. Bu noktada hegemonya işsizlik gibi sorunlarla ilgileniyormuş gibi görünmektedir fakat yaptıkları tek şey ücretlerin düşürülmesine göz yumarak, işçilerin pazarlık kapasitelerini azaltmaktır. Ayrıca hegemonya elindeki kolluk kuvvetlerini kullanarak işçileri sindirmekte ve grev durumunda yerlerini daimi olarak alacak başka işçilerin olduğunu onlara hatırlatmak görevini üstlenir. Üretim safhasında kalifiyeli işçilerin yaptığı işlerin, teknolojinin gelişmesi sonucu otomasyona bırakmasıyla birlikte, kalifiyeli işçiye duyulan ihtiyaçta azaldı (Lodziak, 2003: 6).

Gramsci'ye (2014) göre, hegemonya eğitim, kilise, politik partiler, sendikalar, okullar, kitle iletişim araçları vb. gibi rızanın üretiminde rol oynayan “özel kurumlara” özerklik tanıyan, bir yapılanma içerisindeki, dayanıklı ve bağımsız bir sivil topluma dayanmaktadır. Bu tarz bir yapılanmada her ne kadar sayılan kurumlar özerk olarak görünse de aslında genel yapı içerisinde, temel ideoloji çerçevesinde yönetilmeye ve yönlendirilmeye açık konumdadırlar. Her ne kadar “özel kurum” statüsünde olsalar da bu özgürlükleri belirli kalıplar dâhilinde sınırlıdır. Hegemonya, toplumda yer alan ve birey ile sisteme hizmet eden özel kurumlarla yaratılmış ve sürdürülmektedir. Hegemonyayı koruyan ve sürdüren devletin baskı ve yönlendirme araçlarıdır.

Hegemonya öncelikle işçi sınıfını elindeki güçlerle sindirerek, kartlarını kapitalist sermayeden yana kullandı. Sistemi oluşturan güçler, kapitalist sermayeyle birlikte hareket ederek öncelikle işçi hareketlerini bastırdı ve sindirdi, bunun sonucunda bölünen ve parçalanan işçi sınıflarının gücü azaldı. Ayrıca hegemonyanın sermaye kanadı teknolojiyi çok etkin bir şekilde kullanarak çalışan emektarları pasifize etti. Bu bölünmüşlük ve parçalanmaya elbette sadece kolluk kuvvetleri veya teknolojik determinizm yol açmadı ayrıca devlet işçi sınıflarının yaptığı eylemleri,

egemen kültürü kullanarak toplumun geri kalanına tehlikeli ve yaşama, düzene, refaha karşı bir girişim olarak lanse etti. Bu tarz söylemler devletin bir diğer ideolojik aygıtı olan eğitim alanıyla desteklenerek bir sonraki kuşaklara aktarıldı. En son olarak da hegemonya karşısındaki bütün düşmanlar için en etkin ve güçlü araçtan bahsetmek gerek; bu araç medyadır. Kitle iletişim araçları ile toplumsal iz düşümler ve inanışlar şekillendirildi ve hegemonyanın hizmetine sunuldu. Artık geniş halk kitlelerinin gözünde kutsal, koruyucu ve refah sağlayıcı bir hegemonya vardı bunun tam tersi olarak da kötü, tehlikeli ve refah düşmanı bir üreten sınıf vardı.

Gramsci'ye (2014) göre kitle iletişim araçları hegemonyayı oluşturan ve sürdüren seçkin sınıfların güçlerini ve zenginliklerini korumak ve sürdürmek için kullandığı birer araçtır. Bu araçlar toplumun bilincinde o kadar güvenilir bir yere sahiptirler ki toplum onları asla reddedemez. Söz konusu değerler toplumsal gerçekliğin inşasında kullanılmıştır ve asıl gerçekliği soyutlamıştır. Bundan dolayı halk bu ayrımı göremez ve algılayamaz.

Egemen ideolojiler etkili ve yaygın bilgi dağıtımını yapan araçları kontrol etmekte ve yönlendirmektedir. Toplumsal ve kültürel gerçekler egemen söylem tarafından toplumsal pratiklere dönüştürülür. Mesajlar, okullardan, iş dünyasından, siyasal örgütlerden, ticari birliklerden, dini gruplardan, ordudan, sosyal medyadan ve bunlarla birlikte kitle iletişim araçlarından çıkan statükonun destekleyicisidir. Toplumun en güçlü ve sağlam kurumları, ekonomik destek için aynı havuzda yer alırlar ve birbirlerine ideolojik destek sağlarlar (Lull, 2001: 53).

2.1.3. Medya ve Kültür Endüstrisi

Egemen kültürleri, egemen ideolojiler inşa eder ve sürdürür. Aslında var olan ve geçerli olan kültür, egemen olan ideolojinin bir tezahürüdür. İdeolojinin birçok şeyi aktardığı ve somutlaştırdığı kültür, egemen ideolojinin bakış açısına göre şekillenir ve değişir. Bir bölgede, zamanda egemen olan ideoloji değişince o bölgenin kültürel değerleri de değişir. İdeoloji kültürel değerleri kendi çıkarları doğrultusunda bozar, yıkar, değiştirir, dönüştürür bunun sonucunda da elde etmek istediği şeyleri daha rahat elde eder. Egemen ideolojinin yaptığı tüm barbarlıklar,

toplumu ve insanı iğdiş eden bütün eylemler, kültür endüstrisi içinde olağan ve normal bir hal almaktadır. Sistemin yaptığı bütün eylemler olması gerekenmiş gibi lanse edilir ve bu şekilde manipüle edilen toplumun geri kalan kısmı, bu çarpıtılmış gerçekliklere tüm içtenlikleriyle inanırlar.

İnsanlar tarihi dönemlerden beri doğayı emek yoluyla şekillendirmeye çalışmaktadır. İnsanlar kendi yaşamlarını daha etkin ve anlamlı kılabilmek için sıkı bir etkileşim içerisindedirler. Toplumsal düzen ve bu yolla da kültür ortaya çıkmaya ve şekillenmeye başlamaktadır. İş bölümünün genişlemesi ve toplumsal tabakalar ile sınıfların oluşmasıyla insanın kendi ördüğü bir kültürel duvar oluşmaya başlar, bu noktadan sonra insanın doğa ile olan ilişkisi dolaylı bir hal alır. İnsan her seferinde hem kültürü hem de kendini yeniden üretir. Bu evreden sonra insanoğlu ürettiği kültürel çerçeveye dâhilin de yaşamsal katmanları da oluşturur. Aile, devlet, inançlar, düşünceler, sosyal sistemler, söz konusu kültürel örüntü içinde yer almaya ve anlamlandırılmaya başlanır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 357). Ayrıca sosyal bilimlerde kültürdeki merkezi rolünü alır ve bunun sonucunda kendi egemen ideolojisinin sunumunu kültürün kendisine nakşeder (Wilson, 2006: 446). Bir süre sonra kültür toplumun bütün katmanlarını kapsamaya başlayacaktır ve kitle üretimi ile de kültür endüstrisi doğacaktır.

Kültür endüstrisi tekniğin standartlaşması ve seri üretim sonucunda ortaya çıkmıştır, bu üretim insan mantığından uzaktır ve sadece üreticisinin amaçlarına hizmet etmektedir. Aslında üretilen birçok meta özünde aynıdır ve aynı amca hizmet etmektedir. Adorno (2010: 51-61) bu düşünceyi şu şekilde aktarmıştır “A ve B filmleri arasındaki ya da değişik fiyattaki dergilerde yer alan öyküler arasındaki gibi keskin ayrımlar, gerçek farklılıkları yansıtmaktan çok tüketicilerin sınıflandırmasına, örgütlenmesine ve kayda geçirilmesine hizmet eder. Herkes için uygun bir şey öngörülür ve böylelikle bu işlemlerden kimse kaçamaz. Ayrımlar zihinlere kazınır ve yaygınlaştırılır. İzleyicilere seri halinde nitelik hiyerarşisi ulaştırılması, bunu bütünüyle niceliğe dökmekten başka bir şeye yaramaz. Herkes kendiliğinden, önceden birtakım göstergelere göre belirlenmiş ‘düzeyine’ uygun davranmalı ve belli başlı tüketici tipleri için üretilmiş kitlesel üretim kategorilerinden kendine denk

düşenine yönelmelidir. Tüketiciler, araştırma kuruluşları tarafından çizilen ve propaganda amacıyla kullanılanlardan ayırt edilmeyen haritalarda kırmızı, yeşil ve mavi alanlarla değişik gelir gruplarına göre ayrılarak birer istatistik malzemesine dönüşür.” Buna örnek olarak aynı işlevi gören ürünleri üreten firmaları farklı isimlerle piyasaya sürmesi gösterilebilir. Üretilen tek bir ürünün, farklı kullanıcılara göre farklı özellikleri ön plana çıkarılır. Aynı firmanın ürettiği bir şampuan, yumuşak saçlara iyi gelirken bir diğeri kepeği önlemektedir. Kültür endüstrisinin buradaki bir başka başarısı insanlarda, ihtiyaçlarla ilgili farkındalık oluşturmaktadır. Daha önce sadece bir sabunla yıkanan insan şu anda sabun, duş jeli, şampuan, saç kremi gibi farklı ürünler kullanmakta hatta kullanma zorunluluğu hissetmektedir. Kültür endüstrisi tarafından toplum üzerinde oluşturulan bu gerçeklik, bir süre sonra toplumun gerçekliği olmaktadır. Sonunda kültür endüstrisi, taklit olanı mutlak olanın yerine koyar.

Kültür endüstrisi insanoğlunu zihin dünyasını ele geçirir böylece onu tek bir amaç doğrultusunda yönlendirebilir. “Zihinsel üretimin tüm dalları aynı biçimde tek bir amaca tabi kılınır: İnsan duyularının, akşam fabrikadan ayrıldığı andan ertesi sabah tekrar kart bastığı ana kadar, gün boyu yürütmek zorunda olduğu emek sürecinin damgasıyla meşgul tutulması amacına. Böylece, kişilik felsefecilerinin kitleleşmenin karşısına koydukları birleşik kültür kavramının gereği, alay edercesine yerine getirir.” Bu amaç doğrultusunda güdülenen insan farklı olanı ve aykırı olanı kavrayamaz hatta bu eğilimlere sahip olanları dışlama yolunu seçer. Bu şekilde kültür endüstrisi yek pare oldukça dışlananlar daha acımasız bir şekilde iflasa ve ötekileştirilmeye itilir. “Kültür endüstrisinin gücü, tüketicide yaratmış olduğu gereksinimle bir olmasına dayanır. O, gücünü bu gereksinimlerle basit bir karşıtlık ilişkisine girmekten alamaz; bu karşıtlık mutlak iktidar ile güçsüzlük arasında olsa bile. Eğlence, geç kapitalizm koşullarında çalışmanın uzantısıdır. Mekanikleştirilmiş emek süreciyle yeniden edebilmek için ondan kaçmak isteyenlerin aradığı bir şeydir. Ama aynı zamanda mekanikleştirme, boş zamanı olan kimseler ve onların mutluluğu üzerinde öyle bir güce sahiptir ki, eğlence metalarının üretimini temelden belirleyerek bu kimselere boş zamanlarında emek süreçlerinin kopyasından başka bir şey yaşatmaz.” Daha öncede belirtildiği gibi eğlence,

kapitalist dünyanın dayatmalarıyla belirli kıstaslar içinde yaşayan toplum için bir kaçış yoludur fakat toplumun yöneldiği bu eğlence dünyası, toplumu daha çok bu sistemin içine çekerek onu hapsedmektedir. Bu şekilde kaçmaya çalışan birey tekrar ve beklide kurtulamayacağı şekilde kapitalizmin pençesine düşmektedir. Toplum kitle iletişim araçlarının aracılığıyla sürüklendiği gaddarlık ve umursamazlık girdabında, etrafında olan bitenin farkında değildir. Adorno buna örnek olarak çizgi filmleri vermiştir; “Çizgi filmin daha ilk sekanslarında, seyir sırasında yıkılacak bir malzeme olsun diye bir izlek verilir: Kahraman, seyircinin tezahüratı eşliğinde bir paçavra gibi yerden yere vurulur. Örgütlenmiş eğlencenin niceliği böylece örgütlenmiş gaddarlığın niteliğine dönüşür. Sinema endüstrisinin gönüllü sansürcüleri, yani suç ortakları, eğlence görüntüsü altında ekranda sürüp giden vahşeti izlerler. Komiklik, bir sarılma sahnesinin izleyicide uyandıracacağı varsayılan hazzın önünün kesip, doyumunu program gününe erteler. Çizgi filmlerin duyuları yeni tempoya alıştırmaktan başka bir işlevi varsa, o da sürekli törpülenmenin bireysel direnişin durmadan kırılmasının bu toplumda yaşamanın koşulu olduğuna ilişkin o eski dersi herkesin beynine kazıdır. Çizgi filmdeki Donald Duck ve gerçek yaşamdaki bahtsızlar dayak yesin ki onları izleyenler kendi yedikleri dayağa alışsınlar.” Böylece toplum iktidar ve hegemonya karşısında itilip kalkılmaya alışır ve bu durumu hayatın olağan bir sahnesi gibi kabullenir. Bu yolla toplum sistem içinde sindirilir ve toplumun bir an için bile ipleri eline almasına izin verilmez. “Kültür endüstrisi bu aldatmacayı tüketiciye doyum diye yutturmakla kalmaz, bunun da ötesinde, tüketicinin zihne kendisine ne sunuluyorsa onunla yetinmesi gerektiğini kazır. Kültür endüstrisi ve onun tüm dalları, gündelik yaşamdan kaçış vaat eder. Eğlence, kendini eğlencenin içinde unutmak isteyen teslimiyetçiliği daha da artırır” (Adorno, 2012a: 68-70). Bu kaçış aksi yönde olmaktan ziyade, kültür hegemonyasının tam kalbine yöneliktir.

“Kültür endüstrisinin işleyişi ve içeriği ne kadar insansızlaştırılırsa, bir o kadar gayretle ve başarıyla sözüm ona büyük kişiliklerin propagandasını yapar ve nabza göre şerbet verir.” Mekanikleşen kültür endüstrisi seri üretiminde katkısıyla kültürün içini boşaltır ve onu nesneleştirir, bu şekilde artık gerçekte var olmayan bir kültür ortaya çıkar. Bu yapay kültürü yönlendirmek ve şekil vermek çok daha

kolaydır. İçi boşaltılan bu kültür, hegemonyanın bir kuklası görevi görür ve onun emelleri dâhilinde işler (Adorno, 2012a: 112). Kitle iletişim araçları, reklamcılık ve tüketim yöntemleriyle harekete geçirilen kitleler, sanatı ve kültürü basit bir konfora dönüştüren kültür endüstrisinin etkisi altındadır (Turner, 2000: 90).

Kültür endüstrisi yoluyla kişiye bir kimlik oluşturulur ve kişinin bu kimliği temsile etmesi beklenir, bireyin aksi bir eylemde bulunması sonucunda, birey toplumdaki egemen söylem tarafından ötekileştirilir ve dışlanır. Kişi kendi benliğini anlamlı ve özümsenebilen bir gerçeklik üzerine oturtmak ister ve bunun için çabalar. Günümüz kapitalist toplumu insanı o kadar tatminsiz bir konuma getirmiştir ki kişi kendini bulma çabasında çok daha fazla zorlanır ve bu anlamı dışarıda aramaya çabalar. Bu nebzeden sonra bireyin kişiliğini inşaada egemen söylemin gücü ortaya çıkar ve ona kimlik gerçeklikleri dayatır. Kapitalizm bireye maddi kaynaklar sunarak onu tatmin etmeye çalışır fakat bunu yoğun bir şekilde yaptıkça bireyin manevi yönü yoksun ve eksik kalır. Kapitalizm paranın ve malların ticaretini yapar. Para, yatırım, üretkenlik, kar, verimlilik, pazarlama, dağıtım vb. pratikler, insani ilişkilerin temel unsurlarından farklıdır ve onlarla ilişki içinde değildir. Kapitalist sistemin ürettiği kültürel kodlar insani olan öğeleri yok sayar ve her şeyi bir metalaşma içerisine sokar. Örneğin sevgi ve aşk paketlenemez ve kapitalist sistemin birer ürünü olarak satılamaz (Lodziak, 2003: 84). Kapitalizmin ürettiği kültürel sistemde buna da bir çare vardır, aşk ve sevgi gibi soyut kavramlar birer tüketim metası olan eşyalara yüklenir ve böylece tüketimlerinin yolu açılır.

Bu sistemde kültür bir mal biçimindedir ve duruma ve zamana göre tüketilmek üzere paketlenir. Kültür öncelikle kamusal alanda egemen ideolojiyi taşıyan kitle iletişim araçları aracılığıyla inşa edilir. Kamusal alan kültürü içerdiği ölçüde sıradan ve kapsayıcı olmak zorundadır. Kamusal alan sürekli olarak mülkiyet ve temsil temeli üzerine oturtulur, burada ki inşa edilen gerçekliği de bu iki unsur belirler. Mülk sahipliği aynı zamanda kültürü ve ideolojiyi yönlendirmeye yarar, kamusal alana hâkim olan dolaylı olarak da kültürel alan hâkim olur (Habermas, 2012: 106). Kültür, kamusal alanda oluşturulan/dayatılan egemen ideolojilerin bir yansıması şeklindedir.

Horkheimer, bayatlamış kültür öğelerinin günümüzde var olan dünyaya karşı övgüler şeklinde olduğunu dile getirmektedir. Kitle iletişim araçlarıyla çoğaltılan ve yayılan bu bozulmuş mutasyona uğramış kültür öğeleri, toplum tarafından hızlı bir şekilde tüketilmekte ve kabullenilmektedir. Kitle iletişim araçları bu popüler kültür öğelerini yayarken, bunlar olduğunu ve olması gerektiğini dile getirmektedir. Mutluluk ve huzur kavramları da bu bayağılaştırmadan nasiplerini almakta ve kitle iletişim araçları aracılığıyla yayılan gerçeklikle özdeşleşmektedir (Horkheimer, 2010: 155). “Otoriter kültürün bağımlı sınıflara yüklediği düşüncesiz görevler ancak sürekli gerileme pahasına yerine getirilebilir. Biçimsizlikler tam da toplumsal biçimin ürünüdür” (Adorno, 2012b: 189). Egemen kültür topluma anlamsız ve içi boş değerler empoze ederek bunları, hayatın en önemli öğeleriymiş gibi lanse ederek, bu değersizlikleri taçlandırır. Aslında aktarılan bütün bayağı değerler, egemen ideolojinin kutsallaştırdığı zırvalardan başka bir şey değildir.

Kitle iletişim araçları, ekonomik kaygılardan dolayı aktardıkları bilgiyi, haberi metalaştırmaktadır. Bunun sonucunda da medya karşısındaki hedef kitle pasifleştirilmekte ve bir meta haline dönüşmektedir. Söz konusu bu yozlaşma ve toplumun dönüştürülmesi sonucu, toplum tam olarak tüketim kültürünün bir aracı haline gelir (Yağlı, 2009: 3). Tüketim metası haline gelen halk, kendi öz kültüründen ve benliğinden de uzaklaşmaya başlar ve kitle iletişim araçlarının onlara dayattığı yapıya, gerçekliğe inanmaya başlar bunun sonucunda birey kendine yabancılaşır.

Her ne kadar insanları aptallaştırmaya yönelik bu kadar çok çaba ve araç varsa da “Yine de insanların dizginlerini elde tutmak giderek zorlaşmıştır. Aptallaştırma konusunda kaydedilen ilerleme, aynı sürede zekâ konusunda kaydedilen ilerlemenin gerisine düşmemelidir. İstatistik çağında kitleler beyaz perdedeki milyonlarla özdeşleşmeyecek kadar uyanık, ama büyük sayılar yarasından bir an olsun ayrılmayacak kadar da kalın kafalıdır.” Kitle iletişim araçları eğlence kültürünü pohpohlayarak onu devamlı ve güçlü kılmaktadır. “Eğlenmek her zaman bir şey düşünmemek, gösterildiği yerde bile acıyı unutmak demektir. Bunun temelinde yatan şey, güçsüzlüktür. Gerçekten de bu bir kaçıştır, ama eğlencenin iddia ettiği gibi bayağı gerçeklikten değil, gerçekliğin insana

biraktığı direnişe ilişkin son düşünceden kaçıştır.” Bu kaçış yoluyla insanlar, hayattaki olumsuzlukları görmezden gelir hatta bu olumsuzluklara direnme arzusunu bile unutmaya çalışırlar. Böylece toprağın altına gömülmüş bu son gerçeklik kırıntısına da yüz çevrilmiş olur. Sistemin baskısı altında cesaretleri kırılan ve umutlarını yitiren kitleler, öfke ve hırçınlık nöbetlerine tutulurlar bu da onların daha kolay yönetilmesine ve yönlendirilmesine yol açar. (Adorno, 2012a: 78-79). Kültür endüstrisi egemen sisteme hizmet eden mitler ve paradigmalar oluşturur, bunlar üzerinden asıl olması gereken gerçeklik manipüle edilerek, gerçeklik saklanır. Toplumlar inşa edilen gerçeklikle şekillenir ve bu şekilde davranmaya zorlanır. Kültür endüstrisine göre kötü olan herkes gerçek hayata da kötüdür, iyi olan herkeste aynı şekilde gerçek hayatta da iyidir. Bu şekilde egemen ideoloji kültür endüstrisi aracılığıyla kişilere toplumsal roller ve karakterler çizer.

Frankfurt Okuluna göre dilin kendisi toplumsal kültürü oluşturur. Kitle iletişim araçları kitle eğlence araçları, kültür endüstrisini oluşturur. Kültür endüstrisi kitlelerin zihinlerini uyuşturur ve onları sisteme biat etmeye zorlar. Hegemonya popüler kültürün örgütlerini denetlemeyle yetinmezler ve popüler düş kurma üzerinde de egemenlik kurmak isterler. Adorno ve Horkheimer egemen kapitalist kültürü “kitle kandırması olarak aydınlanma” biçiminde tanımlarlar. Hegemonyanın kontrolü altında bütün kitle kültürü aynıdır ve tek düzedir. Sadece tüketme odaklı bir ideoloji oluşturan hegemonya bu yolla kendi varlığını ve devamını garantiye almak istemektedir. Kültür endüstrisi varlığını teknolojik determinizm sayesinde daha sağlama almakta ve bu araçlara sahip olarak sosyal gerçekliği yeniden oluşturmaktadır (Erdoğan ve Alemdar 2005: 330).

2.1.4. Medya ve Kamusal Alan

Monarşi sistemlerinde kamusal alandan bahsetmek oldukça komiktir, çünkü halkın sadece yönetilen bir tebaa olarak görüldüğü bir düzende, halkın oluşturacağı bir kamuoyu söz konusu değildir. Kitle üretimi ve ticaretle birlikte monarşinin dışında yen bir sınıf ortaya çıkmıştır ve bu sınıf burjuvalardır. Burjuvalar, ilk önce kamusal alan olgusunu ortaya çıkarmışlardır. 1700’lü yıllardan itibaren toplumda salon, kahvehane, loca gibi kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kurumlar, kamusal alanın

inşa edildiği birer yerler haline gelmiştir. Toplumsal, siyasal, ekonomik olaylar bu alanlarda konuşulmuş, tartışılmış ve çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Hiç şüphesiz ki kamusal alanın o dönemdeki egemen düzenin kontrolünden çıkması, egemen sistemi idame edenleri korkutmuştur. Bunu engellemek için çeşitli girişimlerde bulunmuşlar fakat bu girişimler başarıya ulaşamamıştır. Burjuva sistemindeki kamuoyu daha eşitlikçi, paylaşımcı ve ortak değerlere sahiptir. Kitle iletişim araçları ortaya çıkana kadar, kamuoyu bu çevrelerce belirlenmiştir. Kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmasıyla birlikte kamusal alan ve kamuoyu kavramları da değişmeye başlamıştır. Kitle iletişim araçları hızlı bir şekilde kamuoyunu yönetmeye başlamış, halkın, hükümetin düşüncelerini, tutumlarını etkileme çabası göstermiştir. Monarşi sisteminde devlet ile halk birbirinin karşıtı olarak nitelendirilmiştir. Rönesans, reform, sanayi devrimi gibi gelişmelerden sonra halk yavaş yavaş devlet tarafından tanınmaya başlanmış; burjuva sınıfı da bu konuda etkin olmuştur. Hukuki açıdan tanınan bireyler, devlet karşısında tek tek kişiler olarak toplumsal siyasal özgürlüklerine kavuşamamıştır. Halk sistemdeki yönetim erkine müdahil olamamış ve istekleri ile görüşlerini dile getirememiştir. Hegemonyanın temsili olarak devlet kendi içine dönüktür ve karar alma mekanizması ve yürütme mekanizmasında kraliyet ailesi mensupları, memurlar, ordu mensupları kısmen de soylular yer almıştır. Henüz burjuvazi bu denklem içine dâhil edilmediğinde toplumsal yönetim de söz sahibi değildi. Bunun için kamuoyunun oluşmasını beklemeye gerek vardı. İktisadi olarak vatandaş sayılan bireyler siyasal olarak da birer vatandaş olarak nitelendirilmesiyle birlikte toplumsal dönüşüm söz konusu olmuştur ve kamuoyunun ilk temelleri atılmıştır (Habermas, 2012: 25-26). Siyasal hayata katılan birey, toplumsal bir politikleşmenin yolunu açmıştır. Bu kitle monarşik, despotik ya da diktatöryel yönetimlerde olduğu gibi baskı yoluyla yönlendirilememeye başlamıştır. İşte bu noktada hegemonyanın yeni bir silaha ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır. İşte tam bu noktada kitle iletişim araçlarının önemi kavranmıştır.

Kamusal alanın kendi düşünüş tarzı ve dünyayı yorumlayış tarzı vardır. Kamusal düşünüş tarihseldir ve kolektif bir yapıdadır. Kamusal düşünüş var olduğu dönemde ve toplumda tek hâkim bakış açısidir ve toplumsal gerçekliği oluşturur.

Hegemonya öncelikle zihinsel bellekte oluşturulur daha sonra toplumun bütün tabakalarına yayılır (Gramsci, 2014: 21). Modern devletin inşasıyla birlikte kamusal alanın oluşturulması ve hegemonyanın çıkarı doğrultusunda yönetilmesi daha etkin bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Öncelikle toplumda, kamusal alanı oluşturacak sınıfların düşünüş tarzları değişmeye ve toplumsal yaşayışı yönlendirmeye başlamıştır. Bu sınıflar, modern devlete geçişte ortaya çıkmışlardır ve o dönemdeki egemen sistemle çatışmaya başlamışlardır. Tabii öncelikle bu çatışma zihin dünyalarında ve düşünce tarzlarında ortaya çıkmıştır, daha sonra eyleme dökülmüştür ve dönüşümü başlatmıştır.

Kamusal alan, oluşturduğu özgürlük ve yönetim erki küçük, ayrıcalıklı bir grubun özgürlüğüdür. Bu özgürlük egemen güçlerin emeği, egemenliği, ezilmeyi reddettikleri yaşam yalanına dayanır. Bunun sonucunda siyasal alan ilk kurulduğu dönemden itibaren, yönetici sınıfın dışındaki insanların, maruz kaldığı esaret tarafından karakterize edilir. Sözde kamusal alan özgürlüğü olarak siyaset, kendini yönetici sınıf dışında kalanlarla birlikte yeniden kurar ve bu yönetim dışı sınıfları dışlar (Demirovic, 2007: 79). Başta medya olmak üzere devletin diğer ideolojik aygıtları kurumsal temsil yeteneği olduğunu düşündükleri kimi özellikleri alıp, diğerlerini dışlayarak, egemen sınıfların çıkarına bir gerçeklik alanı oluşturmaktadır (Larrain, 1995: 224). Kamusal alan, yöneten sınıfın yani egemen sınıfın eline geçmiş olur ve kendi yönetsel alanına kendi dışındaki hiçbir unsuru kabul etmez. Kamusal alan kurulurken, öncelikle öteki oluşturulur ve öteki üzerinden kamusal alan kendini inşa eder ve ötekinin buna müdahil olmasına asla izin vermez; onu görmezden gelerek, her seferinde yeniden yok etmek ister.

Modern devlet aygıtlarıyla birlikte halkın içerisinde merkezi ve yönlendirici bir konuma sahip yeni bir sınıf ortaya çıkmıştı, bu sınıf burjuva sınıfıydı. Bu sınıfın ilk üyelerini hukuk alanına hâkim bireyler oluşturuyordu ve bu alandaki bilgileri dâhilinde sisteme müdahil olabiliyorlardı. Bu zümreye hekimler, papazlar, subaylar, profesörler ve hiyerarşisi öğretmenden başlayıp kâtime kadar ulaşan eğitilmiş bir sınıf eşlik ediyordu. Bu dönemde henüz burjuva sınıfının güçlü bir etkisi söz konusu değildi. Bir süre sonra büyük tüccarlar güçlenerek şehir derebeyleri ile iletişim

kurmaya başladı. Ayrıca tacir, bankacı, yayıncı gibi kapitalist sistemin öncüleri de burjuva sınıftan sayılmaktaydı. Her geçen gün güçlenen bu sınıf bir süre sonra saray ile çatışmaya başladı, bu çatışma egemenlik ve çıkar çatışmasıydı. Burjuva ekonomik ve toplumsal gücünü kullanarak hükümdarları sarsmaya başlamıştı (Habermas, 2012: 86). Bu etki toplumsal dönüşümün bir sinyaliydi. Öncelikle ekonomik alan olmak üzere birçok alanda etkin olan burjuva sınıfı, hükümdarlığa karşı birçok kaleyi ele geçirmeye başlamıştı. Bu kalelerden hiç şüphesiz ki en büyük ve güçlü olanı halktı, halkı kendi yanına çekebilen ve kamusal alanı kendi lehine oluşturabilen burjuvazi bu yolla geleceğe yönelik daha güçlü adımlar atabilmekteydi. Salonlarda, kahvehanelerde, toplanma yerlerinde hükümdarın gücüne karşı bir direniş tetiklenmekteydi. Buralarda yapılan sohbetler ve toplantılarda yönetim ve sistemle ilgili hararetli tartışmalar olmaktadır. İlk başlarda elitist bir hüviyeti olan burjuva sınıfı, bu tartışmalara katılmakta yönlendirmekteydi. Bu tartışmalar gittikçe toplumun tümünü kapsayan bir mahiyet almaktaydı ve merkezi otoritenin hükmetme gücünü sarsmaktaydı.

18. yüzyılla birlikte aile içindeki bağlar daha hızlı kopmaya başlamıştır, okuma dernekleri görevlerini tamamlamış, salonlar ve kahvehanelerde demode olmaya başlamıştır. Erkeklerin oluşturduğu topluluklar ve dernekler yavaş yavaş yok olmaya başladı, sohbetler canlılığını yitirdi, kulüplerin eski popüleritesi kayboldu ve grup liderleri eski güçlerini yitirdi. Burjuva ahbaplık şekilleri yerini teknolojinin gelişimiyle yeni araçlara bıraktı. Tüm bu etkenlerden sonra, edebi ve siyasal akıl yürütme faaliyetleri de sona erdi ve bağlayıcılığı, derinliği olmayan sohbetlere dönüştü. Burjuvazinin merkezi otoriteyi yıkmak için oluşturduğu alanlar yine kendileri tarafından dönüştürülmekte ve yeni alan medya aracılığıyla kurulmaktaydı. Salonlar, kahvehaneler, buluşma yerleri, güncelliğini yitirdikçe bunların yerini birlikte gidilen sinemalar, buluşarak izlenip, dinlenen radyo, televizyon programları aldı fakat burada kamuoyunu ve sohbeti belirleyen baskın olan kitle iletişim araçlarıydı. Toplum gittikçe kamuoyunu belirleme gücünü kaybetmekteydi ve bu toplumdan kitle iletişim araçlarına doğru akmaktaydı (Habermas, 2012: 280; Thompson, 2008: 193). Fakat bu da uzun sürmedi çünkü kitle üretimiyle birlikte teknoloji ucuzladı ve birçok kişinin ulaşabileceği metalara dönüştü. Eskiden bir

mahallede sadece bir televizyon varken şimdi bir evde iki hatta üç televizyon bulunmakta, yalnızlaşan insanın bilinç dünyasını bu araçlar işgal etmektedir. Teknoloji bir açıdan uzakları yakın yapmakta fakat yakınındaki şeyleri de insanlara yabancılaştırmaktadır. Aracın kendi determinist yapısı, kamuoyunun belirlenmesinde aktif rol oynamakta ve insanların düşünce dünyaları ile yaşamsal gerçeklerini şekillendirmektedir.

İşte tüm bu nedenlerden dolayı günümüzün en büyük hikâye anlatıcısı ve gerçeklik inşacı kitle iletişim araçlarıdır. Toplumun yaşam dünyasına hükmeden araçlar hem kendi kamuoyunu oluşturmakta hem de bu araçlara sahip olanların istekleri doğrultusunda toplumsal bilinci şekillendirmeye çalışmaktadır. Kamuoyu kavramı, tarihsel açıdan değişmiş ve şekillenmiştir. Önceleri kralın, monarşinin güçlü iktidarı karşısında kamuoyundan bahsetmek imkânsızdı. Daha sonra toplumsal yapının dönüşmesi ve yeni bir sınıfın ortaya çıkması ile birlikte yöneten ile yönetilen arasındaki ilişki ve iletişimde değişmeye başlamıştır. Bu dönemden sonra halk artık bazı kazanımlar elde etmekte ve kendi iradelerini ortaya koymaya çalışmaktadır. Kendine yeni alanlar açan ve burada bir toplumsal iletişim ve etkileşim sağlamaya çalışan topluluklar, bu yolla mutlak iktidarı sarsmaktadır. Toplumun siyasi ve ekonomik olarak güç kazanmasıyla birlikte toplumsal gerçekliğin inşa edildiği yeni bir kamusal alan oluştu, bu alan kendi karakteristik özelliklerine sahipti ve yeni bir dönemin başlangıcının müjdecisiydi. Daha sonra kapitalist sınıf güç kazandıkça ve mutlak iktidar güçlendikçe kamuoyu oluşturma erkinde dönüşümler de başladı. Bu dönüşümün nedeni kamuoyunun sahibi halkın başarısı değildir tam tersi olarak bu başarı burjuva sınıfının başarısıdır. Burjuva sınıfı, kamuoyunu ele geçirmekle bunu başarmamıştır. Bu şekilde aslında iktidarı da eline almıştır. Bir dönem merkezi ve mutlak iktidara karşı kullanılan kamuoyu aracı artık burjuva/kapitalist sınıf için tehdit oluşturmaya başlamıştır. Kitle iletişim araçlarının kamuoyunu oluşturma gücü, iktidarın elde edilmesi için bir araç olarak yine bu sınıfa hizmet etme potansiyeli olan bir araç olarak görülmüştür.

Egemen ideolojinin ele geçirdiği devlet, bir kez bile toplum üzerinde görece özerklik ve güç kazanınca bunu sonuna kadar kullanmak ister. Eğer devlet siyasi

düzyeyde iktidar uyguluyor ve devlet iktidarının elde tutulmasını meşrulaştıran ideolojiyi üretiyorsa, o devlet bütün ekonomik, toplumsal, kamusal alanları ele geçirmiş demektir. Egemen ideoloji maddi üretim ve temeldeki çelişkileri dışa vurarak gizleyen göstergelerin üretiminde bizzat görev alır ve bunu kamusal alanda egemen kılar (Baudrillard akt. Sholle, 1994: 231).

2.1.5. Medyada Gerçekliğin İnşası

Birey, doğal çevresiyle geçinebiliyor ve uzlaşabiliyorsa bu, çevrenin günlük yaşamın gerçekliğinden bir dizi sağduyusal yapı tarafından önceden seçilmiş ve önceden yorumlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bireyler, günlük hayatlarında sürekli olarak, söz konusu sağduyusal dizinleri kullanarak gerçekliği kavlıyor ve yeniden içselleştiriyordur. Bu tarz bilgiler olmadan, yeryüzünde yaşamak imkânsızdır. Hiç kimse anlamlar ve gerçekler dünyasını kendi başına kuramaz, inşa edemez, bu dünyalar önceden kurulmuş ve anlamlandırılmıştır. Birey bütün bu kurulu gerçekliğin içerisine doğar ve onu özümseyerek hayatını idame ettirir (Bauman, 2013: 18). Yaşam dünyamızı oluşturan bütün bu sağduyusal edimler ve varsayımlar bir şekilde bize iletilmektedir. Günümüzde, inşa edilen gerçekliği ve kurulu düzeni en iyi şekilde aktaran araçlardan biri hiç şüphesiz ki kitle iletişim araçlarıdır. Medya, dünyada egemen olan yaşam tarzını, gerçekliğini, imajını, direkt olarak bireye aktarır. Kişi, dünyayı algılamaya başladığı süreden itibaren iletişim becerilerini ilerletmeye başlar ve kendi dışındaki canlılarla, nesnelere, olaylarla iletişim kurmaya başlar. Bu iletişimin sonucunda birey, kendisinin kim olduğunu, ötekini kim olduğunu, dünyayı nasıl algılaması gerektiğini öğrenir. Birer hikâye anlatıcı ve öğüt verici konumundaki kitle iletişim araçları, bireye bütün bu dersleri büyük bir istek ve kararlılıkla verir.

Medya sürekli olarak yaşam dünyamızı şekillendirmekte ve dönüştürmektedir. Hem kitlesel okur, yazarlık üzerine temellenen basılı materyalin, nüfusun tamamı üzerine zorunlu okullaşma ile yayılmasından hem de en yeni elektronik medyanın etkisiyle, medyanın gerçekliği inşa etme gücü çok daha artmıştır (Berger ve Luckmann, 2015: 27). Kurgulanan teoriler, olgular ve gerçekler, insanların eylemlerini, bu eylemlerin ortaya çıktığı tarihsel koşulları ve eylemleri

gerçekleşebilir kılan düşünsel arka planı (sembolik sistemi veya kültürü) ortaya çıkararak anlamaya yöneliktir. Anlama ve gerçeklik, bu bağlamda zorunlu olarak tarihseldir ve kurgulanmıştır. Hangi dönemde geçmişe bakılıyorsa ve geçmiş belirli kıstaslara göre değerlendirilmeye çalışılıyorsa şüphesiz ki bu kıstaslar o dönemin gerçekliği içerisinde oluşturulmuştur (Köker, 2013: 72). Yani kısaca insanlar kendi yaşam dünyalarını ve gerçeklerini, o dönemin kurulu sistemine göre yorumlar ve görürler. Ayrıca insanlar tarihi de o günün koşullarına göre anlamlandırır ve aktarırlar. Gerçekliğin tarihsel öncülleri vardır, bu öncüller aracılığıyla birey, kendi zamanının gerçekliğini kavrar ve anlamlandırır. İnşa edilen gerçeklikle ve bunun yansımalarıyla insanın yaşam dünyası anlamlandırılır ve düzenlenir.

“Medya, egemen söylemler üzerinden bir uzlaşım yaratma noktasında, çoğulcu paradigma içinden gelen profesyonel gazetecilik ideolojisinin iddia ettiği gibi artık gerçekliğin yansıtıcısı olmaktan çıkar. Belirlenmiş gerçeklik ve durum tanımlarını yeniden kuran ve inşa eden bir araç haline dönüşür. Bu bağlamda, medya, ana damar iletişim kuramlarının iddia ettiği gibi ne gerçekliği yansıtan bir aynadır, ne de Ortodoks Marksistlerin vurguladığı biçimde egemen sınıfların bir aracı ve çıkarların aynasıdır. Toplumsal gerçekliği kıran (refract) medya bu gerçekliği yeniden kurar (construct). Haberin söylemi içinde konunun belirlenmesi ve çerçevesinin çizilmesi, o toplumdaki egemen söylemlerin inanılır olması sadece sözcük seçimleriyle de ilgili değildir. Anlamın oluştuğu cümle yapılarının nasıl kurulduğu da belirleyicidir. Çünkü anlamsal vurgular ve habere getirilen yorum önemlidir. Zamana karşı üretilen bir ürün olan haber içinde profesyonel normlar dolayısıyla bir metin oluşturulur. Bununla birlikte medya içinde yer alan kuruluşların farklı kodlar kullanmaları, her gazetenin kendine özgü bir sayfa düzeni, sözcük seçimi ve cümle yapıları seçimi, punto kullanımları ve fotoğraf tercihlerinin olması ve bunlara göre kodlama yapılması tarafsızlık ve nesnelliği ortadan kaldıran, gerçekliği kuran unsurlarıdır. Bizim her düşüncemiz, her sözümüz dilin dolayımını zorunlu kılar, dolayısıyla mutlak bir nesnellik, tarafsızlık ve gerçeklikten söz etmek zordur. Bu bağlamda medyanın görece bir özerkliği olduğu fikri yanlış

değildir. Çünkü haber medyası, çoğulcuların görüşündeki gibi özerk bir konuma sahip olmadığı gibi, egemen sınıftan ya da elitlerin doğrudan sözcüsü değildir. Gündelik pratiklerin inşası içinde profesyonel gazetecilik ideolojisinin de katkısıyla medya, bu göreceli özerklik konumunu inşa eder” (Yağlı, 2009: 34).

Araç (medya), gerçeklikle bütünleşmiştir ve kronik bir hastalık gibi sürekli onu değiştirmeye ve dönüştürmeye çalışmaktadır. Araç (medya), süzgeçten ve kendi kıstaslarından geçirecek sunduğu haber ya da bir lazer ışığının boşlukta oluşturduğu üç boyutlu bir reklam imgesi, hayalet dönüşmüş bir gerçektir oluşmaktadır. Yaşam, aracın içerisinde çözülerek erir, araç da yaşamın içerisinde çözülür ve erir. Yaşam ile araç birbirlerinden ayrılması imkânsız bir solüsyona benzemektedir (Boudrillard, 2011: 56). Araç gerçekliğin ta kendisi olmaktadır, araç ile aktarılan bilgiler, olaylar, olgular kendi salt gerçekliklerinden koparak aracın şekilsel ve anlamsal kıstaslarına mahkûm olmaktadır. Araç aracılığıyla aktarılan her şey asıl gerçekliğini yitirmekte ve anlamsal köklerinden kopmaktadır. Örneğin televizyonda sunulan bir cinayet olayı, cinayetin salt gerçekliğinden yani bir canlının diğer canlının hayatına son vermesinden, mutlak bir yok oluştan çok daha farklı bir anlama bürünmektedir. İzleyicilerin gördüğü şey ise sadece ekranda yer alan kareler ve bu karelerin belirli bir kurgusal anlatımla yeniden inşa edilmesidir.

Bireyler, toplumsal ve siyasal alanlardaki kavrayışları, medyanın bakış açılarıyla görür ve anlamlandırır. Söz konusu bilgiler bireye ulaştırılırken kitle iletişim araçları kullanılır ve bu araçlar bilgiyi istedikleri doğrultuda yönlendirebilir. Medya, kendi kültürel ve ideolojik konumunu koruyabilmek için farklı yöntemler kullanır. Medya, toplumsal bilgiyi sağlar ve seçmeci olarak inşa eder. Toplumsal hayatın çoğulluğunu sınıflandırır ve üzerinde fikir beyan eder ve karmaşık onaylanmış bir düzen inşa eder. Kitle iletişim araçları, kendi gerçekliğini yaratır ve kültürel kodlara entegre ederek yayar. Medya üzerinden bir iktidar mücadelesi vardır, aracı ele geçiren gerçekliği de ele geçirir (Hardt, 1994: 38).

Kitle iletişim hegemonyasının istediği doğrultuda materyaller üretir ve egemen ideolojiyi destekler. Kapitalist sistemle birlikte kitle iletişim araçları, daha etkin ve

yaygın olmaya başladılar. Kültürün ve ideolojinin üretiminde, dağıtımında ve kabulünde başat rol oynamaya başladılar. Özellikle medyanın birçok alana ulaşması ve etkin olmasıyla birlikte, kitle iletişim araçları iş ve üretim sürecinin odağında olmaya başladı. Medya, sistemin hem ideolojik hem de ekonomik destekçisi ve bir parçası haline geldi. Ekonomik, teknik, toplumsal ve kültürel açıdan kitle iletişim araçları, tarih boyunca bakıldığında diğer bütün kaynaklardan daha etkin ve yaygın bir şekilde ideolojileri yayabilmektedir. Toplumsal normların, bilincin ve inanışların tümü, kitle iletişim araçları aracılığıyla yönlendirilebilmektedir. Medya araçları, kültürel, ideolojik ve ekonomik alanı sömürgeleştirmiştir. Toplumsal bilginin oluşturulmasında ve saklanmasıdaki rolüyle de kitle iletişim araçları, aktif ve etkin bir durumdadır. Kitle iletişim araçları aracılığıyla toplumsal gerçeklikler şekillendirilebilmekte ve toplumsal hafıza yeniden inşa edilebilmektedir. Medyada bütün bilgiler paketlenmiş ve hazır bir şekildedir, kitleler bu verileri olduğu gibi kabullenir ve inanırlar. Çarpık ve bozuk sistemi olması gerekenmiş gibi anlatan medya, bu yolla hegemonyanın ekmeğine yağ sürmektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 363-364). Medya gerçekliği yansıtan bir aygıt değildir tam tersine yeniden kuran bir araçtır (Timsi ve Dursun, 2004: 355). Hakikat, kitle iletişim aracının kendisidir. Gerçekliği üreten ve yönlendiren araç medyadır, medya gerçekliği yıkar, değiştirir ve yeniden üretir.

Kitle iletişim araçları eleştirel düşünüşü engelleyerek, kendine göre gerçeklik algıları üretmektedir. Medyadaki ideolojik mesajlar, çoğunlukla gerçekliğin yanlış bir imgesini yaratır (Smith, 2007: 213). Eleştirel bakış açılarını dışlayan ve yok sayan kitle iletişim araçları, bu yolla hem hegemonyanın hem de kendilerinin devamlılığını sağlamaktadır. Egemen söylem çerçevesinde üretilen kavramlar, kitle iletişim araçları aracılığıyla halka bir nevi dayatılmaktadır. Günümüzde kitle iletişim araçları, gerçekliğe sadece yön vermemekte ayrıca onu yeniden üretip kurgulamaktadır.

Kitle iletişim araçları, toplumu etkilemekle kalmamış aynı zamanda karşılıklı bir etkileşim ortamı sağlamıştır. Siyasal sistemin yeni yapılanmasında ve toplumsal hayatta kitle iletişim araçları belirleyici olmuşlardır (Güz, 2005: 1). Kitle iletişim

araçları, küreselleşmenin etkisiyle ulusal kimliklerinden sıyrılmış ve onlar da küreselleşmenin taşıyıcısı ve yayıcısı konumuna gelmişlerdir. Çok uluslu şirketlerin medya sektörüne el atması ve gazeteleri, radyoları, televizyonları satın almasıyla birlikte medyanın yapısı da küresel sisteme göre değişmeye başlamıştır (Bulut, 2009: 108). Diğer taraftan kişiler kitle iletişim araçlarının karşısında oldukça pasif bir konumdadır, çünkü medyanın kendi biçimsel doğasından kaynaklanan bir tek yönlülük vardır. Geri bildirim olmadığı ve tek konuşmacının, hikâye anlatıcısının kitle iletişim araçları olduğu bir iletişim ortamında, eşitlikten bahsedilemez. Özellikle televizyon gibi hem göze hem de kulağa seslenen ve izleyicisini adeta hipnoz eden bir araç karşısında bireyin çok da şansı yoktur.

Günümüzde birçok insan boş zamanını televizyon izleyerek geçirmektedir. Bunun yanı sıra televizyon, gerçekleştirilecek başka bir boş zaman aktivitesinde terk edilecek ilk aktivitedir. Çünkü insanlar amaçsız ve zahmetsiz bir şekilde televizyon izlemektedir. Televizyonu çoğunlukla izleyen bireylerin hareket kabiliyetleri sınırlıdır, örneğin yaşlılar, ev hanımları, çocuklar bu sınıfa girer. Bireyler sahip oldukları kısıtlı seçenekler içinde televizyon seyretmek hem ücretsiz, güvenli hem de enerji harcamadan, zahmetsiz bir konumdadır. Bu da şunu göstermektedir; insanların televizyon seyretmek dışında yapacağı şeyler için yeterince kaynağa sahip değillerdir. Kapitalist sistem, hayatta kalabilmek için ihtiyaç duyulan kaynakları kontrol ederek bireyin hareket kabiliyetini kısıtlamaktadır. Bu kaynaklara ulaşabilmek için ya emek ya da zamanı bir işverene satmak gerekmektedir. Her birey, bir ya da daha çok bağımlılık alanının tuzağını düşmüş durumdadır. Söz konusu kontrolü gerçekleştirmek, kapitalist sistemin birey bağımsızlığını manipüle etmesinin en esaslı yoludur (Lodziak, 2003: 49). Bilim ve teknolojinin tarihsel materyalizmden uzaklaşması sonucu kendi öz yapılarını kaybetmektedirler ve teokrasiye dönüşmektedirler. Bunun sonucunda da toplum teknolojiye hâkim olacağı yerde teknoloji topluma hâkim olacaktır (Sohn-Rethel, 2011: 17). Egemen ideolojinin ürettiği ve sunduğu teknoloji, topluma hükmederek toplumu istenilen doğrultuda yönlendirip dönüştürecektir.

Kitle iletişim araçlarının bir başka rolü de “enformasyonla güçlendiğini hisseden yurttaşlar üreten demokratik süreçlere karşı savaşımdır” toplumsal düzeni sağlamak ve sürdürmek için bu unsur hayati bir öneme sahiptir. Uygarlığın geleceği egemen sınıfların kamuoyunu biçimlendirmesine ve yönlendirmesine mahkûmdur. Bernays normatif açıklamalarda bulunarak, gerçeğin yeniden üretilmiş biçimlerini sunmaktadır. Kitle iletişim araçları elbette birçok şey olabilir; fakat önemli olan ne olabileceği değil, ne olduğu ve neden olduğudur (Bernays akt. Erdoğan, 2008: 236).

Halk, kitle iletişim araçların yolladığı enformasyona muhtaç bir konumdadır. Bunun sonucu olarak kişi, amaçları için medyayı kullandıkça ona olan bağımlılığı artar ve bu şekilde tek taraflı bir sömürü düzeni kurulur. Kişi tüm bilgileri medya aracılığıyla aldığı ve tek güvenilir kaynak olarak medyayı gördüğü için medya kişiyi çok rahat bir şekilde manipüle edebilir. Bununla birlikte kitle iletişim araçları kişiyi istediği doğrultuda hareket yönlendirebilir (Korkmaz ve Alemdar, 2005: 205). Kişi kitle iletişim araçlarını ne kadar fazla kullanırsa o kadar az yaşar ve gerçek dünyayı o kadar az algılar. Aynı şekilde kişi, kendisini egemen ihtiyaçların imajlarında bulmayı ne kadar kabul ederse kendi varoluşunu ve kendi arzularını da o kadar az anlar ve hayata geçirir. Kitle iletişim araçlarının egemen söylemi, baskın bir şekilde sunması bireyi pasif hale getirirken aracın kendisini de inanılmaz derecede etkin bir konuma yerleştirir. Bundan dolayı birey hiçbir yerde kendi evinde gibi hissetmez, çünkü kitle iletişim araçları her yerdedir (Debord, 2014: 44). Kitle iletişim araçlarının mutlak egemenliği sonucunda birey, hem kendine hem de çevresine yabancılaşmaya başlar. Birey için gerçeklik medyanın ürettiği materyallerden ibaret olmaya başlar ve birey hayatını bu ibarelerin yönüne göre şekillendirir.

Kamusal alanın ve kamuoyunun oluşmasından önce medya, toplumu yönlendirme ve egemen gücün söylemlerini taşımaktan farklı işlevleri vardı. O dönemde kitle iletişim araçları monarşinin isteklerini ve duyurularını halka iletmekte, mucizevi tedavileri, afetleri, cinayetleri, salgınları ve yangınlar aktarmaktaydılar. Kamuoyunu yönetimi ilgilendiren ve önemli olan haberler aktarılmamaktaydı bunun yerine geriye kalan ve pek önemsiz olan haberler aktarılmaktaydı. Haber dolaşımı ayrıca ticari bir anlam taşımaya başlamıştı, hatta haberin kendisi bir mal haline

gelmeye başlamıştı. Habercilik mesleği, varlığını borçlu olduğu pazar ile aynı yasalara tabi hissetmekteydi. Kamuoyunun oluşması ve medyanın manipülasyonu gücünün keşfedilmesiyle birlikte, medya bir süre sonra egemen güçlerin çıkarları doğrultusunda çalışmaya başladı ya da buna zorlandı. Egemen gücün birçok dayatması ve zorlamalarıyla basın sistematik olarak egemen sistemin hizmetine girdi ve kamuoyunun şekillenmesinde medya aktif rol oynadı (Habermas, 2012: 84). Toplumsal sistem değiştikçe tüm araçların kullanım alanları ve hizmet ettikleri amaçlarda değişmektedir. Özellikle kapitalizm ile birlikte kitle iletişim araçlarına yeni görevler ve anlamların yüklenmesi bu amaçsal değişimin sonucudur.

Daha fazla haber ve bilginin üretildiği çağımızda, bu bilgilerin ve haberlerin içi, anlamsal boyutu gittikçe daha fazla boşaltılmaktadır. Haberler anlam üretilmektedir fakat tüm alanlarla gerçekleşen anlam kaybını önleyememektedir. Kitle iletişim araçları aracılığıyla istenildiği kadar anlam ve haber topluma pompalanabilmektedir fakat yine de bu toplam anlam kaybına yetişememektedir. Bir başka bakış açısına göre ise medya araçlarının taşıdığı bilgide, haberde bir anlam ilişkisi bulunmamaktadır. Bu araçlar kendi anlam dünyalarını oluşturmaktadır ve bunu kitlelere ulaştırmaktadır. Teknolojik özelliğe sahip medya araçlarının içerdiği herhangi bir anlam bütünlüğü yoktur. Kitle iletişim araçlarının ürettiği anlamlar kendine özgüdür. Ayrıca ne kadar çok anlam üretilirse o kadarda çok anlamsızlık üretilmiş olmaktadır (Bouillard, 2011: 118-119).

2.2. Söylem

Söylem, kültürel, ideolojik alanlar, ekonomik, politik alanlarla ilintilidir ve tüm alanların kendilerini, anlamlandırdıkları, yeniden tanımladıkları, ifade ettikleri ve toplumsalla ilintilendikleri alanlardır. Söylem dilsel bileşenlerin dışında tüm diğer ifade etme biçimlerini de kapsar, bunlar görsel, göstergesel, davranışsal vb.' alanlardır. Söylem eylemden bağımsız bir pratik değildir, söylemsel ve eylemsel alanlar değişik bağlamlarda bitişir, kesişir ve bütünleşir (Çoban, 2015: 199).

2.2.1. Söylem Aracı Olarak Dil

Halkın düşünce yapısını değiştiren ve kültürel savaşlara yol açan ideolojinin en etkili silahlarından birisi dildir. Dil sözcüğünün kolektif bir anlamı vardır, ne zaman ne de yer bakımından sadece tekil bir anlama gelmemektedir. Dil kültür ve felsefe anlamına da gelmektedir, bundan dolayı dil olgusu, gerçekte az çok organik olan, bütünleşmiş ve birbirine bağlı birçok olgudan oluşmaktadır. Her konuşan varlığın kendine özgü bir dili, yani kendine özgü bir düşünüş biçimi ve duyuşu vardır. Kültür dil aracılığıyla yayılır ve taşınır (Gramsci, 2014: 57). Dil, ham varlığı içinde, bir yazının, şeyler üzerindeki bir izin, dünyaya yayılmış olan ve onun en silinmez figürlerinden birini meydana getiren bir işaretin, basit ve maddi biçimi altında var olmaktadır ve bu şekilde yayılmaktadır (Foucault, 2001: 80). Dilin bu tabakası, bir bakıma eşsiz ve mutlaktır. Kişi ve kurum dilde olası olan şeyi manipüle eder veya sınırlandırabilirse o zaman düşüncede olası olan şeyi de manipüle eder ya da sınırlandırabilir (Wilson, 2015: 106). Söylem kavramının içkin olduğu dil ile belirli bir ideolojinin üretimini sağlar. Dil ideolojinin maddi bir biçimidir ve dil ideoloji tarafından kuşatılır (Fairclough, 2015a: 124). Dil, toplumdaki koordinatları gösterir ve hayatımıza anlamlandırır. Bu doğrultuda dilin, gündelik hayatın ötesinde olduğunu da söyleyebiliriz. Sembolik temsillerden görkemli binalar inşa eden dil, gündelik hayatın gerçekliği üzerinde yükselen kuleler gibidir (Yağlı, 2009: 45).

“Hakiki dil, şeylerin tıpkı bir aynada olduğu gibi, kendilerine özgü gerçekleri birer birer ilan edecekleri, bağımsız, tekdüze ve düz işaretler bütünü değildir. Bu dil daha çok, ışık geçirmez, esrarlı, kendi üzerine kapalı bir şey, parçalı ve bir noktadan diğerine esrarlı bir kitle olup, dünya figürlerine şurada veya burada karışmakta ve onlara dolanmaktadır: öylesine ki, bunlar bir arada, herkesin diğer herkese karşi, içerik veya işaret, sır veya belirti rolünü oynayabileceği ve zaten de oynadığı bir işaretler şebekesi meydana getirmektedirler. Dil, kaba ve tarihsel varlığı içinde, keyfi bir sistem değildir, dünyaya indirilmiştir ve aynı anda hem şeylerin bizatihi kendilerinin sırlarını sakladıklarından ve bir dil olarak ifşa ettiklerinden hem de kelimelerin kendilerini insanlara şifreleri çözülecek şeyler olarak sunmalarından ötürü, bu dünyaya aittir. Doğayı tanımak için, açılan, hecelenen ve okunan kitap eğretilmesi, dili dünya cephesinde, bitkilerin, otların, taşların ve hayvanların

arasında ikamet etmeye zorlayan çok daha derin başka bir dönüşümün görülebilir tersinden başka bir şey değildir” (Foucault, 2001: 69).

Yaratılan her şeyin bir özü, bir dili vardır, ama yalnızca insan onları adlandırır, bundan dolayı şeyler kendilerini insanın onları ifade etmesine göre aktarırlar. Doğa dilsizdir, çünkü insan, doğanın dili ile şeylerin dilini kendi açısından adlandırarak ve tanımlayarak aradaki bağı sona erdirmiştir. Hatta insan sadece şeyleri adlandırmakla kalmaz ayrıca yargılar, iyi ve kötünün bilgisini onlara yükler (Benjamin, 2001: 14). Söylemler tek başına egemenlik kuramaz, yönetsel iktidarı ikame etmeyen, fakat onu etkileyen iletişimsel bir iktidar üretirler. Bu etki ile meşruiyet sağlanır ya da mahrum bırakılır, sistem için kimin meşru olduğu kimin olmadığına karar verilir. Üretilen söylemler sonucu halkın egemenliği bu söylemler içerisinde erir ve gerçek mahiyetini kaybeder. Egemen ideolojinin oluşturduğu ve dayattığı söylem bir süre sonra toplumun tüm kesimlerine sirayet eder (Habermas, 2012: 50).

“Uсталıkla kullanıldığı halde, kelimeler ve formüller zamanla sihirbazların bunlara bağladıkları gerçekten esrarlı güce sahip olurlar. Bunlar, kalabalıkların ruhunda korkunç kasırgalar yaratabilecekleri gibi onları teskin de edebilirler. Yalnız kelimeler ve formüllerin kurbanı olanların kemikleriyle eski Keops ehamından daha yüksek bir eham vücuda getirilebilirdi. Kelimelerin kudreti zihinlerde uyandırdıkları ve gerçek anlamlarından tamamen farklı hayallerden gelir. Anlamı en kötü, en eksik belirlenen kelimeler, bazı defa en fazla tesire sahip olur. Örneğin, demokrasi, sosyalizm, eşitlik, hürriyet gibi kelimeler, anlamları büyük cilt kitapların açıklamayacağı kadar şüphe doludur. Bununla beraber bütün sorunları hallediyorlarmış gibi bu kelimelerin kısa hecelerinde gerçekten sihirli bir güç vardır. Bu kelimeler çeşitli bilinçaltı isteklerini ve bunların eylem alanına çıkma ümitlerini bağrında toplar” (Le Bon, 2003: 84).

İdeolojinin işlenmesi yoluyla hayat bulduğu temel alan dil ve bilinçtir. Anlam, dil yoluyla belirlenir ve aktarılır. Anlam vermek temel olarak kendimizi, tecrübemizi ve koşullarımızı zaten nesnelleştirilmiş ideolojik söylemlere, ideolojik

alanı dolduran dil yoluyla sergilenen ve düzenlenen mamul ve önceden oluşturulmuş tecrübe etme alanlarına yerleştirmektir. Anlamaların verildiği ve gerçekliğin inşa edildiği alan genellikle ideoloji ve bilinç alanıdır. İdeolojinin ve bilincin toplumda tezahürü kültürde olur. Egemen söylem tarafından ideoloji genellikle yanlış bilinç ve kötü bir kavram olarak betimlenir ve belirli kalıplar içerisinde sıkıştırılır. Oysaki gerçekliğin vuku bulduğu alan ideoloji alanıdır, ideolojinin ürettiği dil söylemi ve bunun bir izdüşümü olan bilinç, egemen ideolojinin bir yansımasıdır (Hall, 1994b: 177). İdeolojileri nasıl edindiğimizi, öğrendiğimizi ve değiştirdiğimizi etkileyen temel unsur, dil kullanımı ve söylemdir (Van Dijk, 2015: 19). İdeoloji gerçekliği üretir ve dil aracılığıyla yayar, Yukarıda ifade edildiği şekilde dilin ideolojik gerçekliği aktarması, Mannheim'in bütünlükçü (Büyük) ideolojisini akla getirmektedir. İdeoloji, sadece egemen sınıfın tekelinde ve hâkimiyetinde olan bir olgu olarak da algılanmamalıdır. Baskın grupların dışında diğer toplumsal gruplarda kendi ideolojilerini üretme ve bireylere bunu dil yoluyla aktarma yetisine sahiptir. Ayrıca egemen ideoloji, dil üzerindeki anlamları şekillendiren başat unsurdur ancak tek unsur değildir. Burada birçok faktör gerçekliğin üretilmesinde rol oynamaktadır. Egemen ideoloji, var olan toplumsal bütün ideolojilerin sadece bir bölümünü temsil eder. Yaşam dünyası tamamıyla ideoloji çerçevesinde şekillenirken, bunun belirli bir kısmına egemen ideoloji hükmeder. Ortak yaşam dünyasına sahip, ortak iletişim araçlarını kullanan ve her şeyden öte ortak bir dile sahip topluluklar anlamları kendi bakış açılarına göre yorumlar ve yansıtırlar. Ayrıca bu toplulukların ortak kullandığı bir gramer ve dil sistemi mevcuttur. Dilde yapılan değişiklikler ve eklemelerde bu çerçeve dâhilinde şekillenmekte ve anlamlandırılmaktadır. Dilin kendisi toplumun, ideolojinin kısaca yaşam dünyasının bir yansıması şeklindedir. Diller arasında farklar olduğu gibi aynı dili kullananların söylemleri ve anlamları farklı yorumlaması, aynı dil içerisinde de farklılıkları meydana getirebilmektedir. Fakat bütün bu farklılıklara rağmen, bütün sözcükler ve anlamlar ana ideolojinin etrafında şekillenmekte ve yorumlanmaktadır.

Toplum içerisinde var olan her bir özne bu söylem ve dünya görüşlerinin içerisine doğarlar ve bununla hayatı öğrenmeye başlarlar. Öznelerin anlamlı çağrışımlarının ancak bütünleştirilmiş bir dünya aracılığıyla olacağı bir ideoloji

anlayışından yola çıkıldığında söylem, anlam üretiminin en kapsamlı belirleyendir. Yaşam dünyasındaki her türlü öge, belirli ve oluşturulmuş bir halkanın ürünüdür. Bu belirli ögeler, söylemde hayat bulur. Bu da şunu göstermektedir; nesnenin ve öznenin kuruluş süreci tek ve aynı süreçtir. Çünkü sonuçta söylem sosyal olanın kuruluşu biçimini de kapsar (Laclau akt. Demirovic, 2007: 79). Kısaca dil, bir yandan yerleşik gücün, kurulu düzenin yeniden üretilmesini ve güçlenmesini sağlayan anlamsal kalıplar taşıyıp, güçlendirirken aynı zamanda asıl gerçeklikten uzaklaşmakta ve bir sis bulutuna dönüşmektedir. Bunun sonucunda dilin kendi yapısından da kaynaklanan bir gizem ve manipülasyon ortaya çıkmaktadır (Önür, 2002: 30). Adorno bu konuyla ilgili olarak: *“Eleştirinin görevi kültürel görüngülerini ilişkilendirmek için ille de belirli bir çıkar grubunu aramak değil, bu görüngülerde ifadelerini bulan ve en güçlü çıkarların bunlar aracılığı kendilerini gerçekleştirme olduğu genel toplumsal eğilimleri deşifre etmek olmalıdır”* der (Jay, 1989: 259). Elbette ki bu gizem ve manipülasyon sadece dilin kendi yapısından kaynaklanmamaktadır. Ayrıca egemen ideolojide dilin esrarengiz yönünü desteklemekte ve dilin bu yönünü kullanarak kitleleri daha rahat manipüle edip, yönlendirebilmektedir. Eleştirel yaklaşımlar, görüngülerdeki gizli şifreleri ve kodları ifşa ederek onların asıl amaçlarını ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.

Bir metin kodlanırken ve kod çözümüne tabi tutulduğunda, kişinin öznel niyetleri kadar, yazarın, okuyucunun metni oluştururken, anlamlandırırken içinde bulunduğu sosyal ve tarihsel çerçeve de önemlidir. Gadamer bir metnin anlamının ufukların kaynaşmasına dayandığını ileri sürmektedir. Bu ufukların her birinin anlamı, öznel niyetlere göre değil; paylaşılan anlamlara ya da kendi ifadesiyle çağın önyargılarına başvurularak anlaşılabilir. Gadamer gibi Mannheim de yorumcunun hem de yorumlananın paylaşılmış anlam ve önyargılarının metnin anlamını tesis ettiğini öne sürer (Hekman, 1999: 117). Metni anlamak ve yorumlayabilmek için tarihe başvurmak gerekir. Fakat metni yorumlarken sadece tarih yeterli değildir bunun yanı sıra kişinin kendi aklı da gereklidir (Bilen, 2001: 41). Eğer dil bize bir dünya veriyorsa, o zaman bunun tersi de doğru demektir: dili bize veren de dünyamızdır. Bir diyalektik vardır ve her iki tarafta birbirini üretir ve dönüştürür. İnsan toplulukları her zaman dilsel topluluklardır. Gadamer şöyle bir çıkarıma varır;

“dil anlayışındaki kolektivite, dilin merkezi önemiyle ilgili tartışmanın bir boyutunu ortaya koyar: Dilin Bensiz olduğu tezini.” Dil daima ortak bir anlamın paylaşılmasıdır, bu ortaklık olmasa dilde olmaz. Kendisinden başka birinin bilmediği bir dili konuşan kişi aslında o dili konuşmuyordur. Biz dili konuşmayız dil bizde konuşur. Bundan, metnin yazıldığı zamanı daha kesin bir şekilde belirleyen şeyin, yazarının sübjektif niyetinden ziyade, metnin yapılaş kullanım tarzı olduğu iddia edilebilir. Anlama, yorumcunun içinde yazarın sübjektif niyetini kavradığı bir gizemli ruhlar birliği değildir. Anlam da çok, yazarın ufkuyla yorumcunun ufkunun birbiriyle kaynaşmasıdır (Hekman, 1999: 148). Gerek metin, gerek bağlam, gerekse toplumsal durumlar sürekli etkileşim içerisinde olduğundan ve birbirlerini dönüştürdüğünden, söylem ve anlam her zaman sabit kalmaz. Bütün öğelerin birbirleriyle kurduğu etkileşimden dolayı söylem sürekli olarak yenilenen ve devingen bir kavramdır. Bireyde söylem yapılarındaki değişimlere ve farklılıklara ayak uydurur ve her seferinde yaşam dünyasını yeni kodlara göre yeniden oluşturur (Zeyrek, 2009: 47). Birey çevresindeki anlam dünyasını algılayarak var olan dilsel ve kültürel kodları kullanır. Bu kodlar elbette ki önceden vardır ve toplum içerisinde yerleşiktir. Bireyin yaptığı şey, elde ettiği iletileri, önceden verili kodlar çerçevesinde anlamlandırmaktır. Burada hiç şüphesiz bireyin kendi öznel etkisi ve algılayışı da söz konusudur ve bu önceden verili seçenekler içerisinde birini seçmeye benzer. Söylemde hiçbir zaman kesin ve kati kalıplar içerisine sokulamaz, anlamlar değişir ve dönüşür.

Her tinsel içeriği dil aracılığıyla aktarırız, sözcükler aracılığıyla adlandırma ve aktarım ise insan diline özgü bir konumdadır ve yalnızca insanın diline özgüdür. Dilin var oluşu sadece dilin ürettiği anlamlara var olmaz ayrıca insanın tinsel dışavurumunun tüm alanların kapsamakla kalmaz, tam anlamıyla her şeyi kapsar. Bundan dolayı dilsel özü anlamak için tinsel özü öncelikle kavramak gerekir. Tinsel özünde bir yansıması olan ideoloji aracılığıyla, dil yaratılır ve şeyler anlamlandırılır. Dil kendisine karşılık düşen tinsel özü yansıtır, yani dil egemen ideolojinin bir tezahürü konumundadır. Tinsel öz kendini dil aracılığıyla yansıtır ve iletir, dil sadece bir araçtır tının kendisi değildir. Tinsel öz dilsel öz ile yalnızca iletilebilir olduğu ölçüde özdeştir. Tinsel özde iletilebilir olan, onun dilsel özüdür. Dil şeylere özgü

dilsel özü iletir; tinsel özü ise yalnızca dolaysız olarak dilsel özde içerildiği, iletilebilir olduğu ölçüde iletilebilir. Buradan da şu sonucu varabiliriz, her dil kendini iletir. Şeylerin dilsel özü de onların dilidir. İnsanoğlu sadece kendi adlandırıcı dilini bilir ve şeyleri ona göre adlandırır (Benjamin, 2001: 169-171). “*Önce benim tarafımdan algılanan nesne vardır; ikinci olarak kendisi aracılığıyla nesneyi algıladığım akt (zihinsel eyle); ve sonuncu olarak (fiziksel nesnelere için söz konusu olarak) benim algılama eylemimden bağımsız olarak var olan nesne vardır*” (Tatar, 1999: 74). Dil adlandırma yoluyla her şeyi tanımlayamaz ve aktaramaz özellikle soyut kavramlar her açıdan eksik kalır, işte bu evrede ideolojik düşünce devreye girer ve kelimelerin kendi öz temsillerini egemen ideolojik çıkarlar doğrultusunda değiştirir, dönüştürür. Sözcükleri farklılaştıran her birine farklı değerler biçen ideolojinin kendisidir. İdeoloji bu yolla gerçekliği kurgular ve dil üzerinden insan ve toplum bilincini şekillendirir. Anlamsal değerler ve kanılar kelimenin kendi özünde yoktur bu değerleri ona yükleyen ideolojidir. Ulusal bayrağında kırmızı olanlar için kırmızının anlamı farklı mavi olanlar için mavinin anlamı farklıdır.

Söylem, insanları, şeyleri hatta bilgi ve soyut düşünce sistemlerini betimlemenin, tanımlamanın, sınıflandırmanın ve onlar hakkında düşünmenin bir yolu olarak tanımlanabilir. Söylem ilişkileri, ideolojiyle ve iktidarla bağıntılıdır. Hatta hegemonya ile söylem iç içedir ve birbirlerini üretirler (Smith, 2007: 170). Dilin kendisi gerçekliği direkt olarak aktarabilecek özellikte değildir, bu ancak medyadaki gerçekliğin üretimiyle gerçekleşebilir. Nesnellik kullanılarak egemen ideolojinin görüşleri daha kolaylıkla topluma aktarılabilir. Dil, olayları doğrudan aktaracak bir yapıda olmadığından, gerçeklik yukarıdan, aşağıya şekillenir (Yağlı, 2009: 18). Dil, ideolojik kuşatılmışlıkla birlikte maddi ve toplumsal pratiğin tamamına işler. Birey, kendisini verili dil sisteminin içerisine entegre ederek anlamlandırır. Birey, dilin sunduğu göstergeler aracılığıyla konuşur bu yolla da dil insanı konuşur (Hall, 1994b: 185). Söylem kavramı, dil ve toplumsal etkileşimle sınırlı değildir, paylaşılan bilgi türüne gönderme yapmaktadır. Toplumsal gerçeklik, farklı açılardan da kurulabilmektedir (Evre, 2009: 115). İdeoloji dilde yer almaktadır ve dil ideoloji tarafından çevrelenmiştir (Özer, 2011a: 55). Kelimeler kullanım amaçlarına ve onlara yüklenen anlamlara göre farklı çağrışımlar yaratabilirler

(Kocaman, 2009: 3). Anlamın kendisi önceden belirlenir ve duruma göre değiştirilip, dönüştürülebilir (Ruhi, 2009: 13). Buna göre toplumsal gerçeklik, söylem ile farklı farklı gerçeklikleri algılayacak biçimde yapılandırılabilir. Tüm gerçeklik aslında egemen yapı tarafından kullanılan araçlarla yeniden inşa edilmiş durumdadır. Egemen ideoloji, söylemin içerisine yerleştirilmiştir ve onunla bütünleştirilmiştir. Dilin kendisi, ideolojiyi taşır ve yayar. Kodlanmış bütün kelimelerde ideolojinin etkisi vardır.

Söylem, aslında bireylerin anlam dünyasını şekillendirme çabası içindeki tüm gösterge ve dilin kullanımını ifade eder. Birey, dış dünyayı bu aktarılanlar aracılığıyla anlamlandırır. Medya araştırmalarında indirgemeci bakış açısından da ifade edildiği üzere aslında medya kişilerin anlamlandırabilecekleri kalıpları üreten araçlardır. Hall (1994a: 72), toplumsal olarak eyleme geçmenin esas unsurunun bireylerdeki anlam olduğunu ileri sürmektedir. Dünyanın bir şekilde anlamlı kılınması gerekir. Dil ve sembolleştirme anlamın üretildiği araçlardır. Dil, özgün anlamlar üreten bunları dönüştüren ve yeni anlamlar yaratan bir araç konumundadır. Anlamın birçok farklı versiyonunun olması ve üretilmesine dair çıkarım, birden çok gerçekliğin olacağı varsayımını da birlikte getirmektedir. Bir olgunun, kavramın, fenomenin birden çok anlamı vardır, bu anlamlardan hangisinin geçerli ve hâkim olacağına o dönemki otorite ve iktidar karar verir. Seçilen bu anlamların aktarımındaki en büyük araçta kitle iletişim araçlarıdır. Medya, seçme ve dışlama, açıklamaların bir arada kullanılması, sözcüklerin seçimi ile anlamları aktarmaktadır. Medya elitleri, bu seçme ve dışlama işini yapan aktörlerdir. Aktörler, anlamın yaratımı için dili, simgeleri ve göstergeleri kodlama yoluyla kitlelere aktarırlar. Aktarılan kodlar, bireyin yaşam dünyasının belirleyicisidir. Le Bon, (2013: 87), aktarılan kodların çağdan çağa, bölgeden bölgeye ve toplumdan topluma değişen özelliğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca simge ve kelimelerin tıpkı fikirler gibi yaşam süreleri olduğunu da ileri sürmektedir. Göstergelerin ifade ettiği anlamlar, egemen ideolojinin çizdiği çerçeve içinde şekillenir. Bir dönem çok olumlu anlamda kullanılan özgürlük kelimesi başka bir dönemde sakıncalı ya da kaçınılması gereken bir kavram olarak kullanılabilir. 1789 Fransız İhtilalinin moda deyimine haline gelen “özgürlük”, Monarşi döneminin terör çağrıştıracısına dönüşmüştür.

2.2.2. K.İ.A. ve Söylem

Medyada egemen ideolojinin yeniden üretilmesi ve mevcut yapıya rıza gösterilmesini sağlayan en önemli araç dildir. Dilin gerçekliği birebir yansıtan bir araç olmadığının kabulüyle birlikte, haberin sırf dili kullanıyor olmasından dolayı gerçeğin bir yansıması olmayacağı da kabul edilmiştir. Medyadaki bilgi aktarlarını bir temsilden ve aktarımdan ibarettir, medya anlam verir ve anlam üretir (Akca, 2009: 103). Kitle iletişim araçları, seçtikleri kelimeler ve söylemlerle; ussalaştırdıkları konularla, kullandıkları standart temalarla, görmezden geldikleri bilgilerle, egemen ideolojiye hizmet etmektedir (Van Dijk, 2015: 98). Kitle iletişim araçlarının kendi kod sistemleri ve anlamlandırma yapıları mevcuttur. Medya kendine has kodlanmış bilgileri bireye aktadır ve bu tarz bilgiler günümüzde bireyin bütün yaşamını kapsamaktadır. Modern toplumların gündelik hayatları gittikçe artan bir biçimde bu tarz bilgilerle şekillenir. Kitle iletişim araçları, uzmanlık bilgilerini popüler bir form içerisinde dağıtır ve insanlar bu bilginin uygun parçalarını alarak, onları kendi deneyim depolarıyla birleştirir (Berger ve Luckmann, 2015: 27). Güçlü sınıflar ve onların egemen ideolojisi kitle iletişim araçlarında söylem bazında çoğunlukla yer alırken, daha güçsüz konumdaki örneğin etnik azınlıkların, toplumda güçsüz durumda olanların kısaca öteki olanlar ile ilgili söylemler medyada daha az yer bulmaktadır (Arsan, 2004: 158).

Göstergelerle yaratıldığı ve medyanın aktör olarak yer aldığı anlam üretimi, sadece öznenin zihninde oluşan bir bilişsel edim veya öznenin kullandığı ayrı bir zihinsel meleke değildir. Anlam, beşeri tecrübenin ilişkisel ve diyalektik olduğuna işaret eder. Öznenin yöneldiği nesne veya tecrübenin ilişkisi olduğu nesneyi dikkate almadan yalın bir zihinsel edim olarak anlamdan söz edemeyiz. Anlam, özne ve nesne arasındaki ilişkinin ta kendisidir. İlişkide olan öğeler eşit seviyelerdedir ve birbirlerini bu doğrultuda etkilerler. Anlam, insanın bütün bilişsel edimlerinin evrensel bir özelliğidir (Bilen, 2001: 91). Anlam üzerine girilen mücadele sonuç olarak dil ve gerçeklik arasında oluşturulmuş bir eşdeğerler sisteminin inşa edilmesini sağlar. Fakat bu eşdeğerlikler, gerçeklikte verili değildir. Çünkü aynı anlamı taşıyan gönderiler, mesajlar farklı sistemlerde farklı şekillerde

anlamlandırılır. Aynı şekilde farklı kavramsal ve anlamsal düzeylere sahip olan gruplar, sınıflar, toplumlar fenomenleri kendilerinin bakış açısıyla algılar ve buna bağlı sistemler kurarak bu sistemler içerisinde gerçeklik değerlerini bulurlar. İşte asıl mücadele alanı, söylemlerin anlamlandırılması ve değerler sistemine yerleştirilmesi konusunda baş gösterir. Bu mücadelenin nihai sonuçları yalnızca mücadele içindeki güçlerin sahip oldukları göreceli güçlerine bağlıdır. Herhangi bir anlam yaratımı, gücün algılatılmasında kullanılan yöntem ile ilintilidir (Hall, 1994a: 87). Farklı gruplar kendileri hakkında söylem aracılığıyla farklı sosyal gerçeklikler oluşturmak isterler. Üretilen gerçeklik ve ideoloji belirli bir grubun yeniden üretimini ve meşruiyetini olduğu kadar, çıkar ve amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik olarak da hizmet eder (Van Dijk, 2007: 174). Anlamlandırma ve anlamlandırmayı var olan sisteme entegre etme konusunda başarılı olan ideolojiler, bu yolla gerçekliği de kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirebilirler. Bu gücü ele geçiren sınıflar, gruplar, kişiler, aynı zamanda kamusal alanın değerler sistemini de değiştirebilmektedirler.

Bütün iletişim formları, belirli ideolojileri ve söylemleri taşır ve yayar. Bireyler bu iletişim normları ve formatları aracılığıyla iletişim kurar ve birbirlerini anlarlar. Her kelime, sözcük öbeği ve söylem biçimi birer anlam taşır ve iletir. Bu anlamlar, önceden kodlanmış ve inşa edilmiştir. Birey bu kodlar sayesinde toplum içerisindeki diğer bireyleri, kurumları ve öğeleri anlar ve anlamlandırır. Bunun sonucunda ortaya çıkan gerçeklik, önceden kodlanmış ve anlamlandırılmış gerçekliktir. Tabii ki, kesin ve değişmez bir gerçeklik değildir; bu gerçeklik, bireyin öznelliği sayesinde farklı anlamlandırılır ve yorumlanır. Sonuçta da var olan gerçeklik, yeniden inşa edilen gerçekliktir. Egemen ideolojinin ürettiği gerçekliğin taşıyıcısı ve ileticisi konumundaki dil, aynı zamanda ideolojiyi de dönüştürme yeteneğine sahiptir.

2.2.3. Simüle Edilen Gerçeklik ve Söylem

Sosyal düzen ve gerçeklik, insani bir üründür ve sürekli üretilen, tüketilen bir düzendir. Gerçeklik, insan tarafından, insanın dışsallaştırması esnasında üretilir. Sosyal düzen ve gerçeklik, biyolojik olarak verili değildir ya da empirik tezahürlerinde herhangi bir biyolojik data üretilmez. Gerçeklikte insanın doğal

çevresinde verili değildir, sonradan üretilir ve kurgulanır. Sosyal düzen, şeylerin doğasının bir parçası değildir ve doğa yasalarından türetilemez. Sosyal düzen ve gerçeklik, sadece insan faaliyetinin bir ürünüdür. Gerçekliğin hem kaynağı hem de herhangi bir yerde varoluşu insana bağlıdır ve bütün bu varoluşlar insana aittir. İnsan gerçekliği ürettiği sürece var olur ne zaman ki bu faaliyet sona erirse ki bunun sona ermesi demek insanlığın sona ermesi demektir, o zaman gerçekliğin üretimi de sona erer (Berger ve Luckmann, 2006: 79). Gerçeklik birey var olmadan öncede vardı, yok olduktan sonra da var olmaya devam edecektir. Gerçeklik özellikle kitle iletişim araçlarından yararlanılarak, yeniden oluşturulmakta ve simüle edilmektedir. Var olan gerçeklik süslenecek, değiştirilerek ve farklı anlamlar katılarak yeniden oluşturulmakta veyahut tamamen bir kopyası oluşturularak egemen ideolojinin çıkarları doğrultusunda devşirilmektedir. İnsanlar, salt gerçekliği simüle edileni ile ayırt edemezler. Çünkü birebir aynıdır, hatta kimi zaman simüle edilen gerçeklik, asıl gerçekliğin yerini alır ve ondan daha gerçekçi görünür.

Günümüz simülasyon çağıdır ve bütün göstergeler bu yönde şekillenmişlerdir. Yaşam dünyamızda var olan bütün göstergeler her seferinden yıkılarak yeniden ve yeniden inşa edilmektedirler. Gerçekliğin yerine geçen simülasyonlar, bir süre sonra asıl gerçekliğe dönüşmektedir. “Burada bir taklit, suret ya da parodiden değil aslı yerine göstergeleri konulmuş bir gerçek, bir başka deyişle her türlü gerçek süreç yerine işlemsel ikizini koyan bir caydırma olayından söz edilmektedir”. Bu boyuttan sonra düşsel ve gerçek ayrımı yok olmaktadır ve birbirlerinin yerine geçmektedirler. Söz konusu olan gerçeklik hipergerçekliktir (Baudrillard, 2011: 15). Kitle iletişim araçlarının ürettiği bilgileri alan kişiler aslında o metinlerin gerçekliğin yeniden üretim olduğunun farkında olmayıp, onları saf gerçeklikmişçesine kabullenirler (Parlak, 2009: 182). Gerçeklik bundan böyle oldukça kaygan bir zemindedir ve çok hızlı bir şekilde değişebilmektedir. İnsanların gördüğü ve algıladığı gerçekliğin yerine getirilen gerçeklik, aslından farksız olduğundan aslı ile aynı işlevi görür. Görüngüler ile birlikte gerçeklik de öznel kılınmıştır ve bu öznel sayesinde salt gerçeklik hiçbir zaman görülememektedir Bundan dolayı var olan gerçeklik aslında hegemonyanın sadece bir yansımasıdır.

Baudrillard (2011: 16) simülasyon olgusunu en iyi şekilde hastalık örneğiyle vermektedir. “Hastaymış gibi yapan kişi yatağa uzanıp bizi hasta olduğuna inandırmaya çalışır. Bir hastalığı simüle etmek ‘miş’ gibi yapmak değildir. Hastaymış gibi yapan kişi yatağa uzanıp bizi hasta olduğuna inandırmaya çalışır. Bir hastalığı simüle eden kişi ise kendinde bu hastalığı ait semptomlar görülen kişidir. Öyleyse ‘miş’ gibi yapmak ya da gizlemek gerçeklik ilkesine bir zarar vermez, yani bunlarla gerçeklik arasında her zaman açık seçik, gizlenmeye çalışılan bir fark vardır. Oysa simülasyon, bu gerçekle sahte ve gerçekle düşsel arasındaki farkı yok etmeye çalışmaktadır. Simüle eden kişi gerçekten hasta mıdır, değil midir? Çünkü bu insan gerçek semptomlar üretmektedir. Simüle eden kişiye ne hastasın ne de değilsin denilebilmektedir. Bu kişi nesnel bir şekilde hasta ya da sağlam olarak değerlendirmek mümkün değildir. Hakiki bir hastalık olup olmadığı anlaşılmayan bu şey, psikolojiyle, tıbbın elini bağlamaktadır. Çünkü bütün semptomlar üretilebiliyorsa ve bir hastalığa ait semptom, doğal bir olgu olma özelliğini yitirmişse o zaman her hastalığın simüle edilebileceğini hatta edilmekte olduğunu düşünebiliriz. Ama o zaman da tıbbın bir anlamı kalmamaktadır. Çünkü tıp yalnızca nesnel nedenlerini belirleyebileceği gerçek hastalıklarla ilgilenmektedir...” Boudrillard verdiği bu örnekle gerçeğin ne kadar kolay bir şekilde simüle edilebileceğini anlatmıştır. Hastalık belirtilerini gösteren ve hastaymış gibi davranan kişi, bir süre sonra gerçek hastalığa ait bütün ibareleri gösterir ve kendisi de bu hastalığı tüm gerçekliğiyle yaşar. İşte günümüzde simüle edilen gerçeklikte buna benzemektedir. İnsanlara özellikle kitle iletişim araçları aracılığıyla sunulan simülakrlar asıl gerçekliğin yerine almaktadır. Simüle edilen gerçeklik, asıl gerçeklikle birebir aynıdır. Hastanın yaşadığı şeyleri, günümüzde medya karşısında insanlar yaşamaktadır. Hem bazı gerçeklere inandırılmaya itilen toplumlar, hem de bu gerçekliği kurgulayan egemen sınıf, aynı rüyayı görmektedir. İnsanlar, var olan gerçekliği algılamak, birçok araç kullanırlar. Özellikle kitle toplumuyla birlikte kitle iletişim araçları, gerçekliğin efendileri konumuna gelmişlerdir. Kitle iletişim araçları, içi boşaltılmış gerçeklik kavramını çok hızlı bir şekilde değiştirebilmektedirler. Beyaz olan bir cisim, ertesi gün siyah olabilmekte bir başka gün kırmızıya dönüşmekte ve hatta o cismin renginin dahi olmadığı iddia edilebilmektedir.

Kitle iletişim araçları aracılığıyla yaşam dünyası bir şov dünyasına, gösteri dünyasına dönüşmektedir. Gösteri, ne bir görüntü dünyasının suiistimal edilmesidir, ne de imajların kitlesel yayılma tekniklerinin ürünüdür. Gösteri, daha ziyade somutlaşmış ve maddi olarak ifade edilen bir görüntü dünyasıdır. Bu görüntü, nesneleşmiş bir dünya görüntüsüdür ve bireyin yaşam dünyasının tamamını kapsar. Üretilen simülasyon ve gösteriler, mevcut üretim tarzının hem sonucu hem de yansımasıdır. Bu gösteri dünyası, gerçek dünyaya bir eklenti, ona ilave edilen bir süs değildir. Gösterinin biçimi ve içeriği, var olan sistemin koşullarının ve amaçlarının tümüyle aynen doğrulanmasıdır. Modern üretimin dışında geçilen zamanın esas bölümündeki meşguliyet olan gösteri, simülasyon aynı zamanda bu doğrulamanın sürekli halidir (Debord, 2014: 35).

2.2.4. Gerçekliğin İnşasında Araç ve Söylem

“Toplumsal hayatımızda kullandığımız kelimelerin büyük bir bölümü simge tipindedir. İnsanlar yaşadıkları ortamı algıladıkları zaman onu tarafsız bir çağrışımla değil, çok zaman taraflı bir çağrışımla nitelendiriyoruz. Belirli bir toplumun yapısal şeklini devam ettirmeyi sağlayan unsur, bu toplulukta yaşayan herkesin başında taşıdığı bu gibi simgelerden oluşan dağarcıktır. İnsanlar bilgiyi tabiattan değil toplumdaki alırlar ve toplumdaki alınan bilgi şekillenmiş bilgidir. Geleneksel toplumda anne çocuğuna padişahı bahsettiği zaman, o simgeyi gereken hürmet ağırlığını vererek intikal ettirir, bugünde baba “devlet”i andığı zaman aynı çağrışımın oğlunun düşüncesine geçmesine dikkat eder” (Mardin, 2012: 91).

Gerçekliğin inşasında hiç şüphesiz ki aracın önemi oldukça fazladır. Mesajın kendisi, aktarılan ortama göre şekillenir ve bir nevi ortamın şekilline bürünür. Aktarım aracı, mesajın sadece şekilsel değil ayrıca anlamsal boyutlarını da yeniden şekillendirir ve kodlar. Kaynaktan çıkan mesajın alıcısına ulaşmak için öncelikle bir araca ihtiyaç vardır, yüz yüze konuşan insanlarda bu araç ağızdan çıkan sestir, kitle iletişiminde ise mesajı aktaran televizyon, radyo, gazete, internet, billboard vb. gibi araçlardır. Her aracın kendine göre karakteristik özelliği vardır ve bu özellik doğrultusunda mesajları alıcılarına aktarırlar. Aktarılan mesajlar, aracın determinist yapısından etkilenmektedir ve aracın aktarım kabiliyetine göre anlam kazanmaktadır.

Aktarılan mesajlar, bir noktadan sonra, aktaran araçla bütünleşerek, göndericisinin bir uzantısı haline gelmektedir ve hem kendini hem de kaynağı dönüştürmektedir. Aynı şekilde insan da kullandığı araçlar aracılığıyla değişmekte ve dönüşmektedir. İnsanın şekil verdiği araç bir noktadan sonra insana şekil vermektedir.

Verili zamanın herhangi bir kesitinde, iletişim araçlarından baskın olan biri toplumun temel iletişim tarzını şekillendirir. Bunun yanı sıra diğer iletişim biçimleri ve araçları ikincil tarzda olabilir. İletişim araçları, var olduğu zaman tarafından şekillenir ayrıca o da zamanı şekillendirir. Çağına uygun olan iletişim aracı, hayatta kalarak kendi çağının temel unsuru haline gelir ve dönemdeki bütün bilgi akışına yön verir (Innis, 2006: 14). Sembolik biçimlerin aktarımı aracın zamansal ve mekânsal kıstasları ile olan bağıyla birlikte şekillenir. Her dönem belirli özelliklere sahip araçlar hayatta kalmaktadır (Thompson, 2013: 24). İletişim aracı, o dönem için bir haberleşme aracı olmasının yanı sıra aynı zamanda etkin bir şekilde bilgi taşıyıcısı rolündedir. Taşdığı bilgiye kendi yapısal özelliklerini katan iletişim araçları, gerçekliği de kendilerine göre şekillendirebilmektedir. Örneğin taşta yazılıp saklanan bilgi ile bir kâğıda ya da bilgisayar aracılığıyla internete yazılan bilginin hem anlamsal hem de yapısal özellikleri farklıdır.

Bir iletişim aracına, ortamına dayalı bir uygarlığı anlamak ve değerlendirmek için aracın, ortamın özelliklerinin önemi kavramak gerekir. Taş, işlenmesi ve taşınması zor bir araç olduğu için ortadan kalktı onun yerini kil aldı, kilin taşta göre bazı avantajları vardı ve taşın yerini alabildi. Fakat bir süre sonra onun yerini de papirüs aldı, papirüs büyük ölçüde ortadan kaybolduktan sonra, parşömen ortaya çıktı ve parşömen çok daha iyi muhafaza edilebilen ve saklanan bir araç konumuna geldi. Yazının evrimi, dayanıklı materyallerin yaygın olduğu bölgeler ve aşırı önem kazandığı dönemlerde geçici ya da bilinmeyen materyallerin yaygın olduğu bölgeler ve normalin altında önem kazandığı dönemler tarafından bozuldu (Innis, 2006: 178; Thompson, 2013: 202). Her araç var olduğu dönemi şekillendirdi, taşta aktarılan şekiller, resimler uygarlığın farklı bir şekilde, şekillenmesine neden oldu, kile yazılan yazı farklı şekilde. Papirüs ve parşömenle birlikte yazının değeri daha fazla artı ve yaygınlaşmaya başladı, milattan önceki uygarlıkların daha fazla merkezi ve otoriter

bir yapıya kavuşmalarını sağladı, bu da bütün yaşam dünyasını etkiledi. En nihayetinde de kâğıdın ve matbaanın bulunmasıyla kitle iletişimine geçilmeye başlandı artık bilgi çok daha kolay ve hızlı bir şekilde yayılmaktaydı. Son nokta olarak da bilgisayar teknolojilerinin ve internetin gelişmesiyle birlikte bilgi aktarımı yeni bir boyuta taşındı. Her dönem kullanılan araç o dönemin bir aynası konumundaydı, aktarılan mesaj aracın karakteristik özelliklerini de taşımakta ve aktarmaktaydı.

İnsanın oluşturduğu ve yeterince gelişmiş her yapı, dönüp dolaşıp yine insanı yutma eğilimindedir. Tarih boyunca farklı toplumlar farklı özellikleriyle ön planlara çıkmış ve bu özellikleri sonucu bazı duyuları daha fazla geliştirmiştir. Günümüzde teknoloji, insan duyularından herhangi bir tanesini öne çıkarır; aynı zamanda öteki duyularını zayıflatır ya da geçici olarak tümüyle ortadan kaldırır. Bu süreç, insanoğlunun kendi uzamlarına, ilahi niteliğin bir biçimi olarak tapınma eğilimini bir kez daha hayata geçirir. Bunun sonucunda da insanoğlu “kendi makinasının bir yaratığı” haline gelir (McLuhan ve Povers, 2001: 25). Kendi ürettiğinin kölesi haline gelen insan, Marx’ın yabancılaşmasındaki gibi kendine ve kendi öz benliğini yabancılaşır. İnsanoğlu, kendi ürettiği ve bir nevi kendisinin uzantısı olan bir metanın bir noktadan sonra parçası haline gelir.

Her şey belirli bir zemin üzerinde hayat bulur, önce zemin vardır. İletiler, görüntüler, olgular, olaylar bu zeminin üzerinde akarlar. Herhangi bir teknolojinin zemini, hem onun ortaya çıkmasını sağlayan durum hem de söz konusu teknoloji sayesinde ortaya çıkan hizmetlerden zarar ziyandan oluşan bütün bir çevredir. Bunlar, kültürün içerisine kendilerini empoze ederler ve olağan karşılanmalarını sağlarlar. Bunun sonucunda “Araç, mesajdır” kavramı ortaya çıkar. Geliştirilen her teknolojiyle (basılı yayından, radyoya, radyodan televizyona ardından internete) mesajı aktaran zeminde değişmekte şekillenmektedir. Yeni gelen her araç kendi determinist yapısını taşımaktadır ve gerçekliği bu yönde şekillendirmektedir. Teknolojiler de tıpkı sözcükler gibi metafordur. Onlarda benzer biçimde, kullanıcıyla çevresi arasında yeni ilişkiler kurulana kadar kullanıcıyı dönüştürürler. “Doğal çevrenin insan eliyle oluşturulan çevresiyle ilişkisi neyse, doğal insanın insan eliyle oluşturulmuş yapıların insanıyla ilişkisi de odur” (McLuhan ve Povers, 2001: 30-33).

Araç, mesajdır söylemi, medyanın açık mesajı her ne olursa olsun, seyirci üzerindeki etkisi içeriği bakımından değildir, tam tersi aktarılma yolu ve formu ile ilgilidir anlamına gelmektedir (Bauman, 2015: 106). Uzun konumundaki araç ile onu oluşturan insan arasındaki uyum sağlanana kadar her iki taraf da birbirini dönüştürür.

McLuhan ve Povers (2001: 139) iletişim araçlarındaki hızlı değişimi önceden görmüşlerdir ve geleceği de bu araçların şekillendireceğini iddia etmişlerdir. “Geleceğin iletişim medyası, bedenden ayrılabilen ve tümüyle kolektif hale gelebilen sinir sistemlerimizin uzantılarının hızlandırıcısıdır. Yeni nüfus şablonları, öncelikle ABD ve Avrupa’da, bacalı sanayilerden pazarlama, enformasyon ekonomilerine kayışı hızlandırıcısıdır. Video bağlantılı teknolojiler, böyle bir değişikliğin kritik araçlarıdır.”

Birey kendi gerçekliğini ona dayatılan aracın gerçekliğine uydurmaya çalışabilir, bununla baskılardan ve ötekileştirilme korkusundan kurtulmak ister. Gerçekliğin inşasında birey, uyumsayacağı araçlar arar. Toplumun normlarının dışına çıkmak istemeyen birey kitle iletişim araçlarının aktardığı mesajlarla uyumlu olmak ister ve bu araçlara öykünür. İnsanlar gerçeği inşa etme ve onu algılama aşamasında gün geçtikçe daha fazla kitle iletişim araçlarına yaslanmaktadır (Yağlı, 2009: 38). Sapir-Whorf’un öne sürdüğü kuramda dil sadece toplumsal gerçeğin bir aktarım aracı olmadığını, tam tersine gerçekliği oluşturduğunu ve bireylerin bu gerçeklik içerisinde yaşadığını söylemiştir (Zeyrek, 2009: 29).

Gerçeklik araçlar aracılığıyla çok daha rahat bir şekilde yaratılabilir, simüle edilebilir. Oluşturulan gerçeklik, tiyatrodaki, sinemadaki, konserdeki, oyundaki vb. gibi bir sergilenen bir gösteriye dönüşür. “Gösteri, mevcut düzenin kendisi hakkında verdiği kesintisiz söylev, onun övgü dolu monoloğudur. Yaşam koşullarının totaliter yönetimi döneminde iktidarın kendi portresidir. Gösteri ilişkilerindeki fetişist katıksız nesnellik görünüşü, bu ilişkinin insanlar ve sınıflar arasındaki ilişki olma özelliğini gizler: Sanki ikinci bir doğa kaçınılmaz yasalarıyla çevremize hükmediyormuş gibidir. Ama gösteri, doğal bir gelişme olarak düşünülen teknik gelişmenin zorunlu bir ürünü değildir. Tam tersine, gösteri toplumu kendi teknik içeriğini seçen biçimdir. En ezici yüzeysel tezahürleri olan kitle iletişim araçlarının

sınırlı görünümü altında ele alınan gösteri, basit bir aletler toplamı olarak toplumu istila ediyormuş gibi görünse bile bu aletler aslında hiç de yansız değildir, aksine bizzat gösterinin bütüncül öz devinimine elverişli olan araçlarıdır. Eğer böyle tekniklerin geliştiği çağın toplumsal ihtiyaçları sadece bu teknikler dolayısıyla tatmin edilebiliyorsa, eğer bu bu toplumun yönetimi ve insanlar arasındaki bütün bağlantılar artık sadece bu anlık iletişim gücünün aracılığıyla uygulanabiliyorsa bunun nedeni bu iletişimin temelinde tek yanlı olmasıdır; bu iletişimin temerküzü, belirlenmiş bu yöntemin sürmesini sağlayan araçların var olan sistemin yönetiminin elinde toplanmasına denk düşer. Gösterinin genelleşmiş bölünmesi modern devletten, yani toplumsal işbölümünün ürünü ve sınıf tahakkümünün organı olan toplumdaki genel bölünme biçiminden ayrı değildir” (Debord, 2014: 41).

2.3.İktidar

Güç ve iktidar insanların çevrelerindeki olaylara ve nesnelere müdahale edebilme ve değiştirebilme kapasitesidir. İktidar yönetme gücüne muktedir olandır (Giddens akt. Esgin, 2008: 408). Birçok kişi iktidarı ele geçirmek ister, başarısız olanlar ya da vaz geçenler sadece iktidara bilinen yollardan ulaşma yeteneğinden yoksun olanlardır (Russell, 1990: 27). Bir bireyin bir alan veya kurum içinde işgal ettiği konum, o bireyin sahip olduğu iktidarla ilişkilidir. Genel anlamda iktidar kendi amaç ve çıkarların takip eden birisinin ya da belirli bir sınıfın eylemde bulunma yeteneği ve durumu kendi lehine çevirebilme yeteneğidir. Hâkim bireyler, gruplar, sınıflar iktidarlarını uygulayarak durumu kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde yönlendirebilmektedirler. Bireyler ve sınıflar değişik türde iktidarlar biriktirerek, örneğin mülk sahibi olma, yaptırım gücüne sahip olma gibi, iktidarlarını sürdürürler. Toplumlara egemen olan bireyler, gruplar, sınıflar kendilerine önemli sonuçlar yaratacak kararlar vermeye ve amaçlarını gerçekleştirmeye muktedir olurlar (Thompson, 2008: 29).

“İktidar biçimi bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir. Özne sözcüğünün iki anlamı

vardır: Denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne. Sözcüğün her iki anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçimi telkin ediyor” (Foucault, 2000: 63).

2.3.1. Söylem ve İktidar

Kitlesele toplumlarda bütün yaşamsal fonksiyonları yerine getirmek için iletişime ihtiyaç duyulduğu gibi üretim sürecinde de iletişime ihtiyaç duyulur. Karşılıklı ilişki ve etkileşimlerde bulunan insanlar, bu ilişkilerinde doğa ve toplumda olduğu gibi kendi kendisi ile olan iletişimini de dil yoluyla biçimlendirmekte ve sürdürmektedir. Var olan dil, ortak değerleri, gelenekleri, görenekleri ve adetleri kabullenmeye yaradığı gibi sınıfsal konumları ve farklılıkları da olağanlaştırmaktadır. İnsanların sosyal varlıklarının anlatımını belirleyen dilin kavram içerikleri ve kavramların birbiriyle oluşturdukları görelî mantık dizgesi bilinçlenme ve dünyayı yorumlama üzerinde etkili olmaktadır. Dil aracılığıyla kurulan iletişim, zihinsel nesneleşmenin oluşturucusu ve sömürü düzeninin tetikleyicisidir (Önür, 2002: 35). Dil aracılığıyla anlamlar üretilir bu da demektir ki dil aracılığıyla iktidar ilişkileri de kurulabilir. Dil anlamı üretir, anlamda ideolojiyi ve iktidarı (Arşan, 2004: 156). Dil aracılığıyla, egemen ideolojinin gelenekler ve tutumlar içerisine yerleştirdiği bilgiler görülmeyebilir. Zihnin biçim ve özünün ayrıştırıldığı yerde bile bilgi bilinçsiz hatıraların havzası olarak geleneğin içinde yer alır (Adorna akt. Dallmayr, 2006: 220). Egemen ideolojinin zihinsel tasavvurları, anlam dünyasının içine gizlenmiş şekildedir ve bu bilgiler toplumsal eşitsizliğin ve ideolojinin her seferinde yeniden inşasına yardımcı olurlar.

Söylem özellikle eleştirel söylem çalışmaları, dil kullanımını betimlemekle yetinmez, söylemin güç, iktidar ve ideoloji tarafından nasıl biçimlendiğini ve toplumsal kimlik, toplumsal ilişkiler, bilgi ve inanç dizgelerinin oluşumunda nasıl etkili olduğunu gösterir. Egemen değerler dili ve söylemi şekillendirir ve yönlendirir bu yolla toplumun inançları, kültürü, davranışları yönlendirilebilir ve dönüştürülebilir (Kocaman, 2009: 11). Birey kendine sunulan anlam ve kod sistemine göre sözcükleri, cümleleri anlamlandırır ve anlar. Çerçevesel ve bağlam bireye önceden sunulur ve yaşam dünyasını buna göre anlamlandırması beklenir

(Ruhi, 2009: 22). Söylem ideolojilerin ve iktidarların ifadesinde ve yeniden üretiminde başlıca rolü oynamaktadır (Van Dijk, 2015: 41).

Foucault'ya göre iktidarı kuran ve özneyi, tarihi, bilgiyi birleştiren kavram söylemdir. Çünkü söylem bir açıdan onları değişik diziler içine yerleştirip dağıtırken bir başka bakımdan da hem dizilerin oluşumuna ilişkin kuralları tanımlar hem de diziler arasındaki ilişkiyi kurarak gerek bu ilişkinin özelliklerini gerekse de sınırlarını belirler. Söylem seçicidir, tanımlayıcıdır, belirleyici ve aktarıcıdır (Doltaş, 2009: 51). İktidar söyleminin her seferinde yeniden üretilmesi sürekli olarak değişen ve dönüşen bir iktidarı gerekli kılmaktadır. Günümüzde iktidarlar çok daha esnek bir yapıdadırlar ve güçlerini hızlı bir şekilde yayarak, tahakkümü artırabilmektedirler (Bauman, 2011: 49). İktidar dil içerisinde kurulan bir şeydir. Güç ilişkileri bütün iletişim durumları içine yerleşmiştir ancak nihai olarak sabitlenmemiştir; farklı anlamlar için açık alanlar mevcuttur (Dursun, 2014: 68).

Fiske, Foucault'an yola çıkarak iktidar mücadelelerinin haber metinlerinin uzantısı olduğunu öne sürmektedir. İktidar ile iktidarda olmayanlar arasında söylem üzerinden çatışma devam etmektedir ve bu çatışma daha çok iktidarın lehinedir. Bu mücadele ile süreç içinde kurulmaya çalışılan söylemsel iktidar, hem bir gerçeklik görüşünün inşasını hem de inşa edilmiş bu gerçekliğin toplumsal dolaşımının olabildiğince geniş olmasını gözetmektedir. Bu iktidar sadece sınıf çıkarlarıyla bağlantılı bir iktidar değildir aynı zamanda bilgiyi/hakikati denetlemeye yönelik bir iktidardır (Fiske akt. Dursun, 2014: 155).

Kitle iletişim araçları kamuoyunun oluşmasında ve güç/iktidar sahiplerinin genel ideolojileri ve görüşlerinin sunumu açısından önemli bir yere sahiptir. Medyadaki söylem aracılığıyla güç/iktidar ilişkileri inşa edilir ve sürdürülür. Medya kuruluşları, sadece konuların yapılandığı başlangıç aşamasında aktif bir biçimde güç/iktidar sahibini desteklemekle kalmaz; aynı zamanda konuları belli biçimlerde oluşturma ve sunma yolunu seçerek, güç/iktidar sahiplerinin ana hatlarını verdikleri tanımların, söylemlerin devam ettirilmesine ve yeniden üretilmesine yardımcı olmaktadır (Özer, 2011a: 74).

Söylem ideolojinin etkisi altındadır ve tüm toplumsal iletişim öğeleri bunun içerisinde. İdeolojik etkiden ve iktidar olgularından bağımsız bir söylemden bahsetmek imkânsızdır çünkü iletilerin örgütlenmesi ve üretilmesini olanaklı kılan anlamsal kurallar sistemi ideolojiler ve iktidarlar tarafından oluşturulmuştur. *“İletilerin üretilmesinde anlam bilimsel bir kurallar sistemi olarak ideoloji öznelerin biçimlendirilmeleri ve rızanın yaratılmasında en etkin araç olduğunu da kanıtlar, çünkü devletin ideolojik aygıtlarının işleyiş kurallarını belirleyen ideolojinin ve iktidarın söyleminin bu kurallar sistemine uygun olarak belirlendiği söylenebilir”* (Çoban, 2015: 207).

Sembolik biçimler ve söylemler, toplumsal ilişkilerin ve adaletsizliklerin kurulmasında sürekli ve yaratıcı bir şekilde rol oynamaktadır. İdeolojinin ürettiği söylem aracılığıyla iktidar ve tahakküm ilişkileri üretilir ve sürdürülür. Anlamın etkin bir şekilde tahakküm ilişkilerini üretmesi ve sürdürmesi, egemen ideolojinin ve iktidarın söylem aracılığıyla inşasına neden olmaktadır (Thompson, 2013: 76).

2.3.2. İdeoloji ve İktidar

İdeolojileri şekillendirmek için iktidarlara ihtiyaç vardır aynı şekilde iktidarları şekillendirmek için de ideolojilere ihtiyaç vardır her ikisi birbirini destekler ve besler. İktidarsız ideolojiler olabilir fakat ideolojisiz iktidarlar olamaz, çünkü iktidarları oraya taşıyan diğerlerinden farklı ve ayırt edici ideolojileridir. Bu ideolojiler sayesinde geniş halk kitlelerini yönlendirebilir ve istenilen doğrultuda harekete geçirebilirler.

“İktidarı ele geçirme dürtüsü iki biçimde ortaya çıkar: Açık olarak (önderlerde); kapalı olarak (önderleri izleyenlerde). İnsanlar kendi istekleriyle bir önderin ardına takıldıkları zaman, bunu, önderin kumanda ettiği grup yoluyla iktidarı elde etmek amacıyla yaparlar ve önderin utkuları onlara kendi utkularıymış gibi gelir. Birçok insan, bağlı, buldukları grubu utkuya ulaştırarak yeteneği kendinde göremez ve bundan ötürü, üstünlüğün elde edilmesi için gerekli cesarete, basirete sahip görünen bir önder ararlar” (Russell, 1990: 16).

“Toplumsal iktidarı ele geçirmenin yolu, nesnelere üzerinde iktidar kurmaktır; bugün her zamankinden daha çok böyledir bu. İnsanın eşya üzerindeki tahakkümü de o kadar ağır olur ve insan da gerçek bireysel özelliklerinden o kadar uzaklaşır, zihni giderek bir biçimsel akıl otomatına dönüşür.” Hegemonya gücünü ve devamlılığını nesnelere üzerindeki tahakkümü sayesinde kazanır. Nesnelere ve kavramlara farklı anlamlar yüklenerek onları olmadıkları şeylere çevirirler, bu şekilde iktidarın devamlılığı sağlanır. Örneğin 1789 yılındaki Fransız devriminde de özgürlük, bağımsızlık, millet, bayrak kavramları yaratılmıştır ve bu kavramlar için insanlar ölüme gitmiştir. Oysaki bu kavramlar o tarihe kadar toplumların hafızalarında bulunmayan kavramlardı, burjuvazinin çarpıtmaları ve zorlamaları sonucu halka mal edilmiştir. Gerçekliği çarpıtan ve yeni olgular yaratan burjuvazi bunu yaparken akıllı manipüle etmiştir ve insanların bu içi boşaltılmış gerçeklikler uğruna ölmelerine neden olmuştur. Gerçekliğin yeniden inşasını gerçekleştiren toplum mühendisleri, insanın doğasında olmayan olguları, gerçeklik dışı olguları ve aslında aşkın bir akılla bakıldığında hiçbir anlamı olmayan kavramları, allayarak pullayarak insanlığın özünün gerçekleri gibi lanse etmektedirler (Horkheimer, 2010: 146).

“İdeoloji fikri, iktidar ve hâkimiyet fikrinden ayrılmaz. Her ideolojinin birinin çıkarına olması, kavramın ayrılmaz bir parçasıdır; ideolojik hegemonya aracılığıyla kendi hâkimiyetlerini güvence altına alanlar hükmedenlerdir” (Bauman, 2011: 21). İktidarda, sınıf, güç, egemenlik, otorite, toplumsallaşma, ideoloji, kültür ve eğitim gibi insan dünyasını oluşturmaktadır. Tüm bu kavramların paylaştığı şey, kişisel iradeye sınırlar koyan ya da gerçekleşen eyleme (tasarlanmış eylemden farklı olarak) müdahale eden bir dış baskı düşüncesidir. İktidar, somut olarak bireyselliğe ket vuran bir araçtır. İdeolojiden beslenen ve ondan aldığı soyut gücü belirli araçlarla somut hale getirip bireylere uygulayan iktidar aynı zamanda ideolojini temel taşıyıcısı ve yayıcısıdır (Bauman, 2015: 12).

İktidardaki insanlar, o mevkie gelme sürecinde elde ettikleri bilgi ve beceriler sayesinde geri kalan kitleden farklılaşmaktadır. Bu fark, yönetme erki ve ideolojik güç açısından üstünlükler sayesinde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu kişiler güçlü kişilikleriyle bir düşünce dünyasını yönlendirecek ve şekillendirecek güce sahiptir.

Bu erke ve güce sahip olan insanlar, sistemin ilerlemesini sağlayan en güçlü kurumlarda ve noktalarda görev alırlar. Sistemde önemli yerlerde bulunan bu kişiler devletin, şirketlerin, kuruluşların kısaca tüm sistemin geleceğini şekillendirmekte ve bugününü yönetmektedir. Ayrıca bu kişilerin ellerinde güç ve servet edinecek her türlü unsur bulunmaktadır. Kimi zamanda bu kesimler ellerindeki bütün bu gücü kendi ideolojileri ve menfaatleri için kullanmaktadırlar.

Günümüzde açık bir manipülasyondan ya da illüzyondan söz etmek imkânsızdır çünkü ortada gerçek diye bir şey kalmamıştır. Söz konusu manipülasyon ve illüzyon asıl gerçekliğin önüne geçmekte ve var olan gerçekliğin aslında bir simülasyondan başka bir şey olmadığını sürekli olarak topluma dayatmaktadır. Bu simülasyon yapay bir iktidar kavrayışı ortaya çıkarmaktadır (Boudrillard, 2011: 40). Kitle iletişim araçları insanları üretilen gerçeklik konusunda ikna etmeye çalışmaktadır. Bunu bütün gücüyle gerçekleştirmeye ve var olan bütün yalın gerçeklikleri yok etmeye çalışmaktadır. Medya öyle bir simülasyon oluşturur ve gerçekliği yeniden inşa eder ki, bireye kaçacak hiçbir yer kalmaz, çünkü medya günümüzde hiç olmadığı kadar kapsayıcı ve hükmedici konumdadır.

İktidarlar kendilerine karşı gelecek tehditlere yönelik her zaman bir caydırma ve simülasyon oyununa başvurmaktadır. Bu işi sürekli olarak gerçeğe eş değer ürettiği simülasyonlar ve saptırılmış gerçekliklerle başarabilmektedirler. Günümüzde iktidar, hegemonya hem gerçek, hem de bunalım üreterek yapay toplumsal, ekonomik ve politik mücadele biçimleri sunmaktadır. Günümüzde meta üretiminin yanı sıra gerçeklikte sürekli olarak üretilmektedir. Bu noktada iktidarlar ise kendilerine benzeyen gerçeklikler üretmektedir ve bunu toplumun tüm katmanlarına yaymaktadır. Bunun sonucunda asıl gerçeklikten ve iktidardan farklı bir iktidar olgusu ortaya çıkmaktadır. Bu yeni iktidar, “kolektif iktidar”dır. Asıl iktidarın etrafını çevreleyen bu iktidar simülasyonu onu görünmez kılmaktadır (Boudrillard, 2011: 44-45). Egemen ideoloji kurduğu bu gerçeklik ile toplumlara sindirmekte, yönlendirmekte, harekete geçirebilmektedir. Asıl gerçekliğin yerini alan gerçeklik, aslında iktidarın arzularından başka bir şey değildir. Birçok aygıt ile kendi etrafına

bir simülasyon duvarı ören iktidar bu yolla asıl gerçekliği ve iktidarını gizleyebilmektedir.

Sayırsız iktidar ilişkisi toplumun bütün katmanlarına nüfuz eder, onu belirler, oluşturur; iktidar ilişkileri gerçek söylemin bir birikmesi, bir dolaşımı, bir işleyişi, bir üretimi olmaksızın ne işleyebilir, ne yerleşebilir ne de ayırt edilebilir. İktidar içerisinde, iktidardan yola çıkarak ve bu iktidar yoluyla işleyen belirli bir gerçeklik ekonomisi olmadan iktidar ayakta duramaz. İktidar tarafından hakikat üretimine bağlı kılınırız ve ancak hakikat üretimi yoluyla iktidar uygulayabiliriz ve itaat ederiz, bu her toplum için geçerlidir. İktidar, sürekli olarak hem bireyi hem yaşam dünyasındaki gerçekliği üretir. İktidar durmaksızın bizi sorgular, durmadan soruşturur, kaydeder; gerçeklik arayışını kurumsallaştırır, bunu meslekleştirir, ödüllendirir. Egemen ideoloji zenginlikler üretmenin yanı sıra, gerçekliklerde üretir ve zenginliği üretmek içinde gerçeklik üretir. Bu gerçeklik egemen ideolojinin kendi gerçekliğidir ve onun tarafındadır. Aslında üretilen gerçeklik, egemen ideolojinin dışındakiler için, yani ötekiler için bir manipülasyondur sadece. Egemen ideoloji bireyleri gerçeğin ve aklın boyunduruğu altına alır bu yolla da aslında bireyi kendi boyunduruğu altına alır. İktidar gerçeklik yasasını koyar ve bireyin buna uymasını bekler. Sonuç olarak da birey, iktidar kurallarına ve gerçek söylemlerin iktidarına bağlı olarak diğerlerini yargılar, mahkûm eder, sınıflandırır, görevlere zorlar, belirli bir yaşam biçimine ya da belirli bir ölme biçimine itilir (Foucault, 2002: 38-39).

Sistemin ve onun kurucusu ve destekçisi olan egemen ideoloji, toplum üzerinde oldukça baskın bir konumdadır. Normal insanlar bu baskıyı kaldıramaz ve yönetemez, bu yüzden sistemi olduğu gibi kabul ederler. Bu sistem ve ideoloji insanları o kadar sarmalamıştır ki birey ne aile ne iş ne de sosyal hayatındaki temel kararları kendisi belirleyemez. Söz konusu kararlar ve olgular, ideoloji tarafından onlara öğütlenmiş hatta dayatılmıştır. Kişi, bu sistemin içinde doğar ve o şekilde düşünmeye ve davranmaya zorlanır. Sistemin dışına çıktığı takdirde dışlanır ve ötekileştirilir. Bu yüzden sistemde olan biten şeylerden bihaberdirler ya da müdahale edecek durumda değildirler. İdeolojinin yoğun baskısı sonucu geniş halk kitleleri apolitize olur ve sistemden kendilerini soyutlama ihtiyacı duyarlar.

İktidarı elinde bulunduran ve ideolojiye yön veren kişiler toplumdan tamamen soyutlanmış ve onlardan ayrı bir konumda değildir. Bu kişilere ideolojiyi oluşturan ve sürdürülmesine yardımcı olan diğer toplumsal sınıflar, bireyler yardım eder örneğin, danışmanlar, akıl hocaları, sözcüler, halkla ilişkiler uzmanları, reklamcılar, propagandacılar gibi birçok meslek grubu ve çalışanı bu sistemin devamı için çaba gösterirler ve egemen olan ideolojiyi tekrardan ve tekrardan inşa ederler. İktidarı ve ideolojiyi destekleyen bu sınıflar, iktidar seçkinlerini destekleyen ve iktidarın nimetlerinden faydalanan yeni bir sınıfı oluştururlar. Bu kişiler yönetimin içinde yer aldıkları gibi yönetimde yer almayıp, geniş halk kitlelerini yönlendirecek ve harekete geçirecek bir konumda da olabilirler ve bunu iktidar için en iyi şekilde kullanmaya çalışırlar (Mills, 1974: 7-8). Hem reklam hem de propaganda ile birey üzerinde baskı kurulur ve birey önemsiz kılınır. Sloganların tekrarlanması ve asıl önemli konuyla uzak yakın ilişkisi bulunmayan etmenlerin vurgulanması, bireylerdeki eleştiri yeteneğini köreltir. Egemen ideolojinin propagandalarında gösterdikleri güç ve karşı konulmazlık karşısında bireyler kendini küçük ve önemsiz olarak addederler, sistemde pasif bir konuma girerler (Fromm, 2012b: 132). İktidar karşısında ezilen, büzülen, küçülen bireyler iktidara karşı çıkamaz ve iktidarın buyurduğu her şeyi kabullenmek zorunda kalır. Bireyler iktidarın ezici gücü karşısında kendi kimliklerini savunma pozisyonundadırlar. İktidarın dayattığı normlara uymak zorunda olan, daha doğru bir ifadeyle bu zorunlulukların dayatıldığı bireyler, kendi kişisel kimliklerini egemen olan ideolojinin kimlik çerçevelerine entegre etmeye itilmektedir. Bunun sonucunda kişisel kimliklerin yok olduğu, egemen ideolojinin hâkim olduğu stereotip kimlikler ortaya çıkmaktadır.

İktidar, doğumundan itibaren iktidara sahip olan ya da onu işleten bir kişiye, gruba maddi olarak özdeş değildir, yasal sahibi hiç kimse olan bir makineler bütünü haline gelmiştir. Kuşkusuz, bu makinede kimse aynı yeri işgal etmez, bazı yerler ağır basar ve üstünlük etkileri üretmeyi sağlar. İktidar, yasalar bütününden ya da bir devlet aygıtından daha farklı biçimde karmaşık, daha farklı biçimde yoğun ve yaygındır. Aynı zamanda, toplum iktidar aygıtlarına sahip değilse, kapitalizme özgü üretici güçleri yönetemez ve onlardan faydalanamaz (Foucault, 2003: 96-98).

İktidar sahipleri her türlü şekilde, iktidarlarını meşrulaştırmak ve devam ettirmek isterler. Bunun içinde yegâne araçları ideolojidir, ideolojiler normatif bir bilgi türüdür; örtük ya da aleni olabilirler ve ayrıca karşıda koyulabilirler. Toplumsal iktidarlar sahte bilinçler, oluşturmaktadır ve toplumdaki ciddi orandaki güç, farklılıkları gölgelemektedir. Ayrıca güçlü sınıflar ideolojik fikirlerini derinlemesine toplumun kabul edilen bir parçası olarak konumlandırarak, bu ideolojilerin ve inançların doğal bir durum olduğu havasını vermektedir (Eriksen, 2009: 229).

İktidar sadece söylemin içinde var olmaz, aynı zamanda söylemin içerisindeki bir toplumsal güç olarak önemli olduğu vurgusu yapılır. Bu noktada söylem ile iktidar arasındaki ilişki yakındır ve söylem de sınıf grup ya da kurumun ve bunların göreceli konumunun ya da üyelerinin statüsünün sahip olduğu iktidarın bir tezahürüdür (Van Dijk, 1994: 275). Söylem aracılığıyla da iktidar inşa edilir ve iktidar elitleri söylem dilini kullanarak kendilerini meşrulaştırır. Egemen ideoloji içerisinde söylem aracılığıyla iktidarlar meşrulaştırılır ve genişletilir.

İktidarda olan ve ideolojiyi yönlendiren kişiler toplum ve sistem üzerindeki güçlerinden haberdardır ve bunu en iyi şekilde kullanmak isterler. Toplumun geri kalan kısmı bu iktidarın seçkin elitlerinin gücünün farkındadır ve bu yönde teorilerde üretirler fakat genelde iktidar seçkinleri bu görüşleri görmezden gelir. Seçkinler sahip oldukları, güç ve iktidarı kullanırken, bu konuda kendilerine karşı koymayı isteyen kişiler, sınıflar ve toplumsal yapılardan haberdardır ve bu yapıları pasifize ederek etkisiz hale getirmek isterler. İktidar seçkinleri hepsi iyi birer halkla ilişkilere dönüşmüştür ve halka, geri kalanlara nasıl hitap etmeleri gerektiğini iyi bilirler ve bu şekilde davranırlar. Ayrıca toplumu ilgilendiren önemli konularda karar alma yetkisini kendinde gören iktidar seçkinleri, ayrıca ellerinde ki güce, diğerlerini de inandırmışlardır. Toplumdaki önemli kararları sadece “devletin büyükleri” bilir şeklinde ifade eden geniş halk kitleleri, buna inandırılmış ve bu şekilde manipüle edilmişlerdir (Mills, 1974: 9-10).

İktidar ve popüler holdinglerle şirketler hakkındaki haberler, medya için idealdir. Bu noktada medyanın dikkat etmesi gereken nokta halka kendini “nesnel” yansıtmasıdır. Bu noktada, kitle iletişim araçlarının özel sektörün elinde bulunduğu

ülkelerde medya bir kısır döngü içindedir. Bir yandan kendini nesnel yansıtmak adına, ara sıra da olsa, hükümetin yolsuzluklarını ortaya çıkarır; öte yandan iktidarı kızdırmaktan kaçınır. Bu açıdan medya kendi çıkarlarını korumak adına doğruluğu kolayca iddia ve ispat edilebilecek, kendisini maddi ve manevi açıdan zarara sokmayacak haber malzemesini kullanır. Hükümet ve iş çevreleri de “haber kaynağı olmanın üstün konumlarını pekiştirmek için haber kuruluşlarının işlerini en rahat şekilde yapmalarını sağlarlar (Chomsky ve Herman, 1998: 53).

İktidarda kapitalist sistemin bulunduğu bir düzende bireyler siyasi ilişkilere ve yönetime dolaylı olarak da olsa katılmak zorundadır. Eskiden olduğu gibi Feodal yapıdaki bir toplumda, halk senyöre ve yönetiminde olduğu derebeylerine bağlıydı ve onlar aracılığıyla iktidarla ilişkilenebiliyordu. Bu iktidar kişilerin ne yaptığıyla hiç ilgilenmiyordu, siyasi iktidar buna ilgisizdi. Bir senyörün, derebeyin gözünde var olan şey, toprak, köyü, köyünde oturanlar ve alilerdi. Fakat birey, iktidarın gözünde yoktu. Her şey kolektif bir bakış açısıyla değerlendirilmekteydi ve bireyin esamesi okunmamaktaydı. Egemen ideoloji ve iktidar dönüşmeye başlayınca, herkesin iktidarın gözü tarafından fiilen algılanması gerekli oldu, kapitalist türden bir toplum olsun istendi. Yani mümkün olduğunca yaygınlaştırılmış, mümkün olduğunca verimli bir üretimle birlikte; işbölümünde kimilerinin şu işi, kimilerinin bu işi yapmasına ihtiyaç olduğu bir toplumsal yapı inşa edilmeye çalışıldı. Bu sisteme karşı gelecek devrimlerden ve isyanlardan korkulmaya başlandı. Bundan dolayı bireyin gözetlenmesi gerekli olmuştur (Foucault, 2003: 157).

İktidarı çok fazla değer biçmek ve her yerde, her şeye muktedir bir konumda betimlemekte yanlıştır. Ayrıca iktidar, her zaman olumsuz bir yapı arz etmez, eğer böyle olsaydı iktidar uzun süre ayakta kalamazdı ve istediklerini kitlelere yaptıramazdı. Foucault’un (2003: 42) iktidar bakış açısı da bu yöndedir. “İktidarın tek işlevi bastırmak olsaydı, iktidar büyük bir üst ben tarzında, yalnızca sansür, dışlama, engel, içe atma kipiyle işliyor olsaydı, yalnızca negatif bir biçimde uygulanıyor olsaydı, çok dayanıksız olurdu. İktidar eğer güçlüyse, arzu düzeyinde – bu da artık anlaşılmaya başlanmıştır- ve bilgi düzeyinde pozitif etkiler ürettiği için böyledir. İktidar bilmeyi engellemek bir yana, onu üretir.”

2.3.3. İdeolojik Aygıtlar ve İktidar

Öncelikle devletin hükmetmesindeki başat iki tanımı Weber (2014, 39-40) aracılığıyla yapılarak, devletin ideolojik aygıtlarını açıklayabilir.

“Güç: Bir sosyal ilişki içinde, bir aktörün hangi temele dayanırsa dayansın, direnmeyle karşılaşsa bile istediğini yapabilme kabiliyetin de olma ihtimalini ifade eder. Ayrıca güç sosyolojik açıdan içeriği çok belirsiz bir kavramdır. Bir insanın düşünülebilecek tüm nitelikleri ve düşünülebilecek tüm ihtimallerin bileşkesi, bir bireyi belli bir durumda kendi iradesinin zorla kabul ettirme konumuna getirebilir. Bundan dolayı sosyolojik anlamda egemenlik kavramının daha net olarak açıklanması ve ancak bir emre itaat edilmesi ihtimali anlamına gelir”

“Egemenlik: Belli içerikteki bir emre belli bir grup insanın itaat etme ihtimalini anlatır: Disiplin belli bir grup insanın kazanılmış bir alışkanlık sonucu, anında, kendiliğinden ve kalıplaşmış bir şekilde itaat etmeleri ihtimalidir. Egemenliğin mevcudiyeti, ancak başkalarına başarıyla komuta eden bir kimsenin mevcudiyetiyle fiilen ortaya çıkar, ancak idari bir ekibin veya kuruluşun mevcudiyetine bağlı değildir. Ancak bunların en azından birinin olmadığı bir kuruluş yok gibidir. Bir kuruluşun üyeleri bu nitelikleriyle, yürürlükteki kurallar gereğince egemenlik ilişkilerine, yani “otoriteye” bağlı oldukları ölçüde, egemenliğe göre koordine edilmiş kuruluşlar olarak adlandırılırlar.”

Marksist teoride devlet ile devletin aygıtları birbirinden ayrılmaktadır. Devlet ve onun kendi aygıtı içerisinde var olması, devletin iktidarının var olmasıyla anlam bulur. Var olan sınıf çatışmalarının hedefinde devlet iktidarı vardır. Devletin iktidarı ile devlet aygıtını birbirinden ayırmak gerekmektedir. Devlet iktidarı ele geçirilse bile devletin aygıtlarını ele geçirmek o kadar kolay değildir bunun birçok örneği vardır. Örneğin Fransa’da 1917 yılında proletarya devleti ele geçirmiştir fakat devletin aygıtını ele geçirememiştir ve bunun bedelini kısa sürede ağır bir şekilde ödemiştir. Marksist bakış açısı devlet teorisini şu şekilde tanımlamaktadır;

1. Devlet, devletin (baskı) aygıtıdır.
2. Devlet iktidarı ile devlet aygıtının birbirinden ayırmak gerekir.

3. Sınıf mücadelelerinin hedefi devlet iktidarınıdır, dolayısıyla, devlet iktidarını ellerinde tutan sınıflar (veya sınıf ya da sınıf fraksiyonları ittifakı) tarafından devlet aygıtının kendi sınıfsal hedefleri doğrultusunda kullanılmasıdır.
4. Proletarya, var olan burjuva devlet aygıtını yıkmak ve ilk aşamada onun yerine bambaşka bir devlet aygıtı koymak, daha ileriki aşamalarda ise radikal bir süreci, devleti yıkmaya sürecini (devlet iktidarının ve her türlü devlet aygıtının sonu) başlatmak için devlet iktidarını ele geçirmektir (Althusser, 2014: 48).

Görüldüğü gibi öncelikle devlet ile devlet aygıtını birbirinden ayırmak gerekmektedir. Devletin ideolojik aygıtları çok daha çeşitlidir ve devlet aygıtına göre toplumun daha geniş kesimine yayılmıştır. Devletin ideolojik aygıtları egemen ideolojinin düşünsel yapısını toplumun bütününe yaymak ve kabul ettirmek istemektedir. Devletin iktidarı değişse bile ideolojik aygıtlar değişmemekte ve belirli kalıpları sürekli olarak yaymaya devam etmektedir. Devletin kullandığı aygıtlarda ikiye ayrılmaktadır.

Egemen sınıf, ideoloji kendi isteklerini yerine getirmek için iki farklı aygıtı ihtiyacı vardır bunlardan biri “devletin siyasal aygıtı”dır, bir diğeri ise “devletin ideolojik aygıtı”dır. Devletin siyasal aygıtı, devlet başkanı, hükümet, idare gibi yönetsel siyasal aygıtlardan oluşur. Konumuz gereği bu aygıtları detaylı olarak açıklamayacağız, bunun yerine devletin ideolojik aygıtlarından bahsedilecektir. Bu ayrımın daha anlaşılır olabilmesi için devletin aygıtları ile devletin ideolojik aygıtlarını tam olarak tanımlamak gerekmektedir. Öncelikle devletin aygıtları şu birimleri kapsar, hükümet, idare, ordu, polis, mahkemeler vb.. Devletin ideolojik aygıtları ise birbirinden ayrı ve uzmanlaşmış kurumlardır. Bu kurumları şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Dinsel DİA (farklı kiliselerin ve cemaatlerin oluşturduğu sistem)
2. Okul DİA’sı (farklı, gerek özel gerekse devlet okullarının oluşturduğu sistem)
3. Aile DİA’sı (emek gücünün yeniden üretimine katılır, üretim tarzlarına göre üretim birimi ya da tüketim birimidir)

4. Hukuk DİA'sı (Hukuk aynı zamanda hem baskıcı devlet aygıtına hem de devletin ideolojik aygıtına aittir)
5. Siyasal DİA (farklı partileri içeren sistem)
6. Sendikal DİA
7. Haberleşme DİA'sı (Basın, radyo, televizyon vb.)
8. Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb.)

Görüldüğü gibi devlet aygıtı ile devletin ideolojik aygıtları birbirinden ayrılmaktadır. Devlet aygıtı tek olmasına karşın devletin ideolojik aygıtları birden fazladır. Devlet aygıtı (baskıcı) tamamıyla kamu alanında bulunmasına karşın devletin ideolojik aygıtlarının büyük bölümü dağınık şekilde özel alanda bulunmaktadır ki bu onların fark edilmesini çok daha güç kılmaktadır. Din kurumları, partiler, sendikalar, aileler ve bazı okullar, gazetelerin, medya kuruluşlarının ve kültürel kuruluşların çoğu, vb., özeldir (Althusser, 2014: 50). Bunların yanı sıra ikisi arasında ki en büyük ayırmda, devletin baskıcı aygıtları güç kullanırlar fakat devletin ideolojik aygıtları ideolojileri kullanarak “rıza üretirler”. İdeoloji aracılığıyla üretilen gerçeklik ve bu gerçekliğin yansımaları olan kurumlar, ilişkiler, normlar bir şekilde var olan egemen ideolojinin tezahürü şeklindedir. Devletin ideolojik aygıtları bütünüyle ele geçirilmedikten sonra devletin ve var olan yaşam dünyasının ele geçirildiği ileri sürülemez. Daha öncede belirttiğimiz gibi, iktidarlar ele geçirilebilir fakat var olan egemen ideoloji daimidir ve değiştirilemez, bunu başarmanın tek yolu devletin ideolojik aygıtlarını ele geçirmektir.

Althusser gibi ikinci kuşak Marksistler ideolojiyi, bir sınıfın diğer bir sınıfa hükmetmek için kullandığı bir araçtan ziyade, tüm sınıfların katıldığı ve yaşamın her alanına yayılmış pratikler dizgesi olarak tanımlar. Gramsci içinde ideoloji, tüm toplumsal pratiklerin içine sızmış ve devletin ideolojik aygıtları tarafından doğallaştırılmış bir kavramdır. İdeoloji aracılığıyla ortak bir alan inşa edilir ve ideoloji bu alana gizlenir ve sürekli olarak yeniden inşa edilir (Akca, 2009: 81).

Burjuva kapitalist toplumu kendine ideoloji aracılığıyla bir kuruluşu kavram üretmiştir ve kendi ürettiği bu gerçekliğe göre kurumları ve insanları şekillendirmektedir. Burjuva kapitalist sınıfa göre kurgulanan toplum, özgür ve eşit

meta sahipliğine göre kurgulanmıştır. Bu yolla gerçek sömürü sistemi perdelenmektedir. Eleştirel kuram çerçevesinde, bu sahte simülasyonu yorumlamakta ve asıl gerçekliği açığı çıkarılmaya çalışılmaktadır (Knapp, 2014: 109).

Althusser'e göre ekonomik temelin dayatmaları, bireylerin, işçilerin, idarecilere vb. yerine getirmek zorunda oldukları işlevleri belirler. Bununla birlikte, insanlar kendi nesnel kimliklerinin kapitalist sistem içerisinde işlevsel bir yapıda olduklarını fark etmezler. Bunun yerine, devletin ideolojik aygıtları tarafından yayılan ve dağıtılan aldatıcı özne ve kimlik konumlarını kabullenirler. Bütün ideolojiler somut bireyleri öznel olarak oluşturma işlevine sahiptir (Smith, 2007: 81). Devletin ideolojik aygıtları bireylere öz benlikler ve kimlikler inşa ederler, bu kimlikler bireyin ideoloji ve otorite karşısında nasıl durması gerektiğini de ona öğretirler. İdeoloji bireyi kendi çıkarı doğrultusunda belirli kalıplara sokar ve bunun dışına çıkanları cezalandırır. İşte bu noktada devletin baskı aygıtları devreye girer ve birey zor kullanarak toplumdan ve öz benliğinden soyutlamaya çalışır.

Devletin ideolojik aygıtları günümüzde çok daha komplike bir yapıya kavuşmuştur, fakat içerisindeki egemen ideoloji her zaman ki gibi yek paredir, kesin ve belirli hedefler doğrultusunda oluşturulmuştur. Bunun en büyük nedeni söz konusu egemen ideolojinin uzun ve çetin süren sınıf mücadeleleri sonucu ortaya çıkmasıdır. Yeni egemen ideoloji inşa edilirken, öncelikle var olan yani eski ideolojik aygıtlarla savaşılar, hem de aynı zamanda kendi örgütlenme ve mücadele biçimlerini arayan yeni sömürülen sınıfın ideolojisi ile mücadele ederek ulaşılabilecektir. Yeni kurulan egemen ideoloji hem eskiyi yok etmekte hem de o dönemde var olan sömürülen toplumların başkaldırılarını bastırmak ile uğraşmaktadır. Kurulan yeni egemen ideoloji her seferinde yeniden üretilmelidir ki devamlılığını sağlayabilsin, işte burada devletin ideolojik aygıtları devreye girmektedir ve var olan ideolojik gerçeklikleri her seferinde tekrardan üreterek topluma dayatmaktadır.

Egemin ideolojinin yeniden üretimi için maddi, siyasal ve ideolojik koşulların yeniden üretilmesi gerekmektedir (var olmak kendini yeniden üretmektir). Bu yeniden üretim basit ve kolay bir şekilde gerçekleşmemektedir; karmaşık ve çelişik

halde bulunana önceki egemen ideolojik unsurlara karşı sürekli yenilenmek ve yeniden üretilmek zorunda olan egemen ideoloji bu yolda devletin ideolojik aygıtlarından yararlanır ve mevcut sistemi korumaya çalışır. Egemen ideolojinin yeniden üretimi yolunda verilen mücadele, tamamlanmamış ve daima sınıf mücadelesi yasasına göre yeniden başlatılması gereken bir mücadeledir. Her seferinde ideolojinin yeniden üretiminin nedeni sadece eski egemen sınıfların ideolojik karşı çıkışları ya da devletin ideolojik aygıtlarının ayak diremesi değildir, egemen sınıfların farklı sınıf fraksiyonları arasındaki çelişkiler ve genel, özel çıkar savaşı da değildir, tüm bunların yanı sıra egemen ideolojinin birleştirilmesi için verilen mücadelenin sürekli olması, pratiklerin çeşitliliğine ve maddiliğine de bağlıdır; bunların kendiliğinden ideolojisine ise birlik kazandırmak gerekir. İnsanların bir araya geldiği ve birlikte yaşama desturunu kazandıkları dönemden beri sınıf çatışmaları ortaya çıkmıştır ve günümüzde de devam etmektedir. Aynı şekilde egemen sınıfın kendi ideolojisini yayma ve kabul ettirme mücadelesi de son bulmaz. Egemen ideoloji kendi çelişkilerini asla çözemez ve sürekli bu çelişkiler devam eder, bu çelişkiler sınıf mücadelesinin bir yansımasıdır. Bu çelişkilerin ortaya çıktığı ve çözülmeye, bastırılmaya çalışıldığı yegâne sahada devletin ideolojik aygıtlarıdır. Devletin ideolojik aygıtları, bir sınıf mücadelesinin hem verildiği yer hem de bu mücadelenin konusu olmak zorundadır, bu mücadele ise, toplumsal oluşuma egemen olan genel sınıf mücadelesinin, egemen ideolojinin aygıtlarında sürdürülmesidir (Althusser, 2014: 12-14). Tarihsel süreç göstermektedir ki egemen olmak isteyen sınıflar, öncelikle devletin ideolojik aygıtlarını ele geçirerek, bunları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmalarıyla isteklerine kavuşabilmektedirler. Egemenlik kurmak isteyen sınıflar arasındaki asıl savaş alanı devletin ideolojik aygıtlarıdır, bu aygıtları yavaş yavaş ele geçiren yeni egemen sınıf, bu araçlar aracılığıyla kendi ideolojik gerçekliğini yaratmakta ve toplumun geri kalanına bu gerçekliği olağan ve olması gereken gerçeklik olarak kabul ettirerek kendi egemen ideolojisini inşa etmektedir.

İnsanlar, eylemlerini verili toplumsal normlar ve değerlere kendi öznel unsurlarını katarak yorumlar ve anlamlandırır. Birey var olan anlam ile gerçekleştirilen veya gerçekleştirdiği eylem arasında anlamlı bir bağ kurmaktadır. Birey böylece kodlanmış anlamlara göre eylemleri nitelendirmekte ve bu eylemi

gerçekleştirme ya da kaçınma yoluna gitmektedir. Birey, gerçekleştireceği eylemin yöneldiği hedefle ve hedefe ulaşma durumunda ortaya çıkacak durumla ilgili davranışlar ve tutumlar sergilemektedir ve bunun sonuçlarına katlanmaktadır (Önür, 2002: 24).

Toplumsal normlar ve değerler bireyin bilincini şekillendir, ardından birey zihinsel aktiviteleri ve özneliğiyle toplumsal normları ve değerleri kendine göre yorumlar ve tekrardan üretir. Bu süreçte toplumsal normlar ve değerler yeniden üretilmiş ve şekillenmiş olur. Bireyler bu etkileşim sürecinde iletişimi kullanırlar, söz konusu iletişim yüz yüze, bire bir iletişim olduğu gibi kitle iletişim araçları ile de gerçekleşir. Tabii kitle iletişim araçları ile gerçekleştirilen iletişimin formatı yüz yüze iletişime göre çok daha farklıdır ve fazlasıyla egemen ideoloji doğrultusundadır. Bunun sonucunda bireyler daha fazla önceden kodlanmış normlarla, değerlerle, gerçeklerle karşılaşır ve bunları genel geçer kurallar olarak algılayıp, kabul ederler ve kitle iletişim araçlarının da yardımıyla bir sonraki kuşaklara aktarma ve anlamlandırmaya çalışırlar.

Devlete bahşedilen ya da devletin yapısından dolayı zorla ele geçirdiği güç olgusu, devletin egemenliği altındaki bireylere, topluluklara, kitlelere, diğer kuruluş ve devletlere, kısaca var olan bütün değer ve sistemlere hükmetme becerisidir. Devletler bunları farklı yöntemlere gerçekleştirirler kimi sistemler otoriterdir ve bunu baskı ile silah zoruyla gerçekleştirirler, kimi sistemlerde bu zoraki güç daha yumuşaktır ve rıza üretimi üzerine şekillenir. Sonuçta her sistem kendi amaçları doğrultusunda güç kullanır ve bu güç kullanımını olağanlaştırır.

Egemenlik ise bir sistemdeki var olan hükmedici yönetici kişi, topluluk ya da sistemi ifade eder. Egemenlik soyut şekilde olan güç olgusunun somut şekilde bürünmesidir. Yani egemenlik gücün vücut bulmuş şeklidir. Devletler ve sistemler egemenliklerini ihtisas etmek için farklı sistemler, kurumlar, kuruluşlar oluştururlar ve kurulan her sistem ya da kurum egemenliğin bir tezahürüdür. Hegemon sistemlerin birçok egemenlik kuruluşu mevcuttur, bunlardan konumuzla ilintili olanı ideoloji üreten ve bunu yayarak sistemin işleyişine katkı sağlayan ideolojik aygıtlardır. Bu aygıtlardan da özellikle kitle iletişim araçları bizim için önemlidir,

bundan dolayı aşağıda kitle iletişim araçlarının hegemonyayı üretmesi ve sürdürmesine değineceğiz.

“Elektronik medya, çağdaş kural yönetimsel etkileşim alanında oldukça etkili bir rol oynar. Medya, onların altında yatan ideolojik gereksinimler ve kuralların biçimlenmesine ve sürmesine yardımcı olur. Çünkü onlar, eşsiz ve güçlü teknik kapasiteleri ve albenili içerikleri ile bilgi yayımının şimdiye dek icat edilmiş en etkili araçlarıdır. Kitle iletişim araçları yalnızca coğrafi sınırları aşmakla kalmaz, aynı zamanda sınıfsal, ırksal, kültürel, politik, eğitsel ve cinsiyetle ilgili sınırları da geçerek belli bakış açılarını ve aktarımın rutin bir üretimi olan anlam üretme biçimlerini sürekli olarak yineleyerek ve yerleştirerek eğlenceyi ve bilgiyi yayarlar. Böylece belli bakış açılarını güçlendirirken diğer bazılarını dışlayan ideolojik sentez ifadeleriyle ve otoritenin kaynaklarının ilgili ideolojik ipuçlarıyla kitle iletişim araçları, izleyicilerinin en genel ve önemli deneyimlerinin bazılarını yapılandırmak yoluyla toplumsal gerçekliğin kurulmasına ve düzenlenmemesine yardımcı olurlar” (Lull, 2001: 88; Van Dijk, 2015: 44).

Kitle sadece bir manevra yığındır, kendisine ahlak vaazları verilir, duyguları coşturan bir iki ideolojik söylem ve göstergelerle, içinde yaşadığı bütün çelişkilerin, yoksullukların, yetersizliklerin sona ereceği ona öğüt edilir. Güzel bir çağın müjdesini veren efsaneler ona anlatılır ve böylece uyutulur (Gramsci, 2014: 260). Bu efsanelerde tabi ki de kitle iletişim araçlarıyla anlatılır ve kitleler uyutulur. Kitle toplumunun oluşmasında ve bireyin toplumsallaşmasında önemli bir rol oynayan kitle iletişim araçları, ideolojinin belirli kalıplar üretmesi ve yaymasında da etkin silahlardır. Kitle iletişim araçları belirli ideolojileri üretirken aynı zamanda bu doğrultuda toplumsallaşmayı da şekillendirmekte ve üretmektedir.

Egemen ideoloji toplumsal gerçekliği nüfuz etmiş bir konumdadır ve bütün egemen bakış açıları ve söylemler içerisine gizlenmiş durumdadır. Birey toplumsal gerçekliği yaşadığı sürece egemen ideolojiyi de yaşar ve onun bir parçası haline gelir. Egemen ideoloji, toplumsal bağları bir arada tutan bir çimento görevi görmektedir, söz konusu çimento sistemdeki bütün kurumları yapılandırır ve bunların içerisine nüfuz eder (Lodziak, 2003: 28). Egemen ideoloji toplumun tüm

katmanlarını kaplayan bir çimento oluştururken, kitle iletişim araçlarından faydalanırlar. Bütün toplumu aynı ölküye inandırma ve harekete geçirme işlevini günümüzde medya gerçekleştirmektedir. Kitle toplumunun oluşması ve günümüzde birçok şeyin rıza üretimi yoluyla gerçekleşmesiyle birlikte, kitle iletişim araçları çok daha önemli bir konuma gelmiştir ve toplumu şekillendirme rolünü üstlenmiştir.

Kitle iletişim araçlarına farklı ölkelerde farklı roller biçildiği için taşıdıkları iletiler ve şekillerde farklı yorumlanmıştır. Araçların kullanıldığı ölkenin toplumsal ve ekonomik değerleri, araçlarla verilen iletilerin niteliğini ve niceliğini hakkında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu görüşler içerisinde en yaygın olanı kitle iletişim araçlarının toplumun bir aynası olduğu ve onu yansıttığı şeklindedir. Daha sonra da toplumsal denetim ve toplumu yönlendirme özellikleri ön plana çıkmıştır. Genel olarak medya, toplumsal düşünüyü ve bilinci belirlemektedir (Aziz, 1982: 58). Toplumda bir güç odağı konumundaki medya, egemen ideolojinin taşıyıcısı konumundadır ve bireyin bu doğrultuda toplumsallaşmasını ister. Kimin ne olduğunu, neyin nasıl olması gerektiğini, neye inanıp neye inanmamamız gerektiğini salık veren hatta kimi zaman dayatan kitle iletişim araçları bu yolla bireyi egemen görüşün savunucusu ve destekleyicisi konumuna sokar.

Resmi görüşün yayıcısı konumundaki kitle iletişim araçlarının gücü, hükümet ya da başka güç odaklarıyla girdikleri ilişkiden elde ettikleri kazanımlarla şekillenir. Aynı zamanda medyanın gücü sistemle benzeşen söylemlerde bulunmasından gelir, örneğin hükümetin gücü, yurtseverlik, ideolojik, ortak kaynaklar ve değerler tekrar edilerek, güven kazanılır. Ayrıca kitle iletişim araçları, neyi söyleyip neyi söylememeleri gerektiğini bilirler, egemen yapının bir şekilde dayattığı oto sansürü uygularlar (Severin ve Tankard, 1994: 50).

Kitle iletişim araçları insanların sistem karşıtı düşüncelerde ve eylemlerde bulunmalarını engelleyecek bir yapıda ve güçte olmalıydı. Bu sistemin devamı ve işleyişi için çok önemliydi. İnsanlar bir araya gelmemeliydi tam tersi ayrıştırılmalı ve yalnızlaştırılmalıydı. Örgütlenmemeliydiler; çünkü böylece olaylara seyirci olmanın ötesinde bir konuma gelebilirler. Kısıtlı olanaklara sahip pek çok insanın sistemin içine dâhil olması ve aktif birer siyasetçi olmaları sistem tehlikeye girebilir. Böyle bir

durum hegemonyayı oldukça korkutmaktadır. Çünkü her şeyi bilen ve sisteme dâhil olan halk, sistemdeki yöneticileri, elitleri, egemenleri, burjuvaları zora sokabilirdi. Bunun engellenmesi gerekmekteydi burada sahneye medya ve halkla ilişkiler çalışmaları çıkacaktır. Medya kitleleri bu konularda manipüle ederek, engelleyecek ve bakış açılarını değiştirecektir nitekim başarılıda oldular. Hiçbir zaman sendikalar ve bu yöndeki sivil toplum kuruluşları eski güçlerine kavuşamadılar. Medya tarafından zayıf düşürülen ve ötekileştirilen bu hareketler, günümüzde çok güçsüz ve işlevsiz bir konumdadır (Chomsky, 2008: 9).

Halkın üzerinde sürekli bir korku bulutu dolaşmaktadır, insan cehennem korkusundan kurtulduktan sonra başka bir korkunun tahakkümü altına girer. Günümüzde bu korkuların yerini yalnızca halk için geçerli olan, acımasız ceza yasaları geçmektedir. Artık tanrının yerini düzen ve devlet almıştır. İnsanoğlu kendi yarattığı bu canavarın kölesidir artık. Devlet mitlerin yeniden vuku bulmuş halidir. Geçmişte kendi yarattığı tanrılardan korkan insanoğlu şimdi yine kendisinin yarattığı fakat kendi içinde yer alan bir toplumsal olgu olan devletten korkmaktadır. Devlet toplum içindeki her türlü yozlaşmaya ve yabancılaşmaya izin vermektedir ta ki; Histoire de Juliette kitabında dendiği gibi *“buna karşın ona en geniş biçimde suç işleme serbestliği tanıyın; suç size yönelmediği sürece asla cezalandırmayın.”* Hegemonyanın suç işleme hakkın olağan ve doğal hale getiren en etkin araç kitle iletişim araçlarıdır. Medya aracılığıyla kimin suçlu kimin suçsuz olacağı, suçlu olana nasıl bir ceza verilebileceği öğütlenir ve benimsetilir. Çok dehşet verici ve kötü olan bir suç sıradanlaşır ve olağan kabul edilir tam tersi çok da önemli olmayan bir suç dünyanın en kötü eylemi olarak lanse edilerek topluma benimsetilir. Örneğin, hegemonyanın işlediği cinayetler, katliamlar sıradan ve olması gereken olaylar olarak lanse edilirken, hegemonyaya karşı yapılan eylemler manipüle edilerek toplumun tümüne karşı yapılmış gibi gösterilir ve en kötü şekilde cezalandırılmaları için uğraşılır. Aydınlanma ve modern çağın ortaya çıkmasıyla birlikte bir kitle kültürü de oluşmuştur. Kitleleri en iyi şekilde yönlendirecek ve hızlı, etkin bir şekilde harekete geçirecek araçlar, kitle iletişim araçlarıdır. Medya kendi mitlerini oluşturur ve bunu olağan gerçeklermiş gibi süsleyerek topluma satar. Modern çağın mitleşmesi sonucu gerçeklik yer değiştirir, burada en büyük araçlardan biri kitle

iletişim araçlarıdır. “Editörlerin hazırladığı bölümler, şöhretlerin alışkanlıklarıyla vücut bakımlarına ilişkin coşkulu ve söz konusu kişilere herhangi bir ücret ödenmeden hazırlanan, ama onlara yeni hayranlar kazandıran resimli metinlerdir; reklam sayfalarındaysa öylesine nesnel bilgiler ve gerçeğe yakın resimler vardır ki, sanki bunlar editörlerin öykündüğü enformasyonun idealini temsil eder” (Adorno ve Horkheimer, 2010: 217). Gerçek olmayan haberler çarpıtılarak bir simülasyon oluşturulur ve toplum bunları birer gerçekmiş gibi kabul eder bunun tam tersi olarak bir pazarlama aracı olan reklamlar gayet nesnel bilgiler aktaran enformasyonlara dönüşür.

Parlak fikirli ve sisteme hizmet eden medya kuruluşları, toplumda sistem için aykırı olanları bertaraf etmek için var gücüyle uğraşmaktadır. Hegemonya belirli kutsal değerler inşa edilerek ön plana çıkarılmakta ki bu çıkarlar egemen sistemin çıkarlarıdır, bu değerlerin dışındaki herkesi hain, gerici, bölücü, düzen bozan, kötü, şeytan olarak nitelendirilmektedir. İnşa edilen bu sahte değerler arkasına gizlenen asıl çıkarlar gizlenmekte ve örtbas edilmektedir. Medya üzerindeki mutlak hâkimiyet sonucu birçok şey görmezden gelinebilir veya gizlenebilir. Medyanın gücünü etkin olarak kullanan sistemlerde bu bariz bir şekilde görülebilir.

Medyanın ürettiği simülasyonlar sonucunda toplum totalitarizm altında olayların merkezinden uzaklaştırılmış şaşkın sürü olarak bir yerlere sürülen, dehşete düşürülen, vatansever sloganları bas bas bağırarak, var olmayan ve inşa edilen değerler için kendini feda eden, hayatları için sürekli korku duyan, büyük bir memnuniyetle kendilerini açlıktan ve yok olmaktan kurtararak liderlerine hayran olarak yaşayan bir toplum üretilmektedir (Chomsky, 2008: 37). Bu şekilde güdülen toplum sistemin her dayatmasını koşulsuz olarak kabul etmekte ve itaat etmektedir. Verilen her emir kutsal sayılmakta ve yerine getirmeyen herkes kötü birer şeytana dönüştürülmektedir. Tarihte Naziler halkı manipüle etmek ve istedikleri şekilde yönlendirmek için daha çok boyun eğme, kaba kuvvet kullanmaktaydılar; bunun tersi olarak Amerika’da ise uzlaşma ve ikna yöntemi kullanılmaktaydı (Jay, 1989: 250).

2.3.4. Hegemonya ve İktidar

“Hegemonya terimi, hem yönetici bir sınıf olarak proletaryaya hem de bu yönetimin uygulanmasına ilişkindir. Bu, egemen sınıfın, karşıt gruplar üzerine zorunlu olarak uygulayacağı zorlama demektir. Fakat bu, proletarya ile işbirliği yapmaya razı olan ve bu tutumuna etkinlik kazandırması söz konusu olan müttefiklerinin fikir ve kültür alanında yönetilmesi de demektir. Hegemonya, yönetimin olumlu cephesini de geliştirir. Böylece hükmedenle yöneten arasındaki ayrım ortaya çıkar: İktidarın ele geçirilmesi hükmetmeyi sağlar; bundan sonra yöntemini ele geçirmek söz konusudur. Bu iki durum birbirine diyalektik olarak bağlıdır. Bir grup, iktidarı ele geçirmeden yönetici olabilir; hükmeden olduğu zaman bu yönetici rolünü kaybederse, bu onun için felaket demektir” (Gramsci, 2014: 33). Gramsci’ye göre ideoloji, maddi pratikler içerisinde şekillenen kolektif öznelerin basitçe alt yapı ve üst yapıdan oluşan sistemi oluşturma ve değiştirmek için verdikleri mücadeledir (Üşür, 1997: 33). Hegemonya, entelektüel ve ahlaki liderlikler ve temel elamanları da rıza ve iknadır. Toplumda belli sınıflar egemen sınıf tarafından ekonomik ve ideolojik olarak ezilmektedir. Ezilen grupların rızasını almak isteyen egemen sınıflar hegemonyayı kurarlar (Arsan, 2004: 154). “Burjuva toplumu ne kadar arı biçimde egemenlik kazanırsa... insanlar o denli birbirini umursamaz ve birbirilerine düşmanca dururlar” (Benjamin, 2014: 27). Hegemonya yönetici gücün kendi egemenliği için, hükmettiği insanların rızasını alma biçimidir ve bunu doğal olarak gerçekleştirir (Dursun, 2014: 36). Ayrıca bu güç geleneksel olarak üretilmiş ve kabul ettirilmiştir. Geleneksel hegemonyada iktidarın kendini kabul ettirmesine ve her seferinde yeniden sunmasına gerek yoktur, çünkü iktidarın hegemonyası içkin olarak kabul edilmiştir (Russell, 1990: 38). Hükmedenin ve yönetici sınıfın ideolojik silahşorları aydınlardır. Onlar toplumsal hegemonyayı desteklerler ve siyasal iktidarın işleyişine katkı sağlarlar. Hegemonya sonucu oluşan zorlama ve dayatmanın ilk aşaması zihinsel alandır ve ardından kültürel alana da sıçrar daha sonra yaşam dünyasının tamamına yayılır.

Hegemonya, ekonomi, politika ve ideolojiyi böler ve birleştirir, hatta tümüne politika ile iktidar ve sınıflar ile sınıf bölünmeleri arasındaki diyalektik ilişkilere genel olarak odaklanan ilginç bir yer atfeder. Hegemonya genelde ekonomik olarak tanımlanmış diğer toplumsal güçlerle ittifak içindeki egemen sınıfın, tüm toplum

üzerindeki iktidardır. Hegemonya, ittifaklar kurmaya iktidarda olmayanların razılarını kazanmak için tavizler vererek ya da ideolojik araçlar yoluyla, boyun eğen sınıflara hükmetmek ve onları kaynaştırmak için kullanılır (Fairclough, 2015a: 127).

Hegemonya, bir toplumsal grubun diğerleri üzerinde egemenlik ya da güç kurmasıdır. Bu ilişki, uluslararası devletler ve sistemler içinde de olabilir, ulus devlet içindeki siyasal-ekonomik-kültürel çerçevelerde de olabilir. Bu ilişkide belirleyici olan güçtür, güç tarafından şekillendirilen ilişkiler hükmetme ve hükmedilme döngüsün içerisinde yer alır. Hegemonya toplumsal gücün ta kendisidir, güç kazanma ve sürdürme yöntemidir. Bu ilişkideki başat etken Marksizmde de ileri sürüldüğü gibi ekonomik tabanlıdır.

Hegemonyanın bir başka tanımı ise, kapitalist sınıfın çıkarlarına hizmet eden ve kapitalist sınıfa özgü değerleri yansıtan egemen fikirlerdir, şeklindedir. Hegemonya, elde edilen artı değeri ve bunun eşit olmayan bir şekilde paylaşımını, haklı gösteren ideolojidir. Ayrıca gelir eşitsizliğini ve sosyo-ekonomik statüyü haklı çıkarmaya yarayan egemen ideoloji bunun yanı sıra hiyerarşiye saygı ve otoriteye itaati, bireyciliği ve milliyetçiliği teşvik eden bir yapıya sahiptir. İdeolojiler işçi sınıfının kapitalist sınıf tarafından ezilmesinin mantıklı, adil ve doğru görünmesini sağlayan belirli bir ideolojinin makul bulunmasını sağlayan düşünceler dizisidir (Lodziak, 2003: 25). Bu sistemdeki başat unsur elbette ki devlettir, devlet hegemonyayla çevrili bir baskı aracıdır (Demirovic, 2007: 125). Günümüzde hegemonya ve ona bağlı olarak oluşan iktidarlar kendilerini gizlemektedir (Thompson, 2008: 191).

Gramsci'ye göre, devlet tarafsız ve tamamıyla tüketici bir bürokrasi değildir; aksine, sınıf egemenliğinin bir aracıdır. Devlet, özellikle sermayenin ve burjuvazinin çıkarların temsil eder. Ayrıca devlet, toplumu ve topluma dair bütün öğeleri denetleme ve yönlendirme gücüne sahiptir. İşte bu noktada hegemonya kavramı ortaya çıkmaktadır, hegemonya, devletin ve yönetici sınıfın, sivil toplum içinde inançları düzenleme yetisidir (Smith, 2007: 62). Hegemonya bütün yaşam dünyasını yönlendirmeye ve bu yaşam dünyasına hükmetmeye çalışmaktadır. Bu eylemini gerçekleştirirken en iyi silahı, etkili ve yaptırım gücü olan devlettir. Devlet hem

ideolojik aygıtlarıyla hem de baskı aygıtlarıyla, hegemonyanın sürdürülmesini ve büyümesini desteklemektedir.

Hegemonya, işleyişte olmasa bile insanlar tarafından birtakım ilkeler, kurallar ve kendi çıkarları yönünde istedikleri vakit devreye konan yasaları da ifade etmektedir. Bu isteğe dayalı yasalar, uzlaşmaya dayalı ve rıza üretimi ile elde edilmiş normlara dayanmaktadır. Toplumsal rızayla yapılan yönlendirme ve denetim, zorla yapılmak istenenden çok daha başarılıdır (Lull, 2001: 54). Hegemonyada egemen ideoloji, açık ve zoraki bir güce başvurmadan rıza üretimi yöntemiyle çalışır. İletişim alanında hegemonya ise iletişimin mevcut düzeninin devamına hizmet eden ve bu doğrultuda mesajlar kodlayan bir araç olarak tanımlanabilir (Akca, 2009: 89). İnsanlar her zaman istenilen doğrultuda hareket etmeye bilirler; aktarılan mesajları farklı şekillerde algılayıp, yorumlayabilirler. Egemen söylemler çeşitlilik arz etmektedir, izleyici, okuyucu veya dinleyici, aktarılan mesajları ya olduğu gibi kabullenir ya da farklı şekillerde yorumlayarak, farklı çıkarımlara varabilir.

Kitle iletişim araçları, hegemonyanın sürdürülmesi için uzlaşım alanı oluştururlar. Biçimsel örgütleniş açısından demokratik olan, ama aynı zamanda ekonomik sermayenin ve siyasal iktidarın farklılaşmasıyla, zenginlik ve otoritenin dengesiz dağılımını perdelemek için gerekli yegâne unsur rıza üretimidir. Rıza üretimini medya yaratmaya başlayınca, medyanın salt tanımı ve göreviyle ilgili sorgulamalar başladı. Medya kendini var olan uyuşumu ve gerçekliği doğrudan aktaran bir araç olarak aktarmaktaydı, fakat medyanın gerçekliği üretme ve yönlendirme yolu ortaya çıktıktan sonra bu masumane özelliği kaybolmuş oldu. Medyanın bu işlevi ortaya çıktıktan sonra, medyanın gerçekliği belirli ve hegemonyanın isteği doğrultusunda kurguladığı gerçeği gün yüzüne çıktı. Gerçeklik tanımları, tüm bir dilsel pratikler yoluyla desteklenip üretiliyordu ve bu dilsel pratikler aracılığıyla gerçeğin seçilmiş tanımları temsil ediliyordu. Medya anlamların faili konumundadır ve anlamları kendi bakış açısıyla, açıklar (Hall, 1994a: 67). Medya araçları aktardıkları ideolojik iletilerle rıza üretimini sağlarlar ve birçok ideolojik kurumu ve yanlı kuruluşu perdeleyebilirler.

Proletaryanın ideolojisi sürekli olarak egemen ideoloji ile çatışma içerisindedir ve saf bir halde değildir. Proletarya ideolojisi bir sınıf mücadelesinin konusudur ve bu mücadele, egemen burjuva ideolojisi ile burjuva siyaset pratiği işçi sınıfının mücadele örgütlerine sızdığında, proletaryanın kendi eylem ilkelerini ve ideolojisini etkilemektedir (Althusser, 2014: 27). Hegemonya, işçi sınıfının mücadelesinde egemendi ve kendi araçlarını kullanarak işçi sınıfının mücadelesini manipüle edebilmekte ve yönlendirebilmekteydi. Burjuva ideolojisi, pazar sistemini meşru göstermekte ve serbest değişim kisvesi altında var olan adaletsizliği gizlemektedir. Bu sistem hegemonyaya iki yönlü fayda sağlamaktadır birincisi, toplumsal emeğin adaletsiz dağılımı perdelenmektedir, ikincisi ise sermaye ve işçi arasındaki bu adaletsizlik kurumsallaştırılarak, tek düzelyliğe indirilmekte ve olağan kabul edilmesi sağlanmaktadır (Held ve Simon, 2006: 392).

Gramsci sömürülen işçilerin eni sonu devrime ulaşacaklarını belirten sava karşı çıkmıştır ve Marksizm'in, egemen ideolojinin nasıl kendini fark edilmez kıldığını göremediğinin dile getirmiştir. Egemen ideoloji, ideolojinin kendisine sunduğu araçlarla işçi sınıfını ve halkın geri kalan kısmını manipüle etmekte ve yanlış bir bilince sürüklemektedir. Egemen ideolojinin birincil amacı toplumu hâkim sınıfın ideolojisi doğrultusunda yönlendirmek ve halka olması gerekenin bu olduğunu aşılaktır. Hegemonya sadece baskı ve zorla bunu başarmaz bilgiyi ve bilginin kullanımını da yönlendirerek, manipüle ederek bunu başarır (Sim ve Van Loon, 2012: 37).

Kapitalist sınıf sistemini ayakta tutan tek şey, sadece bu sınıfın eşitsiz siyasi ve iktisadi egemenliği değil, kendisini kabul ettirmesi ve onaylatmasıyla ortaya çıkan burjuvazi fikir ve ideolojileridir ki bunlar hegemonyayı oluşturan temel kavramlardır. Hegemonya, önderlik ve hâkimiyet demektir. İdeolojik hegemonya burjuvazi fikirlerinin egemen ve kabul edilir fikirler olması demektir. Egemen olan bu burjuvazi fikirleri hegemonyayı ve otoriteyi kendilerine göre şekillendirip çıkarları doğrultusunda yönetmektedir. Gramsci, ideolojinin sanatta, edebiyatta, eğitim sisteminde, kitle iletişiminde, günlük dilde ve popüler kültürde, kısaca tüm toplumsal durumlarda ve düzeylerde var olduğunu iddia eder. Gramsci'ye göre

burjuvazinin hegemonyasına ancak siyasi ve entelektüel düzeyde karşı çıkılabilir ve bertaraf edilebilir. Bunun içinde gerekli yegâne koşul “proletarya hegemonyasıdır” (Heywood, 2014: 25).

Gramsci, ideolojinin maddi temeline vurgu yapmıştır ve bu maddi unsurun ideolojiye bir iktidar kazandırdığını belirtmiştir. Fakat tabii ki de sadece maddi bir kaynaktan beslenen egemen ideoloji söz konusu olamaz, bunun yanı sıra egemen ideolojiyi destekleyen ve devamını sağlayan manevi unsurlarda bulunmaktadır. Bununla bağlantılı olarak Gramsci, egemen ideolojinin etkin olmasında nüfusu oluşturan büyük kitlelerin, egemen grubun toplumsal yaşama dayattığı genel yönelimleri ve normları kabul etmesi ve bu yönde rıza göstermelerini de dile getirir. “Gramsci’ye göre, ideolojinin esaslı bir rol oynadığı hâkim sınıfın hegemonyası hiçbir zaman tamamlanamaz. Bunun yerine, hâkim sınıf, hegemonyasını kültürel, ahlaki ve politik liderliği ile beraber belli bir ölçüde zorlamayı kullanarak sürdürür. Böylece, ezilenlerin ezenlere gösterdiği rıza hiçbir zaman otomatik değildir. Aslında Gramsci ezilenlerin, biri yaşanmış deneyimlerinden gelen, diğeri de egemen ideolojinin ürünü olan ikili bir bilince sahip olduğuna inanır. Hâkim sınıfın görevi birinci bilincin ikincisine ait olduğunu temin etmek için çalışmaktır. Sol’un görevi ise, ideolojik mücadelenin bir parçasını oluşturduğu karşı hegemonya stratejilerini benimsemektir” (Lodziak, 2003: 28-29).

Yöneten ve yönetilen arasındaki zıtlık daimi olarak vardır. Yöneten olmadığı sürece yönetilen; yönetilen olmadığı sürece de yöneten olmayacaktır. Her ikisi birbirini üretir ve değiştirir. Aslında bundan dolayı her iki sınıf arasındaki güç ilişkisi değişkendir. Gerçekleşen bu olayları metafor yoluyla en güzel Adorno ile Horkheimer (2010: 52-58) anlatmıştır. Yazarlar Odysseus üzerinden akıl ve aydınlanma eleştirmiştir. Yolculuğa çıkan Odysseus geçtiği bölgedeki sirenlerin cazibesine kapılmamak için bir plan yapmıştır. Yoldaşlarını yani kürekçilerin kulaklarını bal mumuyla kapatmıştır. Bu şekilde kürekçiler siren sesini duymayacak yani varlığını sürdürmek isteyen asla yok olmayacaktır, bunun tamamıyla gerçekleşmesi de geçmişin çağrısını (sirenler) hiçbir şekilde duymamakla olabilir. Bu kürekçiler toplumdaki emekçilerdir, emekçiler sadece işlerine odaklanmalıdırlar

bunun dışında başka bir şey düşünmemelidirler. Ancak bu şekilde emekçiler kapitalizm için işe yarar hale gelir. Hikâyede Odysseus kürekçileri çalıştırarak bir şekilde derebeyine dönüşür. Odysseus ise bu sirenlerin etkisinden kurtulmak için, geminin direğine sımsıkı bağlatır kendini, bu şekilde sirenlerin cazibesinden kendini koruyacaktır. Yazarlar bu metaforu da burjuvaların erkleri artıp da bu sayede mutluluğa yaklaştıkça, bu mutluluğu tam bir inatla reddedişlerine benzetir. Bu yolculuk sırasında hiçbir şey işitmeyen yoldaşlar ezgilerin sadece tehlikesini bilirler, güzelliğini değil. Onu ve kendilerini kurtarmak için Odysseus’i gemi direğine bağlı bırakırlar. Kendi yaşamları ile birlikte onlara zalimce hükmedenin yaşamını da yeniden üretirler ve hükmederler yaşamını da yeniden üretirler ve hükmeden bundan böyle o toplumsal rolün dışına çıkamaz. Yazarlar bu sirenleri bir sanat yapıtına benzetirler ve Odysseus’de bu sanat yapıtını dinleyen bir dinleyiciye dönüşür. Bunun sonucunda da şöyle bir kaniya varılabilir; kültürel varlık ile emek arasında bir bağ vardır ve her ikisi de temelinde doğa üzerindeki toplumsal egemenliğin sürdürülmesi zorunluluğu yatar.

Buradaki ilişki Hegel’in Efendi - köle diyalektiğindeki ilişkiyi yansıtır. Güçlerin eşit olmadığı bir durumda bu ilişki efendi ile kölenin ilişkisine dönüşür, bu ilişkide köle değil efendide tutsaktır. Kendi gücünün yarattığı rolün yani erkin kölesidir. Bu rolün sonucunda efendi, sonunda kendisine biçilen role dönüşür ve kendi özgürlüğünü yitirir. Bunun tek çıkış yolu vardır, kölenin efendiyi yarattığını kavramasıdır. Odysseus’de de durum bu şekildedir, yoldaşlar Odysseus’e hizmet etmektedirler, onun kölesi rolündedirler ve onu direğe bağlamışlardır fakat sirenlerin yani gerçekliğin (efendinin kendi öz benliğinin çağrısı) kendisi efendiyi çağırmaktadır ama o kendine biçilen rol yüzünden sımsıkı direğe (kendine biçilen role) bağlanmıştır, bunun sonucunda o da rolünün kölesi olmuştur. Aydınlanma sonucu oluşan mitler burada efendiyi bir köleye dönüştürmüştür, rolüne sımsıkı bağlı kalmak ve hiçbir zaman kendine biçilen rolden ödün vermeyen bir köleye. “Nesne ile kendisi arasına köleyi yerleştiren efendi, şeyin yalnızca bağımlı tarafına bağlanıp keyfini katışıksız olarak çıkarır; bağımsız yönünün ise şey üzerinde emek harcayan köleye bırakır. Odysseus çalışmada başkaları tarafından temsil edilir. Onu kendinden vazgeçmeye çağırın ezgilerin gidemediği gibi, mülk sahibi olarak sonunda çalışmaya

katılmaktan, hatta çalışmanın idaresinden bile mahrum kalır. Buna karşılık Odysseus'un yoldaşları şeylere yakın olsalar da, çalışma tahakküm altında, çaresizlik içinde ve zorla köreltilmiş duyularla gerçekleştirdiği için çalışmanın keyfine varamazlar. Köle bedeni ve ruhuyla boyunduruk altında yaşamaya devam eder; efendi ise geriler. Şimdiye kadar hiçbir egemenlik bu bedeli ödemekten kurtulamamıştır.” Burada her iki tarafta olguların ve mitlerin kölesi durumundadır hem çalışmayan ve ona biçilen rolün dışına çıkamayan efendi hem de çalışma tahakkümü altında, çaresizlik içinde ve zorla köreltilmiş duygulara sahip emekçiler. Toplumsal yapılar ve bilincin yapıları birbirinin içerisine geçmiştir. Köle ve efendi yalnızca rolleriyle uyumlu şekilde davranış göstermez, aynı zamanda rol davranışlarına uyan tarzlar içerisinde kendilerini düşünür, hisseder ve idrak ederler (Berger ve Luckmann, 2015: 62).

Kaderin edebi yasasıyla uyumlu olarak, hikâyede çalan sirenler daha önce diğerlerini çarptırdıkları cezaları Odysseus ve adamlarına da uygulamak istemektedir. Odysseus, kendini maiyetindekilerden talep ettiği cezaya çaptırır, her ne biçim alırsa alsın, bu asla öz yıkımdan başka bir şey değildir. Geçmiş, bugün ve gelecek; tahakküm ve mit, çalışma ve sanatın zevkleri, yaşam ve ölüm; gerileme ve ilerleme; hile ve kurbanlar; özerk kişilik ve kendini yâdsıma ilişkileri. Hepsi bu hikâye içerisinde yer almaktadır (Reijen, 2006: 182). Odysseus efsanesinde anlatılan olay aydınlanmaya bir göndermedir. Aydınlanma; direnme, tahakkümün boyunduruğundan kurtulma ve yabancılaşmış bir doğayla bir şekilde uzlaşabilme kapasiteleri ortadan kalkın ve eleştirel duyarlılıkları körelen kitlelerin topyekûn aldatılması haline gelmiştir (Thompson, 2013: 130).

Kurumlar, belirli kalıplar içerisinde tutulmaya çalışılır bunu gerçekleştirilenler ödüllendirilir; tam tersini yapanlar ise cezalandırılır ve sistem içerisinde yaşamalarına izin verilmez. Günümüzde sivil toplum sadece farklılaşmış, ayrılmış yaşam dünyalarının oluşturduğu ve hegemonyadan bağımsız yapılar değildir. Hegemonyanın dışında ve eleştirel bir bakış açısına sahip sivil toplumlar ve bu toplumları destekleyen kitle iletişim araçlarına ihtiyaç vardır (Habermas, 2012: 51). Geleneksel aydınlar egemen toplumsal sınıfın çıkarlarını üretir. Bu süreci,

hegemonyanın tesisi olarak tanımlayan Gramsci, geleneksel aydınının egemen sınıfların iktidarı için, toplumun geri kalanının rızasını üretmeye çalıştığını iddia etmektedir (Durna, 2004: 267). Sivil toplum, hegemonyanın çarkından kurtulmak istiyorsa öncelikle kendi bağımsız entelijansiyasını oluşturması ve bu entelijansiyanın ürettiği bilgileri yayacak bir araca sahip olması gerekmektedir. Sivil toplum otoriter ve totaliter sistemlere olan muhalefeti ölçüsünde kendini bulur. Bu sivil toplum kuruluşlarının birer fikir üreticisine ihtiyacı vardır, sivil toplum ne kadar fazla fikir üreticisi çıkarırsa baskıcı sistemlere o kadar güçlü bir şekilde karşı koyabilir.

Horkheimer söz konusu hegemonyayı ve totaliter devlet baskısını şu şekilde yorumlamıştır: “Bugün bireysel benlik, totaliter planlamanın sahte benliğinin içine çekildi. Totaliter plan kuranlar bile üzerinde düzenleme yaptıkları devasa kitle ve sermayeye rağmen ve bundan dolayı, denetleyebildikleri çok az bir özerkliğe sahiptir. Sonrakiler her tür grupta örgütlenmişlerdir ve bunların içinde birey kendi başına hiçbir önem taşımayan bir ögedir yalnızca. Eğer kendini korumak isterse, ister sanayi, ister tarım ister spor olsun her şeyde hazır ve vasıflı bir takımın parçası olarak çalışmak zorundadır. Her kampta fiziksel varlığını, işin, yemeğini ve uyuduğu yer korumalı, yumruklar atmalı, darbeler almalıdır ve en çetin disipline uyum sağlamalıdır. Kendisi ve ailesi için uzun dönemli plan yapma sorumluluğu kendini mevcut mekanik işlere uyarılama yeteneğinin gelişmesine yol açmıştır. Kişi kendi kendini boğmaktadır (Benhabib, 2006: 86).

Gramsci’ye göre toplumsal sınıflar kendi entelektüellerini yetiştirememektedir. Hegemonyayı oluşturmak isteyen bir toplumsal sınıf, ilk başta kendi entelektüellerini yaratmak zorundadır. Bu sayede evrensel ve hükmeden konuma gelebilirler. Ayrıca bu entelektüellerin ürettiği ideolojik çerçeve dâhilinde, hükmeden sınıf homojen ve istikrarlı bir konuma gelebilir. Bu üretim sürece hem yapısal hem de işlevsel olarak faaliyet göstermektedir. “Gramsci iki tip entelektüel saptamıştır: organik entelektüel ile geleneksel entelektüel. Organik entelektüeller, toplumun bütününe yönetmeyi hedefleyen toplumsal gruplara aittir, üretim tarzındaki değişikliklerin sonucunda ortaya çıkan (meşruluk sağlama uzmanlarıdır). Organik

entelektüeller, bir sınıf oluşturmadıkları halde bir sınıf olma özlemlerini yansıtırlar. Buna karşılık, geleneksel entelektüeller, (kesintisiz tarihsel süreklilik) süreciyle evrim geçirirler ve organik entelektüellerden farklı olarak üretim tarzıyla sıkı bir bağ içinde olmazlar. Geleneksel entelektüeller, kasta benzeyen bir yapıyla karakterize edilmiş olup, kendilerini egemen sınıftan bağımsız olarak tanımlarlar. Geleneksel entelektüeller, toplum yapılarındaki çatırlar arasında var olan, tarihsel açıdan sürekli bir süreç olarak geçmiş bugüne bağlayan sınıflar arası bir konumdayken, organik entelektüeller, geçmişten köklü bir kopuşa işaret eden fikirler üretirler. Geleneksel entelektüeller içinde, işlevleri toplumsal bir formasyon ile bir başkası arasında sürekliliği sağlamak olan kilise düşünürleri, hukukçular, öğretmenler, doktorlar sayılabilir. Gramsci bu noktada, eğitimdeki işlevleri ve dinsel ideolojideki tekelleriyle geleneksel entelektüeller konumundan çıkıp, toprak sahibi aristokrasinin organik entelektüellerine dönüşen, on sekizinci yüzyılın Fransız ruhban sınıfını aktarıyordur. Gramsci'nin ağırlık verdiği nokta, hegemonya kurmaya çalışan bir toplumsal grubun geleneksel entelektüelleri fethedip özümsemesi gerektiğidir. İtalya'da burjuvazi yekvücut olarak "hegemonik bir aşama" yaratmamış, dolayısıyla, tahakküm kurma aracı olarak, kuzeydeki monarşik devlet olan Piemonte'yi kullanmıştır" (Swingewood, 1998: 251: 252). Organik entelektüellerin oluşturduğu kavramlar üstyapıyla birlikte özgül bir kolektif praksis oluşturur ki bu praksisle üstyapı idealizmi, geniş halk kitlelerinin yaşanılan bir gerçekliğine dönüşür (Demirovic, 2007: 130).

Aydınlar, entelektüeller ideolojinin kurucusu ve taşıyıcısı konumundadır. Kültürel yapının bir başka görüntüsü olan ve geniş bir sosyal-tarihsel sürecin içerisinde isteklerini açıklayıp, yorumlayan bu kesimler, düşüncelerini, duygularını, inançlarını, simgelerini birer ideolojiye dönüştürerek kodlarlar ve sunarlar. İdeoloji sosyal değişimin başat bir unsurudur ve entelektüeller bunu yönlendiren birincil unsurlardır. Entelektüel bilinci, yönetici vasfı, soyut düşünme yeteneğiyle ideolojinin birer kurucusu ve taşıyıcısıdır. Egemen ideolojiyi taşıyan ve aktaran entelektüeller, çoğu zaman halkla ters düşer ve çatışma yaşar (Aydın, 2010: 151). Hegemonyanın da desteğini alan bu düşünürler Gramsci'nin organik aydınlarını oluştururlar. Bu aydınlar egemen ideolojinin birer yorumcusu ve taşıyıcısı konumundadır. Aydın'ın

halktan tecrübe ve yetenek olarak etkin olması onu bir adım öne çıkarır ve bilginin üretilmesi ve paylaşılmasında etkin konuma getirir. Organik aydınlar bu tecrübe ve yeteneklerini hegemonyanın isteği doğrultusunda toplumu yönlendirmede ve manipüle etmede kullanmışlardır.

“Simgeler alanının kendi başına egemen bir alan olduğu ve bu tür değerlerinin tarihi yöneten başat etmenler olduğu iddia edilmekteydi. Otoriteyi haklı göstermekte kullanılan simgeler otoriteyi ellerinde bulunduran kişilerden ya da tabakalardan ayrı varlıkları olduğu görüşü kabul görmüştür. Bu görüşü savunanlara göre, egemen yönetici olanlar bu simge ve fikirleri kullanan yönetici kişiler ve egemen zümreler değil; simgelerin ve fikirlerin kendileri oluyordu. Bu simgelere bir süreklilik kazandırabilmek için de, bu belirtilen simgeler aralarında bağlantılıymış gibi görünüm içinde sunuluyorlardı. Böylece, simgeler ‘kendi başlarına egemen’ bir güçmüş gibi görünürlerdi. Bu ilginç gösterme canlılık kazandırmak için de, çoğu kez simgelere ‘kişilik kazandırılır’ ya da ‘bilinçli varlıklar’ olarak sunulurlardı. Bu tutum ise, simgelerin, tarihin, kavramlaştırmalarıyla, düşünceleriyle kurumsal dinamikleri belirleyen ‘filozofların’ arıllanmış düşünceleri gibi değerlendirmesini gerektiriyordu. Ya da, bir başka deyişle normatif düzenin düşünce planındaki yansımış görünümü fetişleştirmek oluyordu” (Mills, 2000: 69).

Her yeni toplum miti yeni üstyapılar yaratır ve üstyapıların, uzmanlaşmış temsilcileri ve aydınları daha önceki aydınlar gibi değildir, bunun aksine yeni duruma ve zamana göre ortaya çıkmış aydınlardır. Yeni aydınlar kendilerini intelligentsia’nın bir devamı olarak kabul ederlerse hiçbir şekilde yeni sayılmazlar, yeni tarihsel durumu organik olarak temsil eden toplumsal gruba bağlı aydınlar değillerdir (Gramsci, 2014: 197).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDA GERÇEKLİĞİN SÖYLEM ARACILĞIYLA İNŞASI

3.1. Metodoloji

3.1.1. Araştırma Konusu ve Problemi

Eleştirel paradigma çerçevesinde yapılan bu araştırmanın konusu, gerçekliğin kitle iletişim araçları tarafından nasıl inşa edildiğinin ortaya konulmasıdır. Eleştirel paradigmanın bakış açısına göre bilginin ve haberin bir aktarıcısı olarak kitle iletişim araçları, içeriği kendi anlamsal ve yapısal süzgeçlerinden geçirerek kitlelere aktarmaktadırlar. Bu aktarım sırasında göstergelerin egemen ideolojiyi yadsımadan kurgulandığı ve kullanıldığı ileri sürülmektedir. Medyanın belirli güç ve tahakküm ilişkilerini gizlemesi ve manipüle etmesi, ideolojinin bir sonucu olarak ele alınmaktadır. Bakış açısına göre bilgi kaynağını seçmek bile egemen görüşün dayattıkları arasından tercihte bulunmak ve bu haliyle belirli bir ideolojinin yöneltmesine boyun eğmektir. Egemen ideolojiler ve iktidarlar mümkün olduğunca çok anlamlı hayat kavrayışlarını tek anlamlı kalıplara indirgemek çabasındadırlar. İdeolojik bir aygıt olan medyanın doğasında iktidara hizmet etme ve iktidardan beslenme geleneği eleştirel kuramcılarının temel felsefesi olarak ortaya çıkmaktadır. Medyanın haberleri sunuşunda bu ideolojik izler saptanabilir. Kitle iletişim araçları, kaynağı seçme, anlamları dışlama, haberi çerçeveleme ve göstergeleri manipüle etme yoluyla gerçekliği ideolojik kapsamda yeniden üretmektedir. Bunun sonucunda anlamsal inşa, kitle iletişim aracının kendi ideolojisine ve bakış açısına göre yeniden oluşturulmaktadır. Kitle iletişim araçları egemen ideolojinin birer sunucusu ve savunucusu olma niteliğine sahip bir mecra olarak aynı zamanda egemen söylemi hedef kitleye aktarmaktadır. Özellikle haberler, belirli bir ideolojinin temsili ve inşasını yaratmanın en yansız yolu algısını oluşturmuşlardır. Medyada sunulan temsiller, hem egemen ideolojiye hem de iktidara aynı anda seslenmektedir. Eleştirel yaklaşımlar, genel manada zaten bu araçların kitleleri özne olarak çağırdığını savunmuşlardır.

Kitle iletişim araçlarının özellikle haberleri sunumundaki yegâne dayanak noktaları nesnellik iddialarıdır. Kitle iletişim araçlarının ürettiği materyaller, hakikat miti ile örtülerek satışa sunulmaktadır. Haberlerin nesnel bir şekilde üretildiğini ve olduğu gibi hedef kitlelerine aktarıldığını iddia eden medya kuruluşları, aslında var olan tahakküm ilişkilerini, eşitsizlikleri, egemen ideoloji tarafından şekillendirilmiş, doğallaştırılmış gerçekleri aktarmaktadırlar. Gerçeklik gibi haberde bir inşa süreciyle ortaya çıkmaktadır. Fenomenolojist bakışta da bilginin tarafsız ve nesnel olarak üretilemeyeceği ve aktarılamayacağı görüşü ileri sürülmektedir. Ancak bu çalışma özellikle Foucault'un söylem iktidar ilişkisi perspektifini test etmeyi; ülkenin medya sahipliği ve ideolojik gazetecilik anlayışının haber sunumuna etkisini araştırmayı amaçladığından diğer bakış açıları kapsam dışında bırakılmıştır. Bu amaç çerçevesinde araştırma, örneklem olarak belirlenen gazetelerin internet sayfalarından 2016 Asgari Ücret Zammı Görüşmelerinin sunum biçimine yöneliktir. 30 Aralık 2015 tarihinde açıklanan asgari ücret görüşmelerinin açıklama öncesi ve sonrası söylemleri, Eleştirel Söylem Analizi Yöntemi ile irdelenmiştir. Buna göre çalışmanın konusunu 2016 Asgari Ücret Zammı Görüşmelerinin medyada sunum biçimi oluşturmaktadır. Bu konu bağlamında çalışmada gazetelerin ideolojik bakışları ile söylem biçimi arasında ilişkinin olup olmadığı ana sorunsal olarak belirlenmiştir.

3.1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, kitle iletişim araçlarında söylem aracılığıyla ideolojinin ve ona bağlı olarak iktidarın nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktır. Bu çalışma, haber söyleminin üretiminde ve gerçekliğin inşasında ideolojik arka planın etki düzeyini saptamayı da amaçlamaktadır. Aynı ideolojik yelpazede konumlandıkları varsayılan medya kuruluşlarının egemen söylem ile ilişkilerini ve genel ideolojiyi (Mannheim tarafından kavramlaştırılmış kapsamda) aktarış biçimleri de analiz edilecektir. Eleştirel perspektifin “medyanın haberleri aktarırken içerikleri belirli kalıplara sokarak” yeniden gerçekliği ürettiği noktasından hareketle, Türkiye’de belirli ideolojilerin sunumunda söylemin nasıl kullanıldığı ortaya konulacaktır. Bu amaçlar kapsamında 2016 Asgari Ücret Görüşmelerini aktaran haber sitelerinden seçilen örnek birimlerinin haberi aktarış biçimi analiz edilmektedir. Haberin aktarımında

kullanılan yapısal ve anlamsal inşaların haberin söylemine nasıl bir etkide bulunduğu çözümlenmekte; haberin inandırıcılığını artırmak için nasıl bir retorik kurgulandığı ortaya konularak akademik alana katkı yapılması hedeflenmektedir.

3.1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırma, kitle iletişim araçlarının gerçekliği nasıl inşa ettiğini eleştirel bir bakışla irdelemektedir. Uluslararası yayınlarda ve özellikle Amerika'da yapılan çalışmalarda kitle iletişim araçlarının bilgiyi yansıtıcı olma iddiasının aksine bilgiyi yeniden kurguladığı ve inşa ettiği ileri sürülmüştür. Çoğunlukla basının kamusal görevi icra etmekle yükümlü olduğu ve basın özgürlüğü açısından gelişmiş olan ülkelerde yapılan bu çalışmaların Türkiye medyası üzerinde geçerli olup olmadığının saptanması; Türkiye'de medya ideoloji bağıntısının ve medyanın iktidarı söylem yoluyla inşasının anlaşılması açısından önemlidir. Ayrıca gelişen iletişim teknolojilerinin sundukları içeriklerin Eleştirel Söylem Analizi Yöntemiyle irdelenmesi sonucu elde edilen bulguların alana katkı yapması açısından da çalışma önemlidir.

3.1.4. Yöntem

3.1.4.1. Araştırma Yöntemi

Araştırmanın yöntemi Eleştirel Söylem Analizi'dir. Söylem analizi, Fransız yapısal ve post-yapısal bakış açılarının dünya genelinde daha popüler hale gelmesiyle, sosyal bilimler ağırlıklı kitle iletişim anlayışı rafa kaldırılmıştır. Bunun sonucu olarak hermeneutik ve beşeri bilimleri de kapsayan disiplinler arası bir anlayışa, daha kapsamlı bir yaklaşıma doğru gidilmiştir. Amerikan geleneğinde olduğu gibi iletişim süreci mesaj, kodlayıcılar ve toplumsal yapı şeklinde tasniflenmemekte; onun yerine söylem, öznellik ve bağlam şeklinde bir tasnifleme yoluna gidilmektedir (İnal'dan akt. Gökçe, 2006: 42). Görüldüğü gibi söylem analiziyle birlikte iletişim araştırmalarının odağı özneye ve gönderenin kodlama biçimine doğru kaymıştır. Söylem analizi aracılığıyla anlam oluşumları; bunların aktarımları analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Söylem analizi, hacimce fazla olan materyalleri analiz etmek için uygun bir yöntem değildir. Dolayısıyla, söylem analizinin uygulanabilirlik kapasitesi sınırlıdır. Fazla sayıdaki metinler söylem analizi yöntemiyle çözümlenemez. Söylem analizinin amacı bellidir ve uygulayıcısı da bunu dikkate alarak materyalleri analiz etmelidir. Çok fazla materyalin analizi hem söylem analizinin ana amacından sapmaya neden olur hem de araştırmacının çok fazla bilgi ve söylem arasında kaybolmasına yol açar. Bundan dolayı mümkün olduğunca az fakat amacına uygun materyallerin analizi mantıklıdır (Gökçe, 2006: 44).

Gökçe (2006: 48-49; Gökçe 2001: 141) Mayring'den hareketle söylem analizinin bir özetini oluşturmuştur:

- 1) Analiz edilen: Söylem analizi tek ya da az sayıda metine uygulanmalıdır.
- 2) Analizin nesnesi: Bir metnin kendisi söylem olarak görülür ve bu nedenle metnin bizzat kendisi değil, bağlamla ilişkisi ön plandadır. Yani anlamlı olarak gördüğü iletişimin kendisini incelemeye alır. Güç / bilgi, politik ve ideolojik ilişkilere yönelir; bu ilişkilerin belli bir söylem etrafında nasıl değişim ve dönüşüme uğradığı gösterilmeye çalışılır.
- 3) Analizin odaklandığı noktalar: Bağlam üzerinde durur, metni içsel bir bakışla ele alır ve oluşum ve anlam üzerinde durur. Anlamları açıklamaya çalıştığı için sürekli yorumla birlikte çalışır. Yorum hiçbir zaman bitmeyen bir işlemdir. Analizin sonuna gelinse dahi, yeni bir boyutun keşfi araştırmacının tekrar yorumuna açılmasını sağlar. Analiz, keşif yoluyla bilgi edinmeye yönelik bir süreçtir.
- 4) Analizin amacı: Metnin nasıl anlaşılması gerektiği sorusu üzerinde odaklanır (Kim, neyi, neden, nasıl ve hangi amaçla söyledi?).
- 5) Analiz sonuçlarının yorumunu değerlendirme: Analizin nesnesini oluşturan her bir metin tarafından temsil edilen anlam potansiyelini ortaya koyar. Her bir metni diğerinden ayıran farklılıklar bunların oluşturduğu bağlam ve metinler arası ilişkiler üzerinde durur.

- 6) Sonuçların sunumu: Örnek olay, sonuç sunumu, analize tabi tutulan metinlerin özgüllüklerini ve biricik özelliklerini ortaya koyup koymadığına bakar.
- 7) Analizde nesnelliğin sağlanması: Kendi önyargılarından uzaklaşma ile sağlanır. Bu ise açık ve belirgin bir biçimde araştırmacının kendisini amaca bağlaması ile gerçekleşir.

Toplumun ya da toplum içerisinde bireyin ne olduğu kitle iletişim araçları aracılığıyla inşa edilmektedir. Bu inşa sürecinde haber yeniden üretilir. Bu açıdan bakıldığında yeniden üretim sürecinin birinci kuralı, daima güçlü olanın tanımlarının/anlamlarının/kodlarının/söylemlerinin inşa edilmesi ve her seferinde tekrardan hatırlatılmasıdır. Bundan dolayı haber metinlerinin kurgusunda kullanılan kelimeler, gösterilen kaynaklar ve kaynaklara yapılan atıf şekilleri, dil oyunları, cümlelerin etkin ya da edilgen olarak kurulması vb. ayrıntılar önemli olmaktadır. Bütün bu etmenlerden yola çıkarak haber metinlerinin söylem analizi gerçekleştirilebilmektedir. Burada dikkat edilecek nokta, medya araçlarını değil, medya araçlarının ürettiği söylemlerin analizidir. Egemen ideolojinin ve iktidarın bir aracı olan medyadaki haberin söylemi, genel ideolojiden ve söylemden ayrı düşünülemez (Parlak, 2009: ix-x). Söylem, muhalif olabilir ancak, her durumda da söylemin eleştirel ya da tarafgir olması, kendisine hakim paradigma tarafından verilen sınırlar içerisinde olduğu kabul edilmektedir.

Araştırmanın ana unsurunu oluşturan öge haberdur. Haber, gündelik bilginin, ideolojinin ve buna bağlı olarak iktidarın bir yansıması şeklindedir. Haber, toplumsal gerçekliğin bir yansımasıdır bundan dolayı, gerçekliğin inşasıyla ilgili ipuçları haberin içerisinde aranıp, bulunabilir. Tezin ana temasını oluşturan gerçekliğin inşa edildiği savını, kanıtlamak için inşa edilen gerçekliğin bir sunuşu olan haberler seçilmiştir. *“İnsanlar, kendi günlük yaşamlarını nasıl deneyimliyorsa, yani doğal bir tavır alışla nasıl yaklaşıyorsa dünyaya, haberin uzlaşmaya dayalı çerçevesiyle karışana çıkarılan “bilgi” ile ilişkisi de aynı doğallık ile gerçekleşiyor. Haberin olayları tipleştirmeye dayalı olması, haberin ritmi, toplumsal olgunun şekleştirmesi, habere bir günlük yaşam bilgisi olarak niteliğini vermektedir. Haber kuruluşlarının*

işleyiş özellikleri, haber çerçevelerinin oluşumunu belirlemekte; uzlaşıyla oluşturulan bu çerçeveler ise toplumsal anlamın dolaşımını sınırlandırmakta ve nihayetinde de sınırlandırılmış anlamlar toplumsal gerçekliğin inşasına yol açmaktadır. Sonuçta işyerindeki etkinlikler boyunca, haber ve haberciliğe dair bir toplumsal yapının oluşturulmasına katılan aktörlerin eylemleriyle ve bu eylemlerin ardındaki sistematik saiklerle bağlantılı bir biçimde ortaya çıkarılan, adına haber denilen bilgi türü, toplumsal gerçekliği inşa eden bir bilgi türüdür. Yani gerçekliğin haber boyunca inşası, tek bireylerin değil, bir toplumsal failer çoğulluğunun ve çoğulluğu doğal bir tavır alış içerisinde eylemliliğe yönelten bilişsel olanakların bir ürünüdür” (Dursun, 2004a: 43). Haber, gerçekliği belirli bir şekilde inşa eder, kamusal alanın sınırlarını çizer, olaylar hakkında ne söyleneceğini ve nasıl söyleneceğini belirler. Haberin aktarımında olaylar tek tipleştirilir, belirli kalıplara sokulur ve olaylar bağlamlarından koparılır. Bunun sonucunda haberdeki gerçeklik inşa edilmiş olur (Yeğen, 2004: 76). Var olan değer yargılarının, yaşam bakış açılarının yani gerçekliğin ve ideolojinin yeniden üretiminde habercilik işinden daha etkili bir iletişim ve metin yoktur (İnal, 2009: 13).

Eleştirel Söylem Analizi: Eleştirel söylem analizi analitik bir söylem analizidir. Gücün kötüye kullanılması, baskıları, eşitsizlikleri ortaya çıkarmayı ve yeniden yorumlamayı amaçlar. Araştırma yöntemi ayrıca, sosyal ve politik konuşmaları, yazıları çözümlenerek onlara karşı durur. Eleştirel söylem analizi gibi muhalif araştırmalar, sosyal eşitsizlikler konusunda açık bir pozisyon alarak, bunları eninde sonunda ortaya çıkarmayı ve anlamayı amaçlamaktadır. Eleştirel söylem analizinin kökenleri İkinci Dünya Savaşı’ndan önceki Frankfurt Okulu araştırmalarında görülmektedir. 1970’lerde özellikle İngiltere ve Avusturya’da eleştirel dilbilimi alanlarında, söylem analizi yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca aynı dönem eleştirel söylem analizi sosyoloji, psikoloji ve sosyal bilim araştırmalarında kullanılmaya başlanmıştır ve bu araştırmalarda etkin bir rol üstlenmiştir. Diğer özel söylem analizi yöntemlerine göre Eleştirel Söylem Analizinin tam olarak bir yolu, yöntemi, okulu, yoktur. Eleştirel söylem analizi daha çok farklı yöntemler, biçimler, tarzlar, bakış açıları ile teorileştirme, analiz etme ve bu analizleri uygulama gibi yaklaşımları amaçlamaktadır (Van Dijk, 1998: 352).

Söylem çözümlemesi, bir metnin gerisinde yatan güdüleri ya da bir metnin yorumundaki araştırma yönteminin seçimine ilişkin bilgilere ulaşmamızı sağlar. Eleştirel çözümlemede, belirli bir soruyla ilgili kesin yanıtlar verme yerine ufkumuzu genişletmek, inanç, tutum ve eylemlerimizi belirleyen söylemlerin varlığı ve iletisini tarihi ve sosyal bir bağlam içinde değerlendirmek amaçlanmaktadır. *“Söylem çözümlemesinde ana amaç, anlamlandırma ya da yorumlamadır. Eleştirel söylem çözümlenmesinde ise, söylemin dünyayı temsil eden bir sosyal uygulama olması; zaman, yer, sosyal, kültürel ve ideolojik bağlam içinde anlam kazanması; dil bilgisel özellikleri ve yapıların bilinçli seçilmiş ya da seçilmemiş olmasına bağlı olmaksızın amaçlı olması; yanlılık, güç, direnme gibi sosyal uygulamaların temsil edilmesi yani sıra bunların oluşumun sağlaması; güç ilişkilerinin üretimi, uygulanması ve söylem yoluyla yeniden üretilmesi nedeniyle yorumlama düzeyinin ötesine geçilip, sözü edilen faktörler değerlendirmeye alınarak açıklanmaktadır”* (Ülkü, 2004: 385).

Van Dijk’e göre (akt. Özer, 2011a: 16), medya ya da eğitim gibi ideolojik üretim araçlarının ya da kurumlarının denetlenmesi oldukça önemlidir. Eleştirel söylem çözümlemesi, ancak eşitsizlik ve egemenliğin yeniden üretiminde dil kullanımının, söylem ya da iletişimsel olayların ve dilin rolünün bir dökümünü yaptığı ölçüde, eleştirel sosyal ve siyasal çözümlemelere önemli ve özel bir katkıda bulunabilir.

Eleştirel çalışmalar iki farklı kola ayrılmaktadır;

- 1) Medyada anlamların oluşumu, yapılanması ve anlamlandırılmasına/tüketimine odaklanan çizgi ki bu çizgi üstyapıya (kültür, ideoloji ve söylem) ağırlık veren bir yaklaşımdır.
- 2) Medya endüstrilerinin ekonomik örgütlenmeleri, mülkiyet ilişkileri ve kurumsal üretim süreçleri üzerine odaklanan çizgi ki bu çizgi de altyapıya (somut ekonomik ilişkiler) ağırlık veren bir yaklaşımdır (Dursun, 2014: 26).

Yapılan araştırma eleştirel söylem analizinin üstyapısına seslenen bir araştırmadır. Kültürel ve ideolojik olarak kitle iletişim araçlarının söylemlerini nasıl oluşturduğunu ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmada medyadaki anlamların

oluşumu ve yapılanması incelenmiştir. Medya materyallerinde belirli ideolojileri ve iktidar ilişkilerini çözümlmeyi amaçlayan çalışma, ekonomik yaklaşımları bu çerçevenin dışında tutmuştur.

Yapılan ön araştırmada sorunsalı oluşturan asgari ücret zammına ilişkin açıklamaların ilk ağızdan olduğu ve bu nedenle haberin çoğunlukla tırnak (“”) içerisinde sunulduğu görülmüştür. Haber siteleri, haber kaynağı olarak seçtikleri kişileri, kurumları belirli bir söylemin, ideolojinin direkt aktarıcısı konumuna getirmektedirler. Belirli iktidarların söylem yoluyla aktarılmasında bu iktidarları temsil eden kişilerin, kurumların söylemlerinin direkt olarak aktarılması önemli rol oynamaktadır. Eleştirel yaklaşım açısından direkt yapılan alıntılar önem arz etmektedir. Bu çerçevede üç tür alıntı yapılmaktadır. Doğrudan alıntı, kaynağın ağzından ama muhabirin kaleminden sunulmaktadır. Örtük alıntıda kaynak gizlenmekte ve muhabir sanki kendisi anlatıyormuş gibi görüşleri aktarmaktadır. Bu alıntılar sonucunda kitle iletişim araçları bir nevi aktarıcı rolüne bürünmektedir ve tırnak içinde verilen kaynakların söylemlerini aktarmaktadır (İnal’dan akt. Özer, 2011a: 66). Haber kaynakları ki bunlar çoğunlukla iktidar konumunda olan kişilerdir. Bu kişilerin söylemleri tırnak içerisinde aktarılır. Bu biçim, yerleşik etik anlayışının içinde eleştirilmeksizin kabullenilen bir tutum olmuştur (İnal, 2009: 16).

Araştırmada haber içerisindeki temalar ve söylemler farklı başlıklar altında toplanmış ve yorumlanmıştır, kimi zaman temalar ve söylemler örtüşmektedir. Thompson’un (2013: 77-78) da belirttiği gibi *“Oluşturulan ideolojik kipler çeşitli sembolik inşa stratejileriyle ilişkilendirilecek bazı biçimlere işaret eder. Bu konuyla ilgili üç noktayı vurgulamak gerekir. İlk olarak bu beş kipin ideolojinin faaliyet gösterdiği tek biçimler olduğunu ya da bunların her zaman birbirinden bağımsız olarak faaliyet gösterdiği iddiasında değilim; bilakis bu kipler örtüşebilir ve birbirlerini pekiştirebilir ve ideoloji belirli durumlarda, başka biçimlerde faaliyet gösterebilir. İkincisi, belirli işleyiş kiplerini belirli sembolik inşa stratejileriyle ilişkilendirirken bu stratejilerin yalnızca bu kiplerle ilişkili olduğunu ya da sözünü ettiğim stratejilerin tek geçerli stratejiler olduğunu savunmak niyetinde değilim. En fazla belirli stratejilerin tipik olarak belirli kiplerle ilişkili olduğu ve bazı*

durumlarda verili bir stratejinin farklı amaçlara hizmet edebileceği ve verili her bir kipin farklı biçimlerde gerçekleştirilebileceğini söyleyebiliriz; çeşitli stratejilerden bahsederken amacım eksiksiz ve dışlayıcı bir sınıflandırma sunmak değil, örneklendirmektir. Üçüncü nokta, sembolik inşanın bazı tipik stratejilerine dikkat çekerken bu ideolojilerin kendiliğinden ideolojik olduğunu iddia etmek istememle ilişkilidir. Hiçbir strateji doğası gereği ideolojik değildir. Verili bir sembolik inşa stratejisinin ideolojik olup olmadığı bu strateji aracılığıyla kurulan sembolik biçimin belirli durumlarda nasıl kullanıldığı ve anlaşıldığına bağlıdır; bu şekilde inşa edilen sembolik biçimlerin, söz konusu durumlarda, tahakküm ilişkilerinin muhafaza etmeye mi yoksa altüste etmeye mi, tesis etmeye mi yoksa zayıflatmaya mı hizmet ettiğine bağlıdır. Tipik sembolik inşa stratejilerini incelemek, anlamın toplumsal dünyada seferber edebilme biçimlerine karşı uyanık olmamızı sağlayabilir, ideolojinin faaliyet göstermesi için gereken ihtimaller dizisini çevreleyebilir, ama sembolik biçimlerin belirli, somut durumlarda tahakküm ilişkileriyle kesişme biçimlerinin dikkatli bir analizinin yerin almaz.”

Thompson’un da aktardığı gibi belirlenen stratejiler çözümlenen söylem için tek başına geçerli değildir ya da sadece belirlenen kip ile temsil edilmemektedir. İdeolojik kipler içerisinde sınıflandırılan söylem kalıpları, sadece bir ideolojik bakış açısıyla ilişkili değildir; birden çok ideolojik kip ile ilişkili olabilir. Farklı stratejilerde ve bağlamlarda söylemler farklı ideolojik kipler içerisinde yer almaktadır. Örneğin iktidarın söylemi çözümlenirken, aktarılan cümleler farklı bir ideolojik kipe seslenirken benzer bir söylem diline sahip ötekinin, muhalifin söylemi farklı bir ideolojik kip içerisine girmektedir. Söylemin kendisi tek başına ideolojik olmamakta kullanıldığı zaman, mekân, bağlam; kullanan kişi, kurum söyleme ideolojik bakış açıları ve öznellik katmaktadır. Çalışma içerisinde yapılan söylem analizlerinde, bu hususlar dikkate alınmıştır.

Araştırma iki ana bölümden oluşmaktadır **Gerçekliğin Yapısal İnşası** ile **Gerçekliğin Anlamsal İnşası**. Yapısal ve Anlamsal İnşada haber sitelerinin kullandığı haberlerde tematik yapıyı oluşturan üst başlıklar, haber girişleri, alt başlıklar ve görsel öğeler, Thompson’un ideoloji kiplerinin yardımıyla eleştirel

söylem analizine tabi tutulmuştur. Yöntemin genel çerçevesini ve kullanılan kiplerin anlamları aşağıda genel hatlarıyla aktarılmaktadır:

A- Gerçekliğin Yapısal İnşası

Haberin yapısal özelliklerinin, haber içeriğindeki anlamsal özelliklerden ayrılmasının ana sebebi, bireylerin haber metinlerindeki yapısal özelliklere göre ilk başta haberi değerlendirmelerindedir. Örneğin haber başlığında “Duvar Yıkıldı” şeklinde büyük puntolarla bir başlık atılıp, haber girişi de buna göre kurgulanırsa ve görselde de yıkılmış bir duvar gösterilirse, kişi haberde alacağı ilk izlenim ve bilgi duvarın yıkılmış olduğu yönünde olacaktır. Haberin içeriğindeki anlamsal inşa bunun tam tersine işaret etse de, kişi haber başlığına, girişine ve görsel öğeye göre haberi anlamlandırmaya ve okumaya başlar. Bundan dolayı haberin yapısal özelliğinin eleştirel söylem analizinde haber içeriğinden farklı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca haberin işleyişini kurulan anlamsal bütünlükleri, yapılan retorikleri ve başvurulan kaynakları yorumlamak için şematik yapı kullanılmıştır.

1. Tematik Analiz

Van Dijk’a göre (2015), haber anlatıları, makro önermelerden oluşmaktadır. Bunlar, çoğunlukla temalardır ve bir söylem birden fazla temadan oluşabilir; temalar ise, söylem içinde yapılandırılmıştır. Yapılar da, makro kurallar aracılığıyla söylemden elde edilmektedir. Bunlar da üç aşamalıdır ve söz konusu unsurlar aracılığıyla söylem içinde enformasyon eksiltimine gidilir, haberin özü ya da ana fikri verilir ve böylece özetleme yapılır. Aşağıda bu yöntemlere ilişkin bilgiler verilmiştir:

- a) *Enformasyon Eksiltimi: Başlıkta yer, dönem ve zaman gibi enformasyonlara yer verilmemesi.*
- b) *Genelleştirme: Örneğin, köpek, kedi muhabbet kuşu, kanarya, horoz vs. hayvanların tümünün evcil hayvanlar olarak genelleştirilmesi.*
- c) *Kurgulama: Bu genelleştirmeye benzemektedir. Ancak, isimlerden çok fiillere, kişiler ya da şeylerden çok eyleme yöneliktir. Bir şemsiye kavram altında bir dizi eylemi özetler.*

Bu kurallara uyulmasıyla uzun bir metin kısaltılmış olur. Aslında, bu strateji, haber metninden bir giriş paragrafı elde etmek için kullanılır. Aynı zamanda, haberin şematik özelliğine dikkat çekmektedir. Haber şemasında haber girişi, ana olay, bağlam bilgisi ve yorumlar vs.'den önce başlıklar gelmektedir. Makro kurallara metnin özetlenmesine ulaşmak için tekrar olacak biçimde başvurulur (Özer, 2011a: 91). Konunun ana unsuru en belirgin biçimde haber başlığı ve başlangıç paragrafında yer alır. Söylemin anlamsal bütünlüğünü yansıtan haber başlıkları ve ilk paragraf, Van Dijk tarafından öznel olarak nitelendirilmektedir (Van Dijk, 2007: 170; Ülkü, 2004: 374; Keskin, 2004: 392).

a) Üst Başlıklar

Üst başlıklar haberin sunumunda önemli bir yere sahiptir. Okuyucu, habere ulaştığında öncelikle haberin başlığıyla karşılaşır. Haber başlıkları haberin yapısal olarak en önemli unsurunu oluştururlar. Başlık yoluyla okuyucu, haberin içeriği ve söylemi hakkında çıkarımlara varabilir.

b) Haber Girişleri

Haber girişleri, haberin kurgulanan söyleminde önemli bir yere sahiptir. Haber girişleri genellikle haber başlığından daha fazla cümle ve bilgi içerir. Haberin neyi anlattığı ve haberde önemli olan noktaların neler olduğu haber girişinde verilir. Belirli ideolojik çerçeveler dâhilinde haber içerisinde hangi bilginin daha önemli hangisinin daha önemsiz olduğu, haber girişinde ortaya çıkar. Haber girişlerindeki söylem ve vurgular, yoluyla okuyucuya olayı nasıl anlamlandırması gerektiğini öğretir.

c) Alt Başlıklar

Alt başlıklar haberin içeriğinde hangi konuların daha önemli olduğunu ve dikkat edilmesi gerektiğini okuyucuya vurgular. Haberin içerisinde ön plana çıkacak bilgiler alt başlıklar ile ön plana çıkarılır ve böylece haber kaynağının söylemi anlamsal açıdan daha fazla desteklenir. Alt başlıklar

ayrıca okuyucuya yol gösterici bir konumdadır ve hangi bilgiye dikkat etmesi gerektiği açısından da önemlidir.

d) Görsel Öğeler

Görsel öğeler yazılı metinlerin fotoğraflarla, tablolarla, grafiklerle, karikatürlerle vb. desteklenmesidir. Görsel öğeler sayesinde anlamsal inşalar, okuyucuların zihinlerinde daha kolay yerleştirilebilmektedir. Görsel öğeler ayrıca anlamsal inşanın daha anlaşılır ve kalıcı olmasını sağlamaktadır. Okuyucular, izleyiciler görsel öğeler yardımıyla haberin içeriğini daha iyi kavrar ve anlamlandırır. Söylemi oluşturan kitle iletişim araçları, hedef kitlenin sadece okuma yeteneğine değil, görme ve algılama yeteneğine de seslenirler.

2. Şematik Yapı

Şematik yapı, genel anlamıyla haberdeki durum analizidir. Yorumlama bu analize göre yapılır. Haberin şematik yapısında ana olayın sunumu, sonuçlar, ardaan bilgisi (önceki olay da dâhil), bağlam bilgisi gibi durumun söylem aracılığıyla inşa edildiği bölümler bulunmaktadır. Ayrıca haberin yorumsal sürecine katkı sağlayan haberin kaynakları ve olayın taraflarının yorumları şematik yapının diğer unsurlarıdır (Özer, 2011a: 85; Kaya, 2009: 350). Haberde ikna için kullanılan materyaller, o habere konu olan olayın daha baştan haber olacağına ve ilgi çekeceğine karar vermede etkili en azından yardımcı olabilir. Bir haberi haber yapan, o haberde kullanılan kanıtlardır. Bunlar, direkt alıntı yapılan kişiler, görgü tanıklarının ifadeleri, rakamlar vs. bilgilerdir. Bu tür bilgiler söz konusu haberin ikna edici olacağını ve inandırıcılığını kantılar (Van Dijk, 2007: 171; Özer, 2011a: 177).

B- Gerçekliğin Anlamsal İnşası

Gerçekliğin Anlamsal İnşasında haber içeriği Thompson'un (2013) beş ana ve farklı alt başlıklardan oluşan ideoloji kipleri aracılığıyla analiz edilmiştir. Hem söylem içerisindeki farklı ideolojiler hem de iktidarın ortaya çıkarılmasını amaçlayan

analizde cümleler ve temsil ettiği anlamlar ideoloji kiplerine göre sınıflandırılmıştır. Haber söylemindeki anlamsal farklılıklar, kelime oyunları ve iktidar temsilleri çalışmanın kapsamında analiz edilmiştir.

1. *Meşrulaştırma*

Tahakküm ilişkileri, Max Weber'in gözlemlediği gibi meşru olarak gösterilebilir ve bu şekilde adil bir düzen kurulduğu, izlenimi verilebilir. *“Tahakküm ilişkilerinin meşru olarak temsili, belirli temellere dayanan, belirli sembolik biçimlerde ifade edilen verili durumlarda az ya da çok etkin olabilen bir meşruluk iddiası olarak görülebilir.”* Weber'e göre meşruiyet üç farklı temele dayandırılabilir. Ussal temeller (yürürlükteki yasaların hukuksallığına başvuru), geleneksel temeller (kadim geleneklerin kutsallığına başvuru) ve karizmatik temeller (otorite uygulayan birey kişinin istisnai karakterine başvuru). Bu temellere dayanan iddialar sembolik biçimlerde, sembolik inşanın belirli tipik stratejileri aracılığıyla ifade edilebilir. Meşrulaştırma dizini altında aşağıdaki konular analiz edilmiştir:

- a) *Ussallaştırma:* Sembolik bir biçimin üreticisinin bir dizi toplumsal ilişki veya kurumu savunmaya ya da haklı çıkarmaya, böylelikle belirli bir hedef kitlesini bunun desteklenmeye değer olduğu konusunda ikna etmeye çalışan bir akıl yürütme zinciridir.
- b) *Evrenselleştirme:* Bu strateji aracılığıyla, bazı kişilerin çıkarlarına hizmet eden kurumsal düzenlemeler herkesin çıkarına hizmet ediyormuş gibi gösterilir ve bu düzenlemeler, bunlar içerisinde başarı elde etme becerisi ve yatkınlığına sahip herkese ilkesel olarak açıkmiş gibi görülür.
- c) *Öyküleme:* Meşruiyet iddialarının bir başka stratejisi öykülemedir. Geçmiş anlatan hikâyelerde ve geçmişten günümüze gelen gelenek-göreneklerde var olan düzenin doğal bir düzen olduğu anlatılmaktadır. Hatta gelenekler kimi zaman bir cemaate ve çatışma, farklılık ve bölünme deneyimini aşan bir tarihe aidiyet hissi yaratmak amacıyla icat edilir. Hikâyeler hem resmi kurumlar tarafından hem de gündelik yaşamları sırasında kişiler tarafından anlatılır. Bu hikâyeler, gücü elinde tutanların

bunu kullanmasını haklı çıkarmaya ve ötekileriye buna sahip olmadıkları gerçeğine razı etmeye yarar. Konuşmalar ve belgeseller, tarihçeler, romanlar ve filmler, toplumsal ilişkileri tasvir eden ve güç ilişkilerini kurup muhafaza edebilecek ilişkileri tasvir eden ve güç ilişkilerini kurup muhafaza edebilecek biçimlerde eylemlerin sonuçlarını gözler önüne seren anlatılar olarak kurgulanır. Bu tarz kurgulamalar ve gerçekliğin yeniden inşası ile birlikte, insanlara sürekli olarak dünya üzerindeki çarpıklıklar, haksızlıklar ve anlamsızlıklar olağan şeylermiş gibi aktarılır. Bunu sonucunda egemen sınıfların çıkarına hizmet edecek semboller üretilir ve dağıtılır, bireyler tarafından dünya üzerindeki tahakküm ilişkileri gayet doğal olarak karşılanır.

2. Taslama

Tahakküm ilişkileri gizlenerek, inkâr edilerek veya örtbas edilerek ya da dikkatler mevcut ilişki veya süreçlerden başka yöne çevrilerek ya da bunlar göz ardı edilerek kurulabilir ve sürdürülebilir. Taslama olarak ideoloji sembolik biçimlerde çeşitli stratejiler aracılığıyla ifade edilebilir (Thompson, 2013: 90).

- a) **Yerinden Etme:** Geleneksel olarak bir nesne ya da kişiye atıfta bulunmak için kullanılan bir terim bir başkasına atıfta bulunmak için kullanılır ve böylelikle terimin olumlu ya da olumsuz çağrışımları öteki nesne ya da kişiye aktarılır.
- b) **Hüsnütibirleştirme:** Eylemler kurumlar ya da toplumsal ilişkiler olumlu bir değerlemeye neden olacak şekilde tarif ya da yeniden tarif edilir. Bu sürecin bilinen pek çok örneği vardır: bir gösterinin şiddetli bir şekilde bastırılması “düzenin tesis edilmesi olarak tarif edilebilir; vatandaşlık haklarından mahrum bırakılan yabancı emekçilere “misafir işçiler” denilebilir.
- c) **Mecaz:** Mecazdan kast, dilin ya da, daha genel olarak, sembolik biçimlerin temsili bir şekilde kullanılmasıdır. En yaygın mecaz biçimleri arasında, tahakküm ilişkilerinin taşlanması kullanılabilecek kapsamlama, düzdeğişmece, eğretileme mevcuttur.

- I. **Kapsamlama:** Parça ve bütünü semantik tümleşimini içerir: bir şeyin parçasını simgeleyen bir terim bütüne atıfta bulunmak ya da

bütünü temsil eden bir terim parçaya atıfta bulunmak için kullanılır. Bu teknik toplumsal ilişkileri, topluluklar ve parçaları, belirli belirli gruplar ve daha geniş toplumsal siyasal biçimler arasındaki ilişkileri allak bullak ya da tersyüz ederek taslayabilir. Örneğin, İngilizler, Amerikalılar, Ruslar gibi jenerik terimlerin bir ulus/devlet içerisinde belirli idarelere ya da gruplara atıfta bulunmak için kullanılması.

II. Düzdeğişmece (metonomi): *Düzdeğişmecenin işlevi bir parçanın bütünü, bütünün de parçayı temsil etmesini sağlamaktır (Dursun, 2014: 275). Düzdeğişmece, bir şeyin vasfını, yan ögesini ya da bağlantılı bir özelliğini temsil eden bir terimin, terimle atıfta bulunulan şey arasında zorunlu olarak bir bağlantı olmaksızın, o şeyin kendisine atıfta bulunmak için kullanılmasını içerir. Düzdeğişmece aracılığıyla gönderge açıkça ifade edilmeksizin ima edilebilir ya da bir başka şeyle ilişkilendirilerek olumlu ya da olumsuz değerlendirilebilir.*

III. Eğretilme (metafor): *İki şey arasındaki ilişki, benzerliğinin kurulmasıyla yapılır (Dursun, 2014: 274). Eğretilme, bir terim ya da ifadenin, tam anlamıyla uygulanamayacağı bir nesne ya da eyleme uygulanmasını içerir. Eğretilmeli ifadeler bir cümle içerisinde, farklı semantik alanlardan alınan terimleri bir araya getirerek, başarılı olduğu takdirde yeni ve akılcı bir anlam meydana getiren bir gerilim oluşturur. Eğretilme toplumsal ilişkileri, bunları ya da bunlar içine yerleşik kişi ve grupları gerçekte sahip olmadıkları niteliklerle bahşedilmiş gibi temsil ederek, böylelikle bazı özellikleri diğerleri pahasına vurgulayıp bunlara olumlu ya da olumsuz bir anlam yükleyerek taslayabilir. Örneğin Margaret Thatcher'e "Demir Leydi" denmesi ya da Süleyman Demirel'e "Baba" denmesi gibi.*

3. Birleştirme

İdeolojinin üçüncü bir işleyiş usulü birleştirmedir. Tahakküm ilişkileri, sembolik düzeyde, kişileri onları ayırabilecek farklılıklar ve ayrımlardan bağımsız olarak kolektif bir kimlikte kucaklayan bir birlik biçimi inşa ederek kurulabilir ve muhafaza edilebilir.

- a) Standardizasyon:** *Sembolik biçimler, sembolik mübadelenin müşterek ve makbul temeli olarak tanıtılan standart bir çerçeveye uyarlanır. Bu, örneğin muhtelif ve dilsel açıdan farklılaşmış gruplar bağlamında ulusal bir dil geliştirmeye çabalayan devlet otoritelerinin yürüttüğü bir stratejidir. Ulusal bir dilin oluşturulması gruplar arasında müşterek bir kimliğin ve ulus-devletin sınırları içerisinde diller ve lehçeler arasında meşru bir hiyerarşinin yaratılmasına hizmet eder.*
- b) Bütünün Simgeleştirilmesi:** *Bu strateji, bir ya da birden çok gruba yayılmış birlik, kolektif kimlik ve özdeşleştirme sembollerinin inşasını içerir. Burada yine bayraklar, milli marşlar, çeşitli türde armalar ve kitabeler gibi ulusal bütünlük sembollerinin inşası karşımıza çıkar. Bütünlük sembolleri müşterek bir tarihi anlatan ve kolektif bir kaderi yansıtan bir kökenler anlatısının ayrılmaz bir parçası olabileceği için, bütünlüğün simgeleştirilmesi pratikte öyküleme süreciyle iç içe geçmiş olabilir. Bu durum sadece modern ulus-devlet gibi büyük ölçekli toplumsal örgütlenmeler örneğinde değil, aynı zamanda bir kimliğin yaratıldığı ve sürekli olarak yeniden tasdik edildiği süregiden bir sembolik birleştirme sürecinin bir yere kadar bir arada tuttuğu daha küçük örgütlenmeler ve toplumsal gruplar örneğinde de yaygındır. Bütünün simgeleştirilmesi belirli hallerde, kişileri farklılıkları ve bölünmeleri hükümsüz bırakacak şekilde kaynaştırarak tahakküm ilişkileri kurmaya ve sürdürmeye hizmet edebilir.*

4. Parçalanma

Tahakküm ilişkileri bireyleri bir kolektivite içinde birleştirerek değil, hâkim gruplara etkin bir şekilde meydan okuyabilecek kişi ve ya da tehditkâr olarak yansıtılan bir hedefe yönelterek devam ettirilebilir.

- a) **Farklılaştırma:** Farklılaştırma sembolik inşanın tipik bir stratejisidir ve kişi ve gruplar arasındaki ayrımları, farklılıkları ve bölünmeleri vurgulamak; onların bir ara gelmelerini engelleyen ve mevcut ilişkileri etkin şekilde meydan okumaktan ya da gücün uygulanmasına etkin bir şekilde katılmaktan onları alıkoyan nitelikleri ön plana çıkarmak için kullanılmaktadır.
- b) **Ötekinin Sansürlenmesi:** Bu, habis, muzır ve tehditkâr olarak betimlenen ve bireylere kolektif olarak ona karşı koymaları ya da onu sansürlemeleri çağırısında bulunan içeride ya da dışarıda bir düşmanın inşasını içerir. Bu ayrıca kitle iletişim araçlarında ötekinin sansürlenmesi yoluyla da görülür. 1920'ler ve 1930'ların Nazi edebiyatında Yahudilerin ve komünistlerin tasviri ya da Stalinist dönemde siyasi muhaliflerin "hak düşmanları" olarak tarifi, ötekinin sansürlenmesine yönelik örneklerdir.

5. Şeyleştirme

Tahakküm ilişkileri geçici, tarihsel bir durumu sanki kalıcı, doğal ve zaman dışıymış gibi göstererek kurulabilir ve sürdürülebilir. Süreçler, toplumsal ve tarihsel nitelikleri karanlıkta kalacak şekilde yarı-doğal şeyler ya da olaylar gibi resmedilir. Şeyleştirme olarak ideoloji bu nedenle sosyo-tarihsel görüngülerin toplumsal ve tarihsel niteliğinin tasfiyesini ya da gizlenmesini içerir, toplumun tarihsiz boyutunun, tarihsel toplumun tam kalbinde yeniden tesisini içerir.

- a) **Doğallaştırma:** toplumsal ve tarihsel bir yaratım olan bir durum, doğal bir olay ya da doğal niteliklerin kaçınılmaz sonucu olarak ele alınabilir, örneğin erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal olarak kurulmuş işbölümünün cinsiyetler arası fizyolojik niteliklerin ve farklılıkların ürünüymüş gibi resmedilmesinde olduğu gibi.
- b) **Edebileştirme:** Sosyo-tarihsel görüngüler, kalıcı, değişmez ve sürekli tekerrür ediyormuş gibi resmedilerek tarihsel niteliklerinden mahrum bırakılırlar. Nasıl başladıkların dair bütün izlerinin kaybolması ve nasıl sonlanacaklarına dair bütün soruların tasavvur edilemez kılınması için geçmişte sonsuza kadar uzanıyor gibi görünen adêtlar, gelenekler ve

kurumlar, kolay kolay bozulmayan bir katılık edinirler. Toplumsal yaşama yerleşik hale gelirler ve görünürdeki tarih dışılıkları, kurulmuş ve yalnızca tekrar ediliş biçimleriyle olumsal olanı ebedileştiren sembolik biçimler tarafından yeniden doğrulanırlar.

- c) **Adlandırma ve Edilgenleştirme:** Adlandırma, cümleler ya da cümle parçaları, eyleme bunları gerçekleştirenlere dair tarifler birer isme dönüştürüldüğü zaman ortaya çıkar. “Başbakan ithalatı yasaklamaya karar vergi” yerine “ithalatın yasaklanması” dediğimizde olduğu gibi. Edilgenleştirme “polis memurları zanlıyı sorguluyor” yârine “zanlı sorgulanıyor” dediğimizde olduğu gibi, fiiller edilgen çekildiğinde ortaya çıkar. Adlandırma ve edilgenleştirme dinleyici ya da okuyucunun dikkatini belirli temalara odaklarken diğerlerini göz ardı eder. Aktörleri ve eylemliliği siler ve süreçleri, bunları üreten bir öznenin yokluğunda gerçekleşen şeyler veya olaylar olarak temsil ederler. Aynı zamanda sözel kurguları yok ederek ya da bunları şimdiki zamana dönüştürerek atıfları belirli mekânsal ve zamansal bağlamlara yuvarlama eğilimindedirler. Bu ve diğer dilbilgisel veya sözdizimsel aygıtlar, belirli durumlarda, sosyo-tarihsel görüngüleri şeyleştirerek tahakküm ilişkilerinin kurulmasına ve sürdürülmesine hizmet edebilirler. Süreçleri şeyler olarak temsil etmek, aktörleri ve eylemliliği silmek, zamanı şimdiki zamanın sonsuza uzanması olarak kurmak: tüm bunlar toplumun tarihsiz boyutunu, tarihsel toplumun kalbinde yenden tesis etmenin farklı yollarından bazılarıdır.

Thompson (2013: 90) ideoloji kipleri ile yapılan araştırmada, araştırmamanın doğasıyla ilgili şu şekilde bir yorumda bulunmaktadır;

“Şayet eleştirmen bir kanıt, su götürmez bir delil peşindeyse, hayal kırıklığına uğraması kaçınılmazdır. Gel gelelim, hayal kırıklığı araştırmacının elde ettiği sonuçlardan ziyade eleştirmenin beklentilerinden kaynaklanır. İdeoloji analiz ederken, anlam ve gücün karmaşık etkileşimini kavramaya çabalarken, uğraşmakta olduğumuz şey su götürmez bir delile imkân veren bir konu değildir. Değişken anlam ve görece eşitsizlikler, muğlaklık ve kelime oyunu, farklı fırsat ve erişilebilirlik

düzeyleri, aldatma ve kendini kandırma, toplumsal ilişkilerin gizlenmesi ve gizlenme sürecinin bizzat kendisinin gözlenmesi alanında hareket ederiz. İnkâr edilemez analizler sunulabileceği beklentisiyle bu alana yaklaşmak, bir şiiri yorumlamak için mikroskop kullanmaya benzer”

3.1.4.2.Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni, Türkiye’de yayın yapan internet haber siteleridir. Örneklem, belli bir evrende, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen küçük kümelerdir (Karasar, 2010: 110). Araştırma öncesi yapılan taramada Milliyet ve Yeni Şafak haber sitelerinin iktidara daha yakın bir söylem biçimi benimsedikleri; Sözcü ve Cumhuriyet haber sitelerinin ise siyasal iktidarla uyumlu olmayan içerikleri söylemlerine yansıttıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle söz konusu haber siteleri örnekleme dâhil edilmiştir. Çalışmanın örneklemini Cumhuriyet, Yeni Şafak, Sözcü, Milliyet haber siteleri oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde haber sitelerinin ideolojik yapıları göz önünde bulundurulmuştur. Örneklem kapsamındaki bu haber sitelerinin asgari ücret görüşmelerinin sonuçlandırıldığı ve açıklandığı günden (30.12.2015) on gün öncesi ve sonrasında çıkan, ana teması asgari ücret görüşmeleri olan haberler seçilmiştir. Araştırma kapsamında dört haber sitesinin toplamda 32 asgari ücret ile ilgili haberi incelenmiştir. Toplam 32 haberden Cumhuriyet haber sitesinin 30.12.2015 tarihli haberi ile 29.12.2015 tarihli haberinin haber içeriklerinin aynı olduğu; Yeni Şafak haber sitesinin 31.12.2015 tarihli haberi ile 30.12.2015 tarihli haberinin haber içeriklerinin aynı olduğu; Milliyet haber sitesinin 01.01.2016 tarihli haberi ile 04.01.2016 tarihli haberinin haber içeriklerinin aynı olduğu ve 28.12.2015 tarihli haberi ile 29.12.2015 tarihli haberinin haber içeriklerinin aynı olduğu; Sözcü haber sitesinin 30.12.2015-3 tarihli haberi ile 02.01.2016 tarihli haberinin haber içeriklerinin aynı olduğu ve 08.01.2016 tarihli haberi ile Cumhuriyet haber sitesinin 08.01.2016 tarihli haberinin haber içeriklerinin aynı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu haberler araştırmanın örneklemine dâhil edilmemiştir.

3.1.4.3.Veri Toplama Araçları

Çalışma, metinlerin analizini amaçlayan nitel bir çalışmadır ve asgari ücretin sunumunda söylem yapıları ve biçimleri analiz edilmektedir. Yorumlama yönteminin doğru, yeterli ve yerinde ya da yanlış, yetersiz ve yersiz şeklinde nitelendirecek nesnel bir ölçüt yoktur. Habermas (akt. Gökçe, 2001: 133), bu duruma bir açıklık getirmek için söylem üzerinde uzlaşmanın oluşması, tartışma sürecinin sonucunda kabul edilen bilgilerin kişiler arasında kabulü ve sosyal yaşamda vücut bulması sayesinde bir kıstasa ulaşılabileceğini iddia etmektedir. Çalışmada nitel bir yöntem olan Eleştirel Söylem Analizi'ne göre yargısal veriler kullanılarak toplanmıştır. Karasar (2010: 133), yargısal verilerin öznel olduğunu ve ayrıca yorumu gerektirdiğini ifade etmektedir. Veriler, anılan örneklem kapsamındaki internet haber sitelerinden toplanmıştır.

3.1.4.4.Araştırma Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılığını, internet üzerinden habercilik yapan Cumhuriyet, Yeni Şafak, Sözcü ve Milliyet haber siteleri oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra araştırma aşağıdaki konularla da sınırlıdır:

- Araştırma, 30.12.2015 tarihinden on gün öncesi ve on gün sonrası ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma asgari ücret ile ilgili haberler ile sınırlıdır.
- Örneklem kapsamında incelenen haber sitelerinin sadece ideolojik sunumları göz önünde bulundurulmuş, sahiplik yapısı, ekonomik ilişkiler ve tiraj gibi konular kapsam dışında bırakılmıştır. Ancak aynı gruba ait gazeteler inceleme biriminin dışında tutulmuştur.
- Ayrıca haber sitelerinde yinelenen, aynı ajanstan alınıp aynı biçimde sunulan haberler de araştırma dışında tutulmuştur.

3.2.Bulgular

3.2.1. Gerçekliğin Yapısal İnşasına İlişkin Bulgular

Gerçekliğin yapısal inşasında, haber sitelerinin haberi sunarken kullandıkları yapısal öğeler incelenmiştir. Kişiler bilgiye ulaşırken öncelikle onu ulaştıran araç ile ve onun yapısal gerçekliğiyle yüzleşirler. Daha öncede belirtildiği gibi bilgi

aktarılrken, onu, kurgulayanın ve aktaran aracın yapısal kıstaslarına uymak zorundadır. Bilgi, kullanılan aracın yapısal göstergelerine içkindir ve bu şekilde aktarılır. Haberler kurgulanırken öncelikle haber başlıkları, haber girişleri, alt başlıklar, görsel öğeler; ana olaylar, kaynaklar, retorik, ardalın ve bağlam bilgisi gibi yapısal özelliklere başvurulur bu özellikler aracılığıyla haberin yapısal özelliği kurgulanır (Özer, 2011a: 83). Haberlerin yapısal özellikleri analiz edilirken ayrıca anlamsal özellikleri de gözler önüne serilmeye çalışılmıştır bu gerçekleşirken Thompson'un ideolojik kiplerinden faydalanmıştır, bu kipler; meşrulaştırma, taslama, birleştirme, parçalama ve şeyleştirmedir.

3.2.1.1. Tematik Analiz

Tematik yapı haberler, hikâyeler ya da savlar gibi, bir hiyerarşik şemayı takip etmektedir. Çalışmada tematik yapı dört ana başlıkta incelenmiştir; üst başlıklar, haber girişleri, alt başlıklar, görsel öğeler.

3.2.1.1.1. Üst Başlıklar

“**Soylu'dan** asgari ücret açıklaması: Yarın itibariyle...” (Milliyet, 29.12.2015)

Haberin başlığının cümle sonuna konulan üç nokta ile bitirilmiş olması, okurda merak uyandırma amacına yöneliktir. Ayrıca anlamsal açıdan bir örtülülük ve ima mevcuttur. Pek çok haberde kullanılan bu yöntem ile okurun haber içeriğine erişmeye yönelik davranış sergilemesinin amaçlandığı görülmektedir. Ayrıca haber başlığında Soylu'nun kimliğine ve statüsüne ilişkin enformasyon eksiltmesi mevcuttur. Bakan'ın statü ve unvanı verilmeden sadece soyadının kullanımı, asgari ücreti kararlaştıran politik iktidara bir göndermede bulunulmuştur.

“Asgari ücretle ilgili **flaş** açıklama” (Milliyet, 30.12.2015).

İnternet haber sitesi, habere önem atfeden ve haberin güncelliğini atıfta bulunan bir başlık kullanmıştır. Ayrıca başlık meraklandırıcı bir konumdadır, Milliyet haber sitesi bu tarz meraklandırıcı haber başlıklarını sıkça kullanmaktadır. Flaş açıklama olduğu dile getirilmiştir fakat açıklamanın ne olduğu belirtilmemiştir.

Başlık haberin asgari ücret ile ilgili bir haber olduğunu ve haberin bu yönde kurgulandığının bir ipucusundur.

“**Yeni** asgari ücret belli oldu” (Cumhuriyet, 29.12.2015).

Cumhuriyet haber sitesi kısa başlıkla konuyu aktarmış ve “Yeni” kelimesini başta kullanarak haberin güncelliğine vurguda bulunmuştur. Haber sitesi ana başlığında kullanılan “belli” ifadesi aynı zamanda bir belirsizliğe de işaret etmektedir. Zira haberin başlığında artış ya da miktara ilişkin söz edimi kullanılmamıştır. Ayrıca başlığını sunumunda yargıya yer verilmemiş, düz bir cümle şeklinde kurgulanmıştır.

“Asgari ücret **açıklandı**” (Yeni Şafak, 30.12. 2015-1).

Yeni Şafak haber sitesi kısa bir başlıkla haberi sunmuş; Cumhuriyet Gazetesindeki gibi başlıkta “kapama” yöntemini kullanmıştır. Aynı şekilde asgari ücretin artışına, miktarına ilişkin bir bilgi verilmemiş; eksiltme yapılarak okurun içeriğe yönelmesi amaçlanmıştır. Kaynak ya da aktör haberin başlığında kullanılmamıştır. Özneye yer verilmeyen başlıkta cümle edilgen olarak sunulmuştur. Haber, yapısal olarak farklı boyutlara sahiptir, başlık da bu boyutlardan biridir ve haberin anlaşılmasına ve anlamlandırılmasına katkıda bulunmaktadır. Haber olgusu, çok katmanlı bir yapıya sahiptir bundan dolayı farklı şekillerde düzenlenebilmekte, kavramsallaştırılabilmektedir (Rigel, 2000: 177).

“Asgari ücrette **sürpriz**” (Yeni Şafak, 21.12.2015).

Haber sitesi asgari ücret görüşmelerinin sonucu henüz açıklanmadan asgari ücret ile ilgili bir sürpriz olabileceğini belirtmiştir. Okuyucuyu meraklandırarak bir formatta kurgulanan başlıkta, olumlu ve heyecan verici bir kelime olan “sürpriz” kelimesi kullanılmıştır. Haberin ilgi uyandıran ve olumlayan sunumu, içeriğe yönlendirme ve merak uyandırma amacı taşımaktadır. Haberin devamında sürpriz ile ilgili bilgilerin öğrenileceği düşünülmektedir. Haberin başlığında bir Taslama/Hüsnütabilirleştirme mevcuttur. Asgari ücret ile sürpriz kelimeleri birlikte kullanılarak iktidarın var olduğu asgari ücret konusu olumlu olarak sunulmuştur.

“Asgari ücret **açıklandı!** Asgari ücret ne kadar **oldu?**” (Sözcü, 30.12.2015-1)

Sözcü haber sitesi kullandığı başlığıyla, asgari ücret görüşmelerinin sonucunu ilan etmektedir. Başlıkta kullanılan ünlem işareti, olayın güncelliğine ve önemine atıfta bulunmaktadır. Ayrıca başlıkta kullanılan soru kalıbı, meraklandırıcı bir yapıdadır. Haber sitesi başlıkta eksiltme kullanmış ve asıl bilgiyi içeride sunmuştur. Ayrıca haber ücret üzerinde kapatılmıştır ve içeriğinde bu yönde olması beklenmektedir.

“**Bakan** Soylu’dan asgari ücret açıklaması” (Sözcü, 30.12.2015-2).

Haber, asgari ücretin açıklamasından önce yapılmıştır ve Çalışma Bakanı Soylu’nun açıklamalarına yer verilmiştir. Başlıkta Bakan’ın ne Bakan’ı olduğu verilmemiştir, sadece Bakan’ın açıklama yaptığı belirtilmiştir. Başlık ile birlikte haberin içeriğinde, iktidarın temsilcisi olan Bakan’ın açıklamalarına yer verileceği anlaşılmaktadır. Açıklamayı yapan kişinin bir otoritenin temsilcisi olmasından dolayı haberin başlığıyla birlikte bir ussalaştırma söz konusudur. Asgari ücret görüşme haberlerinde, konuyla en fazla ilgili olan işçilere pek fazla önem verilmezken bütün açıklamalar iktidar konumundaki kurumlara, kişilere dayandırılmakta ve onların bakış açısıyla sunulmaktadır. Meşrulaştırma/Evrenselleştirme yöntemi kullanılarak, belirli bir tarafın çıkarı, gücü bütün kesimler için geçerliymiş gibi lanse edilmektedir. Asgari ücret görüşmelerinde haber kaynakları olarak otoritenin ve iktidarın sunumu, kabullenilmiş ve içselleştirilmiş güç dengeleriyle ilgilidir. Toplum içerisinde iktidar ilişkileriyle bağlantılı olarak statüler belirlenir ve inşa edilir. Statü, farklı yollarla verilmiş ya da kazanılmış, değerlere gönderme yapmaktadır. Statü aynı zamanda toplumsal kabullerle üretilir (Turner, 2000: 16).

“Asgari ücret artık **resmen** 1.300 lira” (Milliyet, 31.12.2015).

Haberin başlığında asgari ücretin “resmen” ne kadar olduğu vurgulanmaktadır. Haberin başlığında daha önce kararlaştırılan asgari ücretin 1.300 lira olması kararının resmîyet kazandığı vurgulanmaktadır. Ayrıca başlıkta kullanılan “resmen” kelimesi ideolojik meşrulaştırmaya göndermede bulunmaktadır. Asgari ücretin, belirli kurumlar tarafından resmen tanınması, kurumlara meşruluk

katmaktadır. Bu yolla tahakküm ilişkileri doğallaştırılmakta ve bütün paydaşların bu durumu olağan karşılaması sağlanmaktadır.

“Asgari ücret fiyatları **ne kadar oldu?**” (Milliyet, 01.01.2016).

Haber başlığı soru niteliğindedir ve cevabın haberin devamında olduğu açıktır. Cümlenin ilk kelimeleri asgari ücrettir, haberin içeriğinde asgari ücretin yansımalarının aktarılacağı ve haberi buna göre kurgulanacağı ipuçları mevcuttur.

“Asgari ücret ne kadar oldu? İşte **zamlı** ve AGİ’li asgari ücretler” (Milliyet, 04.01.2016).

Haber sitesi üç gün önceki asgari ücret haberinin başlığına benzer bir başlık kullanmıştır ve yine soru sorarak hedef kitleyi meraklandırıcı bir yol izlemiştir. Başlıktaki ikinci cümle, ilk cümledeki soruya cevap niteliğindedir ve haberin devamında cevabın açıklanacağı aktarılmaktadır. Ayrıca olumlu bir kelime olan “zam” cümlesi ana başlıkta verilmiştir.

“**DİSK**’ten asgari ücret **tepkisi**” (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi asgari ücret açıklamalarından sonraki haberinde bir muhalif okuma gerçekleştirmiştir. DİSK’in (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) asgari ücrete olan bakış açısını manşetinde aktaran haber sitesi, DİSK’in bu duruma tepkili olduğunu başlıkla birlikte vurgulamıştır. Fakat DİSK’in kime tepkili olduğu başlıkta verilmemiştir, haber başlığında iktidarın avantajına olacak şekilde eksiltme yapılmıştır. Özellikle haberin son kısmından anlaşılacağı gibi tepki iktidar konumundaki hükümete yani AKP’yedir, oysaki başlıkta bu gizlenmiştir. Ayrıca başlıkta Taslama/Kapsamlama mevcuttur, DİSK denerek bütün disk üyeleri kastedilmektedir oysaki açıklamayı DİSK’in Ege Bölge Temsilcisi gerçekleştirmiştir. Ayrıca DİSK ile tepki kelimeleri yan yana getirilerek Sendika= Karşı koyma, muhalefet eşitliği kurulmuştur bu yolla da düzdeğişmece (metonomi) yapılmıştır.

“Asgari ücrette **değişiklik**” (Yeni Şafak, 08.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi asgari ücret görüşmelerinin sonucu açıklandıktan sonra yaptığı haberde, daha önce bildirilen kararların değiştiğine yönelik bir söylemde bulunmuştur. Haberin başlığında eksiltme vardır değişikliğin ne yönde ve nasıl olduğu belirtilmemiştir, ancak haber girişine bakınca devlet desteğinin 110 liradan 100 liraya düştüğü görülebilmektedir. Hükümet yanlısı bir politika izleyen yayın kuruluşu, haber başlığında olumsuz bir çağrışım oluşturacak bir söylem oluşturmamıştır, konuyla ilgili bilgilere daha alt sütunlarında yer vermiştir. Van Dijk'in (2015: 53) "Bizim hakkımızda olumsuz şeyleri vurgulama" stratejisine uygun şekilde Yeni Şafak haber sitesi olumsuz içeriğe sahip haberini, iktidarın çıkarına olacak şekilde kodlamıştır.

"Asgari Ücret 1300 lira oldu! 2016 Asgari ücret ne zaman ödenecek?" (Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Yeni Şafak haber sitesi, asgari ücret artışını sonunda ünlem (!) işaretinin bulunduğu bir cümleyle duyurmuştur. Ayrıca haberi meraklı kılmak için ikinci cümlede "ne zaman ödenecek?" gibi bir soru sorulmuştur. Aynı gün atılan "Asgari ücret açıklandı" başlığının ardından, daha fazla bilgi verici bir başlık atılmıştır, "Asgari Ücret 1300 lira oldu" fakat bu kez de ne zaman ödeneceğiyle ilgili bilgi verilmemiştir ve haberin başlığında eksiltmeye gidilmiştir.

"AGİ'nizi kaptırmayın... En az 123 lira daha alabilirsiniz"
(Cumhuriyet, 08.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi çalışanların lehine olan asgari geçim indirimi ile ilgili bir haber yapmıştır ve bununla ilgili söylemini de başlığına taşımıştır. Haberin başlığında direkt olarak çalışanlara seslenilmiştir ve "kaptırmayın, alabilirsiniz" gibi cümleler kurulmuştur. Asgari geçim indirimini kaptırmaması gerekenler, işçilerdir, kapacak olanlarda işverenlerdir. Başlık içerisinde dolaylı yoldan düzdeğişmece (metonomi) mevcuttur, çalışanlara "kaptırmayın" denmektedir ve çalışanların haklarını koruması gerektiği dile getirilmektedir, çalışanların haklarını kapacak olanlarda işverenler ya da hükümet olarak ima edilmektedir. Haberin başlığında ayrıca çalışanların "en az" ne kadar daha alabileceği dile getirilmektedir. Cumhuriyet

haber sitesinin bu başlığı Van Dijk'in (2015: 53) "Onlar hakkında olumsuz şeyleri vurgula" stratejisine girmektedir. Direkt olarak işçilere seslenen haber sitesi, olumsuzluk hakkında işçileri uyarmaktadır ve işverenlere, hükümete paralarını kaptırmamaları konusunda onları tembihlemektedir. Böylece, haber başlığında ötekiler (işverenler, hükümet) hakkında olumsuzlama gerçekleştirilmiştir.

Asgari ücret **düşüyor!** (Cumhuriyet, 01.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi yeni yılın ilk asgari ücret haberinde asgari ücretin düştüğüyle ilgili bir başlık kullanmıştır. Olumsuz bir fiil (düşüyor) kullanılan başlıkta aynı zamanda durumun önemini belirtmek için ünlem (!) işareti kullanılmıştır. Haber sitesi kullandığı başlıkta eksiltme yapmıştır, sadece asgari ücretin düştüğünü belirtmiştir fakat ne kadar düştüğü ve nasıl düştüğüyle ilgili bilgi vermemiştir. İdeolojik olarak farklı bakış açılarına sahip haber siteleri, olayları başlıklarında farklı şekilde aksettirmektedir, kimi "asgari ücrette düşüş" derken kimi "asgari ücrette değişiklik" demektedir. Söylemin kurgulanışı, yayın kuruluşunun, grubun, kişinin olaya bakışını gösteren en önemli delildir. Kelimelerin kodlanış şekilli, kaynağın olayı nasıl algıladığı ve bunu nasıl yansıttığıyla yakından ilişkilidir. Haberdeki olay ile habercinin olayı kendi bakışa açısıyla ve kurguladığı gerçeklik ile aktarması farklıdır. Haber aracılığıyla aktarılan gerçeklik, habercinin kendi kurguladığı gerçekliktir (Parsa, 1993: 31).

"1300 TL'lik asgari ücret '**geçim derdini**' **çözmez**" (Sözcü, 02.01.2016).

Sözcü haber sitesinin attığı başlık olumsuz çağrışımları olan bir başlıktır. Asgari ücretin 1.300 lira olmasıyla ilgili olarak kurgulanan haberde, bu artışın "geçim derdini" çözemeyeceği gibi bir söz deyiş kullanılıyor. "Geçim derdi" söylemi ile bir eğretileme (metafor) kullanılıyor, "dert" (TDK: Üzüntü, Hastalık, Ağrı, Sorun) olumsuz çağrışımlara sahip olan bir kelimedir. Haberin başlığından itibaren haberin içeriğinde asgari ücret artışına rağmen hayat şartlarının zor olduğuna dair bilgilerin yer alacağı ve haber kurgusunun bu ikileme göre kurgulanacağı anlaşılmaktadır.

Ekonomik bir çerçeveye oturtulacak kurgunun habercisi olan başlık ayrıca söylemindeki olumsuz hava ile haber sitesinin genel ideolojisiyle uyumaktadır.

“2016 **zam yağmuruyla** başladı” (Sözcü, 04.01.2016).

Sözcü haber sitesi asgari ücret görüşmelerinin sonucu ile 2016’da gerçekleşen zamları eşleştiren bir haber söylemi oluşturmuştur. Haber sitesi başlığında bir düzdeğişmece (metonomi) gerçekleştirmiştir ve “zam yağmuru” söz deyişiyile gerçekleşen zamların yoğunluğu vurgulanmıştır. Sözcü haber sitesi yapılan asgari ücret zammının, geçim sorununa çözüm sunmadığı yönünde haber söylemini oluşturmaktadır.

“**Bin 600 lira sadece gıda için bile yetmiyor!**” (Sözcü, 27.12.2015).

Sözcü haber sitesi, asgari ücret görüşmeleri sonlanmadan yaptığı haberde asgari ücretin 1.300 lira olmasının dahi yetersiz olduğuna dair bir haber söylemi oluşturmuştur. 1.600 liranın temel ihtiyaç olan gıdaya “bile” yetmediğini savlayan başlıkta, düzdeğişmece (metonomi) yapılmıştır. Bin 600 lira sadece gıda için bile yetmiyor= bin 300 liralık asgari ücret hiçbir şeye yetmez şeklinde bir metonomi kurulmuştur. Ayrıca başlığın sonundaki ünlem (!) işareti olayın vahametini daha açık şekilde ortaya koymak için kullanılmıştır. Sözcü haber sitesi haber başlığında olumsuz bir söylem oluştururken, kendi ideolojisi doğrultusunda ötekini olumsuz olarak sunmaktadır. İnsanoğlu için tarih boyunca en büyük ve temel sorun beslenme, gıda sorunu olmuştur. Haber sitesi bu içselleştirilmiş kabullere seslenerek, ötekini daha etkili şekilde olumsuzlamaktadır.

“2016 Asgari ücret **ne kadar oldu?** Asgari geçim indirimi (**AGİ**) **nedir?** (Yeni Şafak, 05.01.2016).

Haber sitesi asgari ücret görüşmelerinin açıklanmasının ardından yaptığı haberinde bilindik bir soruyu tekrardan sormaktadır “2016 Asgari ücret ne kadar oldu?” Haber sitesi, haberin içeriğinin asgari ücret görüşmeleri ile ilgili olduğunu haber başlığıyla vurgulamaktadır. 5 Ocakta yapılan haber bir nevi daha önce yapılan asgari ücret haberlerinin tekrarı niteliği taşımaktadır. Haberinin içerisinde bir başka

teknik bilginin yer aldığı haber başlığından anlaşılmaktadır. Asgari geçim indirimi ile ilgili bilgilerinde haber içeriğinde yer aldığı ipuçları haberin başlığında verilmiştir.

“2016 yılı asgari ücret artışı, memurdan işsize kadar, milyonları etkiledi” (Yeni Şafak, 03.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi asgari ücret ile ilgili attığı başlığıyla, “artışın” milyonları etkilediği yönünde bir sav ileri sürmüştür. Haberin başlığı olumlu bir şekilde kodlanmıştır ve “artış” kelimesiyle bu desteklenmiştir. “Milyonlarca” kişi söylemiyle de haberin önemine atıfta bulunulmuştur. Haberin ana başlığında hem hüsnütaberleştirme hem de evrenselleştirme mevcuttur. Asgari ücret artışı ile memur, işsiz gibi farklı uçlarda bulunan kişiler birlikte zikredilmiştir. “Artış” olumlu bir söylemdir bunun yanı sıra “milyonlarca” kelimesiyle de haberin söylemi evrenselleştirilmiştir.

“Asgari ücret açlık sınırının altında” (Cumhuriyet, 30.12.2015).

Cumhuriyet haber sitesi asgari ücretin zammına rağmen çalışanların “açlık sınırının altında” olduğunu başlıkta belirtmiştir. Haber başlığından da anlaşılacağı gibi haber söylemi hükümete karşı olumsuz bir yapıda kurgulanmıştır ve haberin devamında da bu tarz verilerin sunulacağı tahmin edilmektedir. Cumhuriyet haber sitesi asgari ücretle çalışan kişilerin açlık sınırının altında yaşadığı uslamasını başlığa taşıyarak, yapılan asgari ücret zammının çok az olduğunu vurgulamaktadır. Hükümete yönelik olumsuz bir söylem dili üreten haber sitesi bunu en etkili söylem dili ile aktarmaktadır. Açlık sınırı günümüzde normal yaşam standartlarının oldukça altında bir yere tekabül etmektedir.

“Melbourne'de yaşayan Türk'ün asgari ücret hesabı pes dedirtti” (Cumhuriyet, 31.12.2015).

Cumhuriyet haber sitesi Melbourne'de yaşayan bir Türk'ün Facebook sayfasından paylaştığı bilgiyi haberleştirmiştir. Medya kuruluşları kendi ideolojilerine yakın söylemlere sahip kaynakların ürettiği bilgileri daha yoğun bir

şekilde sunmaktadır. Cumhuriyet haber sitesi de asgari ücretin düşüklüğü ve olumsuz ekonomik koşullarla ilgili oluşturduğu haberini desteklemek amacıyla bir Facebook kullanıcısının yorumuna yer vermiştir. “Pes dedirtti” söylemi de haber başlığındaki olumsuz havaya katkı sağlamıştır.

“Asgari ücret zammı işsizlik maaşını etkiledi... Alt sınır 659 lira oldu” (Cumhuriyet, 04.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi asgari ücretle ilintili olarak işsizlik zammını başlıklaştırmıştır. Haber başlığında asgari ücretin işsizlik maaşını etkilediği dile getirilmiş ve “alt sınır 659 lira oldu” şeklinde bir söylem üretilmiştir. Haberin başlığında bilgi eksiltmesi mevcuttur ve açık bir şekilde gerçekleşen asgari ücret zammının işsizlik maaşını ne yönde etkilediği dile getirilmemiştir.

“Bakan Elitaş'tan asgari ücret açıklaması” (Yeni Şafak, 26.12.2015).

Yeni Şafak haber sitesi iktidar konumundaki hükümetin Bakan'larını ana başlığına taşımaya devam etmektedir. Bu kez Ekonomi Bakanı Mustafa Elitaş haberin başlığında belirtilmiştir ve haber bir otoriteye dayandırılmıştır. Yeni Şafak haber sitesi, iktidar konumundaki Bakanlara atıfta bulunduğu haber başlıkları ile iktidarın yapısal inşasını sürdürmektedir.

“ASGARİ TEŞVİK GENİŞLEDİ” (Milliyet, 08.01.2016).

Milliyet haber sitesi başlığında iktidar açısından olumlu atfedilecek bir söylem dili kullanmıştır. “Teşvik ve Genişledi” kelimeleri olumlu çağrışımlara sahip kelimelerdir ve Milliyet haber sitesi bu kelimeleri başlığında kullanmıştır. Milliyet haber sitesi haber başlıklarında, haber girişlerinde, alt başlıklarda kullanılan görsellerde açık bir şekilde iktidardan yana tavır almıştır.

“Asgari ücret zammı büyümeyi nasıl etkiler?” (Sözcü, 31.01.2015).

Sözcü haber sitesi bir soruyu başlığına taşımıştır. Asgari ücret zammının büyümeyi nasıl etkileyeceği sorulmuştur. Haber içersin de bu soruyu soran ve cevabını veren iktidar konumundaki Çalışma Bakanı Süleyman Soylu'dur. Haberin

başlığı meraklandırıcı bir yapıdadır, haberin başlığından haberin içeriğinin ekonomik göstergelerle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim haberin devamında da ekonomik durumla ilgili bilgiler verilmiştir.

3.2.1.1.2. Haber Girişleri

“**Asgari Ücret Tespit Komisyonu**’nun dünkü toplantısında, yeni asgari ücretin 1.300 liraya yükseltilmesi **kararlaştırıldı. TİSK karara şerh koyarken, hükümet, işveren yükünü hafifletmek için 110 TL destek verecek**” (Milliyet, 31.12.2015).

Haberin girişinde daha önce gerçekleştirilen bir eyleme gönderme yapılmakta ve daha önceki haber onaylanmaktadır. Ayrıca haberin girişinde TİSK’in (Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu) karara yönelik olumsuz bir eylemde bulunduğu belirtilmiştir, fakat bunu destekleyici bir şekilde de hükümetin işverenlere 110 TL destek vereceği belirtilmiştir. Haber girişinde asgari ücret belirtildikten sonra TİSK’in (işverenler) bu duruma yönelik tutumları aktarılmıştır ve son olarak da hükümetin bu hamleye karşı tutumu sergilenmiştir. Haber girişinin ilk cümlesinde asgari ücretin 1.300 lira olması edilgen bir şekilde sunulmuştur. Komisyonun açıkladığı asgari ücretin edilgen bir cümle yapısıyla açıklanması, Thompson’un şeyleştirme- adlandırma, edilgenleştirme stratejisine girmektedir. İktidar (komisyon) bu şekilde gizlenmektedir ve aktif bir eyleyici olarak sunulmamaktadır. “Hükümet ve İşveren” kelimeleri seçilerek, Thompson’un ideolojik kiplerinden düzdeğişmece (metonomi) kullanılmıştır. Haberdeki iktidarı temsil eden “hükümet” olumlu olarak kodlanmıştır, “hükümet, işveren yükünü hafifletmek” cümlesiyle hem bir düzdeğişmece (metafor) hem de hüsnütabilirleştirme kullanılmıştır. İktidarın olumlu olarak sunulduğu haber girişinde, koruyan, kollayan, destek olan iktidar mitine gönderme vardır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, asgari ücretle ilgili "Bu konuda **hükümetimizin** hazırlıkları zannediyorum ki yarın itibarıyla tamamlanacak. Daha sonra da **Asgari Ücret Tespit Komisyonu**'nda bir araya geleceğiz ve bunu bir sonuca bağlayacağız" dedi. (Milliyet, 29.12.2015).

Haberin girişinde iktidarın açıklamalarına yer verilerek öncelikle haber iktidarın söylemi çerçevesinde yapılandırılmıştır. Alt başlıkta Soylu'nun kim olduğu belirtilmiştir ve Soylu'nun sözleri tırnak içerisinde doğrudan aktarılmıştır. Hazırlıkların bütün hükümet görevlileri tarafından yapıldığına dair bir yargı aktarılmıştır. Bu yolla asgari ücret ile bütün hükümet ilintilendirilmiştir ve genelleme yoluna gidilmiştir. Haber yazımında eksiltmeler kadar genellemeler de kullanılmaktadır ve bu yolla haberin gerçekliği tek boyutlu sunum biçimiyle yeniden kurgulanmaktadır.

Haberin söyleminde öncelikle aktör (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı) açık bir şekilde verilmiştir. Ücret görüşmelerindeki aktörün Süleyman Soylu olduğunu vurgulayan haber, ardından Soylu'nun açıklamasına yer vererek onun "hükümete" yaptığı göndermeyi aktarmaktadır. Asgari ücretle ilgili daha büyük bir paydaşın ve son karar alma mekanizmasının hükümet olduğunu belirten bakan, görüşmelerde hükümetin rolüne de atıfta bulunmuştur. Ayrıca kurgulanan cümlede, görüşülen taraf açık bir şekilde belirtilmemiştir, sadece görüşme yeri aktarılmıştır "Asgari Ücret Tespit Komisyonu" denilerek; komisyon ile hükümet eşleştirilmiş ve bir tür düzdeğişmece (metonomi) örneği sergilenmiştir.

Haberde iktidar aktörü açık bir şekilde belirtilirken, karşı tarafın açık şekilde kim olduğu belirtilmemiştir. Haberin girişinden itibaren iktidarın, hükümetin görüşleri bakanın cümleleri aracılığıyla açık bir şekilde aktarılmıştır ve haber iktidarın söylemi çerçevesinde yapılandırılmıştır. Asgari Ücret Tespit Komisyonu'ndaki diğer paydaşlar yok sayılmış ve sansürlenmiştir. Bu tarz bir söylem Thompson'un Parçalama/Ötekinin Sansürlenmesi stratejisine girmektedir. Tek başına eyleyen ve hayata geçiren iktidardır ve iktidar gücünü paylaşmak istemez bundan dolayı ötekini yok sayar, sansürler. Kendini gücün tek temsilcisi olarak konumlandıran iktidar, bu yolla hem kendi gücünü meşrulaştırır hem de kendisi dışında ortaya çıkacak oluşumları ortadan kaldırmaya çalışır. Asgari ücret görüşmelerinde, Bakan'ın söylemleriyle ya da haber sitelerinin kendi söylemleriyle, mutlak güç olarak iktidar inşa edilmektedir. İktidarların kullandıkları ve dayattıkları gücün olağan olarak sunulması, ortaya çıkan eşitsizliklerin de olağan olarak

sunulmasına neden olmaktadır. Eğer bir mekânda, zamanda belirli bir güç odağı sınıf, grup, kişi yaptığı eylemlerin olağan olduğunu düşünüyorsa ve hepsinden ötesi diğerleri de bunu bu şekilde görüyorsa işte o zaman mutlak iktidar inşa edilmiş demektir. Mutlak iktidarın en bariz şekilde bulunduğu yerde, kelimelerdir, kelimeler aracılığıyla iktidarın avantajına olacak şekilde inşa edilen gerçeklik aynı zamanda onun gücü her türlü kullanmasını da olağanlaştırmaktadır.

“**Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı** Süleyman Soylu, asgari ücretin 1300 liraya çıkarılmasındaki maliyetin yüzde 40'ının hükümet tarafından karşılanması için düzenleme yapılmasının önerildiğini belirterek, "Asgari Ücret Tespit Komisyonu'dan **hayırlı** haberi 15'ten sonra paylaşacağız" dedi.” (Milliyet, 30.12.2015).

Haber girişinde öncelikli olarak iktidarın temsilcisi olan Bakan'a atıfta bulunulmuştur. Haberin girişiyile birlikte flaş gelişmenin ne olduğu aktarılmaktadır. “Asgari ücretin 1300 liraya çıkarılmasındaki maliyetin yüzde 40'ının hükümet tarafından karşılanması” cümlesi haberin vurgusunu oluşturmaktadır. Aslında asgari ücretin 1300 lira olacağı önceden kesin gibidir fakat burada önemli olan hususu işverene maliyettir, haberde buna cevap verecek şekilde kurgulanmıştır.

“**Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı** Süleyman Soylu **açıkladı**. En **düşük** net asgari ücret 1300 lira oldu. Yeni asgari ücret 1 Ocak 2016'dan geçerli olacak.” (Cumhuriyet, 29.12.2015).

Cumhuriyet haber sitesi de diğer haber siteleri gibi haber girişinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu'yu etkin aktör olarak göstermiştir ve eylemi gerçekleştirenin Soylu olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Site ikinci cümlesinde asgari ücretin net olarak ne kadar olduğunu açıklamıştır ama bu cümlede “düşük” gibi olumsuz bir kelime kullanmıştır. Ayrıca asgari ücretin ne zaman geçerli olacağı açık bir şekilde açıklanmıştır. Site alt başlıklar kullanmamıştır bunun yerine maddeler halinde Bakan'ın açıklamalarından öne çıkanları sıralamıştır. Haberin girişinde bir iktidar olan Bakan'a gönderme yapılarak, haber ussallaştırılarak, meşrulaştırılmıştır. Bir otorite sahibi iktidarı temsil eden bir kurumun, grubun ya da

kişinin yaptığı açıklamalar, haberin girişinde verilerek bu iktidarlara meşruluk sağlanmaktadır. Haber kurgusu içerisinde en güvenilir kaynak olarak iktidar gösterilmektedir ve iktidar konumundaki kurumun, kişinin söylemleri olduğu gibi sütunlara taşınmaktadır. Haber kurgulanırken belirli kıstaslara göre hangi olayın daha önemli olduğu hangisinin daha önemsiz olduğu haberi kurgulayan kişi tarafından seçilir. Bir takım ölçütler hangi bilgilerin hedef kitleye ulaşacağı hangilerinin ulaşmayacağını belirler (Şeker, 1999: 12). İktidar olgusu da bu ölçütlerin başında gelmektedir, haber gerçekliği oluşturulurken iktidarın olumlu sunumuna yardım edecek kıstaslar haberleştirilir ve sunulur.

“Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, asgari ücretin 2016 yılı için net bin 300 lira olarak belirlendiğini açıkladı” (Yeni Şafak, 30.12.2015-1).

Giriş kısmında asgari ücreti kimin açıkladığı açık şekilde belirtilmiştir. Nicel veriler verilerek, üst başlık desteklenmiştir. Haber girişinde göze çarpan bir diğer unsur, “belirlendi” kelimesiyle Bakan’ın bu eylemde tek başına fail olmadığı hatta failinde belli olmadığı yönündedir. Bu haber başlığında da haberin meşruluğunu kanıtlamak için Bakan’a atıfta bulunularak bir ussalaştırılma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca iktidar konumundaki Bakan’ın söylemlerine yer verilirken “açıkladı” gibi etkin bir cümle kullanılmıştır. Yeni Şafak haber sitesi de Cumhuriyet haber sitesi gibi, haber içerisinde iktidarın temsilcisi olan Bakan’ı etkin yüklemle sunmuştur. İktidarın olumlu eylemleri ve söylemleri aktif yüklem cümleleriyle sunulurken, olumsuz olanları edilgen cümlelerle sunulmaktadır. Thompson’un Şeyleştirme/ Adlandırma-Edilgenleştirme ideolojik kipine giren bu yöntem ile iktidar olumlu olarak inşa edilmektedir. İktidarın olumlu olarak var olduğu durumlardaki söylemlerde fail açık bir şekilde verilmektedir ve cümleler etkin olarak kurgulanmaktadır. Tam tersi olarak iktidarın olumsuz olarak var olduğu durumlarda, söylem içerisinde fail gizlidir ve edilgen cümleler kurulmaktadır.

“1.300 TL'lik asgari ücrete AĞİ dâhil edilmezse dört çocuklu ve eşi çalışmayan biri için 222 TL AĞİ yatırılacak ve maaş 1.522 TL'ye çıkacak.” (Yeni Şafak, 21.12.2015).

Haber başlığında da bahsedildiği gibi, olumlu bir sürprizden bahsedilmektedir. Haber sitesi gerçekleşecek asgari ücret zammını daha fazla olumlu göstermek için haber girişinden itibaren “dört çocuklu ve eşi çalışmayan” bir işçinin eğer ki AGİ asgari ücrete dâhil edilmese alacağı ücreti açıklamaktadır. Bir işçinin 1.522 lirayı alabilmesi için öncelikle asgari ücrete AGİ dâhil edilmemesi gerekmektedir, ardından işçinin dört çocuğunun olması ve eşinin çalışmıyor olması gerekmektedir. Varsayımlardan yola çıkarak haberi kurgulayan Yen Şafak haber sitesi asgari ücreti gerçekleştirecek olan hükümeti (iktidarı) olumlamaktadır.

Haberin girişinden de açık bir şekilde görüldüğü gibi haber bir varsayımlar üzerine oturtulmuştur, iktidarın bir aracı ve sunucusu olan medya kuruluşları sıklıkla bu yöntemi kullanmaktadır. Olumlu yönde kurgulanan varsayımlar ile durum, olay, olgu hakkında olumlu imajlar üretilebilmektedir. Haberin girişinde birleştirme/standardizasyon yöntemi kullanılmıştır, dört çocuklu ve eşi çalışmayan bir işçi ile diğer tüm işçiler bir tutulmuştur. Böylece aynı günkü haberdeki “Asgari Ücrete Sürpriz” başlığı daha anlamlı olmaktadır. Haberde en yüksek ücreti alma ihtimali olan işçi ile diğer işçiler bir tutularak olumlu anlamda bir standartlaşma söz konusudur. Haberin söylemi asgari ücreti tamamen olumlamaya yönelik olarak kodlanmıştır.

Haber sitesi, haber kurgusunu gerçekleştirebilecek en olumlu ihtimal üzerinden kurgulamıştır ve böylece iktidarın gerçekleştirdiği eylem hem olumlu olarak sunulmuştur hem de abartılmıştır. Olumluyu gör ve vurgula, olumsuzluğu görme ve silikleştir. Bu yöntem ile iktidarın olumlu eylemleri görülmekte, ön plana çıkarılmakta, diğerleri görülmemekte ve arka plana itilmektedir. Kitle iletişim araçları, hangi bilginin doğru ve daha önemli olduğuna karar vererek bu bilgiyi paylaşıp, yayarlar. İşte bu noktada ki karar verme sürecinde, kitle iletişim araçları açık bir şekilde kurulu düzenden ve iktidardan yana olurlar. Kitle iletişim araçları gerçekleri iktidarın ve hegemonyanın çıkarları doğrultusunda inşa ederken aynı zamanda var olan düzeni de devam ettirmeye ve korumaya çalışırlar. Söylem aracılığıyla var olan çarpık düzen doğallaştırılmakta, eşitsizlikler düzeltilmekte, haksızlıklar gizlenmekte, anlamsızlıklar anlamlandırılmaktadır.

“**Çalışma Bakanı** Süleyman Soylu, yeni yılda en düşük net asgari ücretin 1300 lira olacağını **açıkladı.**” (Sözcü, 30.12.2015-1).

Haberin girişindeki ilk cümlede ücreti kimin açıkladığı ve ücretin ne kadar olduğunu aktarmıştır. Sözcü haber sitesi de diğer haber siteleri gibi haber kurgusunu meşrulaştırmak için otoriteye atıfta bulunmuştur ve Bakan’ın açıkladığını yazmıştır. Haber girişindeki “en düşük” kelimesi göze çarpmaktadır, olumsuz bir nitelikte olan kelime ile cümleye olumsuzluk katılmıştır.

“**Çalışma Bakanı** Süleyman Soylu, asgari ücret ile ilgili açıklamalarda bulundu.” (Sözcü, 30.12.2015-2).

Haber girişi başlığın bir kopyası niteliğindedir sadece Soylu’nun ismine yer verilmiş ve ne bakanı olduğu açıkça belirtilmiştir. Asgari ücret görüşmeleriyle ilgili olarak yine Bakan bir iktidar olarak sunulmuştur. Bakan’ın iktidar olarak sunulması bütün haber sitelerinde olağan bir durum olarak verilmektedir. Bu durum Şeyleştirme/Doğallaştırma ideolojik kipine uygun bir stratejidir. Bakan’ın olayla ilgili tek ve kapsayıcı iktidar olarak konumlandırılıp buna göre sunulması, hem kitle iletişim aracı tarafından iktidarın olağanlaştırılması hem de alıcıların bunu bu şekilde kabullenmesine neden olmaktadır.

“Yeni yılda asgari ücretteki yüzde 30 artış üzerinden **tüm çalışanların** gelirine yansıtacak. **Tüm çalışanların** maaşı, Asgari Geçim İndirimi ile çocuk sayısına göre 33-56 lira arasında artacak. Peki, asgari ücret fiyatları ne kadar oldu? İşte o ayrıntılar...” (Milliyet, 01.01.2016).

Haber girişinde asgari ücrete yapılan yüzde 30’luk zammın “tüm çalışanların” gelirine yansıtacağı aktarılmıştır ve ardından bu ima güçlendirilmek için bir sonraki cümlenin başlangıcında tekrardan tüm çalışanların maaşı diye bir söylem kullanılmıştır. Haberin önemine vurgu niteliğindeki “tüm çalışanlar” söylemi, haberin önemine atıfta bulunulan ve daha fazla kişi tarafından okunmasını sağlayacak bir söylemdir. Ayrıca haberde Asgari Geçim İndirimi (16 yaşından büyük olan çalışanların asgari geçimini sağlayacak bölümünün gelirinden düşürülerek vergi dışı bırakılmasıdır. Yani kazanılan gelirin bir kısmının istisnaya tabi tutulmasıdır. AGİ

her yıl hesaplanarak güncellenen bir değerdir.) hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak da haber girişinin son cümlesinde üç noktalı (...) tamamlanmayan bir cümle kurulmuştur ve geriye kalan bilgilerin haberin devamında verileceği mesajı verilmiştir. Haber sitesi “tüm çalışanlar” söylemiyle Birleştirme/Standardizasyon gerçekleştirmiştir. Tüm çalışanlar söylemi ile hem asgari ücret görüşmelerinin önemi artırılmıştır hem de çıkan, çıkacak bütün sonuçların herkesi ilgilendirdiği bir standart kalıp oluşturmuştur. Kitle iletişim araçları farklı durumları, görüş açılarını, inanışları, tek bir kalıp içerisine yerleştirme ve sunma konusunda oldukça yeteneklidirler. Bunun bir nedeni ideolojik sunumlardır bir başka nedeni de kitle iletişim aracının kendi yapısal doğasından kaynaklanan nedenlerdir. Kitle iletişim araçları aktardıkları bilgileri belirli mekânsal ve zamansal kıstaslara göre aktarırlar ve bunu yaparken, mecburen stereotipler kullanırlar. Kullanılan bu stereotipler iktidarların çıkarlarına olacak şekilde kurgulanmaktadır, işte bu noktada iktidar söylemi, söylemde iktidarı inşa etmektedir.

“**Çalışma Bakanı** Süleyman Soylu, bu hafta içinde asgari ücret komisyonu toplantısında asgari ücretin net olarak 1300 lira olduğunu **açıkladı**. Asgari ücretin **artması** ile asgari geçim indirimleri de **yükseldi**. Peki, 2016 yılında asgari ücret ve asgari geçim indirimi (AGİ) ne kadar oldu? İşte o ayrıntılar...” (Milliyet, 01.04.2016).

Haber girişinde, haberin önemine atfen “Çalışma Bakanı Süleyman Soylu” değinilmiştir ve Bakan’ın açıklamalarına yer verilmiştir. Haber örgüsünde, haber girişleri önemlidir ve bu haber girişlerinin ilk cümlesi de mümkün mertebede bir otoriteye dayandırılmak istenir. Haber sitesi bunu asgari ücret görüşmelerinde ki en önemli otorite ve iktidar temsilcisi olan Bakan Soylu ile gerçekleştirmektedir haberin retoriğini Bakan üzerinden kurmuştur. Ayrıca haberde kullanılan fiil cümleleri aktif yapıda kullanılmıştır ve iktidarın eyleyici rolü desteklenmiştir. Haberin girişi iktidara dayandırılarak Meşrulaştırma/Ussalaştırma kazandıktan sonra haberdeki bir diğer ana unsur olan AGİ’ye değinilmiştir ve bununla ilgili bilgilerin verileceği aktarılmıştır. Haber sitesi yine üç nokta (...) tekniğini kullanarak, cümleyi tamamlamamış ve meraklandırıcı bir tavır takınmıştır.

“Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Ege Bölge Temsilcisi Memiş Sarı, asgari ücretin net bin 300 lira değil, net bin 177 lira olduğunu belirterek, asgari geçim indiriminin (AGİ) ücretin içine konmasına tepki gösterdi.” (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Haber başlığının ardından gelen haber girişinde tepkiyi asıl kimin verdiği açık bir şekilde belirtilmiştir. Ayrıca tepkinin neye yönelik olduğu da belirtilmiştir, habere göre asgari ücretin içerisine konulan asgari geçim indirimi, asgari ücreti düşürmüştür ve asgari ücret açıklanan 1.300 TL yerine 1.177 TL olmuştur. Haberin girişi bir karşıtlık üzerine kurulmuştur, fakat tepkinin kime yönelik olduğu yine de açık değildir. Asgari ücrete karar veren ve bunun içerisine AGİ’yi yerleştiren otoriteye, iktidara karşı direkt bir tepki yoktur, fakat eylemin kendisine yönelik bir tepki vardır. Haber girişinde, muhalif olarak konumlandırılan DİSK kullanılmıştır ve haber sitesinin diğer haberlerinde de kullandığı sendika, hükümet-işveren ikilemi yeniden oluşturulmuştur.

“Asgari ücret artışı nedeniyle işverene sağlanacak aylık 110 liralık devlet desteği, 100 liraya düştü. Ancak destekten yararlanabilecek işçi sayısı, 8,5 milyondan 11 milyona çıktı.” (Yeni Şafak, 08.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi haberin başlığında duyurduğu asgari ücrette değişiklik haberini detaylandırmaktadır. Asgari ücrette devletin katkısı azalmıştır fakat daha fazla kişi destekten yararlanmaktadır. İlk cümlede belirtilen olumsuz durum ikinci cümledeki yâdsıma kelimesi olan “ancak” ile başlayan cümle ile telafi edilmiştir. İlk başta olumsuz daha sonra olumlu cümlelerin verilmesi, haber sitesinin iktidardan yana tavır aldığına göstergesidir. İktidar ile ilgili olumsuz bir durum varsa ve kitle iletişim aracı bunu vermek zorundaydı bu kez bu durumu ya basitleştirir ya da daha olumlu bir durumla birlikte verir. Bunun sonucunda iktidar hakkındaki olumsuz durum, azaltılarak, basitleştirilir. Nitekim Yeni Şafak haber sitesi de iktidar ile ilgili olumsuz bir durumun hemen ardından daha olumlu bir durumdan bahsetmiştir.

“Asgari Ücret 1300 lira oldu. Asgari ücret ile çalışan vatandaşların heyecanla beklediği açıklama bugün yapıldı. Çalışma ve Sosyal Güvenlik

Bakanı Süleyman Soylu, yaptığı açıklama ile Asgari ücret zammının 1300 lira olduğunu duyurdu. Peki, 2016 Asgari ücret **ne zaman ödenecek?** Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun aldığı kararın tüm detaylarını **haberimizden görebilirsiniz.** İşte Asgari Ücretin 1300 liraya yükseldiği **o açıklama ve ayrıntılı bilgiler.**” (Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Yeni Şafak haber sitesi haber girişinde “Asgari ücret ile çalışan vatandaşların heyecanla beklediği açıklama” şeklinde bir söylem üretmiştir ve haberin hem mantıksal hem de duygusal boyutuna göndermede bulunmuştur. Ekonomik bir çerçeveye oturtulan haber söylemine, duygusal kelimeler aracılığıyla aynı zamanda duygusallık katılmıştır ve böylece haberin değeri de farklı boyutlarda sunulmuştur. Ayrıca haber girişinde bir iktidar olarak Bakan’ın açıklamayı yaptığı aktarılmıştır. Toplum içerisinde ideolojinin ürettiği birçok kurum, sınıf ve toplumsal sıfat, olağan olarak görülür ve kabullenilir, Bakan’ın konuyla ilgili açıklama yapmasının olağan olarak aktarılması ideolojinin Şeyleştirme/Doğallaştırma kipine girmektedir. Haberin meraklandırıcı söylemi artırılmak için daha detaylı bilgilerin haberin içerisinde yer aldığı dile getirilmiştir.

“Fiş toplanarak alınan vergi iadesinin yerine 2008’den itibaren getirilen devletin ödediği Asgari Geçim İndirimi (AGİ) çalışanların net ücretine yedirilince Yargıtay’dan dönmeye başladı. Maliye tebliğine göre de net ücretten anlaşılabilir AGİ ayrı ödenmeli” (Cumhuriyet, 08.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi geçmişte olan bir durum ile şimdiki durumu karşılaştırmıştır ve geçmişi olumlarken, şimdiki olumsuzlamıştır. 2008 yılında yani AKP’ hükümeti döneminde gerçekleşen değişikliğin, çalışanlara olumsuz bir etkisi olduğu ima edilmektedir. “Yedirilince” gibi negatif bir kelimeyle bu olumsuzluk desteklenmiştir ve haber girişinde işverenler ile hükümetle ilgili olumsuz algı desteklenmiştir. Belirli bir ideolojiye sahip kitle iletişim araçları, söylemlerinde bu ideolojinin ipuçlarını taşırlar. Genel anlamda hükümete muhalif olan Cumhuriyet yayın kuruluşu, haberlerindeki söylem dilini bu karşıtlığa göre inşa etmektedir. Cumhuriyet haber sitesi olumsuz ötekini sunma yöntemiyle, aynı zamanda olumlu

olarak kendini inşa etmektedir, hükümete karşı halkın, çalışanların hakkını savunan olumlu bir araç.

“Hükümet 1300 TL'lik yeni asgari ücret için işverene işçi başına aylık 110 TL'lik destek verileceğini açıklamıştı. Ayrıca devlet de her ay 100 TL'ye yakın bir kaynağı işçiden vergi olarak kesecek. Ekim ayında gelir vergisi dilimi değişecek. Bu tarihten sonra asgari ücretli yüzde 15 yerine yüzde 20'lik gelir vergisi ödeyecek” (Cumhuriyet, 01.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi “Asgari ücrette düşüş” başlığının haber girişinde, yine olumlu, olumsuz ikilemi üzerinden haber girişini oluşturmuştur. Devletin 110 TL'lik desteğinin, fazlasıyla geri alınacağına dair bir söylem oluşturulmuştur. “100 TL'ye yakın bir kaynağı işçiden vergi olarak kesecek” cümlesindeki “kaynağın” ne olduğu açık bir şekilde verilmemektedir. Haber içerisinde ardaan bilgisinde kesilecek bu kaynağın tüketim ve kullanım sonucu ortaya çıkan vergi olduğu görülmektedir. Kitle iletişim araçları kullandıkları söylemlerde, simgelerde kendi ideolojilerini haklı çıkaracak yöntemlere başvururlar. 100 TL'lik vergi kesintisi aslında toplumun değişik katmanlarından kişilerin kullandığı ürünlerden alınan vergilerdir, nitekim haberin devamında bu ürünlerden daha detaylı şekilde bahsedilmiştir. Fakat haber söyleminin içerisine öyle bir şekilde oturtulmuştur ki, sanki devlet direkt olarak 100 TL vergiyi işçiden almaktadır. Haber girişinin son cümlesinde olumsuz söylem devam etmektedir ve asgari ücretlinin Ekim ayından itibaren “yüzde 15 yerine yüzde 20'lik gelir vergisi ödeyeceği” dile getirilmektedir. Cumhuriyet haber sitesi olayı kendi bakış açısına görmüştür ve olumsuz durumu haberin en önemli noktalarından biri olan haber girişinde vermiştir. Haberin yapısal özelliği, önemli bilgilerin başlıkta, haber girişinde ve diğer başlıklarda verilmesiyle yakından ilişkilidir ve haberin anlamsal bütünlüğü bu noktalarda inşa edilir. Öteki hakkındaki olumsuz bilgiler öncelikle üstü ve önemli kısımlarda verilmektedir, öteki hakkında olumlu bir durumda varsa bu haberin son kısımlarında verilmektedir. Bu stratejiyi bütün kitle iletişim araçları kullanmaktadır, çünkü kitle iletişim araçları ister istemez bir ideolojinin sunucusu şeklindedir, haberi her ne kadar nesnel sunmaya çalışsalar bile belirli kalıplar içerisine sıkışıp kalmaktadırlar. Bunun en

büyük nedenlerinden biri de söyleminde iktidar tarafından inşa ediliyor olmasıdır, daha önceden kelimeler içerisinde verili olan iktidar ilişkileri kitle iletişim araçları aracılığıyla aktarılmaktadır.

“DİSK Araştırma Enstitüsü’nün verilerine göre, yeni yıl için belirlenen yeni asgari ücret geçim sıkıntısını çözmiyor” (Sözcü, 02.01.2016).

Haberin giriş cümlesinde haberin kaynağına atıfta bulunulmuştur, “DİSK Araştırma Enstitüsü.” Haberin başlığı ve haber girişi ekonomik bir çerçeveye üzerine oturtulmuştur, fakat ana tema çalışanların çektiği ekonomik olumsuzluklardır. “Geçim sıkıntısı” söylemiyle eğreltilme (metafor) gerçekleştirilmiştir, çalışanların ekonomik olarak yaşadıkları zorluklar hem haber başlığında “geçim derdi” hem de haber girişinde “geçim sıkıntısı” vurgulanmıştır. Haber sitesi oluşturduğu haber kurgusunun kaynağı olarak Devrimci İşçi Sendikası’nı göstermiştir ve haberin içeriğini de belirli bir ideolojiye göre kurgulamıştır. Belirli ideolojilere sahip yayın kuruluşları haber, bilgi kaynağı olarak da bu ideolojiler ile aynı doğrultuda olan kaynakları kullanırlar. Nasıl hükümete yakın kaynaklar, hükümetin bilgi kaynaklarını kollanıyorsa aynı şekilde farklı bir konuma ve ideolojiye sahip yayın kuruluşları da kendilerine yakın haber kaynaklarını kullanır. Ayrıca asgari ücret= geçim sıkıntısı düzdeğişmecesesi (metonomi) kurulmuştur. Haber sitesi görüşmeler sonucu ortaya çıkan asgari ücret sonuçlarının olumlu olmadığını ve çalışanların daha fazla sorunla boğuştuğunu dile getirmek için bir olumsuzluk denklemi kurmuştur.

“Yılın ilk dört gününde elektrikten pasaporta, vergiden köprü ve otoyola birçok alanda zam yapıldı” (Sözcü, 04.01.2016).

Sözcü haber sitesi yapılan zamlarla ilgili olarak söylem üretmeye devam etmektedir. “Birçok alanda” yapılan zamları haber girişinde işleyen haber sitesi bu yolla, “Kaşıkla verip, kepçeyle almak” deyimine uygun bir haber retoriği oluşturmaktadır. Ayrıca cümle etken bir yapıda sunulmuştur. Asgari ücret zammı ile bazı hizmetlere ve ürünlere yapılan zamlar paralel olarak sunulmuştu ve bu iki olgu arasında bir bağ oluşturulmaya çalışılmıştır.

“Asgari ücretin bin 300 lira olması tartışılırken, yapılan bir araştırma Türkiye'deki durumun aslında ne kadar da vahim olduğunu gözler önüne serdi” (Sözcü, 27.12.2015).

Haber sitesinin asgari ücret görüşmeleri sonuçlanmadan önce yaptığı haberde, asgari ücretin 1.300 lira olmasının bile yetersiz olduğu söylemi oluşturulmaktadır. “Yapılan araştırma”nın kimin tarafından ve nasıl yapıldığına dair bir bilgi yoktur, bu konuda haber sitesi bilgi eksiltme yoluna gitmiştir. Haber girişindeki “Türkiye'deki durumun aslında ne kadar da vahim olduğu” söylemi haberin içeriğinin ekonomik zorluklar ve olumsuzluklar üzerine kodlandığı üzerine bize ipucu vermektedir. “Gözler önüne serdi” (TDK: açıklamak, sergilemek, göstermek, tanıtmak) eğretilmesi (metafor) gizlenen bir durumun ortaya çıkarılması ve aydınlatılması olarak kullanılmıştır. Haber sitesine göre yapılan araştırma Türkiye'nin vahim durumunu “gözler önüne sererek” asıl gerçekliği ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda haber girişinde düzdeğişmece (metonomi) mevcuttur. Türkiye'nin vahim durumu= neden olan hükümet, kötü yönetim şeklinde bir çağrışım oluşturulmuştur.

“2016 Asgari ücret miktarı ne kadar oldu? Asgari geçim indirimi (AGİ) nedir ve 2016 zamlı ücretler ne kadar oldu? Çalışan vatandaşların merak ettiği **asgari ücret zammı hakkındaki bilgileri haberimizde sizlerle paylaşıyoruz.** 1 Ocak 2016 yılında **yapılan zam ile birlikte asgari ücret 1300 lira oldu.** Asgari ücretin artması ile, asgari geçim indirimleri de yükseldi. Peki 2016 yılında asgari ücret ve asgari geçim indirimi (AGİ) ne kadar oldu? İşte ayrıntılı bilgiler.” (Yeni Şafak, 05.01.2016).

Haberin giriş cümleleri, haberin devamında asgari ücret görüşmeleri ile ilgili olarak bilgilerin verileceğinin habercisidir. Haber sitesi kendini bir “paylaşımçı” olarak sunmaktadır ve bu yolla olumlu bir imaj aktarımı gerçekleştirmektedir. Haberin girişinde asgari ücret zammı tekrardan vurgulanmaktadır ve asgari geçim indirimiyle ilgili bilgilerin ayrıntıda olduğu aktarılmaktadır.

“8.5 milyon çalışanı ilgilendiren asgari ücret, **açlık sınırının altında** kaldı. **TÜİK’in bile** 1599 lira olarak önerdiği ücret 1300 lira oldu. **Patron istediği desteği aldı.**” (Cumhuriyet, 30.12.2015).

Cumhuriyet haber sitesi haber girişinde, haberin çerçevesinin yapılan asgari ücret zammına rağmen çalışanların ekonomik durumunun iyi olmadığına dair haber retoriği oluşturulmaktadır. “TÜİK’in bile” söylemiyle devlet kurumu olan TÜİK’in dahi asgari ücret görüşmeleri sonucu ortaya çıkan 1300 liranın yetersiz olduğunu vurguladığı sütunlara taşınmıştır. “Patron istediği desteği aldı” cümlesiyle asgari ücret görüşmelerinin işçilere değil patronlara yaradığına dair bir söylem oluşturulmuştur. Ayrıca parçalama/ötekinin sansürlemesi yöntemi uygulanmıştır, haber sitesi işçilerden yana taraf alarak, karşı tarafta kötü olarak hükümeti ve patronları inşa etmiştir. Patronlar istediğini alırken işçiler alamamıştır, işçiler açlık sınırının altında yaşamaktadır.

“**Melbourne** şehrinde yaşayan bir **Türk şuan Türkiye’de de tartışmalara neden olan asgari ücretin karşılığını Avustralya’ya göre yazdı.**” (Cumhuriyet, 31.12.2015).

Haber sitesi ekonomik durum ile ilgili olarak bir Türk’ün Avusturalya ile Türkiye’yi Facebook üzerinden karşılaştırmasını haber girişinde daha ayrıntılı olarak söylemleştirmiştir. “Tartışmalara neden olan” söylemiyle asgari ücret görüşmeleri sonucunda ortaya çıkan sonucun tartışmalı olduğuna dair bir gönderme mevcuttur. Haber sitesi kaynak olarak Avusturalya’da yaşayan bir Türk’ü göstermiştir ve haberin girişini ona göre kodlamıştır.

“İşsizlik maaşında alt limit 509 liradan 659 **liraya yükseldi**, üst limit ise bin 19 liradan bin 318 **liraya çıktı.**” (Cumhuriyet, 04.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi işsizlik maaşı ile ilgili olarak haber girişin bir yükseliş olduğunu dile getirmektedir. Genel anlamda hükümetin asgari ücretle ilgili izlediği politikayı eleştiren Cumhuriyet haber sitesi bu haberinde işsizlik maaşının arttığını dile getirmiş ve hükümete yönelik olumlu bir söylem oluşturmuştur.

“Yükseldi ve çıktı” olumlu fillerini kullanan haber sitesi, bu yolla haberin içeriğini olumlu olarak kodlamıştır.

“AK Parti Melikgazi İlçe Danışma Toplantısına katılan **Ekonomi Bakanı Mustafa Elitaş**, “**Önümüzdeki aydan itibaren asgari ücret bin 300 lira olacaktır**” dedi.” (Yeni Şafak, 26.12.2015).

Yeni Şafak haber sitesi araştırma dâhilindeki haberlerinde, çoğunlukla Çalışma Bakanı Süleyman Soylu’dan haber başlığında, haber girişinde, alt başlıklarda bahsetmiştir ayrıca Bakan Soylu’nun fotoğraflarını kullanmıştır bu kez iktidar yanlısı aktör değişmiştir ve Ekonomi Bakanı Mustafa Elitaş olmuştur. Bakan’ın söyleminden ve haberin yayınlandığı tarihten de anlaşılabilceği gibi asgari ücretin bin 300 lira olacağı daha önceden belli olan bir durumdur. Yeni Şafak haber sitesi özellikle asgari ücret sonucunun açıklanmasından sonraki haberlerinde durumu “sürpriz, müjde” gibi kelimelerle nitelemesi ilginçtir.

“TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’nda görüşülen **asgari ücret teşviki, özel maden şirketlerine maliyet desteği ve yurtdışındaki vatandaşlara 1000 euro’ya dövizli askerlik** öngören torba tasarı önceki gece **tartışmaların** ardından kabul edildi.” (Milliyet, 08.01.2016).

Milliyet haber sitesi haber girişinde “asgari ücret teşviki, özel maden şirketlerine maliyet desteği ve yurtdışındaki vatandaşlara 1000 euro’ya dövizli askerlik” gibi konuları aynı anda vermektedir. Haberin başlığı asgari ücretle ilgilidir fakat haber girişinde başka konularla ilgilide bilgiler verilmiştir. Haber girişinde göze çarpan bir başka kelime “tartışma”dır, tartışmalar sonucunda olumlu sonuçlar ortaya çıkmıştır. Doğal olarak hükmeden ve olumlu sonuçları üreten iktidardır, karşısında olumlu eylemleri istemeyen ötekiler mevcuttur.

“**Çalışma Bakanı Soylu**, asgari ücretteki artışın enflasyon, büyüme ve istihdama etkisini değerlendirdi.” (Sözcü, 31.12.2015).

Sözcü haber sitesi haber girişinde, haber içerisindeki ana aktörün kim olduğunu açıklamaktadır. Haberin içeriğini Çalışma Bakanı Süleyman Soylu’nun

söylemleri oluşturmaktadır. Sözcü haber sitesi de iktidarın bir temsilcisi olan Bakan'ın söylemlerini olduğu gibi aktarmıştır. Asgari ücret görüşmeleriyle ilgili olarak, Bakan'ın otorite olarak sunumu bütün haber sitelerinde göze çarpmaktadır. Haber girişinde kısaca Bakan'ın hangi konulardan bahsettiğine de yer verilmiştir.

3.2.1.1.3. Alt Başlıklar

“Devlet desteği” (Milliyet, 29.12.2015).

Haber sitesi ilk alt başlığında gerçekleşen asgari ücreti ile oluşan artışa gönderme yaparak, devlet desteğinin gerçekleşeceğini aktarmaktadır. Haberin giriş cümlelerinde olduğu gibi ilk alt başlıkta da asgari ücretin mali külfetinin bir kısmının devlet tarafından karşılanacağı vurgulanmaktadır. “Devlet desteği” söylemi iktidar konumundaki devletin gücünün bir göstergesi olarak verilmiştir. Başlık ile hem ussallaştırma yapılmıştır hem de hüsnütaberleştirme. İktidarın en büyük temsilcisi olan devlet, destek veren kurum olarak ussallaştırılmıştır aynı zamanda “devlet ve destek” kelimeleri bir araya getirilerek olumlu bir imaj aktarımı gerçekleştirilmiştir. İktidarı temsil eden kurumlar, olumlu göstergelerle nitelenerek, kitlelerin iktidarlar hakkında olumlu düşünceleri sağlanmaktadır.

“TİSK'TEN şerh...” (Milliyet, 29.12.2015).

İnternet sitesi haber girişinde vurguladığı TİSK'in alınan karara şerh koymasını ayrıca alt başlık olarak kullanmıştır ve bu yolla haberde bir karşıtlık oluşturulmuştur. Bir yanda asgari ücreti destekleyen hükümet (iktidar), diğer tarafta buna karşı olan TİSK, normalde TİSK'de işçi karşısında bir iktidar konumundadır fakat bu haber içerisinde roller yeniden yapılandırılmıştır. Ayrıca başlıkta olumsuz olarak nitelendirilen TİSK (işverenler) diğer sendikalardan olumsuz anlamda farklı olduğu vurgulanarak, Thompson'un parçalama/farklılaştırma yöntemine uygun bir başlık atılmıştır.

"Emekliye zammın maliyeti 10,5 milyar lira" (Milliyet, 29.12.2015).

Milliyet gazetesi emeklilerle ilgili olarak Soylu'nun söylemini başlıklaştırarak vurgulamaktadır. Emekliye yapılan zammın yüksek bir oranda olduğu vurgulanmak

için olumsuz bir kelimeyle (maliyet: Üretimde bir mal elde edilinceye değin harcanan değerlerin toplamı.) birlikte kullanılmıştır. Haber bağlamı içinde, yapılan bütün zamların bir “maliyet” getirebileceği aktarılmaktadır.

Haberdeki ilk alt başlık da bakanın cümlesinden oluşturulmuştur. Hem ana başlıkta hem de ilk alt başlıkta direkt olarak iktidar söylemine sahip tarafa söz hakkı verilmiştir. Haber zam ve maliyet sözcükleri aktarılarak, Emekli zammı ekonomik bir bakış açısına göre kapatılmıştır. İktidar emekli zammının sosyal boyutundan ziyade ekonomik boyutuna gönderme yaparak, söylemi bu alana taşımıştır. Bu şekil bir kapama yöntemiyle, gerçekleştirilecek görüşmeler ve ortaya çıkacak sonuçlar ekonomik düzleme indirgenmiştir. Emekliye yapılan zammın yüksek bir oranda olduğu vurgulanmak için olumsuz bir kelimeyle (maliyet: Üretimde bir mal elde edilinceye değin harcanan değerlerin toplamı.) birlikte kullanılmıştır. Haber bağlamı içinde, yapılan bütün zamların bir “maliyet” getirebileceği aktarılmaktadır. Hem Milliyet haber sitesi hem de diğer haber siteleri Mecaz/Düzdeğişmece (metonomi) yaparak, Zam=Maliyet, külfet, gibi olumsuz çağrışımları temsil eden anlamları eşleştirmiştir ve “zam” kelimesini olumsuz olarak nitelemiştir.

"Pirince giderken evdeki bulgurdan olduk" (Milliyet, 29.12.2015).

Milliyet haber sitesi ikinci başlıkta, görüşmelerin bir diğer tarafı olan Türk- İş Genel Başkanı'nın söylemine yer vermiştir. Fakat dikkat edilirse kullanılan atasözü de ekonomik tabanlı bir atasözüdür. Bir kar, çıkar elde etmek için yapılan girişimden tam tersi zararlı çıkma anlatılmaktadır. Haber sitesi, Türk- İş Genel Başkanı'nın açıklamalarından, atasözünü başlık olarak seçmiştir fakat bu atasözünü kimin söylediği açık değildir. Özellikle "Emekliye zammın maliyeti 10,5 milyar lira" başlığının hemen ardından "Pirince giderken evdeki bulgurdan olduk" başlığının kullanılması haber kurgusu içerisinde birbirinin devamı iki cümle olarak anlaşılabilir. Ayrıca kullanılan deyim ile bir eğretilme (metafor) kullanılmıştır. Haberin başlıklar ve giriş cümleleri olarak gidişatına bakıldığında, önemliden önemsiz doğru bir haber aktarımının söz konusu olduğu görülmektedir. İktidarın sözcüsü olarak bakan ve ötekinin yani iktidarda olmayanın sözcüsü olarak

Türk- İş Genel Başkanı, haber içerisinde hiyerarşik yapıya göre yerleştirilmiştir ve bariz bir şekilde bu yapı iktidarın avantajıdır.

“Asgari ücret net bin 300 lira” (Yeni Şafak, 30.12. 2015-1).

Yeni Şafak haber sitesi alt başlıkta da yine ücretin miktarına atıfta bulunmuştur. Haber sitesi haber sunumunda, nicel verilere sıkça başvurarak olayı maddi yönüyle kısıtlamıştır. Haber sitesi asgari ücretteki artışı vurgulamak için alt başlıkta tekrardan ücretin ne kadar olduğuna atıfta bulunmuştur.

“BAĞ-KUR'LUNUN PRİMİ ARTACAK

GÜNDELİKÇİYİ DE ETKİLİYOR

GSS'DE GELİR SINIRI 549 LİRA

DAHA ÇOK KİŞİ YARARLANACAK

AGİ konusunda **kafalar karışık**

Yeni işsizlik maaşı 1.317 TL

BES katkı payı **yükselecek**” (Yeni Şafak, 21.12.2015)

Haber içerisinde birçok başlık kullanmıştır bu başlıklar, başlıkların “AGİ konusunda kafalar karışık” başlığı dışında olumlu kodlanmıştır. “Artacak, etkilemek, yararlanacak, yeni, yükselecek, daha çok” gibi kelimeler kullanılarak haber içerisindeki olumlu havaya katkıda bulunulmuştur. “Bağ-kur'lunun primi artacak, gündelikçiyi de etkiliyor” başlıklarında düzdeğişmece (metonomi) mevcuttur, bütün Bağ-Kur'lular olarak ve bütün gündelikçilere atıfta bulunulmaktadır, oysaki sadece belirli bir kesimi etkilemektedir. Gündelikçi olarak kastedilen kişiler, evlere gündelik işe giden kişilerdir.

“Çalışma Bakanı Süleyman Soylu, yeni yılda **en düşük** net asgari ücretin 1300 lira olacağını açıkladı.” (Sözcü, 30.12.2015-1).

Haberin girişindeki ilk cümlede ücreti kimin açıkladığı ve ücretin ne kadar olduğunu aktarmıştır. Haber girişindeki “en düşük” kelimesi göze çarpmaktadır, olumsuz bir nitelikte olan kelime ile cümleye olumsuzluk katılmıştır.

“**Başbakan**’dan Açıklama” (Sözcü, 30.12.2015-1).

Haber sitesi ikinci başlığında da iktidarın söylemlerine yer vermektedir. Başbakan’ın açıklamaları ile ilgili bilgi başlıklaştırılarak haberde sunulmuştur. Haber sitesi haber girişinde ve alt başlıkta otoriteye atıfta bulunmuştur ve bu şekilde otoritenin söylemlerini sütunlarına taşımıştır. Haberın meşrulaştırılması için iktidara başvurulması, iktidarın her daim her zaman etkin bir şekilde kodlandığının göstergesidir. Ayrıca başbakan aracılığıyla “bütünün simgeleştirilmesi” gerçekleştirilmektedir. Ulusal ve bütüncül bir imge olan Başbakan söylemde haberle ilgili bir otorite olarak sunulmaktadır ve haberin kurgusu buna göre şekillenmektedir. Haberlerin sunumunda otoritenin temsilcisi belirli statülerdeki kişilere göndermeler yapılarak hem haberin inandırıcılığı artırılmaktadır hem de bu statüdeki bir kişinin otoriter imajından yararlanılmaktadır.

“**SADECE 2016 YILI İÇİN GEÇERLİ**” (Sözcü, 30.12.2015-2).

Alt başlık büyük harfler kullanılarak yazılmıştır ve neyin sadece 2016 için geçerli olduğu belirtilmemiştir. Eksiltme yöntemiyle alt başlık oluşturulmuştur ve başlığın altındaki haber daha fazla ilgi uyandırıcı kılınmıştır.

“**DESTEK ÖNERGESİ TBMM’DE**” (Sözcü, 30.12.2015-2).

Haber sitesi bir sonraki alt başlığında tekrardan büyük harfler kullanmıştır. İkinci başlıkta da ilk başlıktaki gibi eksiltme vardır. Neye ve kime destek soruları havada kalmaktadır ayrıca başlıkta düzdeğişmece (metanomi) kullanılmıştır, TBMM’de denilerek milletvekilleri kastedilmiştir. Ayrıca “TBMM” söylemi üzerinden Birleştirme/Bütünün Simgeleştirilmesi yöntemi kullanılmıştır. Demokrasinin, adaletin ve eşitliğin bir simgesi olan TBMM asgari ücret görüşmelerinde iktidar tarafı olarak gösterilmiştir. Yöneten konumundaki kurumlar, gruplar, kişiler bu yönetim erkini doğal olarak aldıklarını ve kullandıklarını savlarlar.

Aynı şekilde söylem içerisinde de bu iktidar ilişkileri meşrulaştırılır ve belirli kurumların iktidarı olağan olarak sunulur.

“**ÜCRETLERDE GENEL ARTIŞ BEKLENİYOR**”

“**TOPLU SÖZLEŞMEDEN EMEKLİ MEMUR DA YARARLANACAK**”

“**EN DÜŞÜK İŞÇİ EMEKLİ AYLIĞI 138 TL ARTACAK**”

“**1.238 TL’YE YÜKSELECEK**”

“**MEMURA ÖNCE ENFLASYON FARKI SONRA YÜZDE 6 ZAM**”

“**BAĞ-KUR EMEKLİSİNE ÜÇLÜ ZAM**” (Milliyet, 01.01.2016).

Haberin alt başlıklarında asgari ücreti ile gelen ekonomik değişiklikler aktarılmaktadır ve bu değişiklikler olumlu bir dille sunulmaktadır. Genel anlamda asgari ücret görüşmeleri sonrası açıklamalara yönelik olumlu söylemler üretilmiştir, başlıklardan da anlaşılacağı gibi asgari ücret görüşmelerinin sonuçlarının belirtildiği yüklem cümleleri olumlu olmaktadır. Ayrıca haberin retorliğini güçlendirmek için asgari ücret görüşmeleri sonucunda ortaya çıkan durumlar olumlu bir söylem diliyle aktarılmıştır ve bu yolla çıkan sonuçlara olumlu bir anlam yüklenmiştir. Çıkan sonuçlar Taslama/Hüsnütibirleştirme yöntemiyle sürekli olarak olumlu algılar oluşturmaktadır. Haberin söyleminde konuyla, olayla ilgili olarak olumlu cümlelerin kurulması, olumlu bir haber kurgusunun oluşturulması, konunun, olayın olumlu olarak algılanmasına neden olmaktadır. Haberin söylemi var olan gerçekliği yeniden inşa ettiğinden dolayı, haberin içerisindeki anlamsal çağrışımlarda haberin üreticisine göre şekillenmektedir. Olumlu cümlelerle, olumlu çağrışımlarla kurgulanmış bir haber söyleminin okuyucu tarafından olumlu olarak algılanma olasılığı yüksektir. Bunun tam tersi olarak olumsuz bir şekilde kurgulanmış haber içerikleri de olumsuz olarak algılanabilmektedir. Haber söylem aracılığıyla kurgulandığında seçilen kelimelerin, metaforların, metonomilerin, kapsamaların kullanımı ve vurgusu çok önemlidir. Haberin hem anlatıcılığını hem de retorliği açısından kelimelerin seçimi, kullanım yerleri, vurguları, boyutları ve benzeri özellikler önemlidir.

“**İLAVE ARTIŞ 18 İLA 86 LİRA OLACAK**” (Milliyet, 01.04.2016).

Haberin ilk alt başlığından itibaren asgari ücret zammı ile gerçekleşecek artış dile getirilmektedir ve bu artışın hangi aralıkta olacağı açıklanmaktadır. Haberdeki ilk alt başlıkla birlikte verilecek bilgilerin ekonomik ve teknik tabanlı olacağı görülmektedir. Haber inşa edilirken öncelikle haberin teknik bilgiler içereceği başlıkla birlikte haber girişiyle anlaşılmaktadır. Ayrıca başlıktaki “ilave artış” vurgusu zaten bir artışın olduğuna ve buna ek olarak bir artışın daha olacağını vurgulamaktadır. Alt başlık olumlu + olumlu şeklinde oluşturulmuştur, haber içerisindeki anlamlı bakış açısı daha da desteklenmek için bu şekil bir vurgu yoluna gidilmiştir.

“**ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ (AGİ) NE KADAR OLDU?**” (Milliyet, 01.04.2016).

Haber sitesi kullandığı ikinci alt başlık ile yine asgari ücret artışı ve asgari geçim indirimi ile ilgili teknik bilgiler vereceğini göstermektedir. Haber sitesi başlıkta da kullandığı soru sorarak meraklandırma yöntemini alt başlıkta da kullanmaktadır. Haberın ana başlığında, haber girişinde ya da alt başlıklarda bu bilgi tam olarak verilmemekte onun yerine sadece meraklandırıcı sorular sorularak, bahsedilmektedir. Haberde bu bakımdan bir eksiltme mevcuttur ve haberin içerisinde de AGİ'nin tam olarak ne olduğundan bahsedilmemektedir.

“**Asgari Geçim İndirimi Ödenmezse Ne Olur?**” (Milliyet, 01.04.2016).

Haberin bir diğer alt başlığı hem işçileri hem de işverenleri ilgilendirmektedir. AGİ'nin ödenmemesi durumunda ortaya çıkacak durumlar anlatılarak, haberde bir bütünlük oluşturulmuştur. Ayrıca alt başlıklardan sadece bu başlık küçük harflerle yazılmıştır, diğerleri ise büyük harflerle yazılmıştır. Bunun da haberin olumlu kurgulanan doğasını bozmamak için yapıldığı söylenebilir. Haber içerisinde olumsuz bir alt başlık olarak göze çarpan bu söylem diğer bütün olumlu başlıkların büyük yazılmasına karşın küçük yazılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi kelimelerin boyutları bile anlamsal vurguya etki etmektedir. Büyük harflerle yazılan kelimeler, cümleler, paragraflar, haberler daha önemli algılanmaktadır. Aynı şekilde

haberinde kullanılan ünlem, soru işareti ve benzeri işaretler cümlenin anlamlandırılmasını değiştirebilmektedir. Haber söylemi oluşturulurken, haberin anlamına katkıda bulunan şekilsel ve yapısal vurgular, hem anlamsal bütünlüğü sağlar hem de haberin kurgulanan anlamının hedef kitle tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlar.

“**ASGARİ ÜCRET NE KADAR OLDU?**” (Milliyet, 01.04.2016).

Diğer haberlerdeki en önemli soru bu haberde sona koyulmuştur ve geçmişte kalan ve güncelliğini yitiren bu bilgi haberin son bölümünde verilmiştir. Haberinde güncel olması olgusu ile uyuşan bu haber şemasıyla, önemli bilgiler üst kısımda önemsiz bilgiler alt kısımda verilmiştir. Haberinde söylemi oluşturulurken önemli bilgiler, daha doğrusu haberi kurgulayanın yani haber gerçekliğini inşa edenin, önemli olarak gördüğü bilgiler haberinde başında verilir ki bu bilgiler daha çok anlaşılır olsun ve önemli atfedilsin. Zaten gerçekliğin yapısal inşasının incelenmesinin bir nedeninde budur, önemli görülen söylemlerin başlıklaştırılması, haber girişinde yer alması, alt başlıkta bulunması ya da bu konuyla ilintili görsellerin kullanılması haberinde anlamsal inşasına katkıda bulunmaktadır.

“**BENİM CEBİMDEN BİRİKTİRDİKLERİMİ SEN DAĞITAMAZSIN**” (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Haberdeki ilk alt başlıkta bir konuşma esnasında kullanılan karşı tarafa seslenme kalıbı kullanılmıştır. DİSK temsilcisinin, hükümete yönelik söylemi olduğu gibi başlıklaştırılmıştır. Fakat başlıktan bunu kimin söylediği ve kime söylediği açık değildir, eksiltme yöntemine gidilmiş ve şahıslar kimler olduğu belirtilmemiştir. Ayrıca “cebimden biriktirdiklerim” söylemiyle eğretilme (metafor) yapılmıştır, cep ile ekonomik değerlere vurgu yapılmıştır. “Cebim” kelimesi sahip olunan, kişinin kendi mülkü, ona ait olan, onun özeli konumunda bir olgu, nesne, söylem konumundadır. Kişinin “cebine” onun izni olmadan dokunmak, onun kişisel alanına tecavüz anlamındadır. Haberdeki vurgu güçlendirilmek için bu şekilde bir metafor kullanılmıştır.

“AKP, CHP BİLDİRGESİNİ **KES KOPYALA YAPIŞTIR YAPTI**”
(Cumhuriyet, 06.01.2016).

İkinci başlıkta hükümete yönelik bir suçlama vardır, AKP'nin CHP bildirisini olduğu gibi aktardığına yönelik bir cümle kurulmuştur. Başlıkta bir zıtlık ve karşıtlık kurulmaktadır, AKP kesip, kopyalayan, yapıştırılan taraf iken CHP bunu üreten taraftır. Haber başlığı ile öteki kötü sunulurken, söylemi üretenin kendisi olumlu sunulmuştur. Ayrıca başlık içerisinde düzdeğişmece (metonomi) gerçekleştirilmiştir. “Kes, kopyala, yapıştır= hırsızlık, kolaycılık anlamlarına gönderme yapılmıştır ve AKP bunlarla itham edilmiştir. Ayrıca alt başlık aracılığıyla Parçalama/Ötekinin Sansürlenmesi ideolojik kipi gerçekleştirilmektedir. Kötü bir eylemde bulunan öteki, kesmiştir, kopyalamıştır, yapıştırmıştır yani kısaca çalmıştır ve çaldığı kişi, grup, kurumda iyi ve masum konumundadır.

“**KAPSAM GENİŞLEDİ**

MADENCİLİKTE İKİ KAT DESTEK” (Yeni Şafak, 08.01.2016).

Asgari ücretteki devlet desteğinin düşüşüyle ilgili olan haberde, haber sitesi alt başlıkları olumlu kodlamıştır. “Genişledi, iki kat destek” gibi fiiller ile olumsuz bir durumu, olumluya çevrilmeye çalışılmıştır. Sadece alt başlıklara bakıldığında, gerçekleşen durumun sadece olumlu bir şekilde gerçekleştiği gibi bir canya kapılabilir. Haber sitesi başlıkları ile Hüsütaberleştirme gerçekleştirmiştir ve haberin olumlu algılanmasını sağlamıştır. Kitle iletişim araçlarında iktidarın sunumunda sıkça başvurulan yöntemlerden biri Hüsütaberleştirme ideolojik kipi, iktidarın eylemleri olumlu olarak tabir edilmenin ötesinde olumlu çağrışımlar ile iktidar bütünleştirilmektedir. İyi, olumlu, güzel, kutsal ve buna benzer bütün olumlu çağrışımlar ile iktidar olgusu söylem aracılığıyla bütünleştirilmektedir.

“Asgari ücret net bin 300 lira

ENFLASYONDA VE İSTİHDAMDA NEGATİF ETKİ BEKLENİYOR

Asgari ücrete 110 lira **devlet desteği**

Yükün 9,7 milyar lirasını **karşılıyor**

Davutoğlu'ndan asgari ücret mesajı” (Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Başlıklardan biri dışında hepsi küçük puntolarla yazılmıştır sadece olumsuz olarak kodlanan “enflasyonda ve istihdamda negatif etki” başlığı büyük yazılmıştır. Büyük yazılan başlığın dışındaki diğer başlıklar genel olarak olumlu kodlanmıştır. İktidarın temsilcisi olan Bakan’ın söylemleri direkt olarak başlıklaştırılmıştır. Olumlu şekilde kodlanan alt başlıklarla yine Hüsnütaberleştirme gerçekleştirilmiştir. Olumsuz olarak kodlanan başlıkta ise asgari ücretin artması sonucu ortaya çıkacak olumsuz durumdan bahsedilmiştir ve “bekleniyor” söylemiyle aslında bu durumdan iktidarın sorumlu olmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca Başbakan’ın konuyla ilgili açıklamasını duyuran bir başlık oluşturulmuştur.

“8 YILDIR AĞI ASGARİ ÜCRET İÇERİSİNDE

TEZGÂHTAR 2015'TE AĞI'SİNİ YARGITAY KARARI İLE ALABİLDİ

"265 SAYILI TEBLİĞ 'NET ANLAŞMADA DA AĞI ÖDENİR' DİYOR"

NASIL HESAPLANIYOR?

FORM DOLDURMAK GEREKİYOR

ÇOCUK İÇİN EŞLERDEN BİRİ ALIR” (Cumhuriyet, 08.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi alt başlıklarında asgari ücret indirimi ile ilgili teknik bilgiler vermektedir. Asgari ücret indiriminin nasıl hesaplandığı, nasıl alındığı, kimin aldığı gibi teknik bilgilerin içerdiği başlıklar atılmıştır. Özellikle “tezgâhtar 2015'te AĞI'sini Yargıtay kararı ile alabildi” başlığı, yapılan haksızlığın ancak yargı yoluyla giderilebildiğini vurgulamaktadır. Ayrıca AĞI'nin kanunen hangi maddeyle alınabileceği hakkında da bir başlık mevcuttur. Çalışanların asgari ücretle ve asgari geçim indirimiyle ilgili yaşadıkları sorunları alt başlıklar halinde sunan Cumhuriyet

haber sitesi aynı zamanda bu sorunların nasıl çözüleceğiyle ilgili bilgileri de başlıklarda vermiştir. Daha çok teknik bilgilerin verildiği alt başlıklarda çalışanların haklarını nasıl savunacağı ve geri alacaklarına yönelik söylemler oluşturulmuştur. Bu başlıklarla verilmek istenen, hükümet, işveren çalışanın hakkını vermemektedir, çalışanın hakkını alması için tek yol kendi haklarını bilmesi ve kanunlardır. Cumhuriyet haber sitesi Parçalama/Ötekinin Sansürlenmesi ideolojik kipine uygun olarak alt başlıklarını oluşturmuştur.

“Rakıya 130 lira vergi

Telsiz ücreti arttı” (Cumhuriyet, 01.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi 01.01.2016 tarihli asgari ücretle ilgili haberinde, hayat pahalılığı ve artışlarla ilgili alt başlıklar kullanmıştır. Nitekim haberin genel kurgusu da bu doğrultudadır. Rakıya gelen vergi zammını haberin içerisinde aslında 2 litre rakı için 23 TL olarak gerçekleştiği ve sonuçta 130 TL olduğu bilgisi verilmektedir. Fakat başlık içerisinde bu bilgi mevcut değildir ve eksiltme yoluna gidilmiştir. Rakıya gelen zam ve telsiz ücretinin artışı ile “düşük” asgari ücret arasında bir bağlantı kurularak, aslında asgari ücrete bir eklenirken diğerlerine üç eklenmiştir gibi bir ussallaştırma gerçekleşmektedir. Haber sitesi söylemlerini Meşrulaştırmak/Ussallaştırmak için alt başlıklardaki savları kullanmıştır. Farklı ideolojilere sahip yayın kuruluşları haberleri farklı şekillerde kurgulamaktadır ve gerçekliği kendi bakış açılarına göre şekillendirmektedir. Kimi haber siteleri yapılan asgari ücret artışının olumlu yönlerini ön plana çıkarırken kimi haber siteleri “kısıtlı” artışın yanı sıra diğer ürünlere yönelik artışlardan bahsetmektedir, hayatın daha fazla pahalılaştığını aktarmaktadır. İkinci başlık olarak iletişim ücretleriyle ilgili bir “artışın” olduğu belirtilmiştir ve tekrardan olumsuz bir yüklem cümlesine sahip alt başlık oluşturulmuştur.

“418 LİRASI KİRAYA GİDİYOR

BUZDOLABI İÇİN 23 AY ÇALIŞMASI GEREKİYOR” (Sözcü, 02.01.2016).

Sözcü haber sitesi haberde sunduğu asgari ücret yetersiz, çalışanların durumu kötü şeklindeki savını güçlendirmek için alt başlıklarını da bu durumu ussalaştıracak şekilde sunmuştur. Haber sitesi asgari ücret ile çalışan bir kişi aldığı maaşın 418 lirasını kiraya verdiği yönünde bir ussalaştırmaya gitmiştir. Ayrıca asgari ücret ile çalışan bir kişinin asgari ücretten aylık elinde kalan ev eşyası bütçesini (71 TL) 23 ay topladığında (1633 TL) buzdolabı alabileceği dile getirilmiştir. Sözcü haber sitesi de Cumhuriyet haber sitesi gibi asgari ücret görüşmeleri sonuçlandıktan sonra birçok alanda yaşanan fiyat artışlarını alt başlıklar halinde aktarmaktadır. Parçalama/Ötekinin Sansürlenmesi ideolojik kipinin doğrultusunda haber başlıklarında düşman ve öteki inşa edilmektedir. Hayat pahalılığının bir nedeni vardır o da kötü yönetimdir, hükümettir. Sürekli olarak olumsuz alt başlıklar kullanılarak ve karşılaştırmalar yapılarak, işlerin yolunda gitmediği mesajını veren haber sitesi, haberin gerçekliğini kendi bakış açısına göre şekillendirmektedir.

“MEYVE FİYATLARINDA ARTIŞ

AYLIK GIDA SEPETİ

İNSANİ YAŞAM ENDEKSİ” (Sözcü, 27.12.2015).

Sözcü haber sitesi ekonomik olarak olumsuzlukların anlatıldığı haberinde, “meyve fiyatlarının artışı, aylık gıda sepeti, insani yaşam” gibi alt başlıklar kullanmıştır. Özellikle gıda fiyatlarının arttığını belirten haber içeriği ve alt başlıkları, bunları desteklemek için farklı söylemler üretmiştir. “Gıda Sepeti” eğretilmesi (metafor) kullanılarak, haber içerisindeki ekonomik çerçeveye göndermede bulunulmuştur. Ayrıca “insani yaşam endeksi” alt başlığı haber içerisindeki, Türkiye’de insanlar, insani yaşam şartlarının altında yaşıyor savını güçlendirmek için kullanılmıştır. Hükümete muhalif konumundaki Sözcü haber sitesi yayınladığı haberlerde olumsuz alt başlıklar vermeyi sürdürmektedir.

“İLK ZAM ELEKTRİĞE

ALKOLE ÖTV ZAMMI

CEP TELEFONUNA 40 TL ZAM

TRAFİK SİGORTALARINA YÜZDE 20 GELDİ

KÖPRÜ VE OTOYOLLARA ZAM

SİGARA DA ZAMLANDI

MEYVE VE SEBZEYE KAR ZAMMI

MÜZE VE ÖRENYERLERİNE YÜZDE 400 ZAM!

ASGARİ ÜCRETE 300 LİRA ZAM

EMEKLİYE 100 LİRA ZAM YETMEDİ

AGİ YÜKSELDİ” (Sözcü, 04.01.2016).

Görüldüğü gibi Sözcü haber sitesi birçok alt başlık kullanmıştır bu alt başlıkların tümü yapılan zamlarla ve olumsuzluklarla ilgilidir. Haber sitesi bütün alanlarda yapılan zamları alt başlıklar halinde sunmuştur ve yapılan zamlarla ilgili olarak birçok alt başlık kullanmıştır. Kullanılan 13 alt başlıktan 11’nde “zam” kelimesi doğrudan kullanmıştır. Birinde “yüzde 20 geldi” gibisinde bir söylem kullanılarak, yapılan zam oranıyla birlikte verilmiştir. Sözcü haber sitesi yaptığı haberinde, kullandığı alt başlıklarla 2016 yılında yapılan zamları vurgulu bir şekilde sütunlarına taşımıştır.

“İLAVE ARTIŞ 18 İLA 86 LİRA OLACAK

ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ (AGİ) NEDİR?

Asgari Geçim İndirimden Kimler Yararlanır?

Asgari geçim indiriminden kimler yararlanamaz?

Memurun zamlı maaşı belli oldu” (Yeni Şafak, 05.01.2016).

Haber sitesi alt başlıklarında gerçekleşecek zam ve asgari geçim indirimiyle ilgili bilgiler vermektedir. Haberin alt başlıkları özellikle asgari geçim indirimi ile

ücretlerde gerçekleşen zamların aktarımı şeklinde gerçekleşmiştir. Asgari ücret indiriminin ne olduğu ile ilgili bir alt başlık kullanılmıştır ve haberin devamında teknik bilgiler verilmiştir. Ayrıca iki farklı başlıkta kimin AGİ'den yararlanacağını, kimin yararlanamayacağı verilmiştir. “Memurun zamlı maaşı belli oldu” şeklinde meraklandırıcı bir başlıkta kullanılmıştır.

“**Asgari ücret** memur maaşlarını doğrudan etkiler mi?

2016 yılı için **asgari geçim** indirimi tutarları ne kadardır?

Asgari ücret artışı evde bakım ücretini arttırır mı?

Asgari ücret sigortalıların borçlanma tutarını etkiler

Asgari ücret milyonlarca GSS'linin ödeyeceği tutarı etkiler

Asgari ücret işsizlik sigortası ve sigorta primine esas kazanç tavanı arttırır

Asgari ücret artışı, ödenen rapor parasını arttırır

Yer altı maden işçilerine **600 liradan fazla zam**” (Yeni Şafak, 03.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi oluşturduğu alt başlıklarla özellikle asgari ücrete göndermelerde bulunmuştur. Sorular şeklinde yapılandırılan haber söyleminde, özel konularla ilgili bilgilerin yer aldığına dair alt başlıklar aktarılmıştır. Asgari ücret artışının ne gibi konuları etkilediği ve bunun nasıl gerçekleştiğiyle ilgili alt başlıklar üreten haber sitesi, bu yolla haberin okunabilirlik düzeyini arttırmak istemiştir. Ayrıca oluşturulan son alt başlık ile maden işçilerine yapılan “zam” vurgulanmıştır.

“**İndirim yok**

Yük 10 milyar lira” (Cumhuriyet, 30.12.2015).

Cumhuriyet haber sitesi alt başlıklarını olumsuz olarak kodlamıştır. “İndirim yok” cümlesi anlamsal olarak olumsuz bir yapıdadır ve haberin genel olumsuz havasıyla uyuşmaktadır. Yük olarak belirtilen alt başlıkta ise devletin asgari ücret

artışıyla birlikte işverenlere verdiği desteğin maliyetinin ne kadar olduğu vurgulanmıştır.

3.2.1.1.4. Görsel Öğeler

İletişim hem sözlü hem de sözsüz, görsel olarak gerçekleşmektedir. Sözler kadar görselliğin de önemli olduğu iletişim ortamında, görsel öğelerin kullanımı hem retorik hem de olayın yapısını güçlendirmektedir. Haberlerin içerisinde de simgesel kodlar, anlam yaratmada ve paylaşmada önemli bir konumdadır ve haberin daha iyi anlaşılmasını sağlarlar (Fidan, 2011: 131).

Milliyet haber sitesi 31.12.2015 tarihli haberinde bir adet görsel öge kullanmıştır. Haberde görsel olarak Bakan'ın fotoğrafının bulunduğu ve işçilerin kaynak yaptığı bir görsel kullanılmıştır. Bakan'ın isminin yer aldığı fotoğraf görselin ortasına yerleştirilmiştir. Haberin çalışanları ilgilendirdiği belirtilmek için işçi motifi kullanılmıştır. Aynı zamanda iktidarın temsilcisi konumundaki Bakan fotoğraf içerisine yerleştirilmiştir ve çalışanlarla ilgili olarak Bakan'ın söz sahibi olduğu vurgulanmıştır.

Yeni Şafak haber sitesinin 30.12.2015 tarihli haberinde, Bakan soylu omuz hizasından çekilmiştir ve eli havadadır. Ayrıca mikrofonlarda fotoğrafa katılarak, açıklamaların önemi vurgulanmıştır. Haber sitesi sadece Bakan'ın fotoğraflarını kullanmıştır ve bu fotoğraflarda Bakan'ın resmi bir duruşu vardır. İktidar görsel açıdan da inşa edilmiştir. Ayrıca Bakan'ın avucunun içinin gözüktüğü havadaki eli tehditkâr bir duruş sergilemektedir. İktidar sadece kelimeler aracılığıyla insanların zihninde inşa edilmemektedir ayrıca görseller kullanılarak da iktidarın vücut bulmuş şekilleri sunulmaktadır. İnsanların daha çok soyut olarak kavradıkları iktidar olgusu aynı zamanda onlara şekilsel olarak da gösterilmektedir, böylece insanların bilincinde, yaşamı algılama açılarındaki iktidar daha belirgin bir şekilde yer alabilmektedir. İktidarlar kimi zaman devasal binalarda, sokaklarda, heykellerde, fotoğraflarda kısaca insanı çevreleyen birçok noktada hayat bulmaktadır. Kitlelere iktidarlar, mitler, inanışlar anlatılmakla yetinilmekte aynı zamanda gösterilmektedir ve her görsel, şekilsel öge iktidarın izlerini taşımaktadır.

Cumhuriyet haber sitesi 29.12. 2015 tarihli haberinde Yeni Şafak ile aynı fotoğrafı kullanmıştır. Çok farklı görüşlere sahip olan medya araçlarında söz konusu olan iktidar olunca birçok bakış açısı uyuşmaktadır. Bunun nedeni hangi ideolojik görüşten olursa olsun birçok kişi, grup, yayın kuruluşu iktidar olgusunu doğal ve evrensel olarak kabullenmesidir. İnsanlar hükümetlere, gruplara, kişilere karşı olabilir ama çok uzun zamandır inşa edilen iktidar olgusuna karşı daha savunmasızlardır. Genellikle insanlar iktidara hizmet ettiklerini ya da onu doğal bir olgu olarak kabul ettiklerinin farkında değildirler. Bunun nedeni iktidarın kendisini ussallaştırması, evrenselleştirmesi, öykülemesi, doğallaştırması, edebileştirmesidir. Doğal ve akla uygun bir aygıt olarak görülen iktidarın her türlü eylemi de doğal karşılanır ve yadırganmaz. Genel ideoloji içerisinde birey bir nesneye dönüştüğü için kendi etrafında dönen kurgulanmış gerçeklik girdabını olağan olarak karşılar ve bu kurgulanmış gerçekliğe karşı pasif konumda kalır.

Yeni Şafak haber sitesinin 21.12.2015 tarihli haberinde kullandığı görsel para sayan bir kadın elidir, fotoğrafta yüz TL ve elli TL'ler görülmektedir. Yeni Şafak Haber sitesi birçok haberinde asgari ücreti sadece maddi bir çerçevede sunmuştur, kullanılan görsellerde haberin içeriğini şekilsel olarak tamamlamaktadır. Asgari ücret görüşmeleri ile ilgili birçok haberde para görseli kullanılmıştır bu da ekonomi ile paranın özdeşleştirildiğinin göstergesidir. Kapitalist ideolojilerin egemen olduğu sistemlerde ekonomi, refah ve huzur para ile özdeş kavramlardır. Paranın hem fiziksel varlığı hem de anlamsal varlığı, kapitalist sistemdeki yaşam dünyasını şekillendirmektedir. Bundan dolayı ekonomik olgularla ilgili verilen haberlerde başat görsel öge paranın kendisi olmaktadır. Para görsel olarak bir ideolojinin tezahürü konumundadır ve paranın görsel olarak kullanılması bu ideolojik bakış açısına sesleniş niteliğindedir.

Sözcü (30.12.2015-1) sitesi haberin görselinde paraları ve Bakan'ın açıklama videosunu paylaşmıştır. Fotoğrafta gösterenler kâğıt ve metal paralardır, bütün paralar yelpaze gibi açılmıştır ve ne kadar oldukları görülmekte ya da tahmin edilebilmektedir. Kâğıt paraların arka yüzleri çevrilmiştir ve Atatürk'ün kafasının bir kısmı gözükmektedir. Göstergesi ise bu haberin ekonomik bir değeri olduğunun ve

parayla ilgili olduğunu bizlere anlatmaktadır. Nitekim haberin içeriği de ekonomik göstergeler aracılığıyla kapatılmıştır. Kullanılan görsel öge şekilsel açıdan haberin ana temasını destekler niteliktedir.

Sözcü (30.12.2015-1) Haber sitesi iki adet görsel kullanmıştır, ilk görselde 100 TL'ler kullanmıştır ve paraların ön yüzü ile Atatürk resmini göstermiştir. Haber sitesi diğer haberlerinde de sıkça para fotoğraflarını kullanmıştır ve bu haberin ekonomik bir çerçevesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca paranın kullanımı haberi içerisinde Birleştirme/Bütünün Simgeleştirilmesidir. Para ve üzerindeki resimler, şekiller, simgeler bütüncül bir söylemin dışı vurumudur. Ekonomik bir çerçeveye oluşturulmuş haber söyleminde hem kelimeler hem de görsel ögeler aracılığıyla bu çerçeve desteklenmektedir. Para ve üzerindeki simgeler belirli bir ideolojinin ve bakış açısının yansıması niteliğindedir, görsel ögelerde paraların kullanımı da buna bir gönderme niteliğindedir.

Haber sitesinin kullandığı ikinci fotoğrafta ise Çalışma Bakan'ı Süleyman Soylu görülmektedir. Soylu'nun mikrofonlar karşısında açıklama yaptığı fotoğrafta bakanın elleri aşağıya doğru bakmaktadır Ayrıca fotoğrafta sadece Bakan Soylu gösterilerek mutlak iktidarın kim olduğu vurgulanmaktadır. Asgari ücret görüşmeleri ile ilgili haberlerde kullanılan görsellerde Bakan Soylu'ya sıklıkla rastlanılmaktadır. İktidarın bir temsilcisi konumundaki Soylu görsel olarak da haber sitelerinin sayfalarında yer almaktadır.

Milliyet internet sitesinin 29.12.2015 tarihinde asgari ücret ile ilgili haberin görselinde yakın çekim tekniği ile yüz ve omuz görüntüsü belirgin bir şekilde aktarılmıştır. Bu şekilde duygular daha yoğun bir şekilde aktarılabilir. Haberde Bakan Soylu'nun yakın yüz çekimi ve başparmağının havada olduğu fotoğraf haber içerisinde kullanılmıştır. Görsel olarak sadece Bakan'ın kullanılması, gazetenin iktidarın söylemine ağırlık verdiğinin kanıtıdır. Ayrıca Bakan'ın başparmağı havadadır ve bu otoriter bir söylemin göstergesidir. Bu fotoğraf ile Bakan'ın güçlü bir otorite olduğu gösterilmektedir.

Milliyet internet sitesi 01.01.2016 tarihli haberinde sıralı şekilde kâğıt paraları ve üst üste koyulmuş demir paraları göstermiştir ayrıca büyük kırmızı bir yuvarlağın içerisinde “Asgari Ücret Belli Oldu” yazmaktadır. Haber ekonomik bir çerçeveye kapatılmıştır, haberde kullanılan görselde bunu destekleyecek şekilde oluşturulmuştur. Haberin söylemi ekonomik değişkenler üzerine oturtulmuştur, şekilsel olarak da başlıklar, alt başlıklar, haber girişleri bu düzene göre kurgulanmıştır. Ayrıca kırmızı bir noktanın kullanılması haberin önemli bilgiler içerdiğini vurgulamaktadır. Bu şekilde okuyucunun dikkati daha fazla çekilmeye çalışılmıştır.

Milliyet internet sitesi 04.01.2016 tarihinde iki adet görsel kullanmıştır. Haberde görsel öge olarak öncelikle para ve para sayan bir el kullanılmıştır haberin genel gidişatı da ekonomik göstergeler üzerinedir ve fotoğrafla bu daha da güçlendirilmiştir. Ayrıca Haberin retoriğini destekleyecek nitelikte bir tablo verilmiştir. Bu tabloda anlatılan veriler bir tablo haline getirilmiştir ve okuyucunun daha iyi anlaması sağlanmıştır. Haberin içerisinde görsel öğelerin, tabloların, şekillerin kullanılması haberin hem anlam bütünlüğüne hem de ikna edilebilirliğine etkide bulunmaktadır. Kimi zaman haberin nesir yapısından sıkılan kişiler şekiller, tablolar, grafikler aracılığıyla haberin içeriğini anlamaya çalışmaktadır.

Cumhuriyet haber sitesi 06.01.2016 tarihli haberinde iki farklı görsel kullanmıştır, haberin ilk görselinde cüzdandan çıkarılan 100 TL’ler gözükmemektedir. Haberin genel işleyişindeki, işçinin ekonomik kayba uğradığı savı fotoğraf ile de desteklenmiştir. İkinci fotoğrafta masada DİSK temsilcileri CHP teşkilatından kişiler görülmektedir. Fotoğraf karesinde tek bir kişi yoktur, birden çok kişi vardır bu yöntemle otorite dağıtılmış ve birçok kişinin haber içerisinde yer aldığı gösterilmiştir. Ayrıca kişilerin arkasında Atatürk ve CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun portreleri ile CHP logosu bulunmaktadır, bu, haberin belirli bir ideolojik çerçeveye sunulduğunun bir göstergesidir. Belirli ideolojilere, siyasi partilere seslenen görsel öğelerin haberin içerisinde kullanılması, kurgulanan gerçekliği görsel açıdan sunumunun bir başka yöntemidir.

Yeni Şafak haber sitesinin 30.12.2015-2 tarihli haberinde kullanılan görselde, 200, 50, 20, 10, 5 TL'ler, para sayan bir el ve hesap makinaları görülmektedir, fotoğrafın bir benzeri 08.01.2016 tarihinde tekrardan kullanılmıştır. Ayrıca 200 TL'nin üzerindeki Yunus Emre fotoğrafı görülmektedir.

Yeni Şafak haber sitesinin 05.01.2016 tarihli haberinde kullanılan görselde, 200 TL'leri sayan bir el görülmektedir söz konusu görsel, Yeni Şafak haber sitesi 08.01.2016 tarihindeki haberinde de kullanılmıştır. Fotoğrafta 200 TL'ler, el ve arka tarafta buğulu şekilde hesap makinaları görülmektedir. Haberin görselinde en yüksek kâğıt banknot olan 200 TL'ler kullanılmıştır. 200 TL'lerin arka yüzündeki Yunus Emre fotoğrafı görülmektedir ilginç bir şekilde Cumhuriyet ve Sözcü haber sitelerinin kullandığı para görsellerinde Atatürk görülürken, Yeni Şafak'ınkinden Yunus Emre görülmektedir. Bu da kitle iletişim araçlarının, nasıl görsel öğeleri belirli ideolojilere göre aktardığının kanıtıdır. Kitle iletişim araçları görsel öğelerin seçiminde belirli ideolojik kodları kullanırlar kimi zaman bunlar bilerek seçilmektedir kimi zaman da içselleştirilen ideolojilerin bir yansıması olarak istenmeden de olsa seçilebilmektedir. Görsel öğeler, bu öğeleri kullanan yayın kuruluşunun, şirketin, topluluğun ideolojini bir nevi yansıtmaktadır. Bu da bize tekrardan gerçekliğin sadece söylem aracılığıyla değil aynı zamanda görsel öğelerin, göstergelerin kullanılması ile de çok kolay bir şekilde inşa edilebildiğini göstermektedir.

Cumhuriyet haber sitesinin 08.01.2016 tarihli haberinde kullanılan görselde Atatürk resminin bulunduğu 100 TL'lik banknotlar gösterilmiştir. Yeni Şafak'ın tersine Cumhuriyet haber sitesinin para fotoğraflarının her zaman ön tarafındaki Atatürk resmi görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi belirli ideolojiler belirli sembelleri, öğeleri daha fazla kullanır ve yayar.

Cumhuriyet haber sitesinin 08.01.2016 tarihli haberinde görsel öğe kullanmamıştır. Yeni Şafak haber sitesi 03.01.2016 tarihinde yayınladığı haberinde görsel öğe kullanmamıştır.

Sözcü haber sitesinin 02.01.2016 tarihli haberinde kullanılan görselde, yer sofrası etrafında oturan dört yetişkin (iki erkek, iki kadın), beş çocuktan (üç kız, iki erkek) oluşan insanları kullanmıştır. Yer sofrasının üzerinde çorba ve başka bir yemek mevcuttur. Görsel ile yoksul aile göstergesi kullanmıştır ve görsel öge ile asgari ücret ile çalışanların ekonomik zorluklar yaşadığı savı güçlendirilmiştir. Kalabalık bir ailenin yer sofrasının etrafında toplanıp, yemek yemesi görsel açıdan yoksul bir aileye gönderme niteliğindedir ki bu bile görsel öğelerin ideolojik olarak nasıl inşa edildiğini güzel bir şekilde göstermektedir. Kalabalık olmak, yöresel kıyafetlere sahip olmak, yerde yemek yemek, fazla çocuğun olması aslında ideolojik olarak inşa edilen “fakir, yoksul” imgesini zihinlerdeki bir yansımasıdır. Bilinç ve bilinçaltına inşa edilen gerçeklikte bir yoksulun nasıl görsel açıdan betimleneceği açık bir şekilde verilmektedir. Yayın kuruluşu, hedef kitlesi ile aynı kod sistemini kullanmaktadır ve gösterdiği fotoğraf ile “işte size fakir, yoksul bir aile” diyebilmektedir. Bunu gerçekleştirenken daha önceden inşa edilmiş, kabullenilmiş inanışlardan, mitlerden, vb. yararlanılmaktadır.

Sözcü haber sitesinin 27.12.2015 tarihli haberinde kullanılan görselde yelpaze gibi açılan ön yüzü dönük ve Atatürk resminin gözüktüğü 50 TL’lik banknotları kullanmıştır. Haberin içeriğinin ekonomik olduğunun göstergesi olan para fotoğrafları, haberin söylemiyle bütünlük oluşturmaktadır. Genel olarak bütün ekonomik içerikli haberlerde para görseli kullanılmıştır.

Sözcü haber sitesi 04.01.2016 tarihli haberinde birçok farklı görsel kullanmıştır. Haberin ilk fotoğrafı ön yüzü görünen kâğıt paralar ve üzerlerinde duran metal paralardır. Haberin ilk fotoğrafından itibaren haberin içeriğinin ve söyleminin ekonomik temeller üzerine oturtulacağı anlaşılmaktadır. Haberin devamında elektriğe yapılan zamla ilgili olarak gece, karanlıkla yanan ampuller gösterilmiştir ve elektriğe yapılan zam görsel olarak desteklenmiştir. Vergilere yapılan zam ile ilgili olan görselde ise ön yüzündeki Atatürk portelerinin görüldüğü 50 liralık kullanılmıştır. Trafik sigortasına yapılan zamla ilgili haberde ise yolda seyir halindeki otomobiller kullanılmıştır. Aynı şekilde köprülere yapılan zamlarla ilgilide sıkışık bir trafikte köprü fotoğrafı kullanılmıştır. Sigara zammı ile ilgili

olarak, sigara içmek yasaktır görseli kullanılmıştır. Meyve ve sebze gelen zamlara ilgili olarak da birçok meyvenin bir arada bulunduğu görsel kullanılmıştır. Yapılan zamlarla ilgili olarak iki farklı para görseli daha kullanılmıştır.

Cumhuriyet haber sitesi 30.12.2015 tarihinde yayınladığı asgari ücretle ilgili haberinde iki farklı görsel kullanmıştır. İlk görsel bir fotoğraftır ve cüzdandan çıkan ön yüzündeki Atatürk portresinin görüldüğü yüz liralıklar görülmektedir. Haberin genel söylemindeki olumsuz durumu niteleyecek şekilde cüzdandan çıkan paralar tasvir edilmiştir. İkinci görsel ise bir tablodur, tabloda Avrupa devletlerindeki ve Türkiye'deki 2008, 2014, 2015 yıllarındaki asgari ücret oranları gösterilmiştir. Türkiye tablonun en altında yer almıştır ve en düşük asgari ücrete sahip ülke olarak gösterilmiştir. Tabloda Avrupa ülkeleri dışında ABD'de bulunmaktadır ve Türkiye, asgari ücreti yüksek olan ABD ve İngiltere'yle yan yana verilmiştir. Asgari ücretin düşüklüğünü vurgulamak için tablo asgari ücret sıralamasına göre oluşturulmamıştır ve Türkiye ile ABD, İngiltere bir arada verilmiştir.

Cumhuriyet haber sitesi 31.12.2015 tarihinde yayınladığı asgari ücretle ilgili haberinde Avustralya'da yaşayan bir Türk'ün Facebook sayfasında paylaştığı fotoğrafları kullanmıştır. Asgari ücret ile ilgili kıyaslama yapan, kullanıcı aldığı arabanın ve benzin aldığı petrol pompasının fotoğraflarını paylaşmıştır. Görselde benzinin litre fiyatı ve ne kadar alındığı açık bir şekilde görülmektedir. Haberin içeriği Türkiye'de hayatın diğer ülkelere göre çok daha pahalı olduğu yönündedir. Haberin genel retoriğine katkı sağlayacak şekilde Facebook kullanıcısının paylaştığı fotoğraflar olduğu gibi haberin içerisine taşınmıştır.

Cumhuriyet haber sitesi 04.01.2016 tarihinde yayınladığı asgari ücretle ilgili haberinde bir görsel kullanmıştır. Fotoğrafta bir kişi duvarda asılı isim listesinden ismini bulmaya çalışmaktadır.

Yeni Şafak haber sitesi 26.12.2015 tarihli haberinde Ekonomi Bakanı Mustafa Elitaş'ın mikrofonlar karşısındaki fotoğrafını kullanmıştır. Fotoğraf yakın çekimdedir ve Bakan ile Bakan'ın önündeki iki mikrofon görülmektedir. Haberin

genel içeriğini temsil eden fotoğraf, haberin kurgusundaki bütünlüğe katkı sağlamıştır.

Milliyet haber sitesi 08.01.2016 tarihli asgari ücretle ilgili haberinde, paranın, bir işçinin ve makine dişlilerinin bulunduğu bir fotoğrafı kullanmıştır. Milliyet haber sitesi bu üç görseli bir fotoğrafta birleştirmiştir. Haberın görseli haberın genel söylemi ile uyusmaktadır ve çalışan, ücret denklemi oluşturulmuştur.

Sözcü haber sitesi 31.12.2015 tarihli asgari ücretle ilgili haberinde, Çalışma Bakanı Süleyman Soylu'nun yakın çekim bir fotoğrafını kullanmıştır. Fotoğrafta Bakan, mikrofonlar karşısında bir masada oturmakta ve konuşma yapmaktadır. Haberde kullanılan görsel ile haber içeriği uyumludur. Haber Bakan'ın asgari ücret ve büyümeyle ilgili bilgi verdiği bir haberdır ve bu haber için görsel olarak Bakan'ın konuşma yaptığı bir fotoğraf seçilmiştir.

3.2.1.2.Şematik Yapı

Şematik yapı haber nasıl kurgulandığı ve anlatıldığıyla ilgilidir. Şematik yapıda, ana olaylar, kaynaklar, retorik, ardalın ve bağlam bilgisi gibi özelliklere bakılır. Şematik yapıda haberın genel taslağı çıkarılır ve haberın nasıl aktarıldığına, gerçekliğin nasıl kurgulandığına dair çıkarımlarda bulunulmaya çalışılır. Ayrıca haberın doğru olduğuna ya da nesnel olduğuna dair retoriklerden de bu bölümde bahsedilmektedir.

Cumhuriyet haber sitesi haberini Bakan Soylu'nun açıklamaları çerçevesinde inşa etmiş ve bu yönde haberın anlamlandırılmasını kapatmıştır. Haberde Soylu'nun açıklamaları olduğu gibi aktarılmıştır ve nesnelliğin oluşması için bu açıklamalar maddeler halinde verilmiştir. Ayrıca bu yolla haberın retoriği desteklenerek, güvenilirliği artırılmıştır. Bakan'ın açıklamalarını olduğu gibi aktaran site bir nevi iktidarın söyleminin aktarıcısı konumuna gelmiştir ve haber iktidarın bakış açısına göre kodlanmıştır. Soylunun açıklamaları ile haberın bir geçmişi olduğu "Bugün 2 Aralık'ta başladığımız asgari ücret tespit komisyonu çalışmalarında nihayete gelmiş bulunuyoruz." Belirtilerek olayın bir geçmişi olduğu belirtilerek inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet ve Yeni Şafak haber siteleri farklı tarihlerde

hemen hemen aynı şematik yapı ile haber kurgusunu oluşturmuşlardır (Cumhuriyet, 29.12.2015; Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Yeni Şafak internet sitesinin 30.12.2015-1 tarihinde asgari ücret ile ilgili haberinin şematik yapısına bakıldığında. Haber tamamıyla Bakan Soylu'nun açıklamaları çerçevesinde kapatılmıştır ve asgari ücretin bin 300 lira olması vurgulanarak, olayın maddi yönü ön plana çıkarılmıştır. Başlıkta, haber girişinde ve alt başlıkta, sadece belirlenen ücrete vurgu yapılarak geriye kalan unsurlar görmezden gelinmiştir. Haber bu yönüyle iktidarın bakış açısıyla olumlu olarak kodlanmıştır. Sadece verilen ücret artışı vurgulanarak geriye kalan şartlar ve açıklamalar görmezden gelinmiştir. Belirli bir ideolojinin sunucusu konumundaki kitle iletişim araçları yayınladıkları bilgilerde, bazı bilgileri daha önemli bir şekilde kurgular ve sunar bazı bilgileri ise önemsiz görerek gizler. İşte bu seçim ve eleme süreci haberi kurgulayan kitle iletişim aracının ideolojik bakış açısına göre şekillenebilmektedir.

Haberde tek kaynak vardır o da Bakan Soylu'dur. Haberde görüşmenin ve anlaşmanın diğer taraflarından bahsedilmemiştir ve yoklarmış gibi davranılmıştır. Kararı tek başına iktidarın aldığına yönelik anlamsal açıdan bir kapama söz konusudur. Haberde yoğun bir şekilde biz söylemi kurgulanmıştır, yapılan çalışmalar ile ilgili olarak Başbakan'a atıfta bulunulmuştur fakat diğer paydaşlarından etkin olarak bahsedilmemiştir sadece teşekkür etmek amacıyla bahsedilmiştir. Gazete haberi açık bir şekilde "veren, başıslayan, lütfeden" iktidar söylemi çerçevesinde kurgulanmıştır. Haberde Thompson'un ideoloji kiplerinden şeyleştirme de mevcuttur. İktidarın üstün olan ve bahşeden konumu olağan bir durum gibi aktarılmıştır ve tarihsel bir süreçmiş gibi lanse edilmiştir (Yeni Şafak, 30.12.2015-1).

Haber, Bakan Soylu'nun açıklamaları üzerinden yapılandırılmıştır. Gerek haber girişi gerekse de kullanılan görsel ile haberin çerçevesinin Bakan Soylu üzerinden inşa edildiği açıktır. Diğer haberlerde olduğu gibi burada da iktidarın temsilcisi Bakan'dır ve haber ona göre kurgulanmıştır. Bakan'ın açıklamaları olduğu gibi aktarılmış ve haber sitesi iktidarın söyleminin yansıtıcısı rolünü üstlenmiştir.

Haberin şematik yapısı Sözcü haber sitesinin 30.12.2015-2 haberiyle uyusmaktadır (Milliyet, 30.12.2015).

Haber, ana başlığı, giriş cümleleri ve alt başlıklar ile asgari ücretin ne kadar olduğu, buna karşı TİSK'in söylemleri ve asgari ücret ile ilgili aritmetiklerden oluşmaktadır. Haberdeki baş aktörler hükümeti temsilen Bakan Soylu iken onun karşısında ise işverenleri temsilen TİSK bulunmaktadır. Haber bu iki aktörün söylemleri çerçevesinde yapılandırılmıştır. Haberde hükümetin ve işverenlerin tepkisi var iken işçilerin ve işçi sendikaların tepkilerine yer verilmemiştir. Görüşmelerden en çok etkilenen kesim işçiler olmasına rağmen haberde bunu tam tersi olarak olayı gerçekleştiren iktidar temsilcisi hükümet ve onun karşısında bir başka iktidar modeli olan işverenler (TİSK) gelmektedir. Haberin bu şekildeki şematik yapısı, kitle iletişim araçlarının iktidara daha fazla önem vermesi ve onu mecralarına taşımasının güzel bir örneğidir. Habere göre asgari ücret artışında iki taraf vardır bunlar hükümet ve işverenlerdir, gerçekleşen eylemler en çok bu iki tarafı etkilemektedir hâlbuki real bir şekilde düşünüldüğünde asgari ücret artışı en çok işçileri etkilemektedir (Milliyet, 31.12.2015).

Haberin ana teması asgari ücret görüşmeleri sonucu ortaya çıkacak farklı mesleklerde, konumlarda çalışanlar için olumlu bilgilendirici bilgi vermektir. Haberin ana başlığı, giriş cümleleri ve başlıkları asgari ücret ile ilgili olumlu söylemleri barındırmaktadır. Olumlu olarak lanse edilen bütün varsayımlar ayrıca bir sürpriz olarak nitelendirilmektedir. Haber asgari ücret açıklanmadan önce yapılmıştır ve iktidarın çıkarına bir şekilde olumlu olarak kurulmuştur. İnşa edilen olumlu bakış açısı ile henüz açıklanmayan ve görüşülme sürecinde olan asgari ücret görüşmeleri için iktidar çıkarları doğrultusunda bir kurgulama mevcuttur.

Ayrıca haberin ana başlığı, girişi ve alt başlıkları her ne kadar olumlu kodlanmış olsa da, haberin içerisinde işverenlerin bu durumdan olumsuz etkilenebileceğine dair cümleler ve imalar bulunmaktadır. Fakat işçilere yönelik hiçbir olumsuz ibareye rastlanmamaktadır, gerçekleşen asgari ücret görüşmelerinin sonucu her şekliyle çalışanların avantajına sunulmaktadır. Haber bir başka yayın kuruluşu olan Akşam'dan alınmıştır fakat belirli bir aktör yoktur, haberi kurgulayan

ve sunan haber sitesinin kendisidir. Verilen bilgilerle ilgili hiç kimseye atıfta bulunulmamıştır ve doğal olarak haberin kaynağı olarak site kendisini kurgulamıştır (Yeni Şafak, 21.12.2015).

Muhالیf gibi gözükten Sözcü gazetesi/haber sitesi asgari ücretle ilgili haberini kurgularken tamamen otoritenin bakış açısını yansıtmıştır. Bakanın açıklamalarına ve Başbakanın tweet'ine yer veren site bu yolla otoritenin sözcülüğünü yapmıştır. İnternet sitesi, haberin girişini Bakan Soylu'nun açıklamalarıyla yapmıştır ve haberin gidişatını buna göre kurgulamıştır.

Sözcü haber sitesi hükümet yanlısı gazeteler ve haber siteleri kadar iktidarı kutsayıcı bir çizgi izlememiştir fakat yine de iktidarın söylemini kullanarak onu haber içerisinde inşa etmiş ve olağan olarak sunmuştur. İnternet sitesi üç defa açıklamayı kimin yaptığını ve ücretin ne kadar olduğunu belirttikten sonra, Bakan'ın ağzından asgari ücretin ne kadar olduğunu ve maliyetinin ne kadara tekabül ettiğini aktarmıştır. Diğer internet sitelerinin aksine, ücretler ve ekonomik tablo haberin ilk paragraflarında verilmiştir ve haberde ekonomik göstergelere önem atfedilmiştir. Ayrıca çoğunlukla işverene olan maliyet üzerinde durulmuş ve işverenin yeni asgari ücret zammı ile birlikte ödeyeceği meblağlar aktarılmıştır. İnternet sitesi haberinde öncelikle hükümet tarafının bakış açısını yansıtmış ardından gerçekleşecek asgari ücret zammı ile işverenin karşılaşacağı zorluklar aktarılmıştır. Haberde asıl etkilenecek olan işçilerden bahsedilmemiş hatta işçiler yok sayılmıştır. Bunun yerine haber hükümet ve işverenler çatışması üzerinden inşa edilmiştir. Yayın kuruluşunun ideolojisi, bakış açısı her ne olursa olsun yine de iktidarı egemen olarak sunma yolunu gitmektedir (Sözcü, 30.12.2015-1).

Haber sitesi, asgari ücret açıklanmadan önceki Bakan Soylu'nun HAK-İŞ'e yaptığı ziyarettaki açıklamaları haberleştirmiştir. Haberde iktidarın söylemi Bakan'ın söyledikleri aracılığıyla inşa edilmiştir. Bakan'ın tek aktör olarak sunulduğu haberde, Bakan'ın yeni asgari ücret görüşmeleri sonucunda ortaya çıkan mali tabloyu açıklamasına yer verilmiştir. Ayrıca Bakan, haberin son bölümünde TBMM'deki diğer partilerden bahsetmiştir, bu partiler ile görüşüklerini ve bu yeni asgari ücreti makul gördüklerinden bahsetmiştir. Fakat HDP'nin bu görüşmelerle ilgili sözünde

durmadığını belirten Bakan, HDP'yi ağır bir dille eleştirmiştir. Haber içerisinde Bakan'dan yapılan alıntılarla birlikte Parçalama/ Ötekinin Sansürlenmesi yöntemine başvurulmuştur. Haber içerisinde HDP, Thompson'un deyişiyle “habis, muzır ve tehditkâr” olarak betimlenmiştir.

Haber sitesi iktidarın hem görüşmelerle hem de rakip partilerle ilgili söylemlerini olduğu gibi aktararak, iktidarın bir destekleyicisi ve meşru kılıcısı konumundadır. Haberin girişinden itibaren iktidarın bir olay karşısında aldığı tavır aktarılmakta ardından iktidarın rakip gördüğü partileri, grupları, kişileri eleştirmesi aktarılmaktadır. İktidarın ötekini inşa etmesi ve sansürlemesi, direkt iktidarın söyleminin aktarılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Sözcü haber sitesi iktidar konumundaki Bakan'ın söylemlerini olduğu gibi aktararak bu inşaya aracılık etmiştir (Sözcü, 30.12.2015-2).

Milliyet internet sitesinin 29.12.2015 tarihinde asgari ücret ile ilgili haberinin şematik yapısına bakıldığında. Haberin asgari ücretin maliyeti ve karşılıklı söylemler üzerine oturturulduğu görülmektedir. Haberin ana karakteri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu'dur. Hikâye soylunun açıklamaları üzerinden başlamakta ve ilerlemektedir, ardından Türk-İş Genel Başkanı Ergün Atalay'ın konu ile ilgili açıklamaları gelmektedir. Haberin kurgusunda öncelik iktidar konumundaki Bakan'a verilmiştir daha sonra azalan ardalın bilgisine göre Türk-İş Genel Başkanı'nın söylemleri aktarılmıştır.

Haberin kurgulanışında iktidar ve öteki, Bakan ve Türk-İş Genel Başkanı'na indirgenmiştir ve iki kişinin bütün geriye kalan unsurları temsil ettiği gibi bir kanı uyandırılmıştır. Haber yazılırken indirgeme ve genelleştirme yöntemlerine sıkça başvurulur ve parça bütünü, bütünde parçayı temsil eder konuma getirilir. Belirli aktörler üzerinden kapanan haberde, haber kaynağı olarak da Bakan ile Türk-İş Genel Başkanı kullanılmıştır sadece, asgari ücret ile ilintili olan diğer paydaşlardan bahsedilmemiştir. Ayrıca Bakan, yapılacak zammın kendilerine yönelik maddi yükünü ön plana çıkarırken, Sendika başkanı gerçekliğin diğer yüzüne vurguda bulunmuştur ve işçilerin yaşadığı maddi kayıptan bahsetmiştir.

Milliyet internet sitesinin 01.01.2016 tarihli haber asgari ücret görüşmelerinin sonucunda işçilerin kazanacağı kazanımlar üzerinden kurgulanmıştır. Haberin söylemi oldukça olumlu bir şekilde konumlanmıştır, bütün çalışanların bir şekilde yapılan asgari ücret zammından yararlanacağı belirtilmiştir. Haberde belirli bir kaynak mevcut değildir haberin içerisinde Habertürk'e atıfta bulunmuştur, haberin kaynağı olarak internet sitesi dolaylı olarak kendini göstermiştir.

Milliyet 04.01.2015 tarihli haberinin başlığı, girişi ve alt başlıkları ile birlikte bir bütün oluşturması açısından anlamlılık arz etmektedir. Haberin sunumunda, bilginin doğruluğu ve güvenilirliği açısından Çalışma Bakanı Süleyman Soylu'ya atıfta bulunulmuştur. Haberin girişinden itibaren verilen bilgiler bir iktidara dayandırılmak da ve teknik bilgiler ışığında bu bilgiler olağanlaştırılmaktadır. Haberin ana teması asgari ücret zammından ziyade asgari geçim indirimidir. Haber girişindeki kısa bilgilendirmeden sonra teknik bilgiler aktarılmış ve kimin asgari ücret zammından ve asgari geçim indiriminden ne kadar yararlanacağı tablolar şeklinde sunulmuştur.

Daha önceki asgari ücret haberlerinden farklı olarak bu haberde “uzmanlar”ın bir iktidar olarak sunulması göze çarpmaktadır. Asgari ücretin açıklanmasından sonra haber içerisindeki egemen iktidar hükümet yetkilileri, sendikalardan uzmanlara doğru kaymaktadır. Teknik bilgilerin verilmesi ve bunların hedef kitleye açıklanması işini uzmanlar üstlenmektedir, bu da doğal olarak onların bir iktidar olarak sunulmasının yolunu açmaktadır. Asgari ücret görüşmelerinin sonuçları açıklandıktan sonra, gerçekleşen durumları en iyi açıklayacak kişiler uzmanlardır. Uzmanlar kullandıkları teknik dil ile hem haberin retoriğine katkıda bulunmaktadır hem de haberin inşasında bütünlük sağlamaktadır (Milliyet, 04.01.2015).

Haber başlığı, girişi ve alt başlıkları ile birlikte yeni yapılan asgari ücret zammına yönelik bir eleştiri niteliğindedir. Haberin ana temasını oluşturan ve eleştirileri yönelten kişide DİSK'i temsilen Ege Bölge Temsilcisi Memiş Sarı'dır. Haber Sarı'nın asgari ücrete yönelik eleştirileri çerçevesinde yapılandırılmaktadır. Haberdeki bir diğer paydaş CHP'dir, temsilcinin CHP İzmir İl Başkanı Alaattin

Yüksel'e yaptığı ziyaretteki açıklamaları haberleştirilmiştir ve haberin içerisinde Yüksel'in AKP'ye yönelik söylemlerine yer verilmiştir.

Haberin genel kurgusuna ve kullanılan görsellere bakıldığında, haberin asgari ücret ve dolaylı yoldan da hükümete yönelik olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Haberde, AKP'yi suçlayan aktörler DİSK temsilcisi ile CHP İzmir İl Başkanı'dır. Her iki aktör haberde otorite olarak sunulmuş ve söylemleri bu çerçevede yapılandırılmıştır. "Sarı, işsizlik sigortasında biriken paranın emekçiye harcanmadığını belirterek, kıdem tazminatının fona devredilmemesi için **sokaklara çıkacaklarını** söyledi." Haber içerisinde DİSK'i temsilen Ege Bölge Temsilcisi Memiş Sarı, istemeden de olsa sembolik olarak iktidarı inşa etmiştir. İktidarlar sokağa çıkmaz, ancak iktidarda olmayan ötekiler sokağa çıkar. Sarı'nın söylemindeki sokağa çıkma tehdidi bir nevi iktidarı inşa etmiştir (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi, asgari ücret zammıyla özellikle asgari geçim indirimiyle ilgili teknik bilgilere yer vermiştir. Haber sitesi daha öncede yaptığı gibi "kafa karışıklığı"ni gidermek için haberin içeriğini oluşturulmuştur. Haberde birçok teknik bilgi verilmiştir ve gerçekleşen asgari ücret artışıyla birlikte ortaya çıkan ücret artışları detaylı olarak verilmiştir. Farklı seçenekler ile evli ve çocuklu bir ailenin net olarak ne kadar zam aldığı aktarılmıştır. Haberın söyleminin ana unsurunu asgari geçim indiriminin ne olduğu, nasıl hesaplandığı, kimlerin yararlandığı, kimlerin yararlanmadığı şeklindedir. Hem ekonomik hem de hukuki birçok teknik bilgi verilmiştir, asgari ücret ile ilgili yapılan daha önceki haberle göre daha fazla teknik bilgi mevcuttur. Ayrıca haber içerisinde farklı meslek gruplarından çalışanların 2016 yılında ne kadar maaş alacakları da bulunmaktadır.

Haber sitesinin aktardığı haber, aslında işverenler ve işçiler için olumsuz bir durumdur fakat haberin söylemi asgari ücretteki devlet desteğinin azalmasını manipüle ederek tam tersi iktidarın avantajına olacak şekilde olumlu kodlanmıştır. Devlet desteğinin azalmasıyla ilgili kaynak olarak bir başka yayın kuruluşu NTV gösterilmiştir, böyle bir olumsuz durumu aktarırken haber sitesi kendini kaynak olarak göstermemiştir. Haberın kurgusuna bakıldığında devlet desteğinin düşüşüne bir paragraf ayrılmıştır geriye kalan paragraflarda ise devlet desteğinin daha fazla

kişiyi etkilediği ve madencilik sektörüne olumlu etkilerinden bahsedilmiştir. Çoğu zaman egemen ideolojinin bir yansıması konumundaki kitle iletişim araçları, ideolojinin kötülüklerini, olumsuzluklarını gizlerken iyiliklerini, olumluluklarını ön plana çıkarmaktadır. Bu rutin o kadar olağan ve sıradanlaşmıştır ki günümüzde hedef kitle de bunun olağan olduğu konusunda hem fikirdir. Zaten ideolojilerin en büyük avantajı kurallarının, mitlerinin, normlarının olağan şeyler olarak kabul edilmesinden gelmektedir. Toplumun zihnine yerleşik konumdaki ideolojik inanışlar, ideolojinin arkasına gizlenmiş iktidarların yaptığı birçok eylemin makul olarak kabul edilmesine yol açmaktadır (Yeni Şafak, 08.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi 30.12.2015-2 tarihinde yaptığı ikinci asgari ücret haberinde, olayın içeriğini daha derinlemesine anlatmıştır. Haberde kaynak olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu verilmiştir, Soylu'nun açıklamaları kimi zaman tırnak içerisinde olduğu gibi aktarılmıştır, kimi zamanda yorumlanarak sütunlara taşınmıştır. Olayla ilgili ardalın bilgisi verilmiştir ve toplantının kaçta yapıldığı sonucunun ne olduğu verilmiştir. Haberde ana aktör ve otorite Çalışma Bakanı Soylu'dur, ardından uzmanların sonuçlarla ilgili yorumlarına ve analizlerine yer verilmektedir, son bölümde ise bir başka iktidar kaynağı Başbakan'ın söylemine yer verilmiştir. Haber metni diğer haberlere göre daha uzundur bunun nedeni teknik bilgilere başvurulması ve ayrıntılı bir şekilde sonuçların açıklanmasıdır. Günümüz toplumunda teknik bilgiler iktidarların en önemli kozlarından biridir. Geniş halk kitlelerinin sahip olmadığı hukuk bilgisi, teknik bilgi, sanat bilgisi vb. iktidarlar tarafından kontrol edilmektedir. Bunun sonucunda iktidarlar doğal olarak kendi egemenliklerini daha rahat genişletebilmekte ve sürdürebilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi günümüzde bilgi, güç demektir. Bilgiye sahip olan sınıflar, gruplar, kişiler doğal olarak da güce sahip olmaktadır. Bu eşitliğin farkında olan iktidar odakları, önemli bilgilerin yayılmasını ve üretilmesini denetlemektedir (Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Cumhuriyet haber sitesi 08.01.2016 tarihli haberi AGİ ücretlerinin nasıl alınacağı üzerine kurgulamıştır. Haberin kurgusunda çalışanlardan taraf bir söylem oluşturulmuştur. Haberde kaynak olarak Habertürk gazetesi gösterilmiştir ve oradan

alınan bilgiler paylaşılmıştır. Haber içerisinde kanuni açıdan AGİ'nin ne olduğu ve nasıl alınabileceği gibi teknik bilgiler verilmektedir. Çalışanlar için bir rehber konumundaki haberde adım adım AGİ'nin nasıl alınacağından bahsedilmekte ve daha önceki hukuksal kararlara değinilmektedir. Haberin söyleminde çalışanların hakkının işverenler ve hükümet tarafından zorla gasp edildiğine dair bir imaj mevcut. Kötü olarak nitelendirilen işverenler ve hükümete karşı, iyi rolündeki Cumhuriyet haber sitesi kötülüğün üstesinden nasıl gelineceğini anlatmaktadır (Cumhuriyet, 08.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi 01.01.2016 tarihli haberi asgari ücret zammından sonra 2016 yılında birçok alanda gelen vergi artışlarıyla ilgilidir. Haber sitesi yine olumlu olarak addedilen asgari ücret zammını olumsuz olarak niteleyecek söylemler içerisine oturtmuştur. Birçok alanda gerçekleşen vergi artışlarını sıralayan haber sitesi, “kolalı ve alkollü içecekler, sigara, cep telefonlarından alınan vergi ile elektrik fiyatları ve telsiz ücretleri artırıldı” şeklinde vergi artışlarının hangi ürünlere ve hizmetlere yönelik yapıldığını dile getirmiştir. Haber kaynak olarak Resmi Gazete'yi kullanmıştır ve gazetede kullanılan bilgiler olduğu gibi aktarılmıştır. Ayrıca Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) yetkilileri de haber içerisinde kaynak olarak verilmiştir. Haber sitesi haber söyleminin retoriğini güçlendirmek için eski ve yeni durum ile ilgili birçok örnek vermiştir.

Sözcü haber sitesi 02.01.2016 tarihli haberini asgari ücret zammının altında çalışanların ekonomik sıkıntılarına çözüm olmadığı hatta 2016'da daha fazla sıkıntı çekeceklerine yönelik olarak kurgulamıştır. Haber kaynağı olarak Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü (DİSK-AR), kullanılmıştır. Haber sitesi söylemin retoriğini güçlendirmek için rakamsal veriler vererek, asgari ücret ile çalışan bir çalışanın karşılaştığı ekonomik zorlukları aktarmıştır. Sözcü haber sitesi kendi ideolojisinin doğrultusunda, çalışandan yana tavır alarak hükümeti suçlayan bir dil kullanmıştır. Kitle iletişim araçları kendi ideolojilerinin bir iz düşümü konumundadır, bundan dolayı aktardıkları ve kurguladıkları bilgilerde bu izlere rastlanır. Gerçekleşen olaylara karşı kitle iletişim araçlarında birden fazla bakış açısına sahip olmak demek, birden fazla gerçekliğin üretilebileceği anlamına

gelmektedir. Bu durum kitle iletişim araçlarında gerçekliğin inşa edilebildiğine kanıttır.

Sözcü haber sitesinin 27.12.2015 tarihli haberi Birleşik Kamu İş'in ekonomik alanda yaptığı araştırmalar üzerine kurgulanmıştır. Birçok alanda gerçekleşen fiyat artışlarının anlatıldığı ve olumsuz bir söylem üzerine kurgulanan haberde, sendikanın verilerinden faydalanılmıştır. Haberin kaynağı olarak Birleşik Kamu İş sendikasının araştırması kullanılmıştır. Haberin retorisi artırılmak için birçok alanda gerçekleşen fiyat artışları rakamlarla ve yüzdelerle verilmiştir. Ayrıca haber içerisine bir başka olumsuzluk göstergesi olarak Rusya ile yaşanan uçak krizi bulunmaktadır, haberin söyleminde uçak krizine ve meyve ile sebzelerin Rusya'ya ihraç edilmemesine rağmen fiyatların düşmediğine dair bir analizde bulunulmuştur.

Sözcü haber sitesinin 04.01.2016 tarihinde asgari ücret ile ilgili haberi, aynı haber sitesinin 02.01.2016 tarihli şematik yapısına oldukça benzemektedir. Haberin söylemi, yapılan asgari ücret zammına karşı birçok alanda gerçekleşen zamların, asgari ücret zammını yetersiz kıldığı üzerinedir. Haberin retorisi artırılmak için birçok alanda yapılan zamlar ve zamların oranları verilmiştir. Ayrıca haberin içerisinde birçok görsel kullanılarak hangi alanlarda zamların yapıldığı görsel olarak da sunulmak istenmiştir. Haberin söylemi, ekonomik olumsuzluklar üzerine kodlanmıştır ve asgari ücret zammının bu olumsuzlukları karşılayamadığına yönelik savlar üretilmiştir.

Cumhuriyet haber sitesi 30.12.2015 tarihli haberinde, asgari ücret görüşmeleri sonucu ortaya çıkan tablonun hiç iyi olmadığını vurgulamaktadır. Haber sitesi hükümete yönelik muhalif bakış açısını sürdürmektedir ve ekonomik olarak ülkedeki durumun iyi olmadığına dair söylemler geliştirmektedir. Haber asgari ücret zammının bile çalışanları açlık sınırının üstüne taşımadığını dile getirmektedir ve hükümetin işçilerden ziyade "patron"lara hizmet ettiği vurgulanmaktadır. Devletin patronları desteklediğini dile getiren haber sitesi buna karşın çalışanlara yönelik olumlu bir gelişmenin olmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca haber içerisinde Avrupa ülkelerinde ve ABD'de ki asgari ücretler verilmiştir bu yolla asgari ücretin Türkiye'de ne kadar düşük olduğu savı güçlendirilmiştir.

Cumhuriyet haber sitesi 31.12.2015 tarihli haberinde Türkiye'deki ekonomik göstergelerin kötü olduğuna dair savını güçlendirmek için Avusturalya'nın Melbourne şehrinde yaşayan bir Türk'ün Facebook sayfasında yaptığı paylaşımlara yer vermiştir. Araba ve kullanılan petrolün fiyatı üzerinden karşılaştırma yapılan haberde, Türkiye'deki ve Avusturalya'daki asgari ücret ile alınacak araba ile petrol fiyatları karşılaştırılmıştır ve Türkiye açısından olumsuz olacak şekilde, aralarında büyük bir fark olduğu vurgulanmıştır. Haberin retorığı güçlendirmek için Facebook kullanıcısının paylaşım olduğu gibi verilmiştir.

Cumhuriyet haber sitesi 04.01.2016 tarihli haberinde asgari ücret ile birlikte işsizlik ücretinin arttığından bahsetmiştir. Haber sitesi kaynak olarak Habertürk Gazetesi'nden Ahmet Kıvanç'ı göstermiştir. Haberde asgari ücret ile ilgili olarak teknik bilgiler verilmiştir. Ayrıca haber içerisinde işsizlik maaşının maliyetinin ne kadar olduğu da aktarılmıştır. Haberin içeriği çok fazla uzun tutulmamıştır ve kısa bir şekilde işsizlik maaşı ile ilgili teknik bilgiler aktarılmıştır.

Yeni Şafak haber sitesi 26.12.2015 tarihli haberinde Ekonomi Bakanı Mustafa Elitaş'ın açıklamalarına yer verilmiştir. haber her ne kadar asgari ücretle ilgili gözükse de temel olarak iktidar konumundaki AKP'nin yaptığı icraatlar ve öteki partilerini olumsuzlanması ile ilgilidir. Ayrıca haber içerisinde Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı ve Kayseri Milletvekili Taner Yıldız'ın söylemlerine de yer verilmiştir. Taner Yıldız'ın açıklamaları Thompson'un Parçalama/Ötekini Sansürleme ideolojik kipine uymaktadır. Eski Bakan özellikle HDP'nin faaliyetlerini ve söylemlerini eleştirmektedir. Ekonomi Bakanı Mustafa Elitaş'ın açıklamaları ise asgari ücretle ilgilidir. Haberde görsel olarak Bakan Elitaş'ın yakın çekim fotoğrafı kullanılmıştır.

Milliyet haber sitesi 08.01.2016 tarihli asgari ücretle ilgili haberinde asgari ücretle bağlantılı olarak kurguladığı haberinde ayrıca özel maden şirketlerine maliyet desteği ve yurtdışındaki vatandaşlara 1000 euro'ya dövizli askerlik ile ilgili bilgileri de vermiştir. Haberin içerisinde işverenlerin alacağı desteklemeden bahsedilmiştir ve bunun maliyetinin bütçeye ne kadar olduğu aktarılmıştır. İşverenlere sağlanan yardımın 110 liradan 100 liraya düştüğüne yönelik bilgi ise haberin devamında

verilmektedir. İşverenlere verilen desteğin düşürülmesinden ziyade yapılan yardımın daha fazla kişiye hitap edeceği üzerine kurgulanan haberde, haberin dili iktidarı olumlayacak yönde oluşturulmuştur. Madencilere yapılan yardımın daha da arttığını vurgulayan haber sitesi, maden işletmecilerinin daha fazla destek alacağını dile getirmiştir.

Sözcü haber sitesi 31.12.2015 tarihli asgari ücretle ilgili haberinde Çalışma Bakanı Süleyman Soylu'nun söylemlerine yer vermiştir. Bakan asgari ücret ile birlikte enflasyon, büyüme ve istihdamda konularında bilgi vermiştir. Haberin kaynağı NTV'dir, haber sitesi bir başka yayın kuruluşunu haber kaynağı olarak sunmuştur. Haberde Bakan'ın söylemleri olduğu gibi tırnak içerisinde aktarılmıştır ve Bakan'ın açıklama yaparken çekilen bir fotoğrafı görsel olarak kullanılmıştır.

3.2.2. Gerçekliğin Anlamsal İnşasına İlişkin Bulgular

Gerçekliğin anlamsal inşasında, haberin anlamsal olarak nasıl inşa edildiği çözümlenmeye çalışılmıştır. Haberler birer bilgi aktarıcısı konumundadır ve en çok savundukları şeyde nesnel olduklarıdır. Oysaki haber anlamsal bir inşa sürecidir ve ideolojiye, iktidara, inşacısına, aktardığı araca göre farklı şekillerde ifade edilebilmektedir. Aktarılan bilginin belirli anlamsal boyutları vardır ve bu anlamsal boyutlar çerçevesinde gerçeklik inşa edilir. Gerçeklik inşa edilirken öncelikle yaşam dünyasına hükmeden egemen ideolojinin bakış açısıyla sunulur ve anlamlandırılır. Gerçekliğin anlamsal inşasını ortaya çıkarmak için Thompson'un ideolojik kipleri kullanılmıştır, bunlar; meşrulaştırma, taslama, birleştirme, parçalama ve şeyleştirmedir. Bu başlıklar ayrıca alt ideolojik kiplere ayrılmaktadır.

3.2.2.1.Meşrulaştırma

3.2.2.1.1. Ussallaştırma

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, asgari ücretle ilgili "Bu konuda **hükümetimizin** hazırlıkları zannediyorum ki yarın itibarıyla tamamlanacak. Daha sonra da **Asgari Ücret Tespit Komisyonu**'nda

bir araya geleceğiz ve bunu bir sonuca bağlayacağız" dedi. (Milliyet, 29.12.2015).

Haberin söyleminde öncelikle aktör açık bir şekilde verilmiştir; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı. Ücret görüşmelerindeki aktif aktörün Süleyman Soylu olduğunu vurgulayan haber, ardından Soylu'nun açıklamasına yer vererek onun "hükümete" yaptığı göndermeyi aktarmaktadır. Asgari ücretle ilgili daha büyük bir paydaşın ve son karar alma mekanizmasının hükümet olduğunu belirten Bakan, görüşmelerde hükümetin rolüne de atıfta bulunmuştur, bu yolla söylem ile iktidar ussalaştırılarak inşa edilmiştir. Ayrıca kurgulanan cümlede, görüşülen taraf açık bir şekilde belirtilmemiştir, sadece görüşme yeri aktarılmıştır.

Birçok sav güvenilirliği artırmak için tarafsızlık vurgulayan girişimler tarafından yönlendirilir. Rakamlar ve istatistikler tarafsızlığı vurgulamakta önemli bir rol oynar. Bundan dolayı rakamlara ve istatistiklere sıkça başvurulur fakat bu girişimlerde savı ileri süren kişi, kurum, konuşmacı kendisi için olumlu olan rakamları ön plana çıkartıp abartırken diğerlerini görmezden gelmektedir (Van Dijk, 2015: 90).

"...emeklilerin maaşlarına ayda 100 lira, yıl boyunca da **toplam bin 200 lira katkı koyacağımızı...**" (Milliyet, 29.12.2015).

Görüldüğü gibi konuşmacı konumundaki Bakan, emeklilere yapılan maaş zammının aylık tutarının yanı sıra daha yüksek bir meblağa tekerrür eden yıllık maliyetini de aktarmıştır. Ayrıca bu zammı, olumlu bir çağrışım içeren "katkı" (Bir işin yapılmasına, gerçekleşmesine emek, bilgi, para vb. ile katılma, yardım) kelimesi kullanılmıştır. Bakan söyleminde retoriği güçlendirmek için sayılar ile ussalaştırma yöntemine gitmiştir. Rakamsal veriler farklı bakış açılarıyla sunularak ya da çarpıtılarak belirli bakış açıları hedef kitlelere empoze edilmek istenir.

"**Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu**, dün gerçekleştirilen tespit komisyonu toplantısının ardından **yaptığı açıklamada** asgari ücretin **1.300 lira** olarak **belirlendiğini açıkladı.**" Ancak ocak ayında

yürürlüğe girmesi beklenen destek paketi, işvereni **memnun etmedi** ve **TİSK**, 1.300 liralık asgari ücret kararına **şerh koydu**” (Milliyet, 31.12.2015).

Haberde hükümet kanadının baskın olmasının yanı sıra iki farklı otorite mevcuttur. Haberin işlenişinde her iki otoritede birbirine karşı konumdadır ve yapılan açıklamalara karşı açıklamalar yapılmaktadır. Haberin söyleminde iki farklı kutuptan, görüşten bahsedilerek haber ussalaştırılmıştır. Olumlu konumda kodlanan Çalışma Bakanı iktidarı temsil ederken olumsuz olarak kodlanan TİSK (işverenler) ötekini temsil etmektedir. İktidarın kullanıldığı cümledeki söylemler olumludur, “1.300 lira olarak belirlendiğini açıkladı” bunun tam aksine öteki olarak kodlanan TİSK’in bulunduğu cümledeki söylem olumsuzdur, “memnun etmedi, şerh koydu”.

“Bakan Süleyman Soylu, toplantının ardından yaptığı açıklamada, asgari ücret 1.300 lira olduğunda, toplam brüt asgari ücretin 1.647 liraya, **işverene toplam maliyetinin** de 1.935 lira 23 kuruşa yükseleceğini belirtti.” (Milliyet, 31.12.2015; Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

“1.300 liralık netin işverene gerek vergiler gerekse SSK primleri açısından **bir maliyet olduğu kaçınılmazdır**. 1.116 lira ile 1.300 lira net ücret arasındaki farkı **bizim işverenden almamız arzu edildi**. Genel bütçe dengeleri üzerinden bunun nasıl karşılanacağı hususunu çalışıyoruz” dedi.” (Milliyet, 31.12.2015; Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

“Soylu, asgari ücret zammındaki 274 liradan **işverene ek maliyetin** yüzde 40’ını oluşturan **110 lirayı devlet bütçesinden karşılayacaklarını** belirterek, “İşyeri sahiplerimiz **toplam maliyetlerini** bildirdiklerinde, asgari ücretli çalışan sayısı oranındaki 110 lirayı oradan düşecekler, ödemelerini ona göre gerçekleştirecekler” diye konuştu.” (Milliyet, 31.12.2015; Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

“Yeni yılda açılacak işletmelere asgari ücretli istihdam etmeleri durumunda sınırsız şekilde **110 liralık destek vereceklerini** bildiren Soylu, özel sektörün maden işletmeleri için de aynı **desteği sunduklarını** belirtti. Soylu, böylelikle yeni asgari ücretle işveren açısından oluşacak toplam **20**

milyar liralık ek maliyetin 9.7 milyar lirasını devlet olarak karşılayacaklarını ifade etti.” (Milliyet, 31.12.2015; Sözcü, 30.12.2015-1; Sözcü, 30.12.2015-2; Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

“Hükümet, **110 liralık destek için** ocak ayında TBMM’de düzenleme yapacak. Hazine’den sağlanacak **kaynakla**, sadece asgari ücret alanlarla ilgili değil, mevcut asgari ücretle bin 300 liralık yeni asgari ücret arasında ücret alanlarla ilgili de **destekleme yapılacak.”** (Milliyet, 31.12.2015; Sözcü, 30.12.2015-1; Sözcü, 30.12.2015-2; Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Diğer asgari ücret haberlerinde olduğu gibi bu haberde de asgari ücret zammının getirdiği mali yükten bahsedilmiştir ve yine zam=maliyet, külfet düzdeğişmecesesi kurulmuştur. Fakat bu kez mali külfetin daha çok işverenler tarafına etkisinden bahsedilmiştir ve onların ücret artışıyla ödeyecekleri meblağ belirtilmiştir. Haberde açık bir şekilde, yapılan asgari ücret zammının en çok işverenleri zora soktuğu vurgulanmaktadır. Haberde asgari ücret zammının, hükümeti ve işverenleri zora soktuğu anlatılmıştır fakat işçilerin kazanacağı maddi, manevi faydadan bahsedilmemiştir. Söylem iktidarın çıkarına olacak şekilde kodlanmıştır.

Bakan’ın açıklamalarında da asgari ücretin maliyetinin işverene olduğu yönündedir. Fakat bu maliyetin bir kısmı devlet tarafından karşılanmaktadır. Asgari ücretin artışının işçi üzerindeki olumlu sonuçları yerine, haber bu ücretin işverenlere ve hükümete yani iktidarlara olan mali yükünden bahsetmektedir. Haber mali yük çerçevesinde kapatılmıştır ve asgari ücret artışının diğer etkilerinden bahsedilmemiştir. İktidarın temsilcisi konumundaki Bakan’ın asgari ücret görüşmeleri ile ilgili ekonomik verileri ve sonuçları kullanması, haberin içeriğinin de bu yönde şekillenmesine neden olmuştur. Görüldüğü gibi iktidar konumundaki kişilerin söylemleri direkt olarak haber sütunlarına taşındığında ister istemez, kitle iletişim aracı iktidarın bir sunucusu haline gelmektedir. İktidar asgari ücret görüşmelerini tamamıyla ekonomik çerçevede görmekte ve yapılandırmaktadır, iktidarın aktarıcısı konumunda ki medyada bu söylemi olduğu gibi aktararak, söylem aracılığıyla iktidarı inşa etmektedir. İktidar kendi kurguladığı gerçeklik dünyasında, ekonomik değerleri istediği şekilde ussallaştırabilmektedir.

“TİSK’in şerhinde, “Ülkemiz ekonomisinde **işsizliğin arttığı, enflasyonun yükselme eğilimi gösterdiği, ihracatın gerilediği, işletmelerin uluslararası alanda rekabetçiliğinin ve faaliyet kârlarının giderek zayıfladığı, yerli ve yabancı yatırımların yetersiz olduğu** bir dönem yaşanmaktayken, asgari ücretin tespitine ilişkin Anayasa’nın 55. maddesine yer alan hususlar dikkate alınmadan belirlenen asgari ücretin, işverene maliyetindeki artış, işletmeleri çok zor koşullara sürükleyecektir” denildi. **Asgari ücretteki artışın tüm ücretleri yukarı çekeceği belirtilen şerhte, işgücü maliyetlerini iç ve dış piyasalarda rekabet edilemez seviyelere çıkaracağı, istihdamı güçleştireceği, kayıt dışılığı artıracığı savunuldu.**” (Milliyet, 31.12.2015).

TİSK’in açıklamalarını olduğu gibi aktaran haber sitesi, ayrıca kendi yorumu ile de asgari ücret artışının işverenlere olan olumsuz yansımaları aktarmaktadır. Asgari ücret artışı mevcut durumu daha kötü bir konuma sokacak bir şekilde betimlenmekte ve bunun sonucunda herkesin zararlı çıkacağı aktarılmaktadır. Haberin son kısmında TİSK açıklamalarının yardımıyla asgari ücret artışının olumsuzluğa yol açacağı savı güçlendirilmiştir. Haber sunumunda internet sitesi bariz bir şekilde iktidarlar tarafında yer almış ve onların söylemlerini sütunlarına taşımıştır. Asgari ücretin artışının, sadece işverenleri, sistemi olumsuz yönde etkilemeyeceği aynı zamanda bunun sonuçlarının çalışanları da olumsuz olarak etkileyeceği savı ussallaştırılmaya çalışılmaktadır.

Haberin söyleminde TİSK, işçilere karşı bir iktidar olarak kodlanmıştır. TİSK asgari ücret zammına neden karşı çıktığını (işsizliğin arttığı vb.) ussallaştırarak anlatmıştır. TİSK’in açıklamaları bir diğer iktidar konumundaki hüküm ile uyumsuzdur. Bakan’ın konuşmalarında ülke ekonomisi ve gidişat gayet iyi olarak betimlenirken, TİSK’de tam tersi söz konusudur. Tüm iktidarlar kendi doğrularını ve gerçeklerini kabullendirmek için olayları olumlu bir çerçeveden bakar ve bu şekilde sunar. Ayrıca gazetenin kendi söyleminde karşı gerçeklik oluşturulmuştur, asgari ücret zammının 1.300 TL olması durumunda karşılaşılabilecek sorunlar sunulmuştur, tüm ücretleri yukarı çekilmesi vb. gibi.

“2008 yılında vergi iadesi sisteminin yerine devreye giren Asgari Geçim İndirimi'nin (AGİ) tüm çalışanları ilgilendirdiğini belirten **uzmanlar...**” (Milliyet, 04.01.2016).

Haber içerisindeki bir diğer önemli iktidar “uzmanlar”dır. Uzmanlar haberin genel retoriği içerisinde, haberin içeriğini destekleyici niteliktedir. Otorite konumundaki uzmanlar, teknik bilgiler hakkında bilgi vermekte ve oluşan durumlardan bahsetmektedir. Haber sitesi haberin söylemini meşrulaştırmak ve bir otoriteye dayandırmak için, uzmanları kullanmıştır. Kitle iletişim araçları, yayınladıkları bilgilerin retoriğini artırmak için çoğu zaman uzmanlara başvururlar, bu uzmanlar çoğunlukla resmi bir otoritenin temsilcisidir ve söz konusu resmi otoritenin görüşlerini aktarır. Uzmanların ya da uzman olarak sunulan kişilerin, kurumların verdiği bilgiler, hedef kitle tarafından daha ikna edici olarak görülmektedir. Aktarılan bilgilerin belirli güç odaklarına, uzmanlara, kanat önderlerine vb. dayatılması en klasik ussallaştırma yöntemlerinden biridir.

“Bilindiği üzere, AGİ'ler memurların ödeyeceği gelir vergisinden düşülmektedir. Bu nedenle, bir memur için AGİ ne kadar yüksekse, gelir vergisinden indirilecek miktar da o kadar yüksek olacak, dolayısıyla net maaşı o derece yüksek olacaktır” (Milliyet, 04.01.2016).

Bir iktidar konumundaki uzmanlar, yasal bilginin ne olduğu ve yapılan eylemlerin hangi dayanaklara dayandığını açıklamaktadır. Haberinin yasallık çerçevesinde inşa edildiğinin bir diğer göstergesi olan söylem ayrıca bu açıklamaları mantıklı bir çerçeveye oturtmaktadır. Yasalara dayandırılarak, ussallaştırma yapılmıştır ve bu şekilde haberin retoriği güçlendirilmektedir. Paragraf içerisindeki “Bilindiği üzere” girişi, daha önceden bilinen bir olguya sesleniş niteliğindedir. Asgari geçim indirimi ile ilgili bilgilere hedef kitlenin aşına olduğu savından yola çıkılmıştır. Ayrıca haberin içerisinde tüm çalışanlar yerine “memurlar”dan bahsedilmiştir bunun sonucunda memurlar aracılığıyla düzdeğişmece (metonomi) gerçekleştirilmiştir.

“2008 yılında vergi iadesi sisteminin yerine devreye giren Asgari Geçim İndirimi'nin (AGİ) tüm çalışanları ilgilendirdiğini belirten uzmanlar, Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun belirlediği 1300 liralık asgari ücretin içinde bekâr bir çalışan için 123 lira 53 kuruşluk AGİ'nin bulunduğu dikkat çekti.” (Milliyet, 04.01.2016; Yeni Şafak, 05.01.2016).

Haberde daha önce olan bir durumun değiştiğine dair bilgiler mevcuttur. Vergi iadesi sistemi yerine, asgari geçim indirimi gelmiştir bu bilgede bir otorite olan uzmanlar tarafından verilmektedir. Ayrıca uzmanların AGİ ile ilgili bilgi verdiği cümlede “dikkat çekmek” gibi bir fiil kullanılmıştır. Haberin söylemini mantıksal bir çerçeveye oturtmak isteyen Milliyet haber sitesi, yine haber içerisinde bir iktidar olarak inşa edilen uzmanlara atıfta bulunmuştur. Mantıksal açıdan haberin söyleminin meşrulaştırılması için sıkça başvurulan uzmanlara tekrardan başvurulmuştur fakat bu uzmanların kimler olduğu veya hangi alanda uzman oldukları belirtilmemiştir. Yeni Şafak haber sitesi tekrardan, bir önceki gün ki Milliyet haber sitesi ile aynı söylemi kullanmıştır.

“Asgari geçim indirimi (AGİ) 1300 liralık asgari ücrete dâhil mi değil mi? 3 çocuklu eşi çalışmayan bir asgari ücretli 210 lira daha mı alacak? Ya da İki çocuklu eşi çalışmayanın asgari ücretine 185 lira mı eklenecek? Yanıtı, yıllardır Asgari Ücret Tespit Komisyonu toplantılarına katılan, uzmanlar verdi.” (Milliyet, 04.01.2016).

Haberde var olan bilgi ilk başta aktarılmamıştır bunun yerin belirsizlik ve bilgisizlik kartı kullanılmıştır. Soru sorularak bu belirsizlik vurgusu daha fazla artırılmıştır ve haberin önemi bu doğrultuda yapılandırılmıştır. Bu sorulara verilen yanıtlar aynı zamanda iktidar konumundaki uzmanları meşrulaştırmaktadır. Bilinen bilgi söylem yoluyla tekrardan gizlenmiştir, bu yolla haber kendini de bir iktidar olarak sunmaktadır, bilinmeyi bilinen kılan bir iktidar.

Bakan Soylu: “Söylemek isterim ki 2015'teki asgari ücret **1.000,54 kuruştur**, brüt hali ise **1.072,80 kuruştur**. Bugün birlikte geldiğimiz noktada net asgari ücretin ne olduğuna geçmeden önce yüzde 30'luk artış olmasaydı

takdir edersiniz ki memur artışı 6+1'lik süreçte tamamlanmıştı. Bu yıl **1.116 liralık** bir net olacak, işverene yükü **1660 liraya** getirecekti. Asgari ücretin 2 Aralık'ta **1300 liraya** gelmesi halinde toplam brüğü **1647 lira** ve işverene maliyeti **1935,25 kuruş**, 3 çocuklu bir ailenin alacağı asgari ücret **1387,45 kuruş**, bir çocuklu aile için **1344,22 kuruş**, çocuğu olmayanlar için **1300,69 kuruş** bizim 2016 1 Ocak tarihinden itibaren değerlendirdiğimiz asgari ücret olarak ortada durmaktadır.” (Cumhuriyet, 29.12.2015; Yeni Şafak, 30.12.2015; Sözcü, 30.12.2015-1).

Söylemin ve anlamın inşasına göre bazen grafikler, rakamlar ve kesin olarak görülebilecek değerler bile taraf olabilir. Özellikle belirli değerlerin gizlenmesi, iktidarın ve söylem sahibinin faydasına olan değerlerin gözler önüne serilmesi en çok rastlanan yöntemlerden biridir. Ayrıca nicel veriler aracılığıyla insanlar çok daha kolay ikna edilebilir ve yönlendirilebilir, bunun bilincinde olan iktidarlar çoğu zaman sayı oyunlarına giderler. Asgari ücret görüşmeleri çoğunlukla maddi, rakamsal değerler üzerinden kapatılmıştır, yapılan görüşmelerin ve ortaya çıkan sonuçların insani ve manevi değerlerinden çok maddi değerler ön plandadır. Maddi değerlerin ve rakamların üzerin kurulan bir gerçeklikte diğer değerlere yer yoktur, asgari ücret görüşmeleriyle ilgili haberlerde de çoğunlukla bu yöntem izlenmiştir.

DİSK Ege Bölge Temsilcisi Memiş Sarı: **Bizim hakkımız** olan yıllık vergi iadesini AGİ olarak **ödüyordı**. 123 lirayı oraya **sabitlediler**. Oysa AGİ insanların özel **hakkıdır**. Bunu net ücretin içine **koyamazlar**.” (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Sendika temsilcisi Sarı, kendi görüşlerini desteklemek için bazı savlar ileri sürmektedir ve bu yolla düşüncelerini ussalaştırmaya çalışmaktadır. Ayrıca bizim hakkımız=tüm işçilerin hakkı şeklinde bir metonomi kurulmuştur ve sendikanın bütün işçileri temsil ettiği gibi bir algı oluşturulmuştur. Ayrıca Sarı direkt olarak bir özneyi suçlamamakta onun yerine “ödüyordı, sabitlediler, koyamazlar” gibi edilgen cümleler kurmuşlardır. Bu yöntem iktidarda olmayan ötekilerin iktidarı itham ederken sıklıkla kullandıkları sakınma yöntemlerinden biridir. İktidar açık bir

şekilde hedef alınmaz onun yerine metonomi kurularak ya da edilgen cümle yapıları kullanılarak iktidarın icraatları ve söylemleri dile getirilir.

“Hiçbir zaman **kaşıkla verip kepçeyle alan** bir siyaset anlayışı içerisinde **olmadık.**” (Sözcü, 30.12.2015-1).

Bakan’ın metaforunu sütunlarına taşıyan haber sitesi, kaşıkla verip kepçeyle alma deyimini olduğu gibi aktarmıştır. Söylemde iktidar kendisinin iyi yönünü ön plana çıkarmakta ve asla verdiğiinden fazlasını istemediğini vurgulamaktadır. İktidarın veren, bağışlayan, lütfeden söylemine uygun olan bu deyim ile iktidar her zamanki gibi güzel, iyi, üst, muktedir konumuna yerleştirilmiştir.

“Sarı, yeni yıl zamlarıyla asgari ücretteki **artışın eridiğini** belirterek, "Asgari ücretli günde **bir paket sigara alsa** ayda 30 lira yapar, yüzde 6.8 elektriğe zam geldi **ayda 20 lira oraya gider. Kaşıkla verirken kepçeyle geri alıyorlar**" dedi.” (Cumhuriyet, 06.01.2016).

DİSK Ege Bölge Temsilcisi Memiş Sarı, asgari ücret zammı ile ilgili bazı varsayımlarda bulunmuştur ve bu paranın yetersiz olduğuna dair iddiasını güçlendirmek için örnekler vermiştir. Sarı’nın yaptığı açıklamalardaki kaşık, kepçe metaforu aslında Bakan Soylu’nun açıklamasına bir gönderme niteliğindedir. Haber içerisinde otorite olarak konumlandırılan Sarı, kendi söylemlerin haklı çıkarmak için örneklerin yanı sıra bir eğretileme (metafor) “Kaşıkla verirken kepçeyle geri alıyorlar. Artışın erimesi” kullanarak aktarılan savı retorik olarak güçlendirmeye çalışmıştır. Sarı, ileri sürdüğü görüşü meşrulaştırmak için sigara ve elektrik zammı üzerinden bir ussalaştırma yapmaktadır. Haber söyleminde retorik kurulurken öncelikle haberin inandırıcı olması gerektiği dikkate alınır ve haber alıcısının davranışı istenen yönde değiştirilmek istenir (Özer, 2011a, 172).

“1.300 TL'lik asgari ücrete asgari geçim indirimi (AGİ) dâhil edilmezse **bekâr bir çalışan** maaşa ek olarak 123 TL AGİ alacak. Bu tutar **dört çocuklu ve eşi çalışmayan biri** için 222 TL'ye ulaşacak.” (Yeni Şafak, 21.12.2015).

Haberdeki başlıca aktör işçilerdir, işçiler haber içerisinde olumlu olarak ve gerçekleşen görüşmelerde faydalanacak kişi olarak sunulmaktadır. Görüldüğü gibi haberin ilk cümlesinden itibaren işçi aktörü, uygulanacak asgari ücret değişikliğinden faydalanacak kişi olarak sunulmaktadır. Ama ilginç bir şekilde ana aktör ve asgari ücret görüşmelerinin sonuçlarından en çok etkilenecek sınıf işçiler olmasına rağmen, hiçbir haberde işçiler karar alıcı bir mekanizma olarak sunulmamıştır. Ayrıca haberin içerisinde işçi, sürekli olarak fayda sağlayan özne olarak sunulmuştur. Aynı haberin aşağıdaki söyleminde de tam tersi olarak işveren sürekli olarak zarara uğrayan olarak sunulmaktadır.

“Bağ – Kur'luların da ödedikleri prim miktarı Ocak ayı itibarıyla **artacak. Yani sadece işverenlerin değil, küçük esnafın prim yükünde de artış olacak.**” (Yeni Şafak, 21.12.2015).

“Nisanda uygulanmaya başlayan ve ay içerisinde 10 günden az **gündelikçi çalıştıran ev sahiplerinin** çalıştırdıkları gün üzerinden ödedikleri prim de artacak.” (Yeni Şafak, 21.12.2015).

“Bu kapsamda ödenen primin miktarı bugün itibarıyla 80 Kuruş. **Bu rakam Ocak ayında 1 TL'ye çıkacak.**” (Yeni Şafak, 21.12.2015).

Haber içerisinde işveren olumsuz yönde etkilenecekler olarak sunulmaktadır. Asgari ücrete gelecek zam ile işverenlerin ödeyeceği miktar artmaktadır. İşçiler için olumlu kurgulanan haberde işverenler için olumsuzluklar mevcuttur. İşçiler için olan olumsuzluklar gizlenirken, işverenler için olanlar sergilenmektedir. İşçi karşısında otorite ve iktidar olan işverenin asgari ücret görüşmelerinin sonuçlarından olumsuz etkilendiği üzerine kurgulanan haberde, işçilerin bu görüşmelerin sonucundan tamamen fayda sağladığı gibi bir algı oluşturulmaktadır. Yeni Şafak haber sitesi haber kurgusunda genel olarak fayda sağlayan işçi motifini kullanmıştır aynı motifle ilintili olarak da hükümeti bu faydayı sağlayan iktidar olarak kodlamıştır.

Çalışma Bakanı Süleyman Soylu: “Yaklaşık asgari ücret **eğer yüzde 30'luk bir artış olmasaydı**, 2016'da konuşacağımız rakam memur maaş

zammı baz **alınacaksa 6+5'lik bir rakamdı** bu da bin 120 TL'ye **denk gelirdi.**

Haber içerisinde Bakan'ın ağzından karşı gerçeklik oluşturulmuştur, işlerin beklendiği gibi gitmediğinden dolayı böyle bir yol izlediklerini belirten Bakan, eğer bu durumlar gerçekleşmeseydi şu şekilde olurdu gibi farazi bir söylemde bulunmuştur. İktidarlar sıklıkla gerçekleşmeyen, hayali durumlara atıfta bulunurlar ve eğer böyle olsaydı şöyle olurdu, şöyle olsaydı böyle olurdu gibi söylemlere giderler. İktidarın kendi varlığını inşa etmesinde bu tarz vaatler ve varsayımlar önemli yer tutar. Bahsedilen bütün vaatler ve varsayımlarda olumlu bir çıkarım vardır ve eğer işler yolunda gitseydi, iktidarın istediği doğrultuda gerçekleşseydi oluşacak olumlu durumlardan bahsedilir. İktidarlar varsayımlar aracılığıyla kendilerini toplumsal bilinçte ussalaştırırlar ve olağan gerçekler olarak sunarlar. Kitleler, vaatlerde bulunularak ve hayallerine seslenilerek çok kolay şekilde manipüle edilir ve harekete geçirilir. Kitleleri hayallere çekmeyi başaranlar onlara hâkim olur (Le Bon, 2013: 91).

“Asgari Geçim İndirimi'nin nasıl uygulanacağı, 265 sayılı Gelir Vergisi Genel Tebliği ile düzenlenmiş bulunuyor. Tebliğin 5. maddesi, “Net ücret üzerinden anlaşmak suretiyle çalışanlar da asgari geçim indiriminden yararlanacak olup, hesaplanan vergiden mahsup edilen asgari geçim indirimi tutarları net ücretleri ile birlikte ücretliye ödenecektir” diyor” (Cumhuriyet, 08.01.2016).

“AGİ'nin ücrete dâhil olduğunu iddia ederek ayrıca ödemeyen işverenler, daha sonra faiziyle birlikte ödemek zorunda kalıyorlar. Yargıtay tarafından bu konuda işçiler lehine verilmiş çok sayıda karar bulunuyor. İşçilerin alacak davalarında artık kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, fazla mesai ücreti, izin parasının yanı sıra ödenmemiş asgari geçim indirimi de talep ediliyor. **Başka bir hukuki sorun yoksa AGİ ile ilgili talepler yargı organlarınca kabul ediliyor.** Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 11 Kasım 2015 tarihinde verdiği 2014/19641 Esas ve 2015/32013 Karar sayılı dava İstanbul Anadolu 20. İş Mahkemesi'nde açıldı. **Davacı işçi, 2009 yılında**

tezgâhtar olarak çalıştırıldığı süper marketten asgari geçim indirimi, fazla mesai, genel tatil ve yıllık izin ücreti alacaklarının faiziyle ödenmesini talep etti. Yerel mahkeme diğer bazı alacaklarla birlikte asgari geçim indirimi ödenmesini kararlaştırdı. Temyiz başvurusu üzerine dosyayı görüşen Yargıtay da işçinin talep ettiği döneme ilişkin hesaplanan 344.66 lira tutarındaki asgari geçim indiriminin yasal faiziyle birlikte ödenmesine hükmetti” (Cumhuriyet, 08.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi asgari geçim indirimi ile ilgili yaptığı haberinde, haberin çerçevesini ussalaştırmak ve hukuki süreçle ilgili bir retorik oluşturmak için hem ilgili kanunu hem de örnek bir olayı vermiştir. Durum tanımlaması yapan haber sitesi, asgari geçim indiriminin hukuk yoluyla alındığı fikrini güçlendirmek için bu konuda daha önce gerçekleşen bir olayı örnek vermiştir. Verilen örnek haber sitesinin genel savıyla (AGİ’lerin hukuk yoluyla alınması) uyusmaktadır.

“Yılın ilk gününde kolalı ve alkollü içecekler, sigara, cep telefonlarından **alınan vergi ile elektrik fiyatları ve telsiz ücretleri artırıldı**. Bakanlar Kurulu, kolalı, alkollü içki ve tütün ürünlerinde Özel Tüketim Vergisi ve Katma Değer Vergisi **oranlarını artırdı**. Üretici firmaların vergi artışlarını **yakın zamanda fiyatlara yansıtması bekleniyor**. **Memur maaşları ocaktan itibaren yüzde 6 oranında artırılırken, elektriğe de yüzde 6.8 oranında zam yapıldı**. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) yetkilileri, yapılan hesaplamalar sonucu perakende elektrik **satış fiyatlarının yüzde 6.8 oranında artırıldığını kaydetti**. Artış 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren geçerli olacak” (Cumhuriyet, 01.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi haber içerisinde, asgari ücrete yapılan zamma karşın birçok alanda zamlar yapılmıştır ve bu zamlar asgari ücret zammından daha yüksektir savını güçlendirmek için hangi alanlara ve nasıl zamlar yapıldığını aktarmıştır. Haberin sunumunda edilgen cümleler kullanılmıştır, “Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) yetkilileri”nin kullanıldığı cümlede sadece eylemi gerçekleştiren özne bellidir.

“Resmi Gazete’de yayımlanan “Bazı Mallara Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının, Özel Tüketim Vergisi Oran ve Tutarlarının ve Tütün Fonu Tutarlarının Belirlenmesi Hakkında Karar”a göre; **kolalı gazozlara yüzde 25 KDV uygulanmaya başlandı. Alkol ve sigarada da vergi artırıldı.** Malttan üretilen biralara yüzde **63 KDV ile asgari 1.03 lira maktu vergi tutarı ilave edildi.** Diğer alkollü içeceklerde ise alkol derecesi ve kapların muhtevasına göre maktu vergi tutarları 5.57 ile 150.71 lira arasında değişiyor. **Biranın asgari maktu vergi tutarı 2015’e göre 18 kuruş artarken, rakının 2 litre için alınan asgari maktu vergi tutarı 23 lira artırılarak 130 lira 68 kuruşa yükseldi.** Cin ve votka için asgari maktu vergi tutarı **134 lira 3 kuruş olurken, likör için 150 lira 71 kuruşa yükseldi.** Sigara ve tütün ürünlerinde ise hem asgari maktu vergi hem de maktu vergi tutarları artırıldı. Tütün içeren purolar ile uçları açık purolar, sigarillolar, içiler tütün, enfiye veya çiğnemeye mahsus tütünün vergi oranı yüzde 40, asgari maktu vergi tutarı **0.2210 lira, maktu vergi tutarı ise 0.2468 oldu**” (Cumhuriyet, 01.01.2016).

“Cep telefonlarından ilk satışta alınan vergi tutarı da 120 liradan **160 liraya çıktı.** Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurulu (BTK) da, **2016 telsiz ruhsatname ücretlerini yüzde 5.5 artırdı.** Mobil telsiz ücretleri **35.40 liraya, tekrarlayıcı telsiz ücretleri 177.04 liraya, sabit telsiz ücretleri 85.52 liraya yükseldi.** Harçların da aynı oranda zam görmesiyle 1 yıllık pasaport harcı **154.70 liradan 163.33 liraya çıktı.** B sınıfı sürücü belgesi harcı da **403 lira oldu.** Emlak vergisi yüzde **2.79 artırıldı.** Yılbaşından itibaren trafik cezaları da yeniden değerlendirildi. Buna göre, kırmızı ışıkta geçmenin **189 lira olan cezası, 199.55 liraya yükseldi.** Alkollü araç kullananlar **2016’da ilk yakalamada 844.64 lira ödeyecek.** Hız sınırını yüzde **30’a kadar aşan sürücüler 199.55 lira ödeyecek**” (Cumhuriyet, 01.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi asgari ücret zammı ile ilgili verdiği haberde daha çok gerçekleşen vergi artışlarından ve zamlardan bahsetmiştir. Asgari ücret artışını

sadece haberin girişinde kullanan haber sitesi, haberin devamını yapılan zamlara ayırmıştır. Kimi zaman haber sitelerindeki ana başlık ile haber içeriği uyuşmamaktadır. İlk etapta asgari ücreti konu alan bir haber gibi görünen haber söyleminde daha çok yapılan zamlardan bahsedilmiştir. Aslında daha önce hem Bakan'ın “kaşıkla verip, kepçeyle almıyoruz” hem de DİSK temsilcisi Sarı'nın kastettiği “kaşıkla verip, kepçeyle alıyorlar” söz deyişine bir gönderme şeklindedir haberin söylemi. Fakat haberin söylemi daha çok Sarı'nın söylemini açıklığa kavuşturacak şekilde kodlanmıştır. Cumhuriyet haber sitesi kendi ideolojisinin bir yansıması olarak, hükümeti ve yaptığı icraatları olumsuz olarak lanse ederken, kendini de işçiden yana bir konuma yerleştirmektedir. Birçok alanda daha önceden belli olan zamları, asgari ücret görüşmeleriyle bütünleştiren haber söylemi, asgari ücret artışı= vergilerin artması, zamların gelmesi şeklinde bir düzdeğişmece (metonomi) kullanmıştır.

Ayrıca haberin kurgulanışında zam yapılan ürünleri herkes kullanıyormuş ya da en azından çalışanların hepsi kullanıyormuş gibi bir hava estirilmektedir. Özellikle pasaporta, liköre, puroya, cine yapılan zamların asgari ücretle ilgili bir habere yerleştirilmesi çalışanlarla çok kapsayıcı bir şekilde ilintili bir durum değildir.

“Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü'nün (DİSK-AR), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Çalışma Bakanlığı istatistiklerinden yaptığı belirlemelere göre, **yeni yıl için belirlenen 1300 TL'lik asgari ücret geçim derdini çözmüyor** (Sözcü, 02.01.2016).

Yapılan araştırmada şu belirlemelere yer verildi: “**En yoksul yüzde 20'lik kesim yaşamını sürdürebilmek için gelirinin ancak yüzde 33.7'sini gıda harcamalarına ayırabiliyor. Eşi çalışmayan ve iki çocuklu bir asgari ücretli yeni yılda zamlı asgari ücretle gıdaya günde ancak 15 TL ayırabilecek.** Buna göre asgari ücretlinin üç öğün için kişi başına ayırabildiği tutar 3.75 TL olurken, öğün başına bu tutar sadece 1 lira 25 kuruş oldu” (Sözcü, 02.01.2016).

Haber sitesi asgari ücretin 1.300 lira olmasına rağmen çalışanların zorluklar çektiğini ussalaştırmak için haber retoriğini örneklerle oluşturmuştur. Haberin güvenilirliğini artırmak için “Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü’nün (DİSK-AR), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Çalışma Bakanlığı istatistiklerinden yaptığı belirlemelere göre” şeklinde bir kaynağa atıfta bulunulmuştur. Sendikanın yaptığı araştırma Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Çalışma Bakanlığı gibi devletin resmi kurumlarına dayandırılmıştır. Haberin söyleminde ayrıca sadece asgari ücretle çalışanlar yoktur “En yoksul yüzde 20’lik kesim” bu söylem haber içerisindeki olumsuz havaya katkı sağlamaktadır. Söylemin son kısmında yapılan uslama ile “asgari ücretlinin üç öğün için kişi başına ayırabildiği tutar 3.75 TL olurken, öğün başına bu tutar sadece 1 lira 25 kuruş oldu” sonucuna varılmıştır. Seçili rakamlar belirli savları güçlendirmek için özellikle seçilir ve kullanılır. Sözcü haber sitesi de hem kullandığı haber kaynağı ile DİSK-AR hem de aktardığı verilerle belirli bir ideolojinin sunumunu gerçekleştirmektedir.

“TÜİK’in tüketici fiyatları endeksindeki ağırlıkları dikkate alınarak izlemeye alınan söz konusu gıda maddelerinin fiyatlarında **Aralık ayında bir önceki aya göre yüzde 2,04, son iki ayda ise yüzde 7,59 oranında artış kaydedildi.** Kasım ve Aralık aylarında **gıda fiyatlarında yaşanan artış, Ocak ayında kamu çalışanlarının maaşlarına yapılacak olan yüzde 6 zammı şimdiden alıp götürdü**” (Sözcü, 27.12.2015).

Gerçekleşen zamlarla birlikte çalışanların maaşlarına yapılan zamların yetersiz olduğuna yönelik oluşturulan ussalaştırmada, nicel olarak verilen veriler bu sava destek niteliğindedir. Haber sitesi asgari ücretin yetersizliği üzerine kurguladığı haberini, gıda ürünlerine yapılan zamlar ile buna karşın çalışanlara yönelik yetersiz ücret zammı karşıtlığı üzerine oturtmuştur. “Alıp götürdü” eğreltilemesi (metafor) ile de anlam bütünlüğü desteklenmeye çalışılmıştır.

“Türkiye, yeni yıla yeni zamlarla girdi. **Yeni yılın ilk gününe elektrik zammıyla uyanan Türkiye, asgari ücrete yapılan 300 liralık zamma sevinemedi.** Çünkü köprü ve otoyoldan vergiye, alkolden cep

telefonuna, pasaporttan sigaraya neredeyse her şeye zam geldi. İşte 2016'da ilk dört günde yapılan zamlar..." (Sözcü, 04.02.2016).

"Yeni yılın ilk zammı elektriğe yapıldı. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) 1 Ocak 2016'den geçerli olmak üzere sanayi elektriğine yüzde 6,68, konut elektriğine ise yüzde 3,8 oranında zam yaptı. EPDK zammı, petrol ve doğalgaz fiyatlarının rekor düzeyde düştüğü bir dönemde yaptı." (Sözcü, 04.02.2016).

Sözcü haber sitesi haber söylemini ussalaştırmak için asgari ücret ile yapılan zamları eşleştirmiştir ve asgari ücretin yetersiz olduğuna dair bir sav üretmiştir. Ayrıca asgari ücretle çalışan kişinin, yapılan üç yüz liralık zamma neden sevinemediğini, hizmetlere ve ürünlere gelen zamlarla bağdaştıran haber sitesi bu yolla asgari ücret zammının yetersiz olduğu savını güçlendirmeye çalışmaktadır. "Yeni yılın ilk gününe elektrik zammıyla uyanan Türkiye" cümlesiyle ayrıca düzdeğişmece (metonomi) gerçekleştirilmiştir. Zam ile uyanma, kalkma kelimeleri özdeşleştirilmiştir ve kişinin uyanmasıyla birlikte zamlarla karşılaştığı vurgulanmıştır. Ayrıca "Türkiye" sözcüğüyle herkesin bundan etkilendiği gibi bir kanı oluşturulmuştur ve bir mecaz/kapsamlama yöntemi kullanılmıştır. Haber sitesi haberin devamında asgari ücretin, yapılan zamlarla yetersiz olduğu yönündeki savını güçlendirmek için rakamsal veriler sunmaktadır.

"Bütün bu zamların yanında asgari ücrete de zam yapıldı. 1000 lira olan asgari ücret, bin 300 liraya yükseldi. Ancak, asgari ücrete yapılan 300 liralık zam, 4 kişilik bir ailenin sağlıklı beslenme maliyetini bile karşılamıyor. Yeni yılda asgari ücrete 300 lira yapılan zam ile tanesi 1 lira olan simitten 300 adet alınabilirken kilosu 25 lira olan beyaz peynirden ise 6 kilo alınabilir. 4 kişilik bir aile sadece tek öğünde simit ve peynir ile beslendiğinde ortalama 10 lira harcıyor. Bir ayda ise 300 lira harcıyor." (Sözcü, 04.02.2016).

Sözcü haber sitesi aynı haberin devamında, yapılan asgari ücret zammının yetersiz olduğu ve birçok alanda gerçekleşen zamların hiçbir işe yaramadığına dair savına güçlendirmek adına örnekler vermektedir. Kullanılan "ancak" kelimesi ile

asgari ücret zammı yapıldı “ancak” birçok alanda yapılan zamlarla asgari ücrete yapılan zam yetersiz kalacaktır gibi bir denklem oluşturulmuştur. Sözcü haber sitesi daha öncede yaptığı gibi dört kişilik bir ailenin geçimi ile asgari ücret zammını kıyaslamıştır ve yapılan üç yüz liralık zamla neler alınabileceğini aktarmıştır. Haber söylemini tamamıyla asgari ücret zammının yetersiz olduğu savına dayandıran haber sitesi, bunu ussallaştırmak için rakamsal değerlere de başvurmuştur.

“**Asgari Geçim İndirimi(AGİ)**, 16 yaşından büyük olan çalışanların asgari geçimini sağlayacak bölümünün gelirinden düşürülerek vergi dışı bırakılmasıdır. Yani kazanılan gelirin bir kısmının istisnaya tabi tutulmasıdır. AGİ her yıl hesaplanarak güncellenen bir değerdir. **Asgari Geçim İndirimi** hesaplamalarında asgari ücretin yıllık brüt tutarı, işçinin medeni durumu ve çocuk sayısı dikkate alınarak belirlenir.” (Yeni Şafak, 05.01.2016).

Haber sitesi asgari geçim indiriminin üzerine inşa ettiği haberinde öncelikle asgari ücretin ne olduğunu anlatma yoluna gitmiştir. Bu şekilde haber hem ussallaştırılmakta hem de asgari ücret indirimi söylemi açıklanarak teknik karışıklıklar giderilmeye çalışılmaktadır. Kullanılan teknik bilgiler haberin inandırıcılığını artırmak adına başvuru bir yöntemdir. Teknik bilgilere çoğunlukla başvurulması haberin güvenilirliğine yönelik bir girişimdir.

“**Asgari ücret tartışmalarına bir örnekle dahil olmak istiyorum.** Bu resimdeki arabayı 2500\$ a aldım, 2. resimde de deposunu 50\$ a doldurduğumu görebilirsiniz. **Şimdi Avustralya'da asgari ücretin 3500\$ olduğunu hesaba katarsak aynı arabayı türkiyede 650 liraya alıp deposunu 15 liraya doldurduğumuz zaman buranın insanıyla aynı alım gücüne sahip olacağız demektir. Bir örnekte marketten vereyim. 100gr konserve ton balığı 75c. Vallahi 75c. Yine tl'ye çevirirsek 1 liraya yarım kilo ton balığı alabildiğinizi düşünün.** Daha hala dünya lideri olduğumuzu, ekonomimizin çok geliştiğini düşünen arkadaşlarımla aklımda en ufak bir soru işareti yaratabildiysem ne mutlu bana:)” (Cumhuriyet, 31.12.2015).

Cumhuriyet haber sitesi haberini ussallaştırmak için haberin ana temasını oluşturan Avusturalya’da yaşayan bir Türk’ün söylemini olduğu gibi aktarmıştır. Asgari ücret görüşmelerinde çoğunlukla Bakan Süleyman Soylu’nun söylemleri tırnak içiresinde olduğu gibi aktarılarak iktidardan yana bir tavır sergilenmiştir. Cumhuriyet haber sitesi hükümete muhalif olacak şekilde bir söylem üretirken de aynı yöntemi kullanmıştır ve ekonomik durumun kötü olduğuna yönelik savını güçlendirmek için bir Facebook kullanıcısının yorumlarını olduğu gibi aktarmıştır. Haber içerisinde kayağın söyleminin tırnak içerisinde olduğu gibi aktarılması ile istenilen ideoloji bakış açısının farklı kaynaklardan sunumu gerçekleşmektedir.

“Tasarıyla asgari ücret teşvikinin kapsamı genişletilirken, devlete 11 milyar 437 milyon TL’lik yük getirmesi öngörüldü. Torba tasarıdan her gün kaza ve işçi ölümleriyle gündeme gelen özel **maden şirketlerine ise çifte teşvik çıktı. 2016’da yaklaşık 134 milyon TL maliyet farkı desteği alacak olan özel maden şirketleri, istihdam oranlarını yüzde 50 oranında arttırmaları halinde işçi başı 200 TL asgari ücret teşviki alacak.**” (Milliyet, 08.01.2016).

Milliyet haber sitesi hükümetin işverenlere verdiği desteği 110 liradan 100 liraya çekmesinden sonra daha fazla kişiye destek sağladığına yönelik bir haber retoriği oluşturmuştur. “Çifte teşvik” söylemiyle iktidar konumundaki hükümetin şirketlere daha fazla destek verdiği dair ussallaştırma desteklenmiştir. Milliyet haber sitesi hükümetin ekonomik yönden hem işçilere hem işverenlere destek olduğu savını ussallaştırmak için bu konuyla ilgili rakamlarla birlikte örnekler vermiştir.

3.2.2.1.2. Evrenselleştirme

Çalışma Bakanı Süleyman Soylu: “...**tek bir vatandaşı bile mağdur etmeyen bu reformu...**” (Milliyet, 29.12.2015).

Soylu hükümetin yaptığı reformlarla ilgi açıklamada bulunurken, yapılan reformlardan “tek bir vatandaş”ın “bile” mağdur olmadığını söyleyerek abartma yoluna gitmiştir. Bütün vatandaşlara tek tek bu reformla ilgili mağduriyet yaşayıp yaşamadıklarını sormak imkânsızdır, bundan dolayı bu sav kanıtlanamaz. Bazı

kişilerin, grupların, sınıfların yararına olan uygulamalar bütün toplumun yararınaymış gibi sunulmaktadır. İktidarın temsilcisi olan Bakan'ın söyleminde de hem kendi savlarını güçlendirmek için bir retorik mevcuttur hem de iktidarın yaptığı eylemin, toplumun bütün kesimlerine hitap ettiğine dair bir evrenselleştirme mevcuttur. İktidarlar gerçekleştirdikleri eylemlerin toplumdaki herkesin faydasına olduğu hikâyesini anlatırlar, böylece belirli sınıflara, gruplara hizmet eden eylemler toplumun tamamının faydasınaymış gibi bir kurgulanmış gerçeklik oluşturulur. Bu yolla bir nevi toplumun geri kalanının “rızası üretilir” üretilen bu rıza yoluyla, iktidarlar kendi eylemlerin hem meşrulaştırmakta hem de evrenselleştirmektedir.

“Asgari ücretin, 1 Ocak 2015 tarihinden itibaren 1300 liraya yükselmesiyle birlikte **milyonlarca çalışanın kafası karıştı.**” (Milliyet, 04.01.2016; Yeni Şafak, 05.01.2016).

Haber sitesi, haberin önemini artırmak için abartılı bir şekilde durumu aktarmıştır ve asgari ücret zammının milyonlarca kişinin aklını karıştırdığını iddia etmiştir. Haberin devamı da bu kafa karışıklığını ortadan kaldırmak üzere inşa edilmiştir. Bir üsteki söylemdeki gibi bu söylemde de bir genelleme, evrenselleştirme söz konusudur. Fakat bu kez evrenselleştirmeyi gazetenin kendisi, haberin ilgi çekiciliğini artırmak için yapmıştır. Durum ile ilgili olan ya da olmayan herkesin bir kafa karışıklığı yaşadığını iddia eden haber sitesi, aynı zamanda bir eğreltime (metafor) gerçekleştirmiştir. “Kafa karışıklığının” tek çözümü de haberin içerisinde gizlidir. Aynı haber söylemini noktasına virgülüne kadar ertesi gün Yeni Şafak haber sitesi kullanmıştır. Bu da haber kaynakların kimi zaman birbirlerini kopyaladığı ve kullanılan bilgiyi olduğu gibi aktardığını kanıtlamaktadır.

“Aylık 100 yıllık 1200 liralık katkı, gerek meclisteki değişimler, gerek iyileştirmeler ifade etmeliyim ki **hem Türkiye'nin üreten kesimine, hem emek kesimine herkese büyük heyecan vermektedir.**” (Cumhuriyet, 29.12.2015).

Bakan'ın açıklamalarında yapılacak “iyileştirme”nin Türkiye'nin bütün kesimlerine “heyecan” verdiği, onları mutlu ettiği aktarılmaktadır. Bu tarz bir söylem

ile hükümetin dışındaki herkesin de hükümetle bu konuda hem fikir olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Kanı birliği ifade edilerek, herkesin aynı şeyi düşündüğünün altı çizilmiştir bu yöntem propaganda yöntemlerinden vagona bindirmeye benzemektedir. Herkes aynı kanıda, neden sen bunun dışında kalasın. “Herkes büyük heyecan” verdiği söylemi, söylemcinin kendi ifadesidir ve kanıtlanabilirlik açısından imkânsızdır. İktidarlar, belirli sınıfların, kesimlerin, kişilerin yararına olan eylemleri çoğunlukla herkesin faydasınaymış gibi pazarlar. Bakan’ın yukarıdaki söyleminde de iktidarın yaptığı bir eylemin tüm ülkeyi heyecanlandırıldığı gibi cümle kurulmuştur.

“Milletimiz de çok memnun. Ortaya atılan bu adım hem milletimizin hem çalışanlarımızın önemli bir adımı olarak nitelendiriliyor.” (Cumhuriyet, 29.12.2015).

Bakan’ın söyleminde “Milletimiz de çok memnun” açık bir şekilde abartılı bir söylemdir. Haber sitesi bu söylemi olduğu gibi aktararak iktidarın söylemine katkıda bulunmuştur. Ayrıca “hem milletimizin hem çalışanlarımızın önemli bir adımı” söylemi, yine aynı şekilde abartılı bir söylemdir. Asgari ücret görüşmeleri, bütün milletin ve çalışanların önemli bir adımı olarak nitelendirilmiştir ve hükümetin sendikalarla görüşmeleri, hükümetin aldığı kararlar bütün millet ve çalışanlara mal edilmiştir. İktidarlar kendi yaptıkları eylemleri hem başkaları için yaptığı yönünde bir söylem kullanarak perdeler hem de yapılan eylemlerde ötekilerinde aktif katılımcı olduğunu ima eder. İktidarın karar verdiği eylemin, “milletin ve çalışanların” eylemi olarak sunulması tipik olarak iktidarın kendini gizleyerek inşa etmesidir.

“Ücretleri de etkileyebilir Asgari ücretin artması ile birlikte bu paraya çalışanların yanında diğer kişilerin ücretlerinin de artması söz konusu.”

Örneğin bugün 1.400 TL'ye çalışan biri; asgari ücretin 1.300 TL olması sonrası zam **isteyebilir**. Bu nedenle genel olarak piyasadaki ücretlerde bir **artış bekleyebiliriz.**” (Yeni Şafak, 21.12.2015).

Haberin içerisinde varsayımlar bulunmaktadır ve bu varsayımlar aracılığıyla haberin daha anlamlı kılınması amaçlanmaktadır. Asgari ücretin artmasıyla birlikte

diğer ücretlerinde artacağına dair varsayımlar üretilmektedir. Haber sitesi haberin retoriğini güçlendirmek ve sadece asgari ücretle çalışanların bundan etkilenmeyeceğini dile getirirken genelleme, evrenselleştirme yöntemini kullanmıştır. Ayrıca söylemin içerisinde düzdeğişmece (metonomi) mevcuttur. Asgari ücret zammı= tüm işçilerin ücretlerinin artışı şeklinde kodlanmıştır. Yeni Şafak haber sitesi söylem içerisinde olumlu havayı güçlendirmek için asgari ücret zammının, diğer bütün çalışanları olumlu şekilde etkileyebileceğini dile getirmektedir. Belirli ideolojilerin sunumunda en fazla başvurulan yöntemlerden biride varsayımlardır. Söylemcinin ideolojisine uygun varsayımlar olumlu olarak kodlanır, uygun olmayanlar ise olumsuz kodlanır. Olumsuz bir durum ve varsayım söylemci tarafından gizlenir, aşağıdaki örnek gibi.

“1.300 TL'ye asgari geçim indiriminin dâhil edilip edilmeyeceği konusundaki hesaplarda henüz **netleşen bir durum yok**. Ancak asgari geçim indiriminin bütün çalışanlar için en üst seviyeden hesaplanması formülü gündemde.” (Yeni Şafak, 21.12.2015).

AGİ (asgari geçim indirimi) asgari ücrete dâhil edileceği, belli iken Yeni Şafak haber sitesi kesin bir şekilde bunun belli olmadığını belirtmiştir. Asgari geçim indiriminin, asgari ücrete dâhil edilmesi işçilerin aleyhinedir bundan dolayı Yeni Şafak haber sitesi bu bilgiyi gizleme, bilmeme yoluna gitmiştir. Haber kaynaklarının sıkça başvurduğu bu yöntemde olumlu varsayımlar ön plana çıkar, olumsuzlar gizlenir. Propagandada “kâğıt derme” (Severin ve Tankard, 1994: 174) yöntemi olarak da bilinen bu yöntemde, haber kaynağı, grup, kişi kendi faydasına olacak bilgileri ön plana çıkarırken, diğerlerini görmezden gelir.

“Asgari ücretteki artışlar, memurların da içinde bulunduğu **78 milyonu doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir**. Kimilerinin eline geçen ücret tutarı artarken kimilerinin de üzerindeki mali yük artmaktadır. Dolayısıyla asgari ücret artışı **birçok kesimi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bir özellik arz etmektedir**.” (Yeni Şafak, 03.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi, haberin önemini artırmak ve herkesi ilgilendirdiğine dair bir söylem oluşturmak için, “78 milyonu doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir” bir cümle oluşturmuştur. Haber siteleri hem kendi haberlerinin retoriğini artırmak için hem de ideolojik olarak, çeşitli söylemlere önem atfetmek için bu tarz sözdeyişler kullanmaktadır.

3.2.2.1.3. Öyküleme

“**Türkiye'nin**, çalışma hayatı ve sosyal güvenlik alanlarında **önemli reformlara** imza attığını belirten Soylu, bu **reformların** çalışma yaşamının taraflarıyla hayata geçirildiğini söyledi. Özellikle sosyal güvenlik alanındaki **reformun** bir **başarı hikâyesi** olduğunu ifade eden Soylu...” (Milliyet, 29.12.2015).

İktidarın temsilcisi olarak Bakan, geçmişten öykünerek yapılan reformların öncesinin ve sonrasının olduğunu dile getirmiştir. Egemen ideoloji çoğu kez geçmişte yapılan eylemleri olumlu olarak tarif edere ve kendini de bu olumlu eylemlerle özdeşleştirir. Reform yapma ve yenilikçi olma ile özdeşleşen iktidar kavramı, bu yolla kendini meşru kılmakta ve iktidarın gelecekte de yapacağı eylemlere haklılık kazandırmaktadır. İktidarlar kendi egemen tarih tezlerini oluştururlar ve kendi çıkarlarına uygun şekilde zaman içerisinde dönüştürürler, geçmiş her seferinde yeniden öykülenerek, iktidarın amaç ve isteklerine uygun bir şekilde sokulur.

“**İlk gün** de bu masada 1300 liralık net ücrete ulaşmayı hedeflediğimizi, Sayın Başbakanımızın hep **seçim meydanlarında** hem de ortaya koyduğu durumlarda değerlendirdiği gibi 2016'da 1300 liraya gelmesi taahhüdünü **konuştuk.**” (Cumhuriyet, 29.12.2015; Yeni Şafak, 30.12.2015; Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Olayın bir geçmişi olduğu ve bu doğrultuda gerçekleştirildiği aktarılmaktadır. Görüldüğü gibi alınan kararın daha önceden Başbakan ile görüşüldüğü ve bu doğrultuda olayların gerçekleştiği aktarılmaktadır. Yine görüldüğü gibi alınan kararlarla ilgili diğer paydaşların bahsi geçmemektedir ve bu eylemin etkin eyleyicisi

yine iktidardır. Ayrıca “ilk gün, seçim meydanları, konuştuk” sözcükleri geçmişte atıfta bulunarak bu eylemin dayanak noktası oluşturulmaktadır. İktidar geçmişte gerçekleştirilen ve iktidarı olumlayan eylemleri, söylemleri tekrardan dile getirmektedir. İktidar geçmişe ile ilgili yaptığı öykülemeler ile her daim ve ebedi olduğu söylemini de güçlendirmektedir.

“Bakan Soylu: **2003 tarihinden itibaren** yıllık asgari ücretlerimizin bu masa etrafında konuşulan nominal artışları enflasyondan arttırılmış **reel artışı; 2003 yılında** 3,1'lik reel artışı ifade etmektedir. **2015 yılında** yüzde 12,3'lük **nominal artış** söz konusu olmuş, 5,5'lik reel **artışla** kendisine yer bulmuştur” (Cumhuriyet, 29.12.2015).

Bakan yine geçmişteki durumu öyküleyerek anlatmaktadır. Geçmişten günümüze olumlu bir şekilde betimlenen “artış” kelimesi iktidarın olumlu olarak lanse edilmesine neden olmaktadır. İktidarlar işlerin yoluna gittiğini dile getirmek için rakam ve sözcük oyunlarını kullanarak sürekli olarak bir manipülasyon oluştururlar. Bu manipülasyon yolu ile bilgiler

“Ekonomi Bakanı Mustafa Elitaş: “**Biz 1 Kasım seçimlerine giderken 7 Haziran seçimlerinde milletimizin bizden istediği taahhütler vardı. 7 Haziran'dan sonra AK Parti milletimizin isteklerini seçim beyannamesi olarak sundu. İlk yaptığımız şeylerden biri idari kararlarla ilgili şeyler, ikincisi ise hukuki şeylerle ilgili yapılan çalışmalardı. 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren emeklilerimiz söz verdiğimiz gibi seyyanen 100 lira zamlarını alacaklar. İkinci taahhüdümüz asgari ücret bin 300 lira olacak dedik.** Bugünlerde bu tartışılıyor. Bu konuya ilgili herkese söylemek istediğim önümüzdeki aydan itibaren asgari ücret bin 300 lira olacaktır. 1 Kasım seçimleri tarihe vurulmuş önemli bir damgaydı. 2019 seçimlerine de büyük bir gayretle çalışmanın bizlere düştüğünü belirtmek istiyorum” şeklinde konuştu.” (Yeni Şafak, 26.12.2015).

Yeni Şafak haber sitesi Bakan'ın söylemlerini olduğu gibi aktarmıştır. Bakan geçmişten öykünerek ve geçmişte söylediklerini yaptıklarına dair söylem

oluşturmuştur. Seçim sürecinde verilen sözlerin tutulduğunu vurgulayan Bakan, ayrıca verilen sözlerin milletin arzuladığı istekler olduğunun altını çizmektedir. İktidarlar ve iktidarın aktarıcısı konumundaki araçlar, geçmişte kullandıkları kendileri açısından olumlu olan söylemleri her fırsatta yenilemektedir. Olumsuz olanları ise unutmakta, görmezden gelmektedir. Bakan geçmişten öykünerek verdikleri sözleri tuttuklarını ve bununda gelecekte yapacaklarının garantisini olduğu yönünde bir söylem dili oluşturmuştur.

“Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu: Bu konuda **2 Aralık**'ta başlayan bir sürecimiz oldu. 1300 liralık asgari ücretin bir hükümet tasarrufu olduğunu ve **kamuoyuna verilen bir söz olduğunu** bunu işçi ve işverenle paylaştık. İşveren bizi de gözetmenizi isteriz dedi. **2003 yılından itibaren partimiz gerek asgari ücretler olsun gerek dar gelirli olsun bütün bunların enflasyonlara ezdirilmemesi refah payının artması için gayretlerini ortaya koymuştur.**” (Sözcü, 31.12.2015).

Sözcü haber sitesi Bakan'ın açıklamalarını olduğu gibi aktararak, Bakan'ın gerçekleştirdiği öyküleme ideolojik kipine uygun bir haber kurgusu oluşturmuştur. Bakan sıkça başvurduğu bir yöntem ile geçmişte gerçekleştirdikleri eylemlere ve söylemlere atıfta bulunmuştur. Bakan aynı zamanda Taslama/Hüsnütadırleştirme ideolojik kipini kullanmaktadır. Yapılan icraatlar ile ilgili olarak olumlu söylemler üreten iktidar konumundaki Bakan, geçmişten günümüze olumlu faaliyetlerde bulduklarını vurgulamaktadır.

3.2.2.2. Taslama

3.2.2.2.1. Yerinden Etme

Bakan Soylu: “**Nihayetin ışığı altında 2016'nın çalışma hayatı, demokrasi ve ülkemizin yarınları ile milletimiz için hayırlı olmasını diliyorum.**” (Cumhuriyet, 29.12.2015; Yeni Şafak, 30.12.2015-1; Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Haber sitesi Bakan'ın açılıştaki konuşmasını olduğu gibi aktarmıştır. Bakanın olumlu sözcükler ve çağrışımlarla birlikte kullandığı cümleler, aktarılarak haber kurgusundaki otoritenin olumlu yönü vurgulanmıştır. Şematik yapıda da belirtildiği gibi haberde iktidar olumlu olarak kurgulanmış ve sunulmuştur. İktidarın temsilcisi olan Bakan'ın bütün söylemleri olumlu sözcüklerle desteklenip aktarılmıştır. Haber kurgusu hazırlanırken hangi cümlelerin haberin içeriğinde yer alacağı hangilerinin yer almayacağına belirlenmesi açık bir şekilde belirli bir ideolojik çerçeve doğrultusunda gerçekleşmektedir. Kimi aktörlerin olumlu söylemleri seçilip habere konu edilirken, kiminin de olumsuz söylemleri aktarılmaktadır. Kelimelerin ve cümle yapılarının seçimi belirli bir ideolojinin etkisiyle gerçekleşmektedir. Bakan “hayırlı” kelimesini kullanarak Birleştirme/Bütünün Simgeleştirilmesi yöntemini kullanmaktadır. Bir sınıfa, topluma, gruba yönelik onların ortak paylaştığı simgelere yapılan göndermelerle oluşturulan söylem dili ile gerçeklik iktidarın avantajına inşa edilmektedir. Tarih boyunca iktidarlar, toplumların inşa edilmiş hafızalarına seslenmektedir ve kendilerini de bu hafızanın bir parçası gibi sunmaktadır. Tarihsel süreçten kopartılmış kitle aklı, iktidarların toplumsal hafızalara ve inanışlara kendini dayandırmasını olağan karşılamaktadır. Ayrıca kitleler, tarihsel süreç ve güç ilişkileriyle iç içe geçmiş iktidar kavramını, bu süreç içerisinde farklı bir şekilde algılayamamaktadır ve doğal kabul etmektedir. İktidarlar geçmiş ile olan bağlarını en iyi şekilde simgeler ve söylemler aracılığıyla kurmaktadır, bu şekilde toplumsal hafızayı kendilerinin çıkarına olacak şekilde canlı tutmaktadır.

Geleneksel olarak olumlu atfedilen kavramlar ile iktidar kendini özdeşleştirmiştir bu şekilde bir imaj aktarımı gerçekleştirilmiştir. İktidarlar kendilerini halka, gruplara, kişilere kısaca ötekilere olumlu olarak sunmak için çoğu kez olumlu soyut kelimelere başvururlar. Bu soyut kelimeler, olumlu imajlarla yüklüdür fakat kesin, kati bir anlamları yoktur, bunun bilincinde olan iktidarlar, kitlelere çoğunlukla bu uçucu söylemlerle seslenirler. İktidarlar çeşitli kavramlara farklı anlamlar yükleyerek Taslama/Yerinden Etme işlevini gerçekleştirmektedirler. Kavramlar iktidarların anlam inşalarına göre, farklı kalıplara girmektedir, kimi zaman iyi olan bir söylem, kavram daha sonra olumsuzluk taşıyabilmektedir.

“TÜİK Madde Fiyatları İstatistiklerine göre Kasım 2015 tarihi itibarıyla ortalama kira bedelinin 666 TL’yi bulduğu kaydedilen araştırmada, asgari ücretlinin kira ve diğer konut harcamaları için ayırabildiği tutarın sadece 418 TL olduğu belirtildi. Araştırmada, **“Buna göre asgari ücretli sağlıksız bir çevrede, kentsel donatı hizmetlerinin en az olduğu, deprem riski altındaki konutlarda yaşamak zorunda bırakılıyor. Sefalet sadece sofrada değil, sağlıksız konutlarda da asgari ücretliyi bulmaya devam ediyor”** (Sözcü, 02.01.2016).

“Tek bir belediye otobüs biletinin Türkiye ortalamasında 1.79 TL olduğu koşullarda, asgari ücretlinin ulaşım için ayırabildiği günlük payın sadece 3.5 TL olduğu kaydedilen araştırmada, **“Kültür ve eğlence için ayırabildiği pay toplamda aylık sadece 17 TL’yi buluyor. Asgari ücretli çocuğuna defter kalem bile alamayacak durumda. Aylık çocuk başına 5 TL’lik ayrılan pay ile yokluktan dolayı neredeyse mucize”** denildi” (Sözcü, 02.01.2016).

“Asgari ücretin bu düzeyde belirlenmesi, **sefalette ısrar anlamına geliyor**. İşçilerin talebi asgari ücretin, bir işçinin ailesi ile birlikte asgari olarak temel ihtiyaçlarını karşılayacak, işçiyi kimseye muhtaç etmeyecek bir düzeyde belirlenmesi ve **sefaletin son bulmasıdır. Diğer Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında en uzun çalışma sürelerine ve en az ücretli izin hakkına sahip olanlar Türkiye’deki işçilerdir. Bu yüzden asgari ücret en az 1900 TL olmalıdır.**” (Sözcü, 02.01.2016).

Geleneksel olarak kodlanan iyi bir hayat geçirme eylemine yapılan göndermeler ile asgari ücret ile geçinmeye çalışan işçinin bu şartlara sahip olmadığı belirtilmektedir. Olumlu olarak kodlanan hayat koşullarının karşısında bir olumsuzluk şekli olan asgari ücret ile geçinme, asgari ücret ile hayat gibi zıtlıklar oluşturulmuştur. “Sefalet sadece sofrada değil, sağlıksız konutlarda da asgari ücretliyi bulmaya devam ediyor” olumsuz imajlara seslenilerek asgari ücretli çalışanların durumuyla ilgili söylemlerin inandırıcılığı artırılmaya çalışılmaktadır. Sendikanın açıklamalarını olduğu gibi aktaran haber sitesi, asgari ücretle çalışan=

kötü yaşam koşulları, sefalet, yetersizlik gibi düzdeğişmece (metonomi) yöntemini kullanmaya devam etmektedir.

Aynı haberin devamında olumsuz kodlamalar devam etmektedir ve asgari ücret ile çalışanın sadece sofrada değil, yaşadığı ortamda değil ayrıca dışarıda da mağdur olduğu betimlenmektedir. “Asgari ücretli çocuğuna defter kalem bile alamayacak durumda. Aylık çocuk başına 5 TL’lik ayrılan pay ile yokluktan dolayı neredeyse mucize.” Haberin devamında asgari ücretlinin durumunu daha fazla dramatize etmek isteyen sendikanın araştırma merkezi, asgari ücretlinin çocuklarına en temel ihtiyaçlardan olan defter ile kalemi bile alamayacağını iddia etmektedir. Paragrafın son cümlesinde çocuklara ayrılan 5 TL ile ancak bir mucize gerçekleşmesi gerektiği dile getirilmiştir. Haberin kurgulanışında aslında asgari ücret ile geçinenin yaşamasının bir mucize olduğu anlamı vardır.

Son paragrafta asgari ücret ile sefalet metonomisi devam etmektedir ve asgari ücret ile çalışma, sefalet ile bir tutulmaktadır. Ayrıca Avrupa ülkelerindeki çalışanlar ile Türkiye’deki çalışanların durumu karşılaştırılarak bir ussalaştırılma yapılmıştır ve Türkiye’deki çalışanların sefalet içerisinde yaşadığı savı güçlendirilmiştir. Sözcü haber sitesi kendi ideolojisiyle uyuşan haber kaynaklarını ve söylemlerini kullanarak aynı zamanda kendi görüş açısını ortaya çıkarmıştır. Kitle iletişim araçlarının yayınları kendi fikirlerinin izdüşümüdür (Severin ve Tankard, 1994: 139). Nitekim Sözcü haber sitesinin yayını da bunun bir kanıtıdır.

“Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı ve Kayseri Milletvekili Taner Yıldız: Bugün burada **birçok hayırlı işe sayın bakanımızla birlikte katıldık. Ülkenin normalleşmesi için artık önümüze bakacağız.**” (Yeni Şafak, 26.12.2015).

Eski Bakan’ın söylemleri geleneksel olarak olumlu atfedilen kelimeler aracılığıyla oluşturulmuştur. Bakan, “hayırlı” kelimesini kullanarak olumlu imaj aktarımı gerçekleştirmektedir ve bu yöntemle gerçekleştirdikleri eylemleri olumlu kılmaktadır. Ayrıca “normalleşme” gibi olumsuz bir durumun olumlu kılınması

şeklinde bir kelime kullanılmıştır. Bu söylem ile de olumsuzlukların üstesinden gelen ve durumu normalleştiren, olumlu kılan iktidar imajına katkıda bulunulmuştur.

3.2.2.2.2. Hüsnütadırleştirme

“Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, asgari ücretle ilgili "Bu konuda **hükümetimizin** hazırlıkları zannediyorum ki yarın itibarıyla **tamamlanacak**. Daha sonra da Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nda bir araya geleceğiz ve bunu bir **sonuca bağlayacağız**" dedi” (Milliyet, 29.12.2015).

Haberin kurgulanışında, öncelikle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu'nun söylemlerine yer verilerek, açık bir şekilde otoriteye göndermede bulunulmuştur. Ayrıca Soylu, söylemi ile asgari ücret görüşmelerindeki karar alma mekanizmalarının ve otoritenin kendileri olduğunu açık bir şekilde dile getirmiştir. Ayrıca Soylu kullandığı fiillerle aktif otoritenin ve rolün kendilerinde olduğunu belirtmektedir. Bakan tarafından hükümet ile “tamamlanacak, sonuca bağlayacağız” gibi olumlu cümleler bir arada kullanılmıştır, bu yolla eylem yapan, işi sonlandıran olumlu iktidar imajına katkıda bulunulmuştur.

CHP İzmir İl Başkanı Alaattin Yüksel: “CHP İzmir İl Başkanı Alaattin Yüksel, asgari ücret artışında **CHP'nin önemli katkısı olduğunu öne sürerek**, "Sendikalaşma AKP döneminde **neredeyse yok edilme sürecine sokuldu**. Asgari ücret **birazcık yüz güldürür hale geldi**. Bunda **CHP'nin önemli katkısı var**. 7 Haziran seçim bildirgemizde bin 500 lirayı koymasaydık seçime **'ben ne yaparsam yapayım nasıl olsa oy alıyorum'** diyerek giren ve AKP 1 Kasım'da bunu **açıklamazdı**. AKP, CHP bildirgesini 'kes kopyala yapıştır' yaptı. Enflasyon rakamı yüzde 10'a yaklaşmış durumda **bu artışın da çok etkisi olmayacak gibi görünüyor**" dedi.” (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Sarı'nın söylemleriyle birlikte haberin son bölümünde de iki kutuplu yaklaşım devam etmektedir. Bütün cümlelerde olumlu bir biz, olumsuz bir öteki sunumu vardır. İdeolojik bir yaklaşım sergilenmektedir ve haberin ana teması

ötekiyle oluşturulmaktadır. Cumhuriyet'in aynı haberi içerisinde bu kez CHP İzmir İl Başkanı Alaattin Yüksel, düşman öteki üzerinden iyi kendini kurgulamaya devam etmektedir. CHP ile bütün olumlu söylemler ve çağrışımlar bir tutulurken tam tersi olarak, AKP ile olumsuz çağrışımlar bir arada bulunmaktadır.

“Asgari ücretteki **yüzde 30'luk artışın** özellikle işveren kesimi ve çalışanların kayıt dışılığa artmasına ve istihdam azalmasına sevk edebileceği endişesi taşıdıklarını kendilerine defaatle belirttiklerini ifade eden Soylu, hükümetin de bu **yükün bir bölümünün alınabileceği** konusunda bir **iyi niyet beyanı** ortaya koyduğunu söyledi.” (Sözcü, 30.12.2015-2).

Haber sitesi bu haberinde de yine haberi hükümet ve işverenler çerçevesinde şekillendirmiştir. Yapılacak asgari ücret zammının işverenlere etkisinin farkında olan Bakan “yükün bir bölümünün alınabileceği”ni belirtmektedir. Haber sitesi asgari ücret zammının maddi bir yük olarak tanımlamıştır ve bu çerçevede haberin içeriğini şekillendirmiştir. Ekonomik yük olarak kapatılan haber içeriği, zammın işçiye olumlu şekilde etkisinden hiçbir şekilde bahsetmemiştir. Sadece ücretin 1300 lira olması beklendiğini aktarmıştır. Söylem hükümet ve işveren iktidarı açısından kodlanmış ve en önemli paydaş olan işçiler görmezden gelinmiştir. İktidar, var olan ya da ortaya çıkacak sorunda, sorun çözücü ve soruna olumlu yönde katkı sağlayacak bir konumda betimlenmektedir. İktidarın “iyi niyet” olarak sunduğu olgu aynı zamanda iktidarın tahakküm gücüne de seslenmektedir.

Çalışma Bakanı Süleyman Soylu: “Bu konudaki yapılan değerlendirmelerde **bu yükün** yani bin TL'lik bugün bin 5 TL asgari ücretin bin 300 TL'ye net olarak **çıkmasıyla** brütteki farklılaşmadan gerek **giydirilmiş maliyet** farklılaşmadan yüzde 40'lık kısmın **devletimiz tarafından karşılanması** hususu...” (Sözcü, 30.12.2015-2; Milliyet, 30.12.2015).

Bakan'ın bu açıklamalarıyla mali yükün kimin tarafından karşılanacağını altı bir daha çizilmektedir. İktidar konumundaki hükümet, oluşacak mali yükü karşılayacağını ve gerçek bir iktidarın yapacağı işi yapacağını sıklıkla dile

getirmektedir. Yukarıda, haber sitesi tarafından oluşturulan söylem ile Bakan'ın direkt konuşmalarının aktarılan söylem oldukça benzerdir. Kitle iletişim araçları iktidarların söylemlerini hem tırnak içerisinde olduğu gibi aktararak onların bir sözcüsü konumunda yer almaktadır hem de iktidarın söylemlerini yorumlayarak bunu pekiştirmektedir.

“1300 liraya **yükselen** asgari ücretin **işverene maliyetini azaltmak amacıyla sağlanacak devlet desteğinde değişiklik** yapıldı. Düzenlemenin Meclis Plan ve Bütçe Komisyonu'ndaki görüşmeleri sırasında **Ak Parti milletvekilleri, yeni bir önerge** verdi” (Yeni Şafak, 08.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi asgari ücretteki devlet desteğinin azaldığı bilgisinin olduğu haberinde, haberin söylemini mümkün olduğunca olumlu kodlamıştır. “Yükselen, maliyeti azaltma, yeni önerge” gibi olumlu çağrışımlar uyandıran söylemler cümle içerisinde kullanılmıştır. Cümle içerisinde değişikliğin ne yönde olduğuna dair bir bulgu mevcut değildir, olumlu olarak kodlanan kelimelerle kullanıldığı için olumlu yönde bir değişiklik şeklinde algılanma olasılığı yüksektir. Ayrıca iktidarı temsil eden milletvekilleri söylemi, olumlu olarak kurgulanan cümle içerisine yerleştirilmiştir ve “yeni bir önerge” verdikleri belirtilmiştir. Olumlu olarak inşa edilen bu söylem, haberin girişinde yer almaktadır ve işçi ile işverenin karşılaştığı maddi kayıp tamamen perdelenmeye çalışılmaktadır. İktidarların ötekiler ile ilgili yaptığı olumsuz eylemler, ideolojilerin bir kurgulayıcısı, yayıcısı ve koruyucusu olan kitle iletişim araçları tarafından manipüle edilmektedir. İktidarların gerçekleştirdiği birçok eylemin ötekiler için, halk için yapıldığına dair çarpık görüş kitle iletişim araçları tarafından sunulmaktadır.

“Ancak devlet desteğinin, asgari ücretli işçiler dışında, 2015'de brüt maaşı 2 bin 550 lira olan işçiler için de verilmesi **sağlandı**. Değişiklikle, devlet **desteği alınabilecek işçi sayısı 8.5 milyondan 10 milyon 997 bine çıktı**. Özel sektörde çalışan işçilerin yüzde 80'i için işverenlere **destek verilmesinin önü açıldı**.” (Yeni Şafak, 08.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi sekiz ocak tarihli haberinde gerçekleşen olayı olumlu olarak kodlamaya devam etmektedir. Pozitif fiil cümleleriyle, haber kurgusundaki olumlu hava devam etmektedir. “Destek verilmesinin önü açıldı” cümlesinde kesin bir yargı bulunmamaktadır, “özel sektörde çalışan işçilerin yüzde 80'i için işverenlere destek verilmesi” aslında kesin olan bir durum değildir fakat haberin içeriği bu durum kesinmiş gibi aktarılmaktadır. Söylem yoluyla daha fazla kişiye “destek” olunacağını belirten haber sitesi, bu yolla gelişen olayların olumlu yönlerini vurgulamış, olumsuzları görmezden gelmiştir. Böylece, bizim hakkımızda olumlu şeyleri vurgula; bizim hakkımızda olumsuz şeyleri vurgulama, desturuna uygun olarak haberin söylemi oluşturulmuştur.

“Bugün yapılan Asgari Ücret Tespit Komisyonu toplantısında asgari ücretin 1300 lira olması kararı alındı. Beklenen **müjdeyi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu verdi**” (Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Müjdeyi Bakan'ın verdiği belirten haber sitesi bu yolla iktidarla ilgili olumlu bir tanımlama yapmıştır. İktidarın bahşedici, koruyucu, imajına katkı sağlayan cümle ile gelişen olaylarda iktidar baş aktör olarak sunulmuştur. Müjdeleyen konumundaki iktidar, olumlu eylemleri gerçekleştiren ve bunu toplumun geri kalanı için sunan erktir.

“**AKP'nin seçim vaadi** olarak açıkladığı artışla **asgari ücret** 1 Ocak tarihi itibarıyla net **1,000 liradan 1,300 liraya çıkarılacak**” (Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Yeni Şafak haber sitesi iktidar konumunda olan AKP'nin seçimlerden önce verdiği sözü yerine getirdiğini hatırlatarak, iktidarın güvenilirliğine ve muktedir olmasına göndermede bulunmaktadır. İdeolojik çerçevede iktidarlar sembolik olarak kendilerini inşa ettiklerinde tarihi olaylara ve vaatlere oldukça sık değinirler, bu vaatlerin tam olarak gerçekleşip, gerçekleşmediği önemli değildir. Tarih içerisinde gerçekleşen olaylar, söylemler günümüzde olumlu bir çağrışıma sahipse, iktidarın çıkarına olacak şekilde her seferinde yeniden paklanarak kitle iletişim araçları

tarafından sunulur. Bunun tam tersi olarak olumsuz bir olay ve söylem varsa görmezden gelinilir ve toplumsal hafızadan silinmeye çalışılır.

“Asgari ücret artışları, başta prim gelirleri artacağı için Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı ile ücretleri artacağı için **asgari ücretle çalışanları ziyadesiyle mutlu etmektedir.**” (Yeni Şafak, 03.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi asgari ücret artışıyla ilgili olarak olumlu söylemlerini sürdürmektedir. Asgari ücret görüşmeleri sonucunda ortaya çıkan artışı her fırsata olumlu olarak sütunlarına taşıyan haber sitesi bu yolla iktidarın gerçekleştirdiği eylemleri olumlu olarak sunmaya devam etmektedir. Haber sitesi çalışanların artan ücretle “ziyadesiyle” mutlu olduklarına dair bir söylem oluşturmuştur, bu söylem açık bir şekilde iktidara yönelik olumlu olarak kodlanan bir söylemdir.

3.2.2.2.3. Mecaz

Çalışma Bakanı Süleyman Soylu: “Bunun (Asgari ücret zammının) sadece sosyal güvenlik sistemine **maliyeti 10,5 milyar** lira. Biz bu parayı Maliye'den ya da Hazine'den almıyoruz. Bu parayı, **topladığımız primlerden ortaya koymakla mükellefiz**” diye konuştu” (Milliyet, 29.12.2015).

Bakan söyleminde asgari ücret zammı ile maliyeti bir kez daha eş tutmuştur ve düzdeğişmece (metonomi) yöntemini kullanmıştır. Asgari ücret zammı iktidar için mali külfet, sorun anlamına gelmektedir. Olumsuz olarak kodlanan asgari ücret zammına karşı bu olumsuzluğu bertaraf edecek taraf olarak iktidar gösterilmiştir. İktidar, oluşan olumsuzluğu çözmek için kendini “mükellef” olarak adlandırmıştır.

“Biz (Türk-İş Genel Başkanı Ergün Atalay) Maliye Bakanlığında bu konuda **olumlu adım beklerken**, 2 gün önce Resmi Gazete’de yayımlanan tebliğle **pirince giderken evdeki bulgurdan olduk**” (Milliyet, 29.12.2015).

Olumlu adım beklenirken, olumsuz bir durumla karşılaşma, olumlu ile olumsuz karşılaştırma yöntemi olarak kullanılmaktadır. Atalay, Ocak ayındaki işçi ücreti ile yılsonunda ki işçi ücretlerini karşılatmıştır ve bu şekilde düşüşü gözler önüne sermiştir. Ayrıca geçen dönem alınan zammın bu dönem ortadan kalktığını

belirten Atalay, bir kez daha karşılaştırma yoluna gitmiştir ve bu yolla savını güçlendirmiştir. “Olumlu adım” kelimesiyle eğreltilme (metafor) gerçekleştirilmiştir, iktidarın olumlu bir adım atması beklendiği dile getirilmiştir.

Haberlerde kullanılan eğreltilme/metaforlar günlük olarak kullanılan metaforlardır ve toplumsal bilince seslenirler. Günlük metaforlar sahip olduğu ideolojik içerikle, alıcının algılayışı üzerinde daha etkili olabilir. Metaforlar haberlerin popülerleşmesini sağlamaktadır. Popülerleşen haberler okuyucunun, onun ideolojik içeriğinden habersiz olmasını, sıradan bir haber içeriğiyle karşı karşıya olduğunu sanmasını sağlar. Metaforların haber içerisindeki en önemli rolü, bilgi eksiltmeye yaramalarıdır, daha az bilgi ile daha vurucu söylemler üretilebilir. Bunun sonucunda anlamda kapama ortaya çıkmaktadır ve kapanan anlamlar metin içerisinde, amaçlanan baskın ideolojiyi desteklemektedir. Ayrıca bu yolla baskın söylemler ve anlamlar meşruluk kazanmakta olağanlaşmaktadır (Hall akt. Özer, 2011a: 161-162).

Bakan Soylu: **“Hem işveren tarafımız, hem çalışan tarafımız, hem de sendika tarafımız hepsine teşekkür ediyoruz.”** (Cumhuriyet, 29.12.2015; Yeni Şafak 30.12.2015-1; Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Bakan kapsamlama yaparak, görüşmelerde bütün işverenlerin, çalışanların, sendikaların olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Bütün kesimlere teşekkür ederek, bu görüşmelerde herkesin yer aldığı anlatılmaktadır ve popüler bir yaklaşımla, herkese teşekkür edilmektedir. İktidarlar kendi meşruluklarını ve kapsayıcıklarını betimlemek için parça yerine bütüne seslenmeyi tercih ederler. Bu tarz bir yaklaşım sayesinde iktidarın temsil gücü perçinlenmiş olur ayrıca, iktidar ile birçok kişinin hem fikir olduğu manipülasyonu oluşturulur. Bakan’ın herkese teşekkür etmesi ayrıca diğer herkesle iletişim ve uyum içinde olduğu çağrışımını uyandırmaktadır. Bakan paydaş olan taraflara teşekkür ederek kendileri dışındaki herkese karşı ideolojinin Birleştirme/Standardizasyon kipini kullanmıştır.

Bakan Soylu: “Özellikle **2015-2019 yılları 2002'den sonraki birinci sıçrama** sonrasında **Türkiye'nin en önemli yılları olacaktır.**” (Cumhuriyet, 29.12.2015).

Bakan, yapılan çalışmalardan yola çıkarak, kendi hükümetleri hakkında olumlu bir varsayıma ulaşmaktadır. Bakan, dört yıllık süreyi Türkiye'nin en önemli yılları olacağını dile getirmektedir, bu yolla otoritenin her zaman geleceğe yönelik olumlu vaatlerde bulunma ritüeline katkıda bulunmaktadır. Ayrıca “Birinci sıçrama” kelimesiyle eğretileme (metafor) kullanılmıştır, iktidar kendini “sıçrama” gibi olumlu bir eylem cümlesiyle nitelendirmiştir. Söylem aracılığıyla kurulan metaforlarla hem cümlenin retorikine hem de akıcılığına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca cümle içerisinde bir düzdeğişmece (metonomi) söz konusudur, 2002 yılı gösterilerek, ekonomik gelişim, ekonomik sıçrama kastedilmektedir. Bilindiği gibi 2002'den sonra Türkiye ekonomisi büyümeye başlamıştır ve ekonomik açıdan olumlu bir ortam oluşmuştur, bakan bu olumlu ortama gönderme yaparak, önümüzdeki dört yılında böyle olacağını ima etmektedir. 2002'den sonraki birinci sıçrama= olumlu iktidar imajı, ekonomik gelişme.

CHP İzmir İl Başkanı Alaattin Yüksel: “Asgari ücret **birazcık yüz güldürür hale geldi.** Bunda **CHP'nin önemli katkısı var.**” (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Yüksel'in bu söyleminde hem olumlu bir eğreltilme (metafor), “birazcık yüz güldürür” hem de düzdeğişmece (metonomi) yüz güldürme= CHP, iyi yönetim, işçi dostu, gibi yöntemler kullanılmıştır. Belirli bir ideolojinin yayılmasında sıkça bu iki yönetime başvurulur, olumlu kodlara sahip göstergelerle, söylemler ile bunları dile getiren düşünceler, kişiler, sınıflar, gruplar bir araya getirilir. Tabi söz konusu olan karşı taraf ise bunun tam tersi gerçekleşir ve karşı tarafla ilgili tüm olumsuz çağrışımlar göstergelerin, söylemlerin içerisinde yer alır.

“İşçi **kanadını** Türk-İş, işveren **kanadını** TİSK'in temsil ettiği Asgari Ücret Tespit Komisyonu, 4. toplantısını Bakan Süleyman Soylu başkanlığında bakanlık binasında gerçekleştirdi.” (Sözcü, 30.12.2015-1).

Haberin girişinde aktörler sunulmuştur fakat bu sunuşta diğer haber sitelerine göre bir farklılık göze çarpmaktadır. İlk aktör olarak Türk-iş, ardından TİSK ve en son olarak da Bakan Soylu verilmiştir. İnternet sitesi komisyondaki paydaşların sunumunda önceliği sendikalara vermesiyle muhalif bir sunuş gerçekteleşmiştir fakat haberin genel çerçevesine bakıldığında yine de otoritenin yanında yer aldığı görülmektedir. Söylemin içerisinde eğretileme (metafor) kullanılmıştır ve toplantıya katılan Türk-iş ile TİSK dışındaki işçi tarafı ile işveren tarafını “kanat” olarak belirtilmiştir.

“**Soylu**, asgari ücret **yükünün** yüzde 40’ının **devlet** tarafından karşılanacağını belirtirken desteğın 2016 yılı için geçerli olacağını **altını çizdi**. Bakan Soylu Asgari Ücret Komisyonu’nun saat 15:00’te toplanacağını söyledi.” (Sözcü, 30.12.2015-2).

Haberin ilk cümlesiyle birlikte, haberdeki otoritenin kim olduğu belirtilmiştir. Bakan’ın söylemleri aktarılmıştır ve bu görüşmelerdeki yükün yüzde 40’ının “devlet” tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. Söylemde kullanılan “yük” kelimesi ile düzdeğişmece (metonomi) yapılmıştır. Yük= asgari ücret görüşmeleri ve sonuçları şeklinde bir metonomi kurulmuştur. Sözcü’nün bu haberinde de diğer haberlerde de sıkça asgari ücret görüşmeleri ve sonucuyla, ekonomik yük, külfet bir arada dile getirilmiştir. Sözcü haber sitesi de kendi haberini oluştururken bu anlamsal çerçeveyi kurmuştur ve asgari ücret görüşmeleri ile olumsuz bir çağrışıma sahip olan “yük” kelimelerini bütünleştirmiştir.

“Türkiye yeni yıla **zamlarla uyandı**” (Cumhuriyet, 01.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi haberinin ilk cümlesinde düzdeğişmece (metonomi) oluşturmuştur. Zamlarla uyandı= yoğun bir şekilde, birçok ürüne zam yapılması, kötü yönetim, mağdur halk. 2016 yılında yürürlüğe girecek vergi zamlarını haberleştiren haber sitesi, uykudan uyanma ile zamlarla karşılaşma durumunu dramatize ederek sunmuştur.

“Birleşik Kamu-İş Konfederasyonu Ar-Ge birimi, dört kişilik bir kamu çalışanı ailesinin aylık gıda tüketimlerini dikkate alarak “**aylık gıda**

sepeti” oluşturdu. Net asgari ücretin bin 300 liraya çıkarılmasının tartışıldığı Aralık ayında söz konusu **sepet** ancak bin 610 liraya doldurulabildi. Kasım ayında bin 530 liraya dolan **gıda sepeti** Aralık ayında bir önceki aya göre 81 lira artış gösterdi” (Sözcü, 27.12.2015).

Sözcü haber sitesi “gıda sepeti, sepet” söylemleri ile eğretilme (metafor) yapmıştır. “Dört kişilik bir kamu çalışanı ailesinin aylık gıda tüketimlerini” “sepet” şeklinde simgeleyen haber sitesi, bu sepetin dolması için bin 610 lira gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca haberde dikkat çeken bir başka nokta, asgari ücretlilerle ilgili yapılan haberde kamu çalışanı ve dört çocuk sahibi bir örneklemin kullanılmasıdır. Haber girişinden itibaren asgari ücretle çalışanların durumu anlatılıyor gibi gözükürken, haberin devamında yapılan çalışmada aslında kamu çalışanı dört kişilik bir ailenin baz alındığı ortaya çıkıyor.

“Türk-İş Genel Başkanı Atalay da asgari ücrette bin 300 lirayı mükemmel olarak görmediklerini **ancak** buna itirazlarının da bulunmadığını belirtti” (Milliyet, 29.12.2015)

Atalay, yadsıma ifadelerle başvurarak, öngörülen artışın iyi olduğunu fakat yeterli olmadığını da vurgulamaktadır. Atalay’ın kurduğu cümledeki yapı, gerçekleşen görüşmelere olumlu baktığının göstergesidir. Olumsuz cümle yapısı + ancak + olumlu cümle yapısı, bunun göstergesidir. Söylem aracılığıyla belirli bir ideoloji sunulurken, yadsıma yöntemine sıkça başvurulur, olağan gerçekliğin hem olumlu hem de olumsuz yönleri sunulur, böylece Meşrulaştırma/Ussalaştırma gerçekleştirilir. Var olan gerçeklik her ne kadar kabul edilebilir olmasa da “ancak” buna uymak gerekebilir.

“Türk-İş temsilcisi, 1.300 lira için imza verdiklerini, **ancak** ücreti yeterli görmediklerini bildirirken, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) komisyon kararına muhalefet şerhi koydu.” (Milliyet, 29.12.2015)

Türk-İş’in ücret ile ilgili açıklamasına haberin son bölümünde sadece bir cümle ile yer veren haber sitesi bir nevi iktidar dışındaki söylemleri görmezden

gelmiştir ve bu kullanılan bu söylem Milliyet haber sitesinin bir gün önce kullandığı söylemle benzerdir. Ayrıca bu cümleyi “TİSK’TEN şerh...” başlığı altında verilmiştir ve cümlenin devamında TİSK’in asgari ücret artışına karşı olduğu belirtilmiştir. Görüldüğü gibi iktidarın ve güç sahiplerinin olayla ilgili tepkileri haber içersin de kapsamlı şekilde yer alırken, öteki konumundaki Türk-İş’in karşı çıkışı bir cümleyle aktarılmıştır.

3.2.2.3. Birleştirme

3.2.2.3.1. Standarizasyon

Bakan Soylu: “Daha sonra da **Asgari Ücret Tespit Komisyonu**'nda bir araya geleceğiz ve bunu bir sonuca bağlayacağız" dedi. (Milliyet, 29.12.2015)

Birçok farklı alandan ve kişiden oluşan Asgari Ücret Komisyonu tek ve homojen bir yapı olarak sunulmaktadır. Bu yöntemle komisyon içerisindeki farklılıklar göz ardı edilmekte ve iktidarın avantajına olacak şekilde Asgari Ücret Komisyonu kodlanmaktadır. Ayrıca haberin söyleminde Mecaz/Düzdeğişme mevcuttur, iktidar ile Asgari Ücret Komisyonu eş tutulmaktadır, Bakan’ın aktör olarak sunulmasıyla bu anlam güçlendirilmektedir.

DİSK Ege Bölge Temsilcisi Memiş Sarı: Şimdi kıdem tazminatına **göz diktiler**. 'Kıdem tazminatı kırmızı çizgimizdir' diyen **sendikaları** alanlara **davet ediyoruz. Gelin, 1 milyon işçiyi Ankara'ya götürelim buyurun**. O zaman kıdem tazminatına **sahip çıktığınızı göreceğiz.**” (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Sendika temsilcisi, kendi söylemini güçlendirmek için geriye kalan diğer sendikaları ve sendika üyelerini tek tipleştirmeye çalışmaktadır. Daha önce belirtilen bir söylemden yola çıkarak bütün sendikaların yekpare olması gerektiğini belirten Sarı, aynı zamanda bütün diğer işçilerin kendisiyle aynı ideolojik görüşe sahip olduğunu varsaymaktadır. “Göz dikmek” metaforunu kullanan Sarı, hükümete gönderme yaparak hükümeti olumsuzlamaktadır. Ayrıca Ankara işçiler için bir

sembol olarak kullanılmıştır ve işçilerin haklarına, tazminatlarına sahip çıkacağı yer olarak gösterilmiştir. Ankara TBBM'nin bulunduğu şehir olması bağlamında bir düzdeğişmece (metonomi) oluşturulmaktadır. Ankara=TBBM, iktidar, AKP denklemi oluşturulmaktadır.

DİSK Ege Bölge Temsilcisi Memiş Sarı: “Bugüne kadar ödenen para, 9 milyar lira. Toplanan para ise 42 milyar lira. 17 milyar lirasını **Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'na ayırdılar**. Bir kısmını **işverene teşvik olarak sundular**. Benim cebimden biriktirdiklerimi **sen dağıtamazsın**. Onlar bizim **çocuklarımızın parası**. Kıdem tazminatını fona **devrettirmeyeceğiz size de yedirtmeyeceğiz**.” (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Sarı'nın söylemindeki kutuplaştırma devam etmektedir, hükümet bir diğer rakip grup olan işverenlerle birlikte hedef alınmaktadır ve hükümetin işverenle çıkar birlikteliği yaptığı ima edilmektedir. Ayrıca Sarı, durumu daha dramatikleştirmek için “çocuklarımız parası” gibi bir söylem kullanmıştır ve olayı daha duygusal bir boyuta taşımıştır. Ayrıca son cümlede yoğun bir şekilde “devrettirmeyeceğiz, yedirtmeyeceğiz” vurgulu cümleler kullanılmıştır. Sarı, rakip olarak gördüğü bütün kesimleri bir çatı altında toplayarak eleştirmiştir, düşmanları bütünleştirerek hepsinin olumsuz algılarını birbirinin üzerine bindirmiştir. İdeolojinin yayılmasında ve savunulmasında düşmanlar sıkça bir arada gösterilerek, düşmanların bir birlik oluşturduklarına dair bir söylem oluşturulur. Bir işçi sendikasının ideolojik olarak en büyük rakibi, düşmanı hükümet, devlet kurumları ve işverenlerdir, Sarı'nın açıklamalarındaki vurguda bu gruplara yöneliktir. Sarı, söylemiyle öncelikle kötü düşmanı inşa etmiştir (ayırdılar, sundular) ardından da iyi olarak kendini sunmuştur (sen dağıtamazsın, çocuklarımızın parası, devrettirmeyeceğiz size de yedirtmeyeceğiz). Bu strateji Van Dijk'in (2015: 53) ötekini olumsuz sunma, kendini olumlu sunma stratejine benzemektedir. Sarı, bütün kötü simgeleri, söylemleri ve çağrışımları ötekiler üzerinde toplarken bunun tam tersi olarak iyi olanları da kendileri üzerinde toplamaktadır.

Çalışma Bakanı Süleyman Soylu: “Bin lira ile bin 300 lira arasında metinde **hem** işveren açısından gerek vergiler gerekse SGK primleri

açısından bir maliyet olduğu da **kaçınılmazdır**. Asgari ücretin bin 300 liraya gelmesi konuşulduğu günden bu yana **gerek işveren temsilcileri gerek küçük, orta boy işletmeler, gerek büyük işletmeler gerek çalışma bakanlığı** olarak bize her nokta da kayıt dışına kaymanın engellenmesi, istihdamın artması, bütün işletmelerin rekabet gücünü korunmasını teminen işverene bir destek verilememesini defalarca dile getirdiler.” (Sözcü, 30.12.2015-1).

Bakan’ın açıklamalarını sütunlarına taşıyan haber sitesi, yeni asgari ücretin getirdiği mali yükün her iki taraf içinde geçerli olduğunu belirtmektedir. Bakana göre bu mali yük her ne kadar var olsa da bundan kaçmak da imkânsızdır. İktidar kendi bakış açısı ile ötekinin bakış açısını bu yöntemle bir potada eritmektedir. İktidar ile ötekiler kanı birliğinde bütünleştirilerek, diğer herkesin iktidar ile aynı görüşte olduğu dile getirilmiştir.

3.2.2.3.2. Bütünün Simgeleştirilmesi

“Soylu, tek bir vatandaşı bile mağdur etmeyen bu reformu, **gelişmiş birçok ülkenin dahi gerçekleştiremediğini vurguladı.**” (Milliyet, 29.12.2015)

Soylu, bir karşılaştırma yoluna gitmektedir ve Türkiye’yi “gelişmiş birçok ülke” ile karşılaştırmaktadır ve bu karşılaştırmayı güçlendirmek için “dahi” kelimesini kullanmıştır. Bu karşılaştırmada olumlu taraf biz olumsuz taraf onlardır. Bakan, söylem aracılığıyla, biz-Türkiye, ötekiler-gelişmiş ülkeler kodlaması yapmıştır ve bizim durumumuzun bütünleştirilen ötekilerden daha iyi olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bu cümlede istenmeden olumsuz bir söylem dili oluşmuştur. Eğer ötekiler gelişmiş ülkelerse biz gelişmemişizdir, düzdeğişmece (metonomi) oluşmuştur, biz=gelişmemiş, ötekiler=gelişmiş.

Çalışma Bakanı Süleyman Soylu: “...**giydirilmiş maliyet** farklılaşmadan yüzde 40’lık kısmın **devletimiz tarafından karşılanması** hususu...” (Sözcü, 30.12.2015-2).

“Devletimiz” söylemi kolektif bir kimliğe ve algıya sesleniştir. Bakan’ın “devletimiz tarafından karşılanması” söylemi, ulusal ve milli bir değer olan devlete göndermede bulunmaktadır. Ayrıca bu tarz bir söylem devletin olumlu imajına bir göndermedir, koruyan, kollayan, kimseyi mağdur etmeyen devlet miti burada söylemleştirilmiştir.

Çalışma Bakanı Süleyman Soylu: “Bugün saat 15.00 itibariyle Asgari Ücret Tespit Komisyonu ile **bir araya geliyoruz. İnşallah** bugün bin 300 liralık asgari ücret rakamını **gerek işçi temsilcilerimiz gerekse de işveren temsilcilerimizle birlikte gerçekleştireceğiz.**” (Sözcü, 30.12.2015-2).

Otorite alacağı kararda diğerlerinin de rızası olduğunu dile getirmektedir. Kanı birliği yöntemiyle iktidarın gerçekleştirdiği eylemlerde yalnız olmadığı bütün paydaşların iktidarla hem fikir olduğu düşüncesi dile getirilmektedir. Bakan “İnşallah” söylemi ile tekrardan kolektif bir kimliğe ve algıya seslenmiştir. İktidarlar söylemlerinde toplumların inanışlarını, örf ve adetlerine, mitlerine sıklıkla başvururlar ve bu yolla kendilerini gizlerler. Bakan’ın söylemlerinde de bu tarz motiflere rastlamak mümkündür ve Bakan bu tarz söylemlerini genellikle toplumun birçok kesimini birleştirmek amacıyla kullanmaktadır.

3.2.2.4.Parçalama

3.2.2.4.1. Farklılaştırma

“Bin 116 liralık ve bin 660 liralık işverene maliyet normal bir akış içerisinde olsaydı artı eksi yüzde 2-3’lük marjlarla bu noktaya gelecekti. Elbette ki bu noktadan **bir yük almamız düşünülmemelidir. Kimsenin böyle bir teklifi de olmadı.** Esas bu rakamla bin 166 lirayla bin 300 lira net arasında ki farktan **bizim işverenden bir maliyet almamız arzu edildi.** Biz de bunu nasıl karşılanacağı hususunu çalışıyoruz.” (Sözcü, 30.12.2015-1).

Haberin kurgusuna bakıldığında genelde hükümet ve işverenler çatışması, karşıtlığı üzerine kurgulandığı görülmektedir. Asgari ücrete yapılacak zammın, maliyetinin sadece işverenlerin üstlenmek istemediğini ve bir iktidar aracı olarak

hükümetin de bu işte bir payının olması gerektiği vurgulanmaktadır. Paragrafin son cümlesinde ise hükümetin asgari ücret zammı ile ilgili gelen mali yükü karşılamak için çalıştığı aktarılmaktadır.

Bir anlamı belirleyen en önemli unsur, söylem içinde bir iktidar ilişkisinin var olduğunu gösteren çatışmalar ve karşıtlıklardır. Bir iktidar ilişkisi taraflar, kendi anlamlarını üretirken, öncelikle dışlandığı, reddettiği konu, kolay veya kişiyi olumsuz konumda konumlandırarak kendini buna göre inşa eder. Ötekini konumlandırma bir nevi kendini konumlandırmadır, eğer ötekini kötü olarak inşa ediyorsan karşısında da iyi olarak biz vardır. Popülist bir söylem olan “biz ve onlar” ikileminin kurulması aslında iyi ve kötü ikileminin kurulmasıdır. Söz konusu ikilik, habere dönüştürülen sorunu veya konuya ilişkin uzlaşımsal ve söylemsel bir kapanma içinde üretilir. Gerçekliğin ne olduğuna ilişkin olarak sağlanan bu kanı birliği, iyi/ kötü arasındaki ikilemin hangi adlandırmalar etrafında döneceğini belirler (Dursun, 2014: 267).

İktidar konumundaki hükümetin temsilcisi Bakan, işverenleri ikiye ayırmıştır. Hükümetin asgari ücret görüşmeleri sonucunda çıkan ekonomik yükü üstlenmesini istemeyen ve “böyle bir teklifi” olmayanlar ile “işverenin maliyetini” karşılamasını isteyen bir kesim. Bakan hem asgari ücret sonucu işveren üzerinde oluşan maliyetle ilgili kimsenin iktidardan bir şey istemediğini, teklif bile etmediğini söylerken, aynı zamanda bir kesiminde iktidardan ekonomik destek beklediğini dile getirmiştir. Ekonomik yardım isteyenlerin belirtildiği söylemde edilgen bir dil kullanılmıştır ve bu eylemi kimin yaptığı açık bir şekilde verilmemiştir.

“Bu konudaki önergeyi dün gece 01.00’de TBMM’ye getirdiklerini belirten Soylu şöyle devam etti: “**Gerek CHP, gerek MHP, gerek HDP** temsilcileriyle bir danışma kurulu toplantısı yapıldı. 3 siyasi partide bizim dışımızda makul karşıladı. Bin 647 TL olan brüt asgari ücretten geri adım söz konusu değil. İşçimizin bir kaybı yok. Bunun için küçük orta boy işyerlerinin desteklenmeleri söz konusu. Bunu makul karşıladılar. **Destekleyebileceklerini** ifade ettiler. **CHP ve MHP Kurulu** sözlerini tuttu. Ancak **HDP** içerde söylediğinin dışarda tersini yaparak **sorumsuzluğun**

altına imza attı. Fakat şu saatlerde TBMM'ye sunuyoruz demektir. **Siyasetin karşı karşıya kaldığı durum üzücüdür. Aldığı oyun ne anlama geldiğini bilmeyen bir cehalet topluluğu zihninde tamamlayamamış insanlar her haliyle de yaşam anlayışını kendi bütün davranışlarına aksettirenler bütün memleketimizin beklenti içinde olduğu meselede sorumsuzluk içindedir.**" (Sözcü, 30.12.2015-2; Yeni Şafak, 30.12.2015-2; Milliyet, 30.12.2015).

“Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun bugün, 2016 yılında geçerli olacak asgari ücreti açıklamak üzere saat 15.00'te toplanacağını bildiren **Soylu, CHP ve MHP grubuna teşekkür ederek HDP'ye rağmen hayırlı haberleri vatandaşlara vereceklerini vurguladı**" (Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Bakan'ın söylemleri aracılığıyla inşa edilen iktidar söyleminde, kendini olumlu sunma ötekini olumsuz sunma yöntemi kullanılmaktadır. Bakan'ın açıklamalarına göre işi yapan ve yapıcı konumda olan taraf kendileri yani iktidardır, ötekiler ise bunun karşısındadır. Bakan bu konuşmasında CHP ve MHP'yi karşı tarafta konumlamazken HDP'yi karşı tarafta konulamıştır. Bakan'ın açıklamalarına göre hükümetin gerçekleştirmek istediği olumlu eylemde HDP karşı taraftadır, sorumsuzluk içerisinde bunu istememektedir. Haber sitesi iktidar karşıtı ve iktidar için tehlike oluşturabilecek parti konumundaki HDP'ye yönelik eleştirileri olduğu gibi aktarmıştır. İktidarın karşı olduğu ve sevmediği toplulukları, grupları, kişileri iktidarın bir ideolojik aygıtı olan kitle iletişim araçları da sevmez.

İktidar konumundaki Bakan muhalefeti iyi ve kötü olarak parçalamıştır. İyi taraf olarak ana muhalefet partisi CHP ile meclisteki diğer muhalefet partisi MHP'yi kullanılmıştır, kötü taraf olarak da meclisteki bir diğer muhalefet partisi HDP kullanılmıştır. İktidarlar kendilerini sembolik olarak inşa ederken, rakipleri olan toplulukları, siyasi oluşumları, grupları parçalayarak onları pasifize ederler ve daha güçsüz bir öteki yaratırlar (Thompson, 2013: 83). İktidar muhalefeti parçalama kartını daha keskin bir muhalefet yapan HDP'den yana kullanmıştır ve söz konusu partiyi diğerlerinden ayırmıştır.

3.2.2.4.2. Ötekinin Sansürlenmesi

“**Bir not olarak şunu belirtmek istiyoruz.** 1 Mayıs 2015'te yapılan değişikliğe göre 3. çocuk için verilen AGİ oranı %5'ten oran %10'a çıkmıştı. O yüzden eşi çalışmayan 3 çocuklu birisi tavan %85'e ulaşıyor. **Diğer medya organlarında yer alan veriler bu nedenle yanlıştır.**” (Milliyet, 04.01.2016).

Kendini iktidar olarak sunan internet sitesi ve uzmanlar aynı zamanda kendi yaptıkları açıklamaları olumlamakta diğer medya organlarında verilen verileri ise olumsuzlamaktadır. Bu yolla iktidar kendi aktardığı bilgilerin güvenilir olduğu ve inanılması gerektiğini telkin ederken aynı zamanda iktidarın dışındaki diğer yayın organlarına itimat edilmemesi hususunda okuyucularını uyarmaktadır. Kendini bir otorite ve iktidar olarak sunan haber sitesi, öteki haber sitelerine itibar edilmemesi gerektiğini dile getirmektedir. “Diğer medya organları” itibar edilmemesi gereken kurumlar olarak kurgulanmakta ve bu yolla haber sitesi kendini olumlu ötekileri olumsuz olarak betimlemektedir.

İktidarlar kendi güçlerini kabul ettirmek ve devam ettirmek için düşmanlar üretirler yani insanlara, ona karşı çarpışacak cesareti verecek kadar ciddi olan ama korkuyu her şeyin üstüne çıkaracak kadar da yıldırıcı ve vaz geçirci olmayan düşmanlar üretirler. Bu düşmanlar aracılığıyla kendi iktidarlarını güçlendirirler (Russell, 1990: 28). Kitle iletişim araçlarında ötekinin sansürlenmesi, zıtlıklar kurularak gerçekleştirilir. Toplumsal uzamı basitleştiren düşmanlar ve dostlar ayrımı, popüler bir ötekinin yaratılması ve zıtlık stratejisine denk gelir. Egemen ideoloji tarafından hâkim kılınan kurgulanmış gerçekliğe ve normlara karşı ötekinin kurgulanmış gerçekliği ve normları vardır. Ötekinin gerçekliği kötü iken egemenin gerçekliği iyidir, ikilik bu zıtlık üzerine kurulur (Dursun, 2004b: 192).

DİSK Ege Bölge Temsilcisi Memiş Sarı: “**Yalan siyaseti istemiyoruz. Seçim meydanlarında asgari ücret net bin 300 dediler. Asgari ücret net bin 177 liradır.**” (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi 06.01.2016 tarihinde şematik yapıda da belirtildiği gibi haberin kurgusunu DİSK temsilcisi Memiş Sarı üzerinden yapmıştır. Sarı'nın

söylemi sürekli olarak bir karşıtlık ve dışlama üzerine kurulmuştur. Haberde öteki olarak iktidar betimlenmiş fakat bütün eylemlerde aktif rol alıcı olarak iktidar betimlendiği için aynı zamanda Sarı iktidarı da inşa etmiştir. “Yalan siyaset” ve seçim meydanlarında söylenenin tam aksinin gerçekleştirilmiş olduğu söylemiyle, Sarı dolaylı yoldan AKP’yi suçlamaktadır. Haberin içerisinde Memiş Sarı’nın açıklamalarıyla düzdeğişmece (metonomi) yapılmıştır ve bütün olumsuzluklarla AKP bütünleştirilmiştir. Yalan, sözünü tutmama= AKP gibi bir metonomi kurulmuştur.

“NTV'nin haberine göre, önergeyle 2016'da sağlanacak aylık 110 liralık destek, 100 liraya düşürüldü. İşverenin asgari ücret artışından kaynaklı aylık 274 liralık ek maliyetinin devlet tarafından karşılanan oranı, yüzde 40'dan yüzde 36'ya **düştü**” (Yeni Şafak, 08.01.2016).

Yeni Şafak haber sitesi olumlu olarak sunduğu fakat içerisinde olumsuz bir durumun, bilginin olduğu haberin, olumsuz kısmını bir başka (rakip) yayın kuruluşuna dayandırmaktadır. Olumsuz bilgi NTV tarafından verilirken olumlu bilgiler Yeni Şafak tarafından verilmektedir. Haberin söyleminde kötü olarak rakip bir başka yayın kuruluşu seçilmiştir ve kötü haberi vermek ona düşmüştür.

“1300 liralık yeni asgari ücretle asgari ücretle birlikte, 2008’den sonra fiş toplanarak alınabilen vergi iadesinin yerini alan “Asgari Geçim İndirimi’nin (AGİ) ücretin içinde mi dışında mı” olduğu tartışılırken aslında tüm çalışanlar için devlet bütçesinden verilen AGİ’yi işverenden almanın zorlaştığı, bu nedenle açılmış çok sayıda dava bulunduğu ortaya çıktı (Cumhuriyet, 08.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi asgari geçim indirimi üzerine kurguladığı haberde, başlığıyla, haber girişiyile, alt başlıklarıyla ve haberdeki genel retorik ile işveren ve hükümet üzerindeki olumsuz kurgusuna devam etmektedir. Çalışanların asgari geçim indirimini almakta zorluk çektiklerini dile getiren haber sitesi, bu durumun çözülmesi içinde yasal yollara başvurulması gerektiğini dile getirmektedir. Haber söylemindeki “aslında” vurgusu olumlu olarak kurgulanan ilk cümleden, olumsuza doğru bir

anlamsal akışın başlangıç kelimesidir. Haber sitesi AGİ üzerinden olumlu, olumsuz ikilemini yeniden kurmaktadır. Bir tarafta asgari ücret görüşmeleri sonucu ortaya çıkan 1.300 liralık olumlu kurgu varken bir tarafta da “aslında” ile başlayan ve AGİ’nin alınmasının zorlaştığı, çözümün hukuksal yollarda olduğunu kurgulayan olumsuz bir cümle yapısı vardır. Haber sitesi bu haberinde hukuk ile birlikte çalışanlardan yana taraf alarak iyi tarafı temsil etmiştir, öteki tarafta da çalışanların AGİ’sini vermeyen işverenler ve bunu denetlemeyen hükümet vardır.

“Birleşik Kamu İş’in dört kişilik bir aile için oluşturduğu aylık gıda sepeti Aralık ayında bin 611 liraya doldu. Türkiye’nin Rusya’nın **savaş uçağını düşürmesiyle** birlikte iki ülke arasında yaşanan **krizin ardından yapılan “bu kriz sebze ve meyve fiyatlarını düşürecek söylemleri” boş çıktı**. Aralık ayında sebze ve meyve fiyatlarına bağlı olarak **gıda fiyatlarında ortalama yüzde 2,04 oranında artış yaşandı**. Dört kişilik bir aile için oluşturulan aylık gıda sepeti ise Aralık ayında **bin 611 liraya doldu**” (Sözcü, 27.12.2015).

Haber sitesi düşman olarak ekonomik alanlarda yapılan zamları dolaylı olarak da hükümeti almıştır. Rus uçağının düşürülmesi olumsuz durumunun, sebze, meyve fiyatlarını düşüreceğine dair olumlu bir durumun gerçekleşmediği tam tersine fiyatların yükseldiği belirtilmiştir. “Bu kriz sebze ve meyve fiyatlarını düşürecek söylemleri, boş çıktı” cümlesi söylem içerisinde olumsuz olarak kodlanan bir başka düşmana gönderme niteliğindedir. Söylem içerisinde nicel verilere başvurularak oluşan olumsuz durum daha net betimlenmiştir. Sözcü haber sitesi, olumsuz olarak betimlediği ekonomik durum ile dolaylı olarak kötü yönetime seslenmiştir.

“Türkiye ile Rusya arasında **yaşanan krizden sonra, Rusya’nın Türkiye’den yaptığı ithalatın azaltması kamuoyuna “müjde olarak” sunulmuş ve bu durumun yurt içinde sebze ve meyve fiyatlarını düşürdüğü ileri sürülmüştü**. Birleşik Kamu-İş’in yaptığı araştırma yapılan **“propagandanın doğru olmadığını” ortaya koydu**” (Sözcü, 27.12.2015).

Rusya ile yaşanan “kriz”den tekrardan bahsedilen haber söyleminde, hükümete yakın yayın kuruluşlarının ve kişilerin bu durumu olumlu olarak lanse etmesine rağmen aslında bunun tam tersinin gerçekleştiğini aktaran bilgiler mevcuttur. “Müjde olarak” lanse edilen durumun tam tersi olarak bir doğru olmayan bir propaganda olduğunu dile getiren haber söylemi, karşı propaganda (Severin ve Tankard, 1994: 305) yöntemini kullanmıştır. Haber söyleminin içerisinde yalan söyleyen ve yalan propaganda yapan bir öteki düşman mevcuttur. Haberin söylemi Thompson’un ideoloji kiplerinden Parçalama/Ötekinin Sansürlenmesi yöntemine girmektedir, haber içerisinde hayat pahalılığına neden olan ve bunun tam tersi olarak “propaganda” yapan hükümet düşman olarak lanse edilmiştir.

“Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılan genel tebliğe göre, asgari geçim indiriminin işçilere ödenmemesi, mükellefler adına mahsup edilmemesi gereken indirim olarak kabul edileceğinden, re'sen ya da ikmalen tarhiyat yapılarak işverene vergi ziyan cezası da kesiliyor.

Şayet işveren tarafından asgari geçim indirimi uygulanmaz ve çalışana ödenmezse işveren hem İş Kanunu hem de Vergi Usul Kanunu açısından suç işlemiş sayılmakta. Bu durumda işverene İş Kanunu uyarınca işçi başına 161 TL idari para cezası kesiliyor” (Milliyet, 04.01.2016).

Haberde aktörler iktidarı temsilen Çalışma Bakanı, Maliye Bakanlığı, işveren şeklindedir. Çalışma Bakan’ı asgari ücreti açıklayan ve haber hikâyesini başlatan kişi olarak sunulmaktadır. Aynı şekilde Maliye Bakanlığı da gerçekleştirilen asgari ücret zammının doğru şekilde ilerlemesi için bir otorite şeklinde sunulmaktadır. Son olarak da asgari geçim indirimini ödememe gibi bir ihtimali olan işverenler işçi karşısında bir otorite ve iktidar olarak sunulmaktadır.

Egemen ideolojinin iktidarını inşa etmesinin bir başka yolu da, ötekileri kanun ve yasa yoluyla ya da başka yöntemlerle tehdit etmesinden geçer. Söylem içerisinde iktidar olarak maliye bakanlığı ve dolaylı olarak kanunlar, yasalar gösterilmiştir. Ayrıca söylem içerisinde işverenler ikiye bölünmüştür, iktidarın isteği

doğrultusunda ödeme yapan iyiler ile ödemeyi yapmayan kötüler olarak. Egemen ideolojilerin ve iktidarların en önemli kozları yasal ya da yasal olmayan yollarla yaptırım yapma güçleridir, haberin söyleminde de bu açık bir şekilli görülmektedir.

“...hem asgari ücretlilerin, hem de diğer ücretlilerin bordrolarında Ocak 2016 itibarıyla 123 lira ile 209 lira arasında değişen aylık AGİ'nin ayrı gösterilip, **çalışanlara da ödenmesi gerekiyor. Bunu yapmayan işverenler daha sonra yargı kararlarıyla faiziyle ödemek zorunda kalıyor**” (Cumhuriyet, 08.01.2016).

Cumhuriyet haber sitesi AGİ'nin ödenmemesi durumunda hukuksal yaptırımlardan bahsetmektedir. Genel ideolojiler içerisinde hukuk hem bir düzen kaynağı hem de bir yaptırım kaynağıdır. Asgari ücret görüşmeleri ve sonuçları ile ilgili yapılan haberlerde birincil tehdit unsuru olarak hukuk kullanılmıştır. Kanunen verilen hakların korunmaması ve ihlal edilmesi durumunda hukuki olarak yapılacak cezai işlemler, kitle iletişim araçlarında sıkça yer almaktadır. Sadece asgari ücret görüşmeleriyle ilgili değil birçok hak ihlali durumunda kitle iletişim araçları başvurulacak mecra olarak hukuku göstermektedir. Hukukun meşru ve kabul edilen bir yaptırım kaynağı olması, yaşam dünyasının ve toplumsal düzenin algılanışıyla ilgili bir konudur. Özellikle modern devletin ideolojik olarak inşasında başat rol oynayan hukuk sistemi, günümüz insanı için yaptırım gücü doğal olarak karşılanmaktadır. Bu durum ayrıca ideolojinin Şeyleştirme/Doğallaştırma kipine girmektedir, çoğunlukla kitle iletişim araçları sorunun çözülmesi için hukuk yolunu gösterir, aksi bir durumdan bahsetmezler (zor kullanarak alma, çalmak, hukuk dışı tehdit vb).

“Yaklaşık 8.5 milyon işçinin geçim ücreti olan asgari ücret 2016 için **beklenildiği gibi net bin 300 lira oldu. Yeni asgari ücret açlık sınırının da, TÜİK'in verdiği rakamın da altında kaldı. Yükün paylaşılmasını isteyen işverenler ise istediklerini aldı. Devlet işçi başına işverenlere 110 lira destek verecek. Devletin kesesinden işverenlere destek için toplam 9.7 milyar lira çıkacak.**” (Cumhuriyet, 30.12.2015).

Cumhuriyet haber sitesi öteki olarak hükümeti ve hükümetin destek sağladığı patronları göstermiştir. “Beklendiği gibi” sözdeyişiyle de bu asgari ücret zammının zaten beklendiğini ve olağan olduğu dile getirilmektedir. Yeni Şafak haber sitesinin müjde, sürpriz, olarak sunduğu asgari ücret zammı Cumhuriyet haber sitesinde beklenen bir durum olarak sunulmaktadır. İki farklı yayın kuruluşunun aynı olaya bakış açısının nasıl değiştiğine örnek oluşturacak bu söylem dili ile farklı ideolojilerdeki yayın kuruluşlarının olayları nasıl yansıttı gözlemlenmektedir. Haber sitesi asgari ücretin açlık sınırının altında olduğu söylemi haber içerisinde yer almıştır. “Yükün paylaşılmasını isteyen işverenler ise istediklerini aldı” asgari ücret görüşmelerinden karlı çıkan tarafın işçiler değil patronlar olduğu vurgulanmaktadır. Hükümetin işçilerden değil patronlardan yana olduğuna yönelik söylem oluşturulmuştur ve haberin içeriği buna göre inşa edilmiştir. “Devletin kesesinden işverenlere destek için toplam 9.7 milyar lira çıkacak” cümlesiyle devletin çalışanlara vermesi gereken parayı patronlara verdiğine dair bir söylem oluşturulmuştur.

“Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı ve Kayseri Milletvekili Taner Yıldız: “Takıntılarla uğraşmayacağız. **Önümüze çıkan engelleri tek tek aşacağız.** Genel Başkanımız bildiğiniz gibi meclisteki diğer siyasi partilerle bir görüşme yapacaktı ancak bir siyasi parti bunun için 'kaçak çay içip giderler' dedi. Bu şekilde üslup kullandılar. Biz yolumuza devam ederiz. Bizler Türkiye'nin büyümesine katkı koymaya devam edeceğiz. **Bir kısım zorlukları aşmış olan ülkemiz bu zorlukları da inşallah aşacaktır. Bugünkü olanlar HDP'ye oy veren bir kısım vatandaşlarımızda dahil şuan ki durumdan memnun değil. Bu ülke şehit kanlarıyla beraber bugünlere geldi. Biz bunun bir karış dahi hiçbirini feda etmeyiz. AK Parti seçimden önce verdiği bütün vaatlerin bir taahhütname olduğunu ve bunları birbir yerine getirdiğimizi söylemek isterim”** ifadelerini kullandı.” (Yeni Şafak, 26.12.2015).

Yeni Şafak haber sitesi iktidar konumundaki Bakanların eski Bakanların söylemlerini tırnak içerisinde olduğu gibi aktararak iktidar inşa etme işlevini sürdürmektedir. Haber sitesi Eski Bakan Taner Yıldız'ın söylemlerini olduğu gibi

aktarmıştır. Eski Bakan, öteki olarak HDP'yi görmektedir ve HDP'nin faaliyetleri ile söylemlerini eleştirmektedir. Eski Bakan, “kötü bir düşman” inşa ederek, kötü düşmanlara ve bu düşmanların bütün kötülüklerine rağmen ayakta olduklarını vurgulamaktadır. Kötülüğe karşı iyiyi koruyan iktidar imajı oluşturulmaktadır. Asgari ücret görüşmeleri ile ilgili olan haberde, haber sitesi farklı konularla ilgili söylemleri de sütunlarına taşımaktadır. Haberin oluşturulmasında ve söylemin kodlanmasında, haber sitelerinin ideolojisi etkin olmaktadır. Yeni Şafak haber sitesi de hükümetin herhangi bir üyesinin herhangi bir konudaki açıklamalarını haberleştirmektedir.

3.2.2.5.Şeyleştirme

3.2.2.5.1. Doğallaştırma

“**Bakan Soylu'dan** asgari ücret açıklaması”

“**Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı** Süleyman Soylu...”

İktidarın temsilcisi olan Bakan'ın incelenen bütün haberlerde asgari ücret görüşmelerinde baş aktör olarak sunulması, kitle iletişim araçlarında ve toplumda Bakan'ın doğal iktidar olarak kabullenmesinden kaynaklanmaktadır. Farklı dönemlerde farklı toplumlarda bu konunun belirlenmesinde farklı aktörler yer alabilmektedir, örneğin şu anda A.B.D'de asgari ücreti kongre belirlemekte fakat eyaletlere göre bu değiştirilebilmektedir, aynı şekilde İngiltere'de asgari ücreti iş dünyası, işçi sendikaları ve akademisyenler belirlemektedir. Ayrıca İsveç, Norveç, Danimarka, İzlanda, İsviçre, Finlandiya, Avusturya ve daha birçok ülkede asgari ücretler sektörel bazda ve “Toplu Sözleşme” usullerine göre belirlenmektedir. (businessht.com.tr; ecotripsos.com 06.02.2016). Görüldüğü gibi asgari ücretin belirlenmesinde her yerde hükümet söz sahibi değildir, fakat belirli bir ideolojinin çerçevesinde hayatı anlamlandıran bireyler, toplumsal olarak üretilen gerçekleri kati, değişmez, olağan ve doğal gerçekler olarak kabul ederler. Türkiye'de iktidarın temsilcisi olan hükümetin asgari ücret görüşmelerinde ve sonuçlarında tek söz sahibi ve muktedir olarak betimlenmesi bundadır. Tarihsel süreç tarafından kodlanmış

gerçeklerin, bireyler tarafından her daim olması gerekenler olarak algılanması, bireyin yaşam dünyasını belirli ideolojilerin penceresinden algıladığının kanıtıdır.

Doğallaştırmada kullanılan yöntemlerden biri kapama ve eksiltmedir, kişilerin toplumsal olguları doğal olarak kabullenmesinden ortaya çıkan bu yöntem, egemen ideoloji tarafından oluşturulmuş düşünce yapılarının, kalıpların daha kolay kabullenilmesini sağlar. Kapama haber söyleminin belirli çerçevelerde ve ideolojik bakış açılarına göre söylemleştirilmesidir. Sorgulanması gereken öncüller yerleşik olgular olarak kabul edilir, inşa edilen haber örgüsü de bu öncül kabulleri kullanarak egemen ideolojiyi yeniden üretir. Şeyler, durumlar ve olaylar ile anlamları arasında özdeşlik ilişkileri kurarak anlamlar sabitlenir bu sabitlenme, doğallaştırılmış bir söylemdir (Hall akt. Yeğen, 2004: 77).

“Söylem içinde anlam üzerinde egemenlik kurmak için girişilen mücadelenin uygun etkisi ya da sonucu, ideolojik göstergeye sınıflarüstü, edebi bir karakter vermek, içinde ortaya çıkan toplumsal değer yargıları arasındaki mücadeleyi söndürmek ya da derine çekmek, göstergeyi tek vurgulu hale getirmektir” (Hall akt. Özer, 2011a: 45).

DİSK Ege Bölge Temsilcisi Memiş Sarı: **“DİSK ücret sendikacılığı değil toplumsal muhalefet de yapıyor.”** (Cumhuriyet, 06.01.2016).

Sarı, açıklamalarıyla DİSK’in aslında nasıl bir görevi olduğunu dile getirmekte ve kendisini “toplumsal muhalefet” yapan bir sendika olarak tanımlamadır. Sarı, olumlu imaj aktarımı gerçekleştirerek, DİSK’i konumlandırmaktadır. Toplumsal ve tarihsel açıdan oluşturulmuş bir kavram, kurum, edebi ve doğal bir durummuş gibi sunulabilmektedir. Nitekim DİSK’in böyle bir yapıda olduğunu savunan Sarı, DİSK’e toplumsal muhalefet rolü biçmiştir. Özellikle sanayi devriminden sonra ortaya çıkan işçi kavramı ve onun bir uzantısı olan işçi sendikası kavramı, ebedi bir toplumsal muhalefete olarak gösterilmiştir. Ayrıca DİSK= toplumsal muhalefet düzdeğişmecesi (metonomi) uygulanarak DİSK’e olumlu bir bakış sağlanmıştır.

3.2.2.5.2. Edebileştirme

3.2.2.5.3. Adlandırma-Edilgenleştirme

Soylu, "**Biz seçimlerden önce** emeklilerin maaşlarına ayda 100 lira, yıl boyunca da toplam bin 200 lira katkı koyacağımızı **belirtmiştik**. Bunun sadece sosyal güvenlik sistemine maliyeti 10,5 milyar lira. **Biz** bu parayı Maliye'den ya da Hazine'den **almıyoruz**. Bu parayı, topladığımız primlerden ortaya koymakla **mükellefiz**" diye konuştu (Milliyet, 29.12.2015).

Soylu, haberin da açık şekilde “Biz” kelimesi ile kendini ve hükümeti etkin aktör rolüne koymaktadır. Ayrıca “Biz bu parayı Maliye'den ya da Hazine'den almıyoruz” cümlesiyle, hükümetin işin kolayına kaçmadığı, tam tersi daha ağır bir sorumluluk üstlendiği aktarılmaktadır. “Mükellefiz (yükümlü) fiiliyle, bakan bu yaptıkları zanda yine kendilerinin sorumlu aktör olduğunu vurgulamaktadır. İktidar konumundaki kurumların, grupların, kişilerin konuşmaları ve düşünceleri aktarılırken etken fiil cümleleri kullanılmaktadır, bunun aksine iktidarda olmayanlar için daha çok edilgen fiiller tercih edilmektedir. Ayrıca iktidar konumundaki Bakan'ın, yapılan eylemler için sürekli olarak kendilerini fail gösterdiği görülmektedir. İktidarın, geçmişten (seçimlerden önce) günümüze yapılan bütün eylemlerde etkin aktör olarak sunulması, var olan tahakküm ilişkilerinin doğallaşmasına bir örnektir.

“Bu konuyu **Maliye Bakanımız** ile **konuştuk**. Önümüzdeki günlerde tekrar değerlendireceğiz. Konuyu **Sayın Başbakanımıza** da **aksettireceğiz**” (Milliyet, 29.12.2015).

Aynı haberde Soylu'nun aktarılan konuşmalarında yine belirli aktörlere atıflar göze çarpmaktadır. “Maliye Bakanımız” ve “Sayın Başbakanımıza” göndermeleri hükümette görev alan ve etkin konumda olan kişilere atıfta bulunmaktadır. Hem Maliye Bakanı, hem de Başbakan, iktidarın temsilcisi olarak etkin olarak kodlanmıştır. Ayrıca Maliye Bakanı ve Başbakan birer ulusal birlik simgesidir ve bu söylemde ideolojik olarak Birleştirme/Bütünün Simgeleştirilmesi yöntemi kullanılmıştır. Ulusal simgelere atıfta bulunularak kolektif bir zihine ve kimliğe atıfta bulunulmuştur.

“**Biz** burada üretimin, istihdamın artmasını ifade eden bir anlayışı ortaya koymak **istiyoruz.**” (Cumhuriyet, 29.12.2015).

Bakan, otorite olarak kendisine ve üyesi olduğu hükümete atıfta bulunmaktadır ve işi gerçekleştiren otoritenin kendileri olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca otorite olumlu (üretim, istihdam, artma, anlayış) kelimelerle birlikte kullanılmıştır ve bir nevi olumlu imaj aktarımı gerçekleştirilmiştir. İktidar, olumlu eylemlerde kendini etken fail olarak betimlemektedir.

Bakan Soylu: “Elbette 1000 ila 1300 lira arasında netin de **işveren** açısından vergiler ve SSK açısından da bir maliyeti olduğu **açıktır**. Rekabet gücünün korunmasının teminen yüzde 30'luk artış altında iş piyasadaki ve dış piyasadaki rekabet gücünün kaybolmaması defalarca **söylendi**. 2015 ve 2019 arasında büyümeyi kendine önemli **hükümet** için elbette mümkün değildi bunu **göz ardı etmek**. Bu değerlendirmeleri yukarıdan aşağıya **yaptık.**” (Cumhuriyet, 29.12.2015).

Bakanın açıklamalarında iktidarın geçtiği cümlelerin fiilleri etkin olarak kullanılmıştır bunun tersi olarak işverenlerin geçtiği cümlede ise “söylendi” edilgen bir fiil kullanılmıştır. İktidarlar kendilerini tarif ederken etkin ve olarak dışa vururlar, bunun tersi olarak ötekileri edilgen bir şekilde betimlerler. “Rekabet gücünün kaybolmaması defalarca söylendi” söyleminde bunu kimin söylediği belli değildir, aslında bunu söyleyen anlamın içerisinde gizlidir ve bu fail işverenlerdir. Fakat görüldüğü gibi işverenlerin asgari ücret ile ilgili olumsuz söylemi edilgen kılınmış ve özneler gizlenmiştir. Tam tersi olarak iktidarın bulunduğu cümleler aktif olarak yapılmıştır, “açıktır, göz ardı etmek, yaptık” gibi eylem cümleleri.

“**Davutoğlu**, sosyal medya hesabından yaptığı açıklamada “1 Ocak itibarıyla asgari ücret 1300 TL **olacak**. Söz **verdik**. **Yapıyoruz**. Milletimize **hayırlı olsun**” dedi.” (Sözcü, 30.12.2015-1).

Haber sitesi, Bakan ile Başbakan'ı ana otorite unsuru olarak sunmaktadır ve onların açıklamalarına yer vermektedir. Haberin içerisinde, diğer paydaşların asgari ücrete ilgin düşüncelerine yer verilmemekte ve sadece otoritenin söylemleri

aktarılmaktadır. Ne Türk-İş'in ne de Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun (TİSK) durumuyla ilgili açıklamalarına yer verilmektedir. İktidar konumundaki Başbakan'ın cümleleri etkin eylem fiilleri ile sonlandırılmıştır. Ayrıca Başbakan'ın açıklamasında “milletimize” söylemiyle, yapılan zammın toplumdaki herkes için olumlu olduğuna dair bir çağrışım uyandırmıştır. İktidarın yaptığı bütün eylemleri halk için, ötekiler için yaptığına dair genel söyleme bir katkı sunan bu cümle, iktidarın var olan durumu şeyleştirmesine ve kendi lehine çevirmesine bir örnektir.

“Bunun üzerine **hükümet** olarak bir çalışma ortaya **koyduk**. **Sayın Başbakanımızın** talimatları ile birlikte bir taraftan **maliye bakanlığımız**, **ekonomi ile ilgili bakanlarımız** ile birlikte bu değerlendirmeleri yukarıdan aşağıya **yaptık**.” (Sözcü, 30.12.2015-1).

Bakan'ın açıklamalarından da açık bir şekilde anlaşılacağı gibi eylemi gerçekleştiren otoritenin, hükümet, Başbakan, maliye Bakanı, ekonomi ile ilgili Bakanlar olduğu görülmektedir. İktidar olumlu yönde gerçekleştirilen her eylemde baş fail olarak sunulmaktadır. Bu yöntem ile iktidarın söylem üzerinden olumlu inşası gerçekleştirilmekte ve iktidarın tek başına eyleyici olduğu kanısı toplumsal bilince yerleştirilmektedir.

“**Bakan Süleyman Soylu**, HAK-İŞ genel merkezini ziyaret etti. **Soylu** burada yaptığı konuşmada Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun **Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun talimatı üzerine** bugün saat 15.00'te açıklanacağını **bildirdi**.” (Sözcü, 30.12.2015-2; Yeni Şafak, 30.12.2015-2).

Bakan Süleyman Soylu: “Dün akşam **Sayın Başbakanımızla yapmış olduğumuz görüşmeler çerçevesinde...**” (Sözcü, 30.12.2015-2).

İkinci paragrafın ilk cümlesinde olayla ilgili otoritenin kim olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Başbakan Ahmet Davutoğlu talimatı veren ve olayın gerçekleşmesini sağlayan iktidar konumundadır. Ayrıca alınan kararların Başbakan ile birlikte alındığı belirtilmektedir. Sözcü haber sitesi de iktidarı ana aktör ve eyleyici olarak betimlemektedir. Hem haberi kurgulayan haber kaynağı hem de

haberde bir söylemci olan Bakan, belirli otoritelere, iktidarlara atıfta bulunmuştur. Söylem içerisinde Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun karar verici mekanizma olarak sunulması tipik olarak iktidarın kendini muktedir ilan etmesidir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada, elde edilen bulgular, bilginin, ideoloji ile ideolojinin ise medya ve söylem ile ilintili olduğunu göstermektedir. Medyanın ideolojik bakışının söyleme yansıdığı, iktidarın ideolojisinin söylemde farklılaşmaya neden olduğu görülmektedir. Ayrıca söylemin şekillenmesinde iktidarın belirleyici unsur olduğu, bilginin üretimi, dağıtımı ve denetlenmesi yolu ile medyanın iktidara bakışının söyleme yansıdığı saptanmıştır. Günümüzde bilgi üretimini ve yayılmasını sağlayan araçların fazla olması ve bu araçlara erişimin hızlanması, aynı zamanda içeriğin sıradanlaşmasına da neden olmuştur. Sıradanlaşan ve olağanlaşan bilginin özne üzerindeki etkisi tartışmalı olsa da yaratılan simülasyonun gerçek ile ayrımı güçleşmiştir. Her koşulda özne üzerinde gerçekliğin inşasına yönelik adımlar çeşitli yollarla iktidarın sahipleri ve onların gücünü yaygınlaştırmayı amaçlayan medya tarafından atılmaya devam etmektedir. Medyanın asgari ücret gibi bilgi vermeye yönelik yaklaşımı gerektiren bir konuda bile haberi sunarken çerçeveleme, görsel kullanma, meşrulaştırma, standartlaştırma ve ayırıştırma gibi yollarla siyasi iktidarı sunmaya yönelik söylem biçimlerine başvurduğu görülmektedir. Her bir gazetenin kendi siyasi bakış açısına göre bu yöntemleri kullanımlarında farklılıklar olduğu bulunmuştur. Medyanın bu söylem biçimi ile egemen ideolojinin çerçevesinde gerçekliği yeniden üretmeye çalıştığı saptanmıştır.

Çalışmada ideolojinin ve iktidarın asgari ücret görüşmelerinin sunumundaki kurgulamayı haber siteleri, manipüle ederek aktardıkları gözlenmiştir. Manipülasyonu gerçekleştirirken temel ideolojilerden ve iktidar mitlerinden faydalanan medya kuruluşları, kendi görüş açlarına göre haberin içeriğini kodlamıştır. Özellikle siyasi iktidara yakın bir duruş gösterdikleri saptanan Milliyet ve Yeni Asgari ücret görüşmelerinde medya kuruluşlarının olayı kendi açlarına göre gördükleri ve Yeni Şafak gazeteleri, iktidarı meşrulaştıran bir kurgu ile söylemi yansıttıkları açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Gerek gösterilen kaynaklar gerekse de yapılan alıntılar ile bu iki medya kuruluşunun kendi ideolojisini yansıttığı görülmektedir. Hükümete muhalif bir söylemi benimseyen Cumhuriyet ve Sözcü haber siteleri de kendilerine tanımlandığı ölçüde eleştirel gibi durmalarına rağmen alıntılarla, kullandığı görsellerle ve söylemleriyle siyasi iktidarı örtük biçimde

üretmekte ve sunmaktadır. Buna göre asgari ücret haberleri, iktidar konumundaki hükümetin, grupların, kişilerin medyadaki sunumu hükümete yakın olan haber siteleri tarafından aleni biçimde; eleştirel söylem biçimini benimseyen diğer iki haber sitesi tarafından ise örtülü olarak da olsa egemen sınıfın lehine gerçekleşmektedir. Haberin içerisinde, yayın kuruluşları iktidarın söylemlerini doğrudan ya da dolaylı olarak sütunlarına taşıyarak, iktidarın bir aktarıcısı konumunu üstlenmişler ve iktidarın olağanlaşmasına da neden olmuşlardır. Bu biçim, Chomsky'nin eleştirel medyanın da muhalefet etmesinin bile iktidar tarafından kendine tanımlanan sınırlar içinde kalacağı görüşünü akla getirmektedir. Asgari ücret artışının işveren olarak tarafı olan; aynı zamanda da bir ideolojinin aktarıcısı rolünü üstlenen medyanın iktidarın meşru ve hegemonik alımlanmasını amaçlayan sunum biçimi küçük farklılıklara rağmen (örtülü – aleni) amaçsal açıdan benzerdir.

Başlangıçta esas olarak benimsenen Van Dijk'ın yöntemi ve sonrasında Thompson'ın yöntemi ile geliştirilen söylemin eleştirel olarak analizi çerçevesinde örneklem kapsamındaki haber sitelerinin çoğunlukla ussallaştırma yoluyla meşrulaştırma, standardize etme yoluyla birleştirme ve farklılaştırma yoluyla parçalama ideolojik kiplerini kullanarak gerçekliği inşa etme çabası içinde oldukları saptanmıştır. Yine ötekinin üretimi de sıkça kullanılmıştır. Ancak özellikle evrenselleştirme yoluyla meşru kılma, öyküleme yoluyla meşru kılma ve edebileştirme yöntemi ile şeyleştirme yönteminin anlamsal gerçeklik inşası için daha az kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna göre haber sitelerinin Türkiye'de çoğunlukla karşı tarafı niteleme, etiketleme ve öteki olarak gösterme yöntemine daha sık başvurduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Haberin sunumunda yapısal olarak gerçekliğin çoğunlukla başlıklarda inşa edilme çabası içinde olduğu görülmüştür. Özellikle manşet oluşturmada her iki grupta da belirgin biçimde iktidara atıf yolunun benimsendiği; muhalif sunumda ayrıca sendikaların kaynak olarak kullanıldıkları; muhalif medya olarak tanımlanan iki gazetede kaynak olarak kullanılan sendikaların genellikle sol eğilimli (özellikle DİSK) oldukları saptanmıştır. Sendikaların sunumunda genellikle uzun süredir asgari ücret artışına yönelik kendi çabalarına (sendikaların artış talepleri ve toplu

görüşmelere vurgu) yer verdikleri gözlenmiştir. Eleştirel medyanın sunumlarında artışın yeterli olmamasına rağmen önemli bir kazanım olduğuna da alt başlıklarda yer verildiği görülmektedir. İktidarı doğrudan kaynak olarak sunan Milliyet ve Yeni Şafak gazetelerinin sunumunda Bakan'ın kaynak olarak yer bulması ve söylemin doğrudan Bakan'a atıfla oluşturulması, gerçekliğin iktidar tarafından oluşturulduğunu göstermektedir.

Siyasi iktidara yakın bir söylem biçimini benimseyen haber siteleri, işçilerin hayat standardının yükseleceği ve sağladığı avantajlar yoluyla işgörenlerin gelişmiş ülkelerdeki haklarına kavuşacakları yönünde bir söylem biçimi benimsedikleri görülmüştür. Muhafif söylem üreten iki haber sitesinin ise söylemlerini ekonomik tabanlı olarak sundukları görülmüştür. Bu sunumda onlarında gelişmiş ülkelere öykünme yoluyla artışın daha fazla olması gerektiği gibi bir söylem biçimine yöneldikleri; bunu yaparken de uzman görüşlerine yer vererek söylemi meşrulaştırma yoluna gittikleri saptanmıştır. Eleştirel bir söylem biçiminin benimsendiği bu haber sitelerinde çoğunlukla sunum biçimi siyasi iktidarın işçi karşıtı olduğu; işverenlere yapılan zam oranından daha fazla destek verdiği gibi bir ifade biçimini kullandıkları görülmüştür. Görüşme sonrası on günlük sürede eleştiren bakışın işveren odaklı sunumu daha fazla gündeme getirilmektedir. Aslında artışın işverenleri belirli yüklerden ve ekonomik sorumluluklardan kurtarma amacı taşıdığına yönelik anlam inşası çabaları bu dönemde daha da yoğundur. Özellikle yapılan zamlar ve asgari ücret artışını aynı çerçeve içinde sunan haber söylemi; zam sonrası dönemde eleştirel medya olarak seçilen örneklem haber sitelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu söylem biçiminde en çok diğer ülkelerle kıyaslama yöntemine yer verildiği de saptanmıştır.

Eleştirel ya da iktidara yakınlık niteliği önemli olmaksızın her iki tarafın da farklı bakış açılarını, kişileri, grupları teke indirgeme yoluyla (tek tipleştirme) sunduğu belirlenmiştir. Örneklem dâhilindeki bütün haber siteleri, haberde öznelere tek bir kalıba sokarak sunmaktadır. Haber siteleri hem kendi yapısal sınırlılıklarından hem de ideolojik yapılarından dolayı, farklılıkları teke indirirler ve bu şekilde sunarlar. Bu teke indirme ve yeniden inşa süreci iktidarın çıkarına olacak şekilde kurgulanmaktadır. Kendisi dışındaki bütün kesimleri düşman ilan eden iktidarlar, bu

yolla tek hedef gösterebilmekte ve “şer odaklarının, şeytanların, kötülük merkezlerinin” bütün olumsuz özelliklerini bir potada eriterek sunabilmektedir. İdeolojiler aracılığıyla iktidarlar aynı zamanda kolektif bir bilinç oluşturabilmekte ve kendilerini bu bilincin bir parçası ve destekleyicisi olarak sunabilmektedir.

Haber siteleri muhalif ya da siyasi iktidara yakın olma özelliklerinden bağımsız olarak yapısal özellikler açısından benzerlikler göstermiştir. Gerçekliğin inşasında kullanılan bu yapısal özellikler (başlık biçimi, alt başlıklar yoluyla inşa, görsel kullanımı) bir bütünlük arz etmektedir. Asgari ücret görüşmelerine ve sonucuna bakışın ekonomik çerçeveye indirildiğinin en güzel kanıtı olan para fotoğrafları farklı haber sitelerinde farklı şekillerde sunulmuştur. Örneğin zam ile ilişkili haberlerde her iki grupta da kullanılan görsel paradır. Ancak farklı olarak egemen söyleme sahip medya (Yeni Şafak ve Milliyet), paranın arka yüzünü (çoğunlukla Yunus Emre görselinin bulunduğu 200 TL) kullandıkları; eleştirel haber sitelerinin (Cumhuriyet ve Sözcü) ise değişik paraların Atatürk görseli olan yüzünü kullandıkları görülmüştür. Yöntemleri aynı olmasına rağmen kullanılan görsel yoluyla çağrışım yapmayı amaçlayan bu farklılık, egemen iktidarın yapısal olarak sunumunda söylemsel bir ayrışmayı düşündürmektedir. Ayrıca görsellerde Çalışma Bakanı'nın görsel sunumunun görüşme öncesi ve sırasında daha fazla olduğu; her iki grup için de bu yöntem açısından benzerlikler bulunduğu görülmüştür. Haber sitelerinde kullanılan Bakan'a ait görsel öğelerin, savunulan ideolojiyi ve iktidarı destekleyecek nitelikte oldukları gözlemlenmiştir. Bakan'ın özellikle asgari ücret görüşmelerinin sonucunun açıklanması kısmında yakın çekim fotoğraflarının sunulması, iktidarın görsel olarak da inşa edildiğinin kanıtıdır.

Gerçekliğin anlamsal inşasındaki bir başka ideolojik kip şeyleştirmediir. İdeolojik kipleri içerisinde belki de en zor fark edilen ve en soyut kip şeyleşme kipidir, çünkü egemen ideolojinin içerisine yerleşmiş ve onunla bütünleşmiştir. Tahakküm ilişkileri doğal olarak sunulur ve somutlaştırılır, nitekim iktidar konumundaki hükümetin ya da Bakan'ın görüşmeler hakkında “doğal ve etkin bir aktör” olarak sunulması bunun bir göstergesidir. Tahakküm ilişkileri doğalmış gibi kodlanır ve söylem aracılığıyla bu hedef kitlelere ulaştırılır. Ya da sendika kendini

toplumsal muhalefetin ana aktörü olarak sunmaktadır. Bu tip kavramlar toplumsal bilinçte, medyanın da yardımıyla inşa edilmiştir ve kalıcı, edebi bir unsur gibi somutlaştırılmıştır. Kitle iletişim araçları gerçekliği inşa ederken kimi zaman özneyi silikleştirmekte kimi zamanda cümleleri edilgen yapılarla kurmaktadır. Çalışmada da iktidarın olumlu olduğu durumlarda cümlelerin etkin ve öznesi belli şekilde kodlandığı görülmüştür, tam tersi olarak olumsuz bir durum söz konusuysa da özne silikleşmekte ve edilgen yapıları cümleler kurulmaktadır. Ayrıca edilgen yapıları cümleler kurularak, gerçekleşen olayın, aktarılan söylemin olağan olduğu gibi bir algı oluşturulmaktadır.

Sözcü haber sitesi ekonomik çerçevede sundukları haberlerinde, asgari ücret zammına paralel olarak, birçok alanda zamların gerçekleştiğini aktarmaktadır. Ekonomik alana indirgenmiş haberler ile ekonominin iyi şekilde yönetilmediği söylemleri üretilmektedir. Bu söylemlerin ussallaştırılması için de birçok alanda yapılan zamlar başlıklandırılmakta, haber girişlerinde sunulmakta, alt başlıklarda verilmektedir. Buna karşın Yeni Şafak haber sitesi asgari ücret görüşmelerinden sonraki haberlerinde, çalışanların ne kadar fazla ücret alacağına ve nasıl avantajları olduğuna dair söylemler üretmektedir. Asgari ücret zammı ile birlikte kimlerin bundan nasıl faydalanacağına dair uzmanların dilinden haberi kurgulayan haber sitesi bu yolla asgari ücret görüşmeleri sonucu ortaya çıkan tabloyu olumlu olarak sunmaktadır.

Eleştirel Söylem Analizi yöntemi ile yapılan bu çalışma, yalnızca sunum biçimleri üzerinden söylemi ele almış ve incelemiştir. Ancak bu çalışmadan sonra yapılması planlanan araştırmalarda kodaçımlayıcıların da ayrıca ele alınması ve alımlama analizinin yapılması daha etkin sonuçlara ulaşma açısından yararlı olacaktır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan asgari ücret görüşmelerinde vanDijk ve Thompson'un yöntemi araştırılmıştır. Bir tekniğe indirgenmiş olan bu yöntemden ayrı bir yaklaşım ile benzer konuların araştırılmasına da yol gösterici olabilir.

Sadece internet gazeteciliği bağlamında yapılan bu çalışmanın kavramsal çerçevesi kullanılarak televizyon başta olmak üzere diğer mecralarda da söylem ve

iktidar ilişkisi irdelenebilir. Bu irdeleme esnasında anlamsal boyutlar çoğunlukla uyuşabilir fakat yapısal boyutlarda büyük değişiklikler ortaya çıkacaktır.

Bu çalışma sahiplik yapısı, küreselleşme ve kültürel emperyalizm gibi konular açısından sınırlandırılmıştır. Ancak araştırma sırasında söylem – iktidar – ideoloji kavramlarının ekonomi-politik çerçevede alınmasının yararlı olacağı görülmüştür. Buna göre bu çalışmadan yola çıkılarak medyanın ekonomi-politiği ve gerçekliğin inşası konusunda araştırmalara yol gösterici olunabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

AÇIKGÖZ, Muharrem (2014). Horkheimer ve Marksizim: Eleştirel Kuramın Başlangıcındaki Bir İlişki Üzerine. *Felsefelogu*. 53. 55-66.

ADORNO, W. Theodor (2012a). *Kültür Endüstrisi, Kültür Yönetimi*. (7. Baskı). (Çev: Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.

ADORNO, W. Theodor (2012b). *Minima Moralia, Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar*. (7. Baskı). (Çev: Orhan Koçak, Ahmet Doğukan). İstanbul Metis Yayınları.

ADORNO, W. Theodor ve HORKHEIMER Max (2010). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (Çev: Nihat Ülner ve E. Öztarhan Karadoğan). Ankara: Kabalcı Yayınevi.

ADORNO, W. Theodor (2014). *Bir Araştırma Ocağı*. (Çev: Yasemin Ahi). *Felsefelogos*. 53. 19-21.

AKCA, Emel Baştürk (2009). *İdeoloji-Dil-Söylem ve Anlam İlişkisi: Medyada Anlamın Toplumsal İnşası*. (Editör: İsmet Parlak). *Medyadaki Gerçekliğin İnşası, Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış*. Konya: Çizgi Kitabevi. 77-106.

AKIN, H. Bahadır (2005). *Yeni Ekonomi*, İstanbul: Çizgi Kitabevi.

AKIN, H. Bahadır (2007). *Dünü ve Geleceğiyle Bilgi Toplumu*, (Editör: Hüseyin Odabaş, Hakan Anameriç), *Bilgi*, Ankara: Referans Yayınevi.

ALTHUSSER, Louis (2014). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (2. Baskı). (Çev: Alp Tümerterkin). İstanbul: İthaki Yayınları.

ALVER, Füsun (2009). *Kültürel Çalışmalarda Medya Metinlerinin Okunması Sürecinde İzleyicinin Konumlandırılması*. (Editör: Mustafa Şeker ve N. Tülay Şeker). *Terör ve Haber Söylemi*. İstanbul: Litaratürk Yayınları. 27-60.

ARIK, O. Remzi (1969). *İdeal ve İdeoloji*. İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.

ARSAN DOĞRU, Esra (2004). Medya-Güç İdeoloji Ekseninde Merve Kavakçı Haberlerinin İki Farklı Sunumu. (Der: Çiler Dursun). Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi. Ankara: Elips Kitap. 151-182.

ATAMAN, Bora. (2015). Dil, Eleştirel Bilinç ve Yazı Teknolojisi. (2. Baskı). (Çev: Barış Çoban vd.). (Editör: Barış Çoban). Söylem ve İdeoloji. İstanbul: Su Yayınları. 235-262.

AYDIN, Mustafa (2010). Bilgi Sosyolojisi. (2. Baskı). İstanbul: Açılım Kitap.

AYDIN, Selim (1996). Bilgi Çağında İnsan. İzmir: T.Ö.V Yayınları.

AZİZ, Aysel (1982). Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim. Ankara: A.Ü. S.B.F. ve Basın Yayın Yüksek Okulu Basımevi.

BAĞCE, H. Emre (2006). Sunuş. (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 7-16.

BARNES, Barry (2008). T.S. Kuhn ve Sosyal Bilimler. (Çev: Hüsamettin Arslan). İstanbul: Paradigma Yayınları.

BARRY, Norman (1997). Kominizim Sonrası Dönemde Klasik Liberalizm. (Çev: Mustafa Erdoğan). Ankara: LDT Yayınları.

BAUDRILLARD, Jean (2011). Simülakrlar ve Simülasyon, (6. Baskı). (Çev: Oğuz Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

BAUMAN, Zygmunt (2011). Bireyselleşmiş Toplum. (2. Baskı). (Çev: Yavuz Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAUMAN, Zygmunt (2013). Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları. (2. Baskı). (Çev: İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAUMAN, Zygmunt (2015). Özgürlük. (Çev: Kübra Eren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BENĞİ-ÖNER, Işın (2009). Söylem ve Çeviri. (Editör: Ahmet Kocaman). (3. Baskı). Söylem Üzerine. Ankara: Odtü Yayıncılık. 56-81.

BENHABIB, Seyla (2006). Modernlik ve Eleştirel Kuramın Çıkmazları. (Çev: Salih Akkanat). (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 83-110.

BENHABIB, Seyla (2014). Mutluluk ve Aklın Diyalektiği Üzerine: Max Horkheimer'in Erken Dönem Ahlak Felsefesi. (Çev: Yasemin Ahi). Felsefelogos. 53. 45-53.

BENJAMIN, Walter (2001). Son Bakışta Aşk. (3. Baskı). (Haz: Nurdan Gürbilek). İstanbul: Metis Yayınları.

BENJAMIN, Walter (2012). Sanatta ve Edebiyatta Eleştiri, Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı. (2. Baskı). (Çev: Elçin Gen, Mustafa Tüzel). İstanbul: İletişim Yayınları.

BENJAMIN, Walter (2014). Özgür Bir Alman Araştırma Enstitüsü. (Çev: Yasemin Ahi). Felsefelogos. 53. 23-28.

BERGER, L. Peter ve LUCKMANN Thomas (2008). Gerçekliğin Sosyal İnşası; Biri Bilgi Sosyolojisi İncelemesi, (Çev: Vefa Saygın Örgütle), İstanbul: Paradigma Yayınları.

BERGER, L. Peter ve LUCKMANN Thomas (2015). Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi, Modern İnsanın Yönelimi. (Çev: Mustafa Derviş Dereli). Ankara: Heretik Yayınları.

BİLEN, Osman (2001). Çağdaş Yorum Bilim Kuramları, Romantik, Felsefi, Eleştirel Hermeneutik. Ankara: Kitabiyat Yayınları.

BİLGİLİ, Can (2009). Küresel Kitle İletişim Ağları ve Egemenlik Pratikleri Üzerine. (Editör: İsmet Parlak). Medyadaki Gerçekliğin İnşası, Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış. Konya: Çizgi Kitabevi. 153-177.

BULUT, Selda (2009). Medyada Çokuluslu Şirket Egemenliğine Doğru Evrilme: Rupert Murdoch ve Fox TV. (Editör: Selda Bulut). Sermayenin Medyası Medyanın Sermayesi Ekonomi Politik Yaklaşımlar. Ankara: Ütopya Yayınevi.

CALHOUN, Craig (2007). Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları. (Çev: Güney Çeğin). Ocak ve Zanaat; Pier Bourdieu Derlemesi. İstanbul: İletişim Yayınları. S. 77-129.

CHOMSKY Noam (2008). Medya Denetimi. (2. Baskı). (Çev: Elif Baki). İstanbul: Everest Yayınları.

CHOMSKY Noam ve HERMAN Edward S. (1998). Medya Halka Nasıl Evet Detirtir; Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politikği. (Çevirenler: Berfu Akyoldaş, Tamara Han, Metin Çetin, İsmail Kaplan). İstanbul: Minevra Yayınlar.

CLAUSSEN, Detlev (2014). Entelektüel Transfer: Theoder W. Adorno'nun Amerika Deneyimi. (Çev: Yasemin Sancar). 53. 67-75.

CURRAN, James (1994). Kitle iletişimi Araştırmasında Yeni Revizyonizm: bir Yeniden Değerlendirme Çabası. (Çev: Mehmet Küçük). (Editör: Mehmet Küçük). Medya, İktidar, İdeoloji. Ankara: Ark Yayınları. 329-363.

ÇOBAN, Barış. (2015). Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar Ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi. (2. Baskı). (Çev: Barış Çoban vd.). (Editör: Barış Çoban). Söylem ve İdeoloji. İstanbul: Su Yayınları. 199-233.

DALLMAYR, Fred R. (2006). Görüngübilim ve Eleştirel Kuram: Adorno. (Çev: H. Emre Bağce). (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 219-260.

DEBORD, Guy (2014). Gösteri Toplumu. (5. Baskı). (Çev: Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

DEMIROVIC, Alex (2007). Toplum ve Eleştiri. (Çev: Muharrem Açıkgöz). İstanbul: Felsefelogos Yayınları.

DEMIROVIC, Alex (2014). Eleştirel Toplum Teorisi ve Toplum. (Çev: Muharrem Açıkgöz). Felsefelogos. 53. 29-44.

DOĞAN, İsmail (2000). Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar. (3. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

DOLTAŞ, Dilek (2009). Söylem ve Yazın. (Editör: Ahmet Kocaman). (3. Baskı). Söylem Üzerine. Ankara: Odtü Yayıncılık. 48-55.

DURNA, Tezcan (2004). Köşe Yazılarında Avrupa Birliği Tartışmaları: Helsinki Zirvesi 1999. (Der: Çiler Dursun). Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi. Ankara: Elips Kitap. 259-287.

DURSUN, Çiler (2004a). Haberde “Gerçekliğin İnşa Edilmesi” Ne Demektir?. (Der: Çiler Dursun). Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi. Ankara: Elips Kitap. 37-65.

DURSUN, Çiler (2004b). İslami Basında Kemalizm Karşıtlığının Kurulması. (Der: Çiler Dursun). Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi. Ankara: Elips Kitap. 183-224.

DURSUN, Çiler (2014). Tv Haberlerinde İdeoloji. (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

ERDOĞAN, İrfan (2008). Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler. (2. Baskı). Ankara: Genel Yayın ve Dağıtım Kadir Erdoğan.

ERDOĞAN, İrfan ve ALMEDAR Korkmaz (2005). Öteki Kuram, Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi. (2. Baskı). Ankara: ERK.

ERKAN, Hüsnü (2004). Ekonomi Sosyolojisi. (5. Baskı). İzmir: Fakülteler Kitabevi.

ERIKSEN, Thomas Hylland (2009). Küçük Yerler Derin Mevzular, Sosyal ve Kültürel Antropolojiye Giriş. (Çev: Fahriye Adsay). İstanbul: Avesta Basın Yayın.

ESGİN, Ali (2008) Anthony Giddens Sosyolojisi. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.

EVRE, Bülent (2009). Söylem Analizine Yönelik Farklı Yaklaşımlar: Bir Sınıflandırma Girişimi. (Editör: İsmet Parlak). Medyadaki Gerçekliğin İnşası, Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış. Konya: Çizgi Kitabevi. 107-152.

FAIRCLOUGH, Norman. (2015a). Dil ve İdeoloji. (2. Baskı). (Çev: Barış Çoban vd.). (Editör: Barış Çoban). Söylem ve İdeoloji. İstanbul: Su Yayınları. 121-135.

FAIRCLOUGH, Norman. (2015b). Söylemin Diyalektiği. (2. Baskı). (Çev: Barış Çoban vd.). (Editör: Barış Çoban). Söylem ve İdeoloji. İstanbul: Su Yayınları. 137-146.

FAIRCLOUGH, Norman ve GRAHAM Phil. (2015). Eleştirel Söylem Çözümlemecisi Olarak Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılışı ve Küresel Sermayenin Eleştirisi İle Bağlantısı. (2. Baskı). (Çev: Barış Çoban vd.). (Editör: Barış Çoban). Söylem ve İdeoloji. İstanbul: Su Yayınları. 147-197.

FEJES, Fred (1994). Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri. (Çev: Mehmet Küçük). (Editör: Mehmet Küçük). Medya, İktidar, İdeoloji. Ankara: Ark Yayınları. 251-269.

FİDAN, Mehmet (2011). İletişim Kurmak İstiyorum. (3. Baskı). Konya: Tablet Kitabevi.

FOUCAULT, Michel (2000). Özne ve İktidar. (Çev: Işık Ergüden ve Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

FOUCAULT, Michel (2001). Kelimeler ve Şeyler, İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi. (2. Baskı). (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi.

FOUCAULT, Michel (2002). Toplumunu Savunmak Gerekir. (Çev: Şehsuvar Aktaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

FOUCAULT, Michel (2003). İktidarın Gözü. (Çev: Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

FROMM, Erich (2012a). Psikanaliz ve Din. (3. Baskı). (Çev: Elif Erten). İstanbul: Say Yayınları.

FROMM, Erich (2012b). Özgürleşme Olgusu. (Çev: Sedat Erdemli). Balıkesir: Altınpost Basın Yayın Dağıtım San. Ve Tic. Ltd. Şti.

GERAY, Haluk (2003). İletişim ve Teknoloji, Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları. Ankara: Ütopya Yayınevi.

GOLDMANN, Lucien (2006). Marcuse'yi Anlamak. (Çev: H. Emre Bağce). (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 305-319.

GÖKÇE, Orhan (2001). İçerik Çözümlemesi, Teori-Metod-Uygulama. (3. Baskı). Konya: Sel-Ün Yayınları.

GÖKÇE, Orhan (2006). İçerik Analizi Kuramsal ve Pratik Bilgiler. Ankara: Siyasal Kitabevi.

GÖLCÜ, Abdulkadir (2009). Bir Mücadele Alanı Olarak Haber Metinleri: Kuzey Irak'a Yapılan Sınır Ötesi Operasyonunun Yazılı Basında Sunumu. (Editör: Mustafa Şeker ve N. Tülay Şeker). Terör ve Haber Söylemi. İstanbul: Litaratürk Yayınları. 209-240.

GRAMSCI, Antonio (2014). Hapishane Defterleri. (7. Baskı). (Çev: Adnan Cemgil). İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık.

GURVITCH, Georges (1999). Sosyoloji ve Felsefe, (Haz: Kadir Cangızbay), Ankara: Ütopya Yayınevi.

GÜVEN, Sami (1997). Toplumbilim, Bursa: Ezgi Kitabevi

GÜZ, Nurettin (2005). Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmalı. Ankara: Nobel Yayınevi.

HABERMAS, Jürgen (1997). *Bilgi ve İnsansal İlgiler*. (Çev: Celal A. Kanat). İstanbul: Küyerel Yayınları.

HABERMAS, Jürgen (2012). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. (10. Baskı). (Çev: Tanıl Bora ve Mithat Sancar). İstanbul: İletişim Yayınları.

HALL, Stuart (1994a). *İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü*. (Çev: Mehmet Küçük). (Editör: Mehmet Küçük). *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Ark Yayınları. 57-103.

HALL, Stuart (1994b). *Kültür, Medya ve İdeolojik Etki*. (Çev: Mehmet Küçük). (Editör: Mehmet Küçük). *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Ark Yayınları. 169-209.

HARDT, Michael (1994). *Eleştirelin Geri Dönüşü ve Radikal Muhalefetin Meydan Okuyuşu; Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan Kitle İletişimi Araştırması*. (Çev: Mehmet Küçük). (Editör: Mehmet Küçük). *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Ark Yayınları. 1-55.

HARDT, Michael ve NEGRI, Antonio (2000). *İmparatorluk*, (Çev: A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

HEADRICK, R. Daniel (2002). *Enformasyon Çağı, Akıl ve Devrim Çağında Bilgi Teknolojileri 1700-1850*. (Çev: Zülal Kılıç). İstanbul: Kitap Yayınevi.

HEKMAN, Susan (1999). *Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik, Mannheim, Gadamer, Foucault ve Dirrida*. (Çev: Hüsamettin Arslan ve Bekir Balkız). İstanbul: Paradigma Yayınları.

HELD, David (2006). *Horkheimer'in Eleştirel Kuram Çözümlemesi: Epistemoloji ve Yöntem*. (Çev: Kahraman Bozkurt ve H. Emre Bağce). (Editör: H. Emre Bağce). *Frankfurt Okulu*. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 189-218.

HELD, David ve SIMSON, Larry (2006). Habermas'ın Geç Kapitalizme Dair Kriz Kuramı. (ev: H. Emre Bağce). (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 387-411.

HEYWOOD, Andrew (2014). Siyasi İdeolojiler. (8. Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.

HOLZ, Hans Heinz (2014). Frankfurt Okulu Eleştirisi. (2. Baskı). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

HORKHEIMER, Max (2010). Akıl Tutulması. (8. Basıkı). (ev: Orhan Koçak). İstanbul: Metis Yayınları.

HORKHEIMER, Max (2014). Toplum Felsefesinin Mevcut Durumu ve Bir Toplumsal Araştırma Enstitüsünün Görevleri. (ev: Sercan Öztekin). Felsefelogos. 53. 7-17.

HORKHEIMER, Max (2005). Geleneksel ve Eleştirel Kuram. (ev: Mustafa Tüzel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

INNIS, A. Harold (2006). İmparatorluk ve İletişim Araçları. (ev: Nurcan Törenli). (Edit: David Godfery). Ankara: Ütopya Yayınları.

İNAL, Ayşe (2009). Haber Medyası, Siyaset ve “Terör”. (Editör: Mustafa Şeker ve N. Tülay Şeker). Terör ve Haber Söylemi. İstanbul: Litaratürk Yayınları. 11-26.

JAY, Martin (1989). Diyalektik İmgelem, Frankfurt Okulu ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Tarihi 1923-1950. İstanbul: Ara Yayıncılık

JAY, Martin (2006). Frankfurt Okulu'nun Karl Mannheim ve Bilgi Sosyolojisi Eleştirisi. (ev: Güven Bakırezer). (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 111-133.

LARRAIN, Jorge (1995). İdeoloji ve Kültürel Kimlik, Modernite Ve Üçüncü Dünyanın Varlığı. (ev: Neşe Nur Domaniç). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

LE BON, Gustave (2013). Kitleler Psikolojisi. (Çev: Hasan İlhan). Ankara: Alter Yayınları.

LODZIAK, Conrad (2003). İhtiyaçların Manipülasyonu, Kapitalizm ve Kültür. (Çev: Berna Kurt). İstanbul: Çitlemibik Yayınları.

LUKACS, György (2006). Tarih ve Sınıf Bilinci. (Çev: Yılmaz Öner). İstanbul: Belge Yayınları.

KARASAR, Niyazi (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KELLNER, Douglas (2006). Frankfurt Okulu'nu Yeniden Değerlendirmek: Martin Jay'in Diyalektik İmgelem'inin Eleştirisi. (Çev: Armağan Öztürk ve H. Emre Bağce). (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 134-164.

KELLNER, Douglas (2014). Marcuse ve Radikal Öznellik Arayışı. (Çev: Mustafa Polat). Felsefelogos. 53. 87-104.

KESKİN ERTAN, Zerrin (2004). Türkiye'de Haber İncelemelerinde Van Dijk Yöntemi. (Der: Çiler Dursun). Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi. Ankara: Elips Kitap. 391-405.

KIZILÇELİK, Sezgin (1994). Sosyoloji Teorileri 2. (2. Baskı). Konya: Yunus Emre Grafik Tasarım ve Yayıncılık LTD. ŞTİ.

KİBRİTÇİOLU, Aykut (1998). İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Cilt: 53, 207-230, Ankara.

KNAPP, Gudrun-Axeli (2014). Feminist Açıdan Eleştirel Kuramın Güncelliği Üzerine. (Çev: Yasemin Ahi). Felsefelogos. 53. 105-112.

KOCAMAN, Ahmet (2009). Dilbilim Söylemi. (Editör: Ahmet Kocaman). (3. Baskı). Söylem Üzerine. Ankara: Odtü Yayıncılık. 1-11.

KONGAR, Emre (1999). Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği. (7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

KÖKER, Levent (2013). İki Farklı Siyaset. Bilgi Teorisi- Siyaset Bilimi İlişkileri Açısından Pozitivizm ve Eleştirel Teori. (2. Baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.

KUHN, S. Thomas (2014). Bilimsel Devrimlerin Yapısı. (9. Baskı). (Çev: Nilüfer Kuyuş). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

LINZ, Juan J. (2012). Totaliter ve Otoriter Rejimler. (3. Baskı). (Çev: Ergun Özbudan). Ankara: Liberte Yayınları.

LOCKE, John (1992). İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme, (Çev: Vehbi Hacıkadiroğlu), İstanbul.

LULL, James (2001). Medya, İletişim, Kültür, (Çev: Nazife Güngör), Ankara: Vadi Yayınları.

MACHIAVELLI, Niccolo (2012). Prens. (12. Baskı). (Çev: Murat Satıcı). İzmir: İlya Yayınları.

MAIGRET, Eric (2014). Medya ve İletişim Sosyolojisi. (4. Baskı). (Çev: Halime Yücel). İstanbul: İletişim Yayınları.

MANNHEIM, Karl (2002). İdeoloji ve Ütopya. (Çev: Mehmet Okyayuz). Ankara: Epos Yayınları.

MARCUSE, Herbert (1998). Karşıdevrim ve İsyan. (Çev: Gürol Koca, Volkan Ersoy). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

MARDİN, Şerif (2012). İdeoloji. (15. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

MARX, Karl (1990). Kapital I: Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili, (Çev: A. Bilgili), Ankara: Sol Yayınları.

MARX, Karl ve ENGELS Friedrich (1992). Alman İdeolojisi (Feuerbach). (Çev: Sevim Belli). Ankara: Sol Yayınları.

MCCARTHY, E. Doyle (2002). Bilgi Kültürü; Yeni Bilgi Sosyolojisi, (Çev: A. Figen Yılmaz), İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.

MCCARTHY, Thomas (2006). Eleştirel Kuram ve Felsefe ile İlişkisi Üstüne. (Çev: Demet Songurtekin). (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 55-82.

MCLUHAN, Marshall ve POVERS R. Bruce (2001). Global Köy. (Çev: Bahar Öcal Düzgören). İstanbul: Scala Yayıncılık.

MILLS, Charles Wright (1974). İktidar Seçkinleri. (Çev: Ünsal Oskay). Ankara: Bilgi Yayınevi.

MILLS, Charles Wright (2000). Toplumsal Düşün. (Çev: Ünsal Oskay). İstanbul: Der Yayınları.

MOLES Abraham (2001). Belirsizin Bilimleri: İnsan Bilimleri İçin Yeni Bir Epistemoloji. (Çev: Nuri Bilgin). (Edit: Vedat Çorlu). (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

MURDOCK, Graham (1994). İletişim Modernlik ve İnsan Bilimleri. (Çev: Mehmet Küçük). (Editör: Mehmet Küçük). Medya, İktidar, İdeoloji. Ankara: Ark Yayınları. 365-381.

ÖNÜR, Nimet (2002). Küreselleşen Dünyada İletişim ve Toplum. İzmir: Alp Yayınları.

ÖZER, Ömer (2011a). Haber Söylem İdeoloji, Eleştirel Haber Çözümlenmeleri. Konya: Literatürk Yayınları.

ÖZER, Nuri Paşa (2011b). Gazete Haberlerinde Manipülasyon: 28 Şubat Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

ÖZSOY, Osman (1998). Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma. İstanbul: Alfa Kitabevi.

PARLAK, İsmet (2009). Türk Yazılı Basınında Batı Kimliğinin İnşası: Karikatür Krizi Örneği. (Editör: İsmet Parlak). Medyadaki Gerçekliğin İnşası, Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış. Konya: Çizgi Kitabevi. 179-226.

PARSA, Seyide (1993). Televizyon Haberciliği ve Kuramları. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

POLOMA, M. Margaret (1993). Çağdaş Sosyoloji Kuramları. (Çev: Hayriye Erbaş). Ankara: Gündoğan Yayınları.

REIJEN, Willem Van (2006). Aydınlanmanın Diyalektiğini Alegori Olarak Okumak (Çev: H. Emre Bağce). (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 167-188.

RANDAL Herman J. ve BUCHLER Justus (2014). Felsefeye Giriş. (3. Baskı). (Çev: Ahmet Arslan). Ankara: Big Bang Yayınları.

RİGEL, Nurdoğan (2000). İleti Tasarımında Haber. İstanbul: Der Yayınları.

RUHİ, Şükriye (2009). Söylem ve Birey. (Editör: Ahmet Kocaman). (3. Baskı). Söylem Üzerine. Ankara: Odtü Yayıncılık. 12-26.

RUSSELL, Bertrand (1990). İktidar. (Çev: Mete Ergin). İstanbul: Cem Yayın Evi.

RUSSELL, Bertrand (1996). Siyasal İdealler. (Çev: Mehmet Harmancı). İstanbul: Say Yayınları.

SCHILLER, Herbert (1993). Zihin Yönlendirenler. (Çeviren: Cevdet Cerit). İstanbul: Pınar Yayınları.

SCHROEDER, Ralp (1996). Max Weber ve Kültür Sosyolojisi. (Çev: Mehmet Küçük). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

SEVERIN, Werner J. ve TANKARD, James W. (1994). Kitle İletişim Kuramları Kökenleri, Yöntem ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları. (Çev: Ali Atıf BİR ve Serdar SEVER). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

SHOLLE, J. Davit (1994). Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji teorisinden İktidar/Bilgiye. (Çev: Mehmet Küçük). (Editör: Mehmet Küçük). Medya, İktidar, İdeoloji. Ankara: Ark Yayınları. 211-249.

SIM, Stuart ve VAN LOON Borin (2012). Eleştirel Teori, Aydınlanmadan Postmodernizme Eleştirel Düşünce İçin Çizgibilim. (2. Baskı). (Çev: Akın Emre Pilgir- Emrah Arıcılar). İstanbul: Ntv Yayınları.

SMITH, Philip (2007). Kültürel Kuram. (2. Baskı). (Çev: Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu). İstanbul: Babil Yayınlar.

SOHN-RETHEL, Alfred (2011). Zihin Emeği Kol Emeği, Epistemoloji Eleştirisi. (Çev: Ayşe Deniz Temiz). İstanbul: Metis Yayınları.

SOROS, George (2004). Açık Toplum, Küresel Kapitalizmde Reform. (Çev: Doğan Selçuk Öztürk). İstanbul: Truva Yayınları.

SUNAT, Haluk (1999). Birey Sorunsalı, Psikanaliz ve Eleştirel Bir Bakışla Marksizm. İstanbul: Papirüs Yayınevi.

ŞEKER, Mustafa (1999). Televizyon Haberciliği. Konya: S.Ü. Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.

SWINGEWOOD, Alan (1998). Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi. (Çev: Osman Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

TATAR, Burhanettin (1999). Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti – Gadamer versus Hirsch-. Ankara: Vadi Yayınları.

THERBORN, Göran (2006). Frankfurt Okulu. (Çev: H. Emre Bağce). (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 19-54.

THOMPSON, John B. (2008). Medya ve Modernite. (Çev: Serdar Öztürk). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

THOMPSON, John B. (2013). İdeoloji ve Modern Kültür, Kitle İletişim Çağında Eleştirel Toplum Kuramı. (Çev: İdil Çetin). Ankara: Dipnot Yayınları.

TİMSİ, Nilüfer ve DURSUN, Çiler (2004). Depremin Medyada Yarattığı Gerilim: Devletin ve Bilimin Meşruiyeti Sorunu. (Der: Çiler Dursun). Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi. Ankara: Elips Kitap. 355-368.

TURNER S. Bryan (2000). Statü. (Çev: Kemal İnal). Ankara: Doruk Yayıncılık.

UTANIR, Ayşen (2014). Adorno ve Müzik Sosyolojisi. Felseflogos. 53. 77-85.

ÜLKÜ, Güler (2004). Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi. (Der: Çiler Dursun). Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi. Ankara: Elips Kitap. 371-389.

ÜŞÜR, Serpil Sancar (1997). İdeolojinin Serüveni; Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme. Ankara: İmge Kitabevi.

VAN DIJK, Teun A. (1994). Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları. (Çev: Mehmet Küçük). (Editör: Mehmet Küçük). Medya, İktidar, İdeoloji. Ankara: Ark Yayınları. 271-327.

VAN DIJK, Teun A. (1998). Critical Discourse Analysis. 353-371

VAN DIJK, Teun A. (2007). Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi. (Derleyen: Gülseren Şendur Atabek ve Ümit Atabek). Medya Metinlerini Çözümlemek. Ankara: Siyasal Kitabevi. 164-181.

VAN DIJK, Teun A. (2015). Söylem ve İdeoloji Çokalanlı Bir Yaklaşım. (2. Baskı). (Çev: Barış Çoban vd.). (Editör: Barış Çoban). Söylem ve İdeoloji. İstanbul: Su Yayınları. 15-100.

WALLERSTEIN, Immanuel (1998). Liberalizmden Sonra. (Çev: Erol Öz). İstanbul: Metis Yayınları.

WEBER, Max (2014). Bürokrasi ve Otorite. (7. Baskı). (Çev: H. Bahadır Akın). Ankara: Adres Yayınları.

WEBER, Max (2008). Sosyoloji Yazıları. (12. Baskı). (Çev: Taha Parla). İstanbul: Deniz Yayınları.

WEBER, Max (1985). Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu. İstanbul: Hil Yayınları.

WILSON, H.T. (2006). Eleştirel Kuramın Sosyal Bilimler Eleştirisi: Adorno'dan Habermas'a Değişen Bir Sorunsaldan Kesitler. (Çev: Fatih Demir). (Editör: H. Emre Bağce). Frankfurt Okulu. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 412-459.

WILSON, John (2015). Politik Söylem. (2. Baskı). (Çev: Barış Çoban vd.). (Editör: Barış Çoban). Söylem ve İdeoloji. İstanbul: Su Yayınları. 101-120

YAĞLI, Soner (2009). Direne(meye)n Aktörlerin Galibiyetsiz Savaşımı: Gerçekliğin Medyadaki İnşası. (Editör: İsmet Parlak). Medyadaki Gerçekliğin İnşası, Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış. Konya: Çizgi Kitabevi. 1-76.

YAKA, Aydın (2011). Sosyal Değişme, Türk Modernleşmesi. İstanbul: Gündoğan Yayınları.

YAYLAGÜL, Levent (2009). Sinemanın Ekonomi Politikliği. (Editör: Selda Bulut). Sermayenin Medyası Medyanın Sermayesi Ekonomi Politik Yaklaşımlar. Ankara: Ütopya Yayınevi.

YEĞEN ARSLAN, Umut Tümay (2004). Haberde Yeni Olan Nedir?. (Der: Çiler Dursun). Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi. Ankara: Elips Kitap. 67-87.

ZEYREK, Deniz (2009). Söylem ve Toplum. (Editör: Ahmet Kocaman). (3. Baskı). Söylem Üzerine. Ankara: Odtü Yayıncılık. 27-47.